

BUCUREŞTII VECHI

BULETINUL SOCIETĂȚII
ISTORICO-ARHEOLOGICE
„BUCUREŞTII - VECHI“

ANII I-V
1930-1934

PUBLICAT CU PRILEJUL „LUNII
BUCUREŞTILOR“ ȘI CU CONCURSUL
PRIMĂRIEI MUNICIPIULUI

1 9 3 5

DIN PUBLICAȚIILE MEMBRILOR SOCIETĂȚII PRIVITOARE LA ISTORIA BUCUREȘTILOR

- FLORESCU G. D. Alaiul de înmormântare a lui Alex. N. Sutzu voevod (1821). Extras din revista «Urbanismul» 1932.
- Vechi proprietăți în București în veacurile XVII și XVIII Extras din revista «Arhitectura» 1934.
 - Din vechiul București (biserici, curți boerești și hanuri). Un volum în folio, 186 p. și 4 planuri.
- MOISIL CONST. Bucureștii-Vechi. schiță istorică și urbanistică. Extras din revista «Boabe de Grâu». Cu numeroase ilustrații în text.
- ROSETTI DINU V. Din preistoria Bucureștilor. Extras din «Cronica numismatică și arheologică» 1929.
- Câteva aşezări și locuințe preistorice din preajma Bucureștilor. Extras din revista «Urbanismul» 1932.
 - Descoperiri paleolitice în preajma Bucureștilor. Săpăturile dela Vidra. 1934.
 - Siedlungen der Kaiserzeit u. der Völkerwanderungszeit bei Bucarest. Extras din revista «Germania» 1934.
- STAHL HENRI, Bucureștii ce se duc. Ed. II. 1935.
-

BUCUREŞTII VECHI

BULETINUL SOCIETĂȚII ISTORICO-ARHEOLOGICE
„BUCUREŞTII-VECHI“

A N I I I-V

1930-1934

PUBLICAT CU PRILEJUL „LUNII BUCUREŞTILOR“
ŞI CU CONCURSUL PRIMĂRIEI MUNICIPIULUI

1 9 3 5

CUVÂNT ÎNAINTE

DE I. ANDRIEȘESCU

Societatea istorico-arheologică «Bucureștii Vechi», constituită în 1929 și ale cărei statute a fost votate în adunarea generală ținută în ziua de 16 Februarie 1930 la Arhivele Statului, și-a fixat încă dela început țeluri precise, în ale căror urmărire s'a depus străduință și muncă, cu rezultate cărora li se vor adăuga altele și nu vor putea să nu atragă încetul încetul atenționea unor cercuri din ce în ce mai largi.

E vorba doar de istoria țării noastre însăși, strânsă și legată fapt cu fapt în centrele ei de viață, dintre care a trebuit să se ridice unul, care să fie mândria tuturor, — și așa se cuvine să fie Bucureștii unirii celei dintâi și ai României de astăzi. Melancolia îndreptățită a unor visuri și speranțe nobile, cu neputință de realizat, într'o lume și în timpuri care reclamă cât mai multă unire și putere, își va găsi desigur alte îndepliniri, în vastul cuprins al sufletului românesc cel nou ce se așteaptă și care se va întări și afirma din ce în ce mai bine, cu atât mai mult, cu cât se va ridica peste mai multe suferințe și renunțări.

Când, îndată după război, tineri iubitori de știință, sub sugestia învățăturilor primite, ca și a imboldurilor lor proprii, au început să cerceze împrejurimile Bucureștilor, nu numai de dragul unic frumoase plimbări, cum se făcuse de atâtea ori și mai înainte, unele chiar și cu scopuri științifice, până în inima Bîrăganului și a Câmpiei muntene cu toate râurile ce se varsă în larga albie a Dunării, acum însă, cu mult mai în strânsă legătură, continuitate și mijloace științifice de încadrare în cel mai vechi trecut al țării întregi, — o faptă cu adevărat bună și de progres se săvârșea. E legătura dintre timpurile cele mai vechi ale regiunilor acestora cu ceace se cunoștea din timpuri de cu mult mai târziu, legătura dintre arheologie și istoria locurilor, dintre antichități și mărturiile scrise, în chip fatal mai noui; omul a început prin a trăi și apoi, mult mai târziu, a început și s'a finit de scris.

«Când veți ești din această sală domnilor» — spunea Alexandru Odobescu, la Ateneu în 1872, — «aruncați-vă ochii la dreapta și în întunericul noptii, veți zări printre crâcile despuiate ale arborilor din Cișmigiul, turnul bisericiei Sfântul Ilie. Temeliile acelui templu enorial al mahalalei Gorganul se afundă în baerele unei movile, unui antic gorgan, care a dat numele său împrejurimei. Se vede că străvechii locuitori ai mocirlelor depe malul Dâmboviței, sălbaticii cari rătăceau, acum câteva mii de ani, printre stuful mlaștinei Cișmigiului, și-au înălțat această necropolă, cu mânăgăetoarea speranță că ea va să deserteze în noi o cuviosă amintire»¹⁾.

Intre ce știa Alexandru Odobescu la 1872 și mai mult în-trevedea, desigur, cu un ascuțit spirit de intuiție și viziune ce se întâlnesc de atâtea ori în opera sa de arheolog, față de ce stim noi astăzi, este o însemnată deosebire, care totuși de parte de a fi un merit, e aproape numai o datorie a acelora ce venind după marii lor înaintași, trebuie să păstreze și să sporească cu cât de puțin ceea ce au primit. Istoricii, din plin, cu un aport considerabil pentru luminarea întregului nostru trecut, cu precursori de demult și străluciți reprezentați ca ai oricărui alt neam; arheologii, abia la început, mult mai puțini, credință și greu, cu lucrări rămase frânte, un drum extrem de anevoie pentru recunoașterea adevărătoarei însemnătăți a antichităților noastre naționale și care totuși singure, legitimează vechimea și întinderea nației noastre pe aceleași locuri ce le avem și astăzi.

Iată împrejurările spirituale în care, un mănuchi de istorici și arheologi, fără pedante deosebiri de specialitate și fără pretenții exagerate, au întemeiat Societatea «București-Vechi», primită chiar dela început cu atenție și cu simpatie, de un adevărat cerc de cunoșători și iubitori ai trecutului nostru întreg, ca și al capitalei noastre de astăzi.

Articolele 2 — 4 ale statutelor societății, statute întocmite de d-l Constantin Moisil, rezumă clar scopul și linia de activitate a societății, precum urmează:

Art. 2. — Scopul societății este

1. de a întreprinde și încuraja cercetări și săpături în așezările preistorice, greco-romane, medievale și moderne de pe teritoriul Bucureștilor și al regiunei dimprejur, în cuprinsul județului Ilfov;

2. de a aduna și studia monumentele și documentele de orice natură, referitoare la istoria și etnografia orașului și regiunii înconjurătoare;

3. de a colecționa și studia toate categoriile de reproduceri

1) Al. Odobescu, *Artele din România în perioada preistorică în Opere complete*, Ed. Minerva. III. p. 189.

grafice (planuri, stampe, gravuri, tablouri, fotografii, etc.), privitoare la orașul București și la viața lui din trecut;

4. de a cerceta, studia și aduna publicațiile de orice fel și în orice limbă, care au apărut în acest oraș sau cuprind informații despre trecutul lui. De asemenea monetele, medaliiile și obiectele de artă și de utilitate, cari interesează istoria Bucureștilor și a regiunii dimprejur;

5. a studia viața și activitatea personalităților marcante în toate domeniile activității omenești, care s-au născut în București ori și-au desvoltat activitatea aici, și orice amintiri privitoare la ele;

6. a interveni pentru conservarea și restaurarea vechilor monumente de artă din București și împrejurimi, cum și pentru păstrarea numirilor istorice ale străzilor, cartierelor, monumentelor, etc. și pentru conservarea ori căror amintiri ale trecutului acestui oraș;

7. a reînvia anumite datini, obiceiuri și instituții caracteristice vieții bucureștene și a organiza la intervale de timp expoziții și festivități în scop de a reconstituia vechea viață bucureșteană. De asemenea de a fixa plăci comemorative sau monumente amintitoare pe clădirile sau în punctele memorabile ale orașului.

Art. 3. — Activitatea Societăței va îmbrățișa trecutul orașului București din cele mai vechi timpuri până la anul 1862, când a devenit capitala României. Dar ea se va putea extinde și asupra epocii contemporane până la anul 1918, când Bucureștii au devenit capitala României întregite.

Art. 4. — Pentru asigurarea scopului său Societatea.

a) va stării să se înființeze un muzeu municipal și va conlucra la înfăptuirea și conducerea lui;

b) va publica o revistă specială;

c) va publica sau încuraja publicarea de lucrări istorice, arheologice, etnografice, geografice, cartografice, etc. privitoare la trecutul orașului și împrejurimilor;

d) va îndeplini orice alte lucrări menite să scoată în evidență importanța orașului, ori să contribue la cunoașterea și popularizarea istoriei sale.

Din cele de mai sus, dacă nu multe s-au putut înfăptui, în numai cinci ani dela intemeiere, se va recunoaște totuși că nu puține s-au făcut sau au început să se facă. În timp ce precedenta autoritate municipală a înțeles să ajute exclusiv Muzeul Municipal și săpăturile din împrejurimile Bucureștilor, de altfel aparținând aceluiaș cadru de care vorbeam mai sus, operă desigur de o remarcabilă utilitate și ilustrare a preocu-

părilor nobile de care nu trebuie să fie lipsită nici o gospodărie din cele ce constituiesc viața unui stat în vremea noastră, actuala autoritate municipală și în special d-nii Alexandru Donescu și M. Berceanu au găsit de bine să se opreasă și asupra Societății noastre, în mijlocul căreia, chiar înainte de a ei constituire legală, prin cei ce au ajuns să o alcătuiască, s'au născut, s'au desbătut și s'au desvoltat multe din ideile ce compun temeiul celor realizate apoi, pentru mai multă prețuire și iubire a Bucureștilor de altă dată: într'o oarecare măsură, până la însăși încercarea în orice caz foarte sugestivă și meritorie de a reînvia colțuri și aspecte din ceiace a fost odinioară capitala scumpei noastre țări.

In 1932 dl. Constantin Moisil a publicat în revista «Boabe de Grâu» — «București Vechi» schiță istorică și urbanistică, apărută apoi ca extras, cu completarea ultimului capitol, sub auspiciile Societății noastre.

In acelaș timp alți membri ai Societății au dat la ireală lucrări de valoare asupra trecutului capitalei:

Astfel d. G. D. Florescu a publicat în 1932: Alaiul de înmormântare a lui Alexandru N. Sutzu Voievod la 20 Ian. 1821 (revista «Urbanismul» și extras); în 1934: Vechi proprietăți în București în veacurile XVII și XVIII (revista «Arhitectura» și extras); iar în 1935, voluminoasa lucrare Din vechiul București.

Dl. Dinu V. Rosetti a publicat în 1929: Din preistoria Bucureștilor (revista «Cronica numismatică și arheologică» și extras); Câteva aşezări și locuințe preistorice din preajma Bucureștilor (1932); Descoperiri paleolitice din preajma Bucureștilor (1934); și Siedlungen der Kaiserzeit u. der Völkerwanderungszeit bei Bucarest (în «Germania» 1934).

In sfârșit d. Henri Stahl a reeditat interesanta și valoroasa sa lucrare București ce se duc (1935), adăugându-i numeroase schițe și informații noi.

Studiile ce urmează acum în publicațiunea de față, privitoare exclusiv la trecutul Bucureștilor, sunt numai o parte din lucrările membrilor Societății din acești ani.

Sperăm și apelăm a fi înțeleși, pentru a putea face și mai mult.

•Luna Bucureștilor• 1935.

BUCUREŞTII ŞI ÎMPREJURIMILE
LA MIJLOCUL VEACULUI AL XVII-lea¹⁾
DE CONST. MOISIL

Veacul al XVII-lea are pentru istoria capitalei noastre o importanță cu totul deosebită. În acest timp Bucureștii ajung nu numai cel mai mare oraș din Țara Românească, dar și cel mai important centru politic creștin din sud-estul Europei.

Deși capitala oficială a țării era Târgoviștea, totuș Bucureștii deveniseră încă dela începutul veacului al XVI-lea «oraș de scaun», reședință domnească, unde se concentra tot mai mult activitatea politică internă și externă a Domnilor muntenei.

De altă parte noile orientări ale comerțului răsăritean, provocate de cucerirea Peninsulei Bălcanice și a Constantinopolului de către Turci, i-au favorizat într'o mare măsură desvoltarea economică, contribuind să devină un centru negustoresc important și orașul cel mai populat al țării.

În sfârșit politica externă favorabilă creștinății, pe care au dus-o cei mai mulți dintre Domnii muntenei din veacul al XVII-lea, a atras privirile tuturor popoarelor vecine asupra orașului în care se făuriau planurile de liberare de sub stăpânirea turcească și a făcut dintr'însul centrul acestei mișcări.

Deși noua directivă creștină în politica externă a Țării Românești fusese imprimată de Mihai Viteazul prin succesele sale răsunătoare contra Turcilor și aliaților lor, începuturile desvoltării Bucureștilor în sensul de oraș mare nu se pot fixa decât abia în domnia lui Matei Basarab (1633—1654). Este adevărat că acesta stătea mai mult la Târgoviște, spre a fi apărat de surpize din

1) Conferință ținută în ședința societății Bucureștii-Vechi dela 25 Mai 1930. Deoarece această conferință se publică abia acum, am crezut necesar să o punem în concordanță cu publicațiile ce au apărut în răstimp, în special: cu G. D. Florescu, *Alaiul de înmormântare a lui Alex. N. Sutu voevod* (în «Urbanismul», 1932); *Vechi proprietăți în București* (în «Arhitectura» 1394); *Din vechiul București* 1935, și Const. Moisil, *Bucureștii Vechi* (în «Boabe de Grâu» 1932 și extras).

partea Turcilor sau a vecinului său Vasile Lupu, Domnul Moldovei, dar cu toate acestea prin calitățile sale gospodărești, pe cari le-a pus în practică într'o domnie lungă de 21 ani, a contribuit în mare parte la propășirea urbanistică a Bucureștilor, iar prin impulsul ce l-a dat activității economice și culturale a făcut din el primul oraș al țării. Dacă de altă parte ținem seamă că Matei Basarab a fost și un neobosit pionier al politiciei creștine, ne putem face o ideie de prestigiul pe care orașul nostru l-a câștigat atunci în fața popoarelor creștine supuse Turcilor și de numărul mare de călători, negustori și refugiați din toate clasele sociale, cari l-au vizitat ori s-au stabilit într'însul.

Spre a putea urmări mai de aproape desvoltarea pe care Bucureștii au luat-o în domnia lui Matei Basarab, vom încerca să arătăm cum se prezenta și cum au propășit în acest timp curtea domnească, orașul propriu zis sau târgul, și împrejurimile.

I. CURTEA DOMNEASCĂ

Documentele istorice din veacul al XIV-lea și al XV-lea prezintă Bucureștii ca o cetate întărită (*arx, castrum*). Pe la 1476, când Ștefan cel Mare, ajutat de trupe trimise de Matei Corvinul, asediase această cetate, era considerată ca cea mai puternică din toată țara — *castrum fortissimum illius terrae* — mai tare de cât celelalte și prin fortificații și prin poziția locului — *et arte et natura munitior*¹⁾.

Și în primele decade ale veacului următor cetatea Bucureștilor se menține ca un punct strategic puternic întărit, iar informațiile din acest timp precizează că întăriturile lui erau de zid. Astfel scriitorul dalmatin Verancici menționează la 1538 Bucureștii ca una dintre cele două cetăți de zid — *arcos lapideae* — pe care le mai poseda Țara Românească²⁾.

Se pare că această situație nu a mai durat multă vreme, căci în 1574 călătorul parizian Pierre Lescalopier trecând prin București, nu mai găsește întărituri de zid, ci de lemn. «Intăriturile acestui oraș, spune el, sunt trunchiuri mari de copaci, însipite în pământ unul lângă altul și legate între ele prin grinzi transversale, prinse de acele trunchiuri prin cuie de lemn lungi și mari»³⁾.

Foarte probabil că această stare de inferioritate în care au ajuns fortificațiile Bucureștilor se datorește situației noi ce s'a creat Țării Românești, ca și Moldovei și Ardealului, prin cucerirea Ungariei (1526) și a centrului Basarabiei (1538) de către Turci. În urma acestor cuceriri Turcii, cari până acum stăpâniau numai granița

1) Cf. Gion, *Istoria Bucureștilor* p. 26—27.

2) *Tearur de Monamente istorice* III p. 178.

3) *Voyages* în «*Revue d'histoire diplomatique*» XXXV p. 46; Jorga, *Istoria Românilor prin călători* ed. II vol. I p. 198.

Dunării, au ocupat și granița Tisei și a Nistrului și au încercuit astfel din toate părțile cele trei țări românești. Deci ei și-au putut permite să desființeze și obstacolele militare ce existau în interiorul acestor țări, impunând Domnilor noștri să lase în părăsire sau să dărâme cetățile.

Pentru București efectul s'a văzut în campania din 1595 a lui Mihai Viteazul contra Turcilor. După lupta dela Călugăreni (23 August stilul nou), Mihai fiind nevoit să se retragă la București, nu s'a putut apăra aici, căci cetatea nu mai exista, iar Turcii ocupând orașul au trebuit să-l întărească.

Cronicarul moldovean Nicolae Costin spune, că aceștia au încunjurat orașul cu «șanțuri și pârcane» ¹⁾, iar mănăstirile Radu-Vodă și Mihai Vodă fură întărite cu «șanțuri și cu băsti» ²⁾. Despre șanțurile acestea ne informează un martor ocular, călugărul Nichifor, că erau late și adânci de câte 3 stânjeni, iar pârcanele erau formate din câte 2 rânduri de trunchiuri de copaci înfisite în pământ și umplute între ele tot cu pământ. Băstile sau bastioanele erau formate de asemenea din trunchiuri de copaci și pământ și puteau cuprinde până la 15 tunuri fiecare ³⁾.

Nu e sigur dacă a fost ocupată și curtea domnească. Nichifor vorbește de un «castel» în care puteau intra 10.000 de oameni, dar nu dă relații mai precise asupra lui ⁴⁾. Foarte probabil că prin acest castel înțelege mănăstirea Radu Vodă, care a fost punctul cel mai bine întărit de Sinan Pașa. În orice caz curtea domnească pare a fi scăpat ne arsă cu acest prilej ⁵⁾.

Cu toate acestea când în Octomvrie marele vizir a fost silit să părăsească în grabă orașul, din cauza atacului năpraznic al lui Mihai, care primise ajutorare dela Sigismund Bathory al Transilvaniei, s'a hotărât în consiliul de război — după cum spune însuși Sinan ⁶⁾ — «să ardemi numita cetate (dela mănăstirea Radu-Vodă) și să dăm foc și flacări la toate casele, bisericile, grădinile și curțile lor boierești». Hotărârea s'a executat măcar în parte. O scrisoare a scriitorului italian Pigafetta datată din Giurgiu la 14 Noemvrie 1595 spune, că București «au fost de asemenea redus în cenușă și ars și prădat de Turci» ⁷⁾, iar în tradiția orașului a rămas multă vreme amintirea pârcanei dela Radu Vodă și a exploziei prafului de pușcă care a produs încendierea mănăstirii ⁸⁾.

1) Ediția Kogălniceanu I p. 481.

2) Ibidem p. 484. Cf. și Veress, *Campania creștinilor contra lui Sinan Pașa*, în Analele Academiei Române 1925 p. 85 (21).

3) La Gion o. c. p. 565.

4) Ibidem.

5) Raportul lui Venier în Hurmuzaki *Docum. III* p. 487 la Gion o. c. p. 103, n. 1.

6) Scrisoarea către Nessangi Pașa în Hurmuzaki, *Docum. III* p. 493 la Sârbu, *Istoria lui Mihai Viteazu* I p. 343.

7) Veress o. c. p. 121 (57).

8) Condica mănăstirii Radu Vodă la Academia Română.

Astfel nu se mai poate vorbi de acum de o cetate a Bucureștilor, ci de orașul deschis, fără întărituri, cum îl arată și scriitorul italian de mai sus.

Nu ne putem da seama astăzi ce întindere ocupa odinioară cetatea Bucureștilor; de asemenea nu putem preciza dacă nu cumva ea s'a confundat dela un timp cu curtea domnească sau castelul cum o numesc călătorii străini cari au vizitat orașul în veacurile al XVI-lea și al XVII-lea.

In orice caz amintitul călător francez Lescalopier (1574) face deosebire între întăriturile orașului (*ville*) și ale castelului (*chateau*). Un an în urmă polonezul Martin Strykowski spune că a văzut capul lui Ioan Vodă cel Cumplit țintuit pe poarta Bucureștilor, fără să precizeze dacă era poarta cetății sau a castelului¹⁾. Iacob Bongars, care a vizitat orașul în 1585 nu vorbește însă de cetate, ci numai de castel, care era de zid²⁾. Toți călătorii următori din veacul al XVI-lea și XVII-lea prezintă București ca un oraș deschis și numai castelul domnesc îl arată înconjurat cu ziduri, mai mult sau mai puțin rezistente.

Cu privire la locul unde era situat acest castel sau curte domnească nu avem decât informații foarte târzii și foarte puțin precise. Cea mai veche pe care o cunoaștem este din primii ani de domnie a lui Matei Basarab și se datorează secretarului misiunii polone a lui G. Krasinski, care a trecut prin București în 1636. Aceasta ne spune numai atâtă: «Castelul în care locuște Domnul este într'o vale între râuri; pe dinafară nu e urât, dar n'are nimic deosebit»³⁾.

Câțiva ani în urmă, la 1640, episcopul catolic Petru Baksici, vizitând curtea domnească din București, ne dă următoarea relație, ceva mai precisă: «Palatul principelui este aşezat pe țărmul râului (Dâmbovița); chiar pe râu este o parte a numitului palat, și trebuie să treci prin palat când intri în grădină, care este de cealaltă parte a râului. Palatul nu e de loc frumos, ci aproape dăărăpat și unde înainte erau zidurile de jur împrejur, acum este închis cu lemn, și casele unde stă principele sunt în stare proastă. Deasupra porții din curte se află un turn și stau mereu soldați de gardă; închisoarea afară din curte e făcută de lemn»⁴⁾.

In sfârșit după 16 ani avem o nouă relație asupra curții domnești datorită diaconului Paul din Alep, secretarul patriarhului Macarie al Antiohiei, care a vizitat București în 1656, după moartea lui Matei Basarab. Acest diacon ne prezintă curtea domnească astfel: «o clădire mare înconjurată cu întărituri de lemn. Mai nainte era foarte învechită, dar ultimul Domn, Matei Vodă, a dărămat-o și a rezidit-o cu totul din nou. Această clădire este uimitor de elegantă,

1) Hasdeu, *Arhiva istorică* II p. 9.

2) Hurmuzaki, *Docum.* XI p. 192.

3) Panaiteșcu P. P., *Călători poloni în țările române* p. 30.

4) *Monum. hist. Slav. merid. spect.* XVII p. 139 urm.

cu un aspect încântător și mult mai frumoasă decât cea din Târgoviște¹⁾.

Din aceste relații succinte rezultă, că această curte domnească era așezată pe țărmul Dâmboviței și că a fost odinioară înconjurată cu ziduri, întărite cu turnuri. Dela un timp s'a dărăpănat, dar Matei Basarab a refăcut-o mult mai frumoasă ca înainte.

Nu se poate preciza dacă «întăriturile de lemn» de cari vorbește Paul din Alep, erau împrejmuirea curții ori lucrările de consolidare a terenului în părțile mai joase supuse inundației Dâmboviței.

Informațiile atât de incomplete ale călătorilor străini despre curtea domnească din București, nu pot fi întregite decât prea puțin cu ajutorul izvoarelor interne contemporane. În primul rând nici un cronicar de ai noștri nu descrie în chip amănunțit această curte, iar documentele interne cunoscute nu ne dau decât foarte rareori relații asupra ei și numai din vremurile mai noi.

Astfel un document din 1765 ne descoperă că curtea avea trei porți, una la mijloc și două laterale, cari se chemau: poarta din mijloc, poarta de sus și poarta de jos²⁾.

În incintă se găsia biserică curții, amintită încă din veacul al XVI-lea, iar turnul din față ei, cel dela poarta de sus, s'a numit mai târziu și clopotnița domnească. Aici era probabil intrarea principală, căci în această parte era construit și un pod mai mare peste Dâmbovița; la poarta de mijloc era un pod mai mic, numit: «podisor» sau «podisăcă». De sigur că turnuri au fost și la celelalte porți; la începutul veacului al XVIII-lea este menționat la poarta de jos un «puț al turnului»³⁾.

De asemenea mai știm că în a doua jumătate a veacului al XVII-lea s'a mai ridicat o biserică în incintă și s'a construit palate noi pentru Doamna și pentru «coconii domnești»; s'a înălțat mai mult turnul dela poarta de sus care fusese dărâmat de o explozie, s'a făcut chioscuri și o frumoasă grădină după sistemul italian. Peste gârlă era livada domnească, livada gospod.⁴⁾.

După cum se poate constata cu ușurință, cunoștințele ce le putem scoate din informațiile de mai sus nu sunt suficiente spre a ne da o idee lămurită despre situația și aspectul curții domnești. De aceea suntem nevoiți să apelăm la planurile vechi ale orașului și la stampele vechi ce ni s-au păstrat, deși atât unele cât și celelalte nu sunt anterioare veacului al XVIII-lea.

Prinul plan al Bucureștilor cunoscut astăzi este cel aflător în cartea lui Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, tipărită la Viena în 1781. Din acest plan putem constata numai atâtă, că curtea domnească era situată pe țărmul stâng al Dâmboviții, pe

1) Cioranu, *Călătoriile patriarhului Macarie* p. 206.

2) Lapedatu Al. *O procesiune religioasă în „Biserica Ortodoxă” XXVIII. (1904)* p. 57 urm.

3) Pentru toate aceste informații v. documentele din Gion o. c. p. 107 urm.

4) Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia* (Ed. Iorga) p. 25.

porțiunea din fața dealului mitropoliei. Această curte purta pe vremea lui Sulzer numele de «curtea veche» (Alter Fürsten Pallast), deoarece fiind prea ruinată, Alexandru Ipsilanti a părăsit-o și a construit la 1775 o nouă curte (la Sulzer: Neues Schloss) pe țărmul drept al Dâmboviții, unde se află actualmente arsenalul armatei. În planul lui Sulzer «curtea veche» are forma unui pentagon neregulat, cu o

Fig. 1. — Regiunea curții domnești după planul lui Ernst (1791).

aripă scurtă la sud, la Dâmbovița, alta foarte lungă la vest, spre Șelari, o a treia scurtă la nord, spre Lipscani și altele două laturi lungi și curbată formând un unghiu ascuțit spre est. În incintă nu este indicată nici o clădire¹⁾.

După planul original a lui Sulzer a publicat în 1861 D. Berindei o copie cu legendă românească. Dar el nu s'a mulțumit numai cu atât, ci a introdus în plan și un număr de clădiri, care

1) Publicat recent de G. D. Florescu, *Din vechiul București* p. XI.

lipsesc la Sulzer. În incinta curții domnești a pus un palat și o biserică¹⁾.

Este foarte curios că în planul lui Sulzer râul Dâmbovița formează în fața curții domnești o insulă. El se desparte în fața mănăstirii Sf. Spiridon vechiu în două brațe, cari se reunesc apoi aproape de podul Șerban Vodă. Desigur că Sulzer a confundat gârla Dâmbovicioara, care curgea prin prundișul de pe țărmul drept până pe sub dealul mitropoliei și se vărsa în Dâmbovița, cu un braț al acesteia.

Un al doilea plan, ridicat câțiva ani mai târziu (1791), cu prilejul ocupării Bucureștilor de către trupele austriace ale prințului de Coburg, este datorit locotenentilor cartografi Ferdinand Ernst și Franz baron Purcel²⁾. În acest plan, care există în două planșe aproape identice, una cu legendă (Purcel) și alta fără legendă (Ernst), curtea veche ocupă un exagon neregulat, a cărui lature sudică o formează țărmul Dâmboviței, iar celelalte cinci laturi străzile încunjurătoare. În planul acesta străzile nu sunt numite, dar după indicațiile planurilor mai noi și ale cercetărilor la fața locului se poate stabili cu oarecare precizie, că latura vestică era formată de actuala stradă Șelari; cea nordică de actuala stradă Lipsani (Gabroveni?), prelungită cu strada Bărătiei până la întretăierea ei cu Calea Moșilor; cea estică de Calea Moșilor prelungită în jos cu str. Bazaca și strada Halelor până în Dâmbovița. Această lature nu se poate fixa astăzi cu destulă precizie, căci liniile străzilor vechi sau modificat foarte mult, iar părăul Bucureștioara, care curgea de alungul ei, a fost secat și nu i-se mai cunoaște matca. În ce privește latura dinspre râu planurile indică la o distanță de câțiva metri de țărm o stradă, care merge paralel cu râul — actuala stradă Carol — și care despărțea incinta curții de malul apei. (Fig. 1).

Natural că laturile indicate mai sus reprezintă numai linia zidului încunjurător, în incinta căruia se găsau, la oare care distanță de ziduri, clădirile curții și bisericile. Locurile turnurilor nu se pot distinge în plan; cel mult putem considera ca atare micile figuri pătrate din colțul sud-estic și nord-estic al incintei.

Accesul la râu se facea pe două poduri fixate unul pe latura vestică în continuarea străzii Șelari cu actuala Calea Rahovei (Podul Calicilor), deci cam unde este podul actual; celălalt pe latura estică, aproape de str. Bazaca, unde se vărsa Bucureștioara în Dâmbovița, deci unde este podul Bulevardului Maria de astăzi.

În interiorul curții planul de care vorbim indică următoarele construcții:

1) În direcția colțului sudvestic, un complex de clădiri de

1) Cf. «Revista Română» 1861.

2) Cf. Florescu (G. D.) *Planuri inedite ale Bucureștilor* în Revista Fundațiilor Regale din 1 Martie 1934 p. 572 urm. și *Din vechiul București* (1935), unde sunt reproduse și analizate. Deși conferința noastră a fost ținută în 1930, când planurile acestea nu erau cunoscute, am crezut util să intercalăm aceste pagini privitoare la ele.

formă neregulată, cari reprezintă palatul domnesc (în plan Nr. 5). În dosul acestui complex, pe latura vestică, se mai vede un corp de case, în formă de T. Probabil sunt clădirile mai noi.

2. Spre răsărit de palat, pe latura sudică, sunt două mici clădiri la oare care distanță una de alta, una oblongă (Nr. 44) și alta patrată (fără număr). Prima reprezintă biserică Curtea Veche, a doua, probabil, casa ridicată de Brâncoveanu «despre biserică domnească»¹⁾.

3. Mai spre sud este o figură pătrată (Nr. 45) care reprezintă fosta biserică Sf. Anton, în colțul sud estic.

4. În mijlocul incintei se vede o mare clădire, lungă și îngustă, care merge până aproape de latura nordică. După cum este așezată pe plan, pare că reprezintă locuințele slujitorilor, bucătăriile și hambarele.

5. În dosul acestor apartamente planul arată o regiune cu vegetație bogată: de sigur grădina și via domnească, amintite în documente în această parte a curții domnești²⁾. La spatele viei și grădinii mai multe clădiri de formă oblongă reprezintă, probabil, drajdurile domnești³⁾. În apropierea lor trecea până nu de mult gârla Bucureștioara, care se vărsa în Dâmbovița aproape de Bazaca.

6. Planul mai indică și alte clădiri mai mici pe țarm, în fața curții, dar acestea par a fi resturi din zidul încunjurător sau întărituri contra inundațiilor.

Ori cum ar fi, planul acesta de și ne dă situația curții domnești așa cum se prezenta la sfârșitul veacului al XVIII-lea, ne permite să înțelegem, în linii generale, și situația ei anterioară.

Este adevărat că din plan nu putem să ghicim aspectul exterior al acestui castel, de oarece zidul încunjurător cu turnurile și porțile, este indicat numai printr-o simplă linie și numai pe porțiunea vestică unde mai exista la 1791, dar în orice caz cunoaștem întinderea lui și principalele construcții din interior, cum și mijloacele de acces.

Trebuie să regretăm numai că din toate construcțiile cari constituiau complexul curții domnești, nu s'a păstrat până astăzi decât numai biserică domnească. Cu toate acestea studiind mai de aproape regiunea și având în vedere transformările pe care le-a suferit în cursul timpului prin rectificarea și înălțarea țărmului Dâmboviții, prin secarea părâului Bucureștioara, prin nivelarea în parte a dealurilor din prejurer, ne putem da destul de bine seama despre aspectul ei la mijlocul veacului al XVII-lea.

Dâmbovița forma la capul dealului unde începe astăzi Calea Victoriei un mare cot, (în plan clădirea Nr. 3 indică palatul lui Brâncoveanu așezat chiar pe acest cap de deal) care înainta până aproape de biserică Antim, iar de aici se întorcea puțin și mergea aproape în linie dreaptă până la podul din actualul Bulevard Maria,

1) Radu Greceanu, în *Magazin istoric* II p. 154. Cf. și Gion o. c. p. 116.

2) Actul din 1632 la Gion, o. c. p. 107 n. 4.

3) Actul din Martie 1701 la Gion o. c. p. 116 n. 5.

unde forma un al doilea cot mare, ce ajungea până sub dealul mitropoliei. Pe linia dreaptă dintre cele două coturi se desfășura fațada curții domnești, întărิตă cu zid și având la mijloc o poartă,

Fig. 2. Biserica Curții Domnești (restaurată).
Clișeu Horia Teodoru.

poarta de mijloc. Zidul acesta se continua la vest dealungul străzii Șelari în sus până la intersecția cu strada Lipscani (Gabroveni). În acest zid era o altă poartă, poarta de sus, cu un turn puternic deasupra. Se pare că aceasta era poarta principală, de oarece pe aici se făcea

comunicația cu orașul. Tot la acest turn păzau soldații de gardă, de aceea în veacul al XVI-lea i-se mai zicea «turnul la Nemți», căci soldații de gardă erau mercenari germani. În beciul lui era magazia de praf de pușcă; ea a explodat la începutul domniei lui Brâncoveanu (1691), dărâmând în parte turnul. Domnul l-a refăcut mai puternic și mai înalt de cum fusese și i-a pus și un ceas mare. De atunci i-s'a zis «clopotnița domnească»¹⁾.

Zidul curții se continua apoi spre est dealungul străzii Lipsani (Gabroveni?), până unde se întâlnia cu strada Bărăția, de aci cotea puțin în jos până la intersecția cu actuala calea Moșilor. Se pare că pe această latură a zidului nu era nici o poartă.

Intorcându-se de aci spre sud, zidul trecea de a lungul gârlei Bucureștioara pe lângă via domnească și se unea cu cel sudic jos pe malul Dâmboviții, cam acolo unde se întâlnește astăzi str. Halelor cu cheiul gârlei. În latura aceasta sud-estică zidul avea poarta de jos.

Poziția celor două porți laterale: de sus și de jos, nu o putem fixa astăzi decât aproximativ. Poarta de sus era la întrețăierea vechii străzi Șelari cu actuala str. Carol, de aici str. Șelari se continua până în țârmul Dâmboviței, de unde peste un pod de lemn trecea pe malul drept și înainta pe actuala Cal. Rahovei (Podul Călicilor). Cât privește poarta de jos, pare să fi fost în punctul unde se întrețăie actuala str. Halelor cu cheiul Dâmboviții. Un act din 1796 vorbește de un loc «la poarta de jos a curții domnești cei vechi, alături de apa Dâmboviții, lângă ulicioara ce trece peste Domboviță» și merge la casele păharnicului Ioniță (Crețulescu). Altul din 1805 fixează acest loc «la poarta de jos, pă podul lui Șerban Vodă»²⁾. Ori se știe că podul, adică strada podită a lui Șerban Vodă, începea atunci de pe țârmul stâng al gârlei, unde este astăzi sfârșitul străzii Carol.

Foarte probabil că zidul încunjurător al curții domnești avea turnuri și la colțuri. În planul lui Ernst-Purcel se observă două clădiri mai mici la colțul nordvestic și sudestic al curții, cari par a indica rămășițele turnurilor din aceste colțuri. În orice caz în partea dinspre Bărăție documentele amintesc de «puțul turnului»³⁾, doavadă că și în această parte au fost turnuri.

Dar curtea domnească nu era apărată numai de zidurile ce o încunjurau și de râul Dâmbovița care curgeau prin fața ei, ci și de dealurile înalte ce le avea în spate. Căci dacă bisericile și palatele erau așezate pe platforma joasă a țârmului, în partea de nord a acestei platforme se ridicau culmi înalte, cari înaintau până în actuala piață Sf. Gheorghe și spre apus și răsărit se ridicau de asemenea dealuri înalte, cari formau râpi abrupte atât dealungul cursului Bucureștioarei, cât și în depresiunea mai puțin adâncă, prin care trecea strada Șelari. În chipul acesta curtea domnească era în adevăr o

1) Cf. pentru toate acestea Gion o. c. după cronică lui Greceanu și documente.

2) Arhivele Statului, mânăstirea Mihai Vodă, pach. I, 3.

3) Act din 1701 la Gion o. c. p. 116 n. 4.

cetate foarte bine întărită *et arte et natura*, cum spune regele Matei Corvinul în scrisoarea din 1476 către papă, menționată mai sus. Tot pentru acest motiv putem admite, că cetatea medievală a Bucureștilor era în realitate această curte domnească atât de bine fortificată.

Am spus mai sus că există și câteva stampe tot din veacul al XVIII-lea, cari înfățișează curtea domnească din București. Dacă aceste stampe ar fi fost desenate la fața locului, ar avea o valoare istorică excepțională, de oarece ar constitui izvoarele cele mai importante pentru cunoașterea aspectului acestei curți domnești. Ele ar folosi și pentru cunoașterea ei în epoca de care ne ocupăm, căci situația ei generală nu s'a modificat prea mult dela Matei Basarab până în veacul al XVIII-lea.

Prima stamă, fără nume de autor, a fost publicată în anul 1717 pe coperta unei cărți privitoare la războiul austro-turc dintre 1716 – 1718¹⁾. Se știe, că în cursul acestui război o parte din trupele austriace au ocupat Bucureștii și au luat prizonier pe Domnul de atunci Nicolae Mavrocordat. Deci există toate probabilitățile, că desenatorul a vizitat orașul nostru și deci a putut executa desenul după natură sau din memorie.

Privind mai de aproape stampa și comparând-o cu planurile descrise mai sus ne dăin ușor seama, că nu este o fantezie — cum au considerat-o unii — ci că măcar în linii generale concordă cu realitatea (Fig. 3).

Astfel se observă ușor că vederea a fost luată de pe un deal din dreapta Dâmboviței, probabil de pe dealul mitropoliei sau de pe o ridicatură dela poalele acestui deal.

In primul plan se vede Dâmbovița, care face la stânga cotul cel mare din fața Căii Victoriei de azi, iar la dreapta platforma aproape dreaptă, pe care este așezată curtea domnească. Imprejmuirea din față cu poarta din mijloc, are patru turnuri de zid, între cari sunt înfipite trunchiuri de copaci. Pe latura de est împrejmuirea se ridică la deal dealungul unei ape (Bucureștioara), care se varsă în Dâmbovița, iar pe latura de nord trece pe culmile dealurilor. Latura vestică — dinspre oraș, — a împrejmuirii nu se vede din cauza clădirilor, dar un turn înalt se ridică în această parte (turnul dela poarta de sus) și o stradă largă se coboară în vale (Str. Șelari). În incintă se văd în colțul sudvestic clădirile palatului domnesc; din dosul lor apare biserică curții cu o mare turlă centrală. În partea de est pare a fi o biserică mai mică (Sf. Anton) și un alt palat. Spre fundul curții descoperim clădirea lungă și îngustă pe care am identificat-o în plan cu dependințele (slujitori, bucătării, hambare). Adevarat că grădina și via nu sunt indicate, dar dealurile din fund par cu mult mai înalte de cum trebuie să fi fost în realitate.

Podurile peste Dâmbovița sunt și ele relativ bine așezate. Unul este în fața portii din mijloc și trece drept peste gârlă,

1) *Erster Auftritt des Hungarisch-Venezianischen Kriegstheater,, Leipzig 1717.*
Stampa este reproducă de Gion, o. c. p. 77.

de unde drumul merge șerpuind prin prundiș spre mitropolie. Al doilea, care urma să fie în legătură cu poarta de sus, este fixat în dreptul străzii Șelari și deci corespunde și el realității. Platforma din fața curții este însă greșit indicată, căci n'are nici o legătură cu orașul.

De sigur că aceste deviații dela realitate se datorează și faptului că desenatorul n'a urmărit să reproducă înfățișarea exactă a curții domnești, care să servească ca document istoric, ci mai mult să prezinte această curte și orașul, ocupate momentan de armatele austriace, ca ceva exotic, deosebit de orașele apusene și cu o înfățișare cu totul particulară. De aceea clădirile au forme arhitectonice curioase, bisericile au în vîrfurile turlelor uneori semilune, iar pe țârmul drept al Dâmboviții este desenat un palmier între sălcii și scăeți.

Fig. 3. Vederea Curții Domnești și a Bucureștilor (1717).
(Academia Română)

Cu toate acestea ținând seamă de faptul, că în reprezentarea curții domnești găsim toate elementele principale pe cari ni-le dau planurile și documentele, suntem în drept să considerăm această stampă ca apropiată de realitate, măcar în părțile ei esențiale și să credem, că în linii generale și neținând seamă de formele și de perspectiva clădirilor, cum astfel se prezenta curtea domnească din București la începutul veacului al XVIII-lea.

O altă stampă care înfățișează această curte domnească datează din timpul războiului rusu-austro-turc dintre anii 1789—1791, când Bucureștii au fost ocupați de trupele prințului de Coburg. Ea reprezintă primirea acestuia de către clerul și colonia catolică de aici, în momentul când cobora de pe drumul mitropoliei spre curtea domnească (fig. 4).

Deși ca vedere generală această stampă nu se deosebește de precedenta, totuș în amănunte pare a reprezenta cu mai multă

fidelitate curtea, care în acest timp se numia «curtea veche», de oarece se construise cea nouă de lângă mânăstirea Mihai Vodă. Așezarea curții este la fel ca în stampa de mai sus, — se pare că de-senatorul a cunoscut-o — dar împrejmuirea pare a fi de zid, ceea ce nu corespunde realității. În interior se deosibesc destul de clar cele două biserici și turnul foarte înalt dela poarta de sus, care însă este situat prea spre nord. Complexul de clădiri care reprezintă palatul Domnului și cel dinspre biserică Curtea Veche sunt redate mai puțin clar, iar clădirea care cuprindea apartamentele Doamnei nu se distinge bine. În schimb stampa arată intrarea trupelor austriace în curtea domnească, unde se știe că au fost încuartiruite. Trupele nu trec pe podul ce duce la poarta de mijloc, deși era mai de-a dreptul, ci pe podul dela capul străzii Șelari, ce ducea la poarta de sus. O nouă dovedă că pe aici era intrarea principală. Se pare însă că o parte din trupe înnaintează și spre poarta din mijloc.

Suntem deci obligați să admitemi, că și această stampă caută să reprezinte în linii generale realitatea în ce privește aspectul curții vechi domnești la sfârșitul veacului al XVIII-lea, natural, ca și cea dintâi, cu multă fantezie și cu inevitabile greșeli de perspectivă¹⁾.

In Cabinetul de stampe al Academiei Române mai sunt trei reprezentări a ocupării Bucureștilor de trupele austriace în 1789. Ele însă caută să scoată în relief scenele de închinare ale diferitelor categorii de cetăteni și nu înfățișează decât foarte sumar curtea domnească și orașul.

De asemenea mai există câteva stampe mai vechi, care reprezintă numai curtea și orașul. Dar acestea sunt în adevăr fantezi, care au la bază stampa din 1717 descrisă mai sus²⁾.

TÂRGL

Ca cele mai multe orașe medievale, Bucureștii s'a desvoltat în jurul castelului, sau curții domnești, care a constituit la început sâmburele viitorului oraș.

Feluritele trebuințe ale familiei domnești, ale curtenilor și slujitorilor au avut de rezultat, ca încă de timpuriu să se stabilească în apropiere de curte meșteșugari și negustori, al căror număr s'a mărit tot mai mult în cursul timpului.

După obiceiul medieval meșteșugarii și negustorii s'au grupat în vecinătatea curții după bresle, formând ulițe care purtau numele acelor bresle și din care unele s'au menținut până astăzi. Rând pe rând s'au format încă din veacul al XIV-lea și al XV-lea ulițele Potcovarilor, Covacilor (fierarilor), Cavafilor (cismarilor), Lăcătușilor,

1) Academia Română Cabinetul de stampe.

2) Cf. Academia Română Nr. A III 9; B IX 3; B IX 4 Cab. de stampe. .

Abagiilor, Pânzariilor, Boiangiilor, Marchitanilor, Zlătarilor, Zarafilor, Lipşcanilor, etc. Toate împreună constituiau târgul.

In acelaş timp s-au format uliți și drumuri cari legau curtea și târgul cu satele și orașele învecinate sau mai îndepărivate: Ulița Târgului din lăuntru, Ulița Târgului de afară (Calea Moșilor), drumul Giurgiului, drumul Brașovului, drumul Târgoviștei, etc.

De sigur nu toate străzile orașului aveau nume în veacul al XVII-lea când Bucureștii au luat infățișarea de oraș mare și nici nu erau toate populate cu case. Singur cartierul central, negustoresc, avea case mai numeroase și mai apropiate unele de altele; în restul

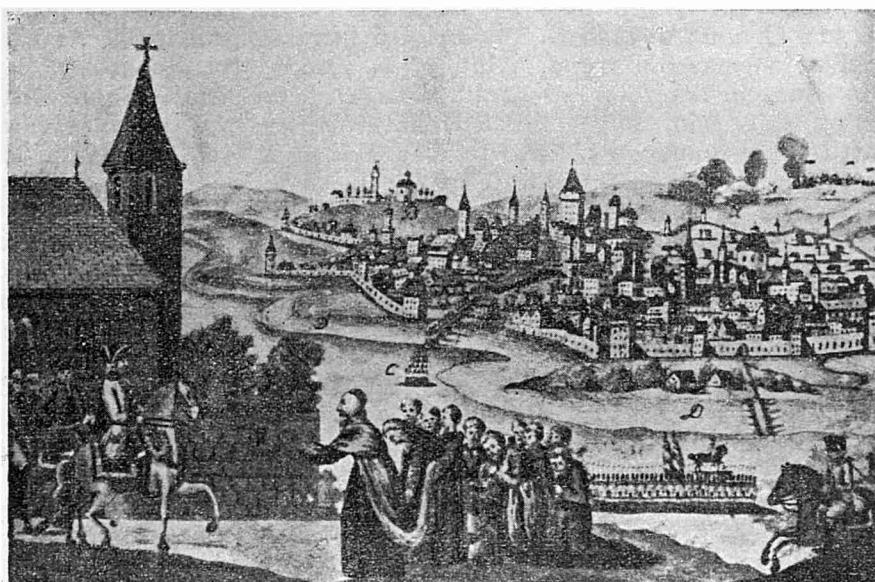

Fig. 4. — Vederea Curții Domnești și a Bucureștilor (1789)
(Academia Română).

orașului casele erau rari și încunjurate de curți și grădini întinse. În special locuințele boierești erau răsfirate fără nici o regulă în diferitele cartiere ale orașului și încunjurate de terenuri imense.

Majoritatea străzilor erau strâmte, strâmbă și nepavate, numai cele din centru erau pavate cu bârne de stejar, din care cauză se numiau poduri. Astfel de poduri sunt amintite încă în 1574 de călătorul francez Lescalopier, dar probabil existau mai de mult.

Din jurul curții domnești, orașul s'a desvoltat în spre vest și nord-nord est. Spre vest până la depresiunea pe care trece astăzi str. Ilfov, în dosul Casei de Depunerî spre Dâmbovița, — regiune unde s'a ridicat mai ales biserici și case boierești — în nord-est

spre Sf. Gheorghe vechiu, iar în nord spre Sf. Gheorghe nou și Lipscani regiune în care s'a desvoltat cartierul negustoresc.

In direcțiile acestea orașul era pe la mijlocul veacului al XVII-lea puțin întins. Lacul Cișmigiului — numit pe vremuri lacul lui Dura negustorul — era afară din oraș; Matei Basarab a clădit pe marginea lui mănăstirea Sărindar (unde este actualul Cerc Militar).

Mănăstirea Sf. Sava, în fața localului universității, era și ea la marginea orașului.

Tot ca afară din oraș se considerau mănăstirile și puținele case de pe țărmul drept al Dâmboviței. În această parte însă Matei Basarab a ridicat mănăstirea Sf. Apostoli în apropiere de casele postelnicului Constantin Cantacuzino (Cilibiul). Mai spre răsărit pe actualul deal al mitropoliei, Constantin Șerban a înălțat o altă mănăstire: Sf. Constantin și Elena (1656), care mai târziu a devenit mitropolia țării. La poalele estice ale acestui deal s'a ridicat tot în acest timp biserică Slobozia. În jurul acestor locașuri s'a format «mahalale» și astfel a început să se populeze tot mai mult și această regiune. Cu toate acestea Paul din Alep consideră mitropolia ca fiind «la marginea orașului», iar 40 de ani mai târziu Brâncoveanu, arată astfel situația mănăstirii Mihai Vodă: «*lăngă* orașul Domniei mele București *den sus*»¹⁾.

Înfățișarea orașului ne o descriu călătorii din acest timp în culori favorabile, insistând cu totii asupra întinderii lui.

Suedezul Paul Strasburgh (1630) îl arată ca «un oraș întins și foarte mare, cu străzi și piețe bogate... Toate străzile și piețele orașului erau pline de mărfuri scumpe, pe care negustorii italieni, greci, armeni și turci le expuseră spre vânzare.»²⁾. Cum este ușor de înțeles, Strasburgh vorbește de orașul propriu zis, din vecinătatea curții domnești, iar nu și de cartierele mărginașe.

Secretarul solului polon Krasinski (1636) spune: «Așezarea orașului este foarte frumoasă și veselă. Orașul e mai frumos clădit decât Iașii, deși este mai mic. Aproape toate casele au acoperișul de sindrilă. Întăriri nu sunt de loc, afară de mănăstirile întărite, anume Sf. Mihai și Radu Vodă. Orașul e împodobit și cu frumoase biserici de zid. Cea mai frumoasă și cea mai de frunte însă este mănăstirea unde e așezat solul (Radu Vodă). Se află pe o insulă înaltă într'un loc frumos, încunjurat de apele râului Dâmbovița, care străbate orașul. Biserică din această mănăstire este foarte frumoasă ca arhitectură și zugrăveală și alta mai frumoasă sau cărui asemănătoare n'am văzut»³⁾.

Episcopul Baksici (1636) ne dă informații mai complete și mai interesante. «Fără ziduri — zice el — așezat într'o câmpie foarte bogată în grâne și plină de vite de tot soiul, de vii și de fructe în mare cantitate; abundă în pește, fiind Dunărea aproape de vre-o

1) Cronica Brâncovenească (Arhiva) p. 78.

2) Relatio în Arhivul lui Cipariu I p. II.

3) Panaitescu l. c.

30 de mile și unele lacuri și mai aproape. Orașul are pe toate piețile și străzile poduri de lemn, deoarece fiind în câmpie, pe vremea de ploaie se face mult noroiu, și caii, căruțele și oamenii umblă pe străzi și piețe pe poduri... Se spune că sunt 12.000 de case de schismatici (ortodoxi), ceeace face mai mult de 100.000 de suflete; au 100 de biserici și multe mănăstiri»¹⁾.

In sfârșit Paul din Alep (1656) îl descrie astfel: «Acest oraș București e foarte mare; se zice că acum câțiva ani cuprindea la 6000 de case. Are 40 de biserici și mănăstiri și faimosul râu Dâmbovița curge prin mijlocul său»²⁾.

Din descrierile de mai sus rezultă că ceeace a impresionat în primul rând pe acești vizitatori străini a fost întinderea orașului și bogăția lui. Prima caracteristică se datoră desigur faptului, că numai în cartierul central casele erau mai dese, în restul orașului ele erau foarte rare. Dar belșugul — a doua caracteristică — se întâlnea peste tot locul. Regiunea încunjurătoare, foarte bogată, trimitea ca și astăzi, tot felul de alimente și fructe, cari se desfăcea în piețele orașului și obiceiul de a se etala toate acestea în fața publicului se vede că există încă de pe vremea aceea. Tot astfel ștofele de culori aprinse, mătăsurile orientale, obiectele de podoabă de fabricații ardeleană sau țarigrădeană, expuse toate în fața prăvăliilor sau bărăcilor, loau ochii trecătorilor și dădeau târgului bucureștean acel colorit amestecat apusean și oriental, care a constituit și în vremurile mai noi farmecul specific al orașului.

O altă notă caracteristică înregistrată de călătorii cătați mai sus, este marele număr de biserici și mănăstiri. Deși construite toate în acelaș stil bizantino-muntean. — Bărăția catolică singură era în stil roman; biserică luterană era de lemn — totuși variau foarte mult și cum erau așezate pe dealuri de diferite înălțimi și încunjurate de o vegetație foarte bogată, formau un peisaj din cele mai frumoase. În special turnurile lor mai mari și mai mici, cu acoperișuri rotunde sau țuguiate, din vârfurile căror scări se desfăceau crucile aurite, produceau un efect de pitoresc indescriptibil pe fondul de verdeață de toate nuanțele cel constituiau pădurile, viile, livezile și grădinile și sub cerul de un albastru cu totul specific al Bucureștilor.

De sigur că înfățișarea orașului în stampele citate mai sus este cu totul fantezistă; ea însă cuprinde această notă caracteristică a bisericilor numeroase, deși adeseori în vârfurile turnurilor este pusă semiluna în loc de cruce.

INPREJURIMILE

Odată cu dezvoltarea Bucureștilor ca oraș mare avem oare cări informații și despre localitățile mai interesante din jurul lui. Nu ne vom ocupa de data aceasta despre mânăstirile, destul de

1) L. c. Cf. pentru toate acestea și Moisil, *Bucureștii Vechi*, *passim*.
2) Cioranu, l. c.

numeroase din preajma capitalei, ci numai de câteva conace domnești sau boierești din vecinătatea ei.

Imprejurimile Bucureștilor au câștigat o importanță mai mare după ce a devenit oraș de reședință și deci tot mai mulți boieri au primit sau au cumpărat moșii în apropierea lui. Pe aceste moșii s-au ridicat case boierești, dintre care unele erau adevărate castele, unde proprietarii lor stăteau în permanență, ori se retrăgeau în anumite epoci ale anului spre a se odihni sau recreia. Natural că ele serveau atunci, ca și mai târziu, ca locuri de petrecere la sărbătorile mari sau în cursul verii, când «musafiri» de neam bun veniau din capitală sau dela moșiile vecine.

Doarece casele boierești dela țară puteau fi expuse la prădăciuni sau atacuri din partea făcătorilor de rele sau chiar a bandiților de pe malul drept al Dunării, se construiau ca și castelele din apusul Europei, pe ridicături și erau încunjurate cu ziduri și cu șanțuri de cetate. De asemenea în interior aveau camere de siguranță și uneori galerii subterane, unde în caz de pericol se refugiau locatarii.

Regiunea din jurul Bucureștilor era pe vremea aceea acoperită în mare parte de lacuri destul de întinse, cari constituiau și ele o apărare naturală.

Cele mai multe curți boierești s-au ridicat pe promontoriile dealurilor ce înaintau din diferite direcții în mijlocul acestor lacuri și adeseori erau legate de uscat numai printr-o limbă îngustă de pământ. Astfel regiunea din vecinătatea orașului prezenta nu numai terenuri foarte potrivite pentru agricultură, curți, grădinării, livezi, vii și lacuri bogate în pește, dar și păduri întinse și numeroase locuri sigure în caz de pericol. De aceea și conacele sau castelele marilor proprietari erau numeroase.

Izvoarele istorice din veacul al XVII-lea nu vorbesc despre curțile boierești din împrejurimile Bucureștilor. Singur diaconul Paul din Alep amintește de câteva pe care le-a vizitat împreună cu patriahul Macarie.

De altă parte puține dintre aceste case s-au păstrat până în zilele noastre, de aceea cu greu ne putem face o ideie exactă despre aspectul lor vechiu și despre modul cum erau întocmite.

În ori ce caz Paul din Alep a rămas în general foarte plăcut impresionat de «vilele» boierilor munteni și descrie câteva din ele cu multă admirare.

«Toți aristocrații munteni — spune el — posedă vile admirabile din punct de vedere al arhitecturii. Fiecare din ei mai are câte o mănăstire să bine îngrijită. Toți rivalizează întreținând-se prin frumusețea zidirilor și stabilimentelor. Aci se încheie totă ambitia și mândria lor. Când se întâmplă ca vreunul din ei să fie mazilat, se retrage la vilă petrecând restul vieții în clădirile de acolo și în vecinătatea mănăstirii sale.»¹⁾

1) Cioranu. *Călătoriile patriahului Macarie* p. 128

Ca exemple de astfel de «vile» ne descrie curtea boierească dela Poiana lângă Strehia (jud. Mehedinți), care spune că era «un castel măreț și de o frumusețe surprinzătoare.»¹⁾ Apoi «palatul» marelui vornic Preda Brâncoveanu dela moșia sa Bârncoveni (jud. Romanați); «castelul» zidit de Matei Basarab în Caracal și care era «încunjurat cu împrejmuire de lemn, cuprinzând o vie întinsă și o biserică de peatră»; curtea din Hotărani (jud. Romanați) a marelui Stolnic Fărcaș, «în care el are un palat frumos»²⁾.

Dar mai mult l-a impresionat curtea boierească a postelnicului Constantin Cantacuzino dela Filipești (jud. Prahova). Pe aceasta o descrie ca o «zidire princiară, care te uimește, mai frumoasă decât cele din capitală. Are o delicioasă baie caldă de marmoră frumoasă, la care apa se aduce pe roate din râul ce servește prin nenumărate canaluri la irigația livezilor și grădinilor. Camerile sunt după modelul celor din Constantinopol.»³⁾.

In jurul Bucureștilor Paul din Alep a avut prilejul să viziteze trei curți boierești: dela Dobreni, Comana și Văcărești, pe care le descrie astfel:

La Dobreni moșia lui Constantin Șerban «curtea sau palatul e mare și încunjurată cu împrejmuire de lemn, în lăuntrul căreia sunt clădiri mari și spațioase, cu turnuri zugrăvite cu icoane de ale sfinților și cu scene de lupte. Locuințele dau spre o grădină mare, împărțită în straturi și sgheaburi de olane. În afara e un lac cu un pod deasupra. În mijloc un pavilion frumos, iar lângă el o biserică mare de peatră»⁴⁾.

Despre Comana spune următoarele: «Am ajuns noaptea la un sat ce aparține marelui postelnic Constantin (Cantacuzino), numit Comana, situat pe un loc ridicat, cu privirea asupra râului Argeș. În el se află un mare palat, după modelul palatelor din Constantinopol. Aici este ceva particular de admirat în stucatura celor două corpuri principale și opuse unul altuia. Ca formă nu diferă, au turnuri și sunt zugrăvite cu linii curbe imitând marmora colorată. În vârful fiecărui turn e un cerc, întocmai ca o bucată din cel mai tare porfir, iar restul cu culori variate ca cele ale marmorei colorate. Lemnăria e de o frumuseță rară, sculpturile și ferestrele încântătoare. În incintă este o biserică mare»⁵⁾.

In sfârșit la Văcărești «se află un palat sără egal în lumie, afară numai în țara Francilor. Sora Doamnei lui Matei Voievod l-a zidit, aducând meșteri din Ungaria și peatră din Turcia și începu zidirea pe dinlăuntru și pe dinafară cu piatră lustruită. Chiar boltile și pardoseala pivnițelor și galeriile sunt lucrate inigălos în peatră bună, încât provoacă admirația privitorilor. Clădirea are trei caturi și e

1) Cioranu o. c. p. 189

2) Ibidem p. 197 și 200.

3) Ibidem p. 127

4) Ibidem p. 209.

5) Ibidem p. 210.

atât de frumoasă, că împrăștie toate grijile sufletului întristat. Ar fi zadarnic să încerc o descriere a interiorului admirabil aranjat al apartamentelor. În mijlocul curții, între clădiri, sunt magaziile secrete, bine alcătuite pentru provizii, ale căror uși sunt aşezate pe acoperișuri, care toate sunt de olane»¹⁾.

Prea puține din aceste curți boierești s-au mai păstrat până astăzi, căci au fost distruse parte de intervenții dușmane, parte de neglijență proprietarilor care le-au stăpânit în cursul timpului.

De aceia vom descrie numai două, cari sunt mai apropiate de epoca de care ne ocupăm și cari s-au păstrat în condiții mai bune până astăzi.

Fig. 5. Leordeni (Ilfov). Porțiune din zidul încunjurător.
Clișeu Hagi Moscă.

Prima ca vechime este curtea boiereacă dela Leordeni, la 14 Km. spre sud est de București și înăнд de comuna suburbană Dudești.

Așezată pe un promontoriu înalt ce se ridică în întinsă depresiune prin care curge Dâmbovița înainte de a se uni cu Colentina, această curte boierească își păstrează încă în mare parte aspectul ei din trecut.

Ocupând întreg platoul deasupra promontoriului, ea este înconjurată cu ziduri de cetate, înalte și groase, susținute de contraforți puternici și având la intrare o poartă monumentală (Fig. 5—6).

1) Cioranu, *ibidem* p. 211.

Dela temeliile zidului încunjurător la vale coastele dealului sunt acoperite de vii, livezi, grădini de zarzavat și o mică dumbravă. În incinta zidurilor se întâlă casa, ale cărei pivnițe sunt din prima jumătate a veacului al XVII-lea, cu dependințele situate pe lăturea sudică a zidului încunjurător, iar la apus, despărțită printr'un zid, biserică.

Dintr'un act dela 17 Aprilie 1618 se constată, că cu câțiva ani mai înainte a construit aici o casă boierească spătarul Leca Rudeanu. Moșia Leordeni — numită și Furduști — era în cea mai mare parte proprietatea soției spătarului, Grăjdana Băleanu, care o moștenise dela fratele său banul Udrea Băleanu, dar și spătarul Leca avea o parte din această moșie. Banul Udrea Băleanu fusese ucis de

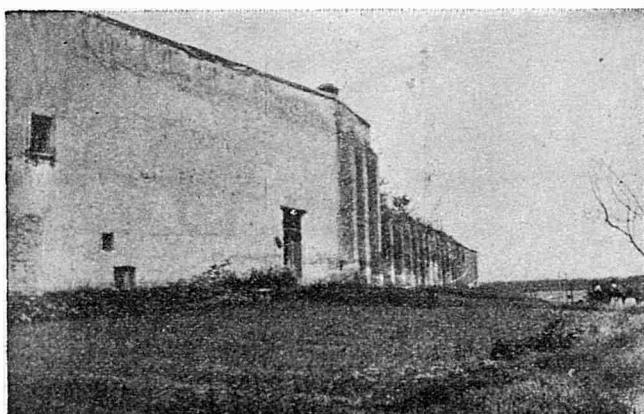

Fig. 6. — Leordeni (Ilfov). Parte din zidul încunjurător. Clișeu Hagi Moscu.

Simeon Movilă, Domnul Țării Românești, la 1601, iar spătarul Leca Rudeanu a fost și el tăiat înainte de anul 1615, din porunca lui Radu Mihnea. Astfel casa și moșia au rămas văduvei sale, dela care în cursul timpului au trecut la diverși proprietari, până când pe la sfârșitul veacului al XVIII-lea au intrat în stăpânirea vornicului Mihai Manu¹⁾.

Cum am spus mai sus, pivnițile casei sunt cele vechi din veacul al XVII-lea. Ele sunt de zid și au boltile caracteristice acestui veac: arcuri pline ce se unesc în calote de forma emisferică. În schimb parterul și etajul au fost refăcute în cursul timpului, dar cu toate acestea și-au păstrat în mare parte, ca aspect și

1) Deținem toate aceste informații dela d. Em. Hagi Moscu, care a văzut actele de proprietate ale moșiei.

distribuție interioară, vechile forme. (Fig. 7) Etajul actual pare a fi fost ridicat la începutul veacului al XIX-lea, când s'a facut o restaurare generală și s'a înălțat și biserică-paraclis, desigur pe temeliile alteia mai vechi.

Proprietara actuală, d-na Nadejda Gr. Romalo, care este o cunoșătoare desavârșită a trecutului și are un adevărat cult pentru monumentele istorice, a luat toate măsurile ca acest locaș istoric să-și păstreze și mai departe însășiarea lui arhaică și să rămână încă pentru multă vreme una dintre mărturiile cele mai rare și mai prețioase ale trecutului nostru.

In partea nord-vestică a Bucureștilor, pe malul lacului Mogoșoaia, se ridică o altă curte, aceasta domnească: palatul lui Brâncoveanu dela Mogoșoaia. Si el este construit deasupra unor pivniți de pe la mijlocul veacului al XVII-lea, cari trădează acelaș mod de construcție ca și cele dela Leordeni. Zidurile parterului și etajului datează însă abia dela 1700, când Brâncoveanu, dărămând vechea casă, le-a construit din nou.

Ca și alte curți domnești și boierești, aceasta dela Mogoșoaia era și ea încunjurată cu ziduri înalte, iar intrarea se făcea pe sub o poartă boltită. De asemenea se afla și aici o biserică-paraclis, dar aşezată în afara zidurilor.

Bogăția și gustul artistic al lui Brâncoveanu au contribuit ca acest palat să exceleze atât ca arhitectură, cât și ca ornamentica.

In special se remarcă în interior bolțile înalte cu arcurile sprijinite pe console de piatră, bogate ornamentații ale pereților în stucatură și panouri pictate; iar în afară minunata *loggia* din spate lac și drăgălașul foios dinspre curte, cu arcade treflate rezemate pe coloane drepte sau învărtite și cu soclu de piatră ajurată reprezentând flori stilizate, separate unele de altele prin rozete mari săpate în relief.

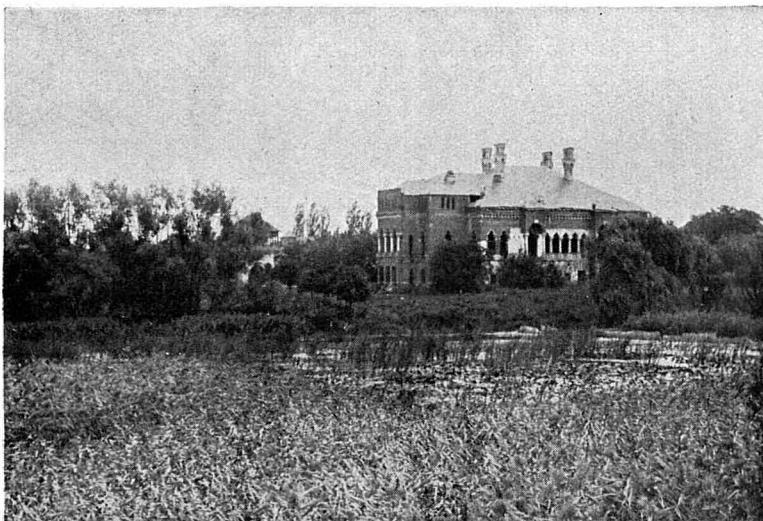

Fig. 7. Leordeni (Ilfov). Vederea casei boierești refăcute, Clișeu De Vaux

Meritul de a fi restaurat acest strălucit palat, care căzuse în ruină, revine în întregine principesei Marta Bibescu, dotată nu numai cu un talent literar deosebit, dar și cu un puternic sentiment de admiratie și de iubire față de rămășițile culturale ale strămoșilor.

Spre a ne da seamă de frumusețea acestui palat transcriem impresia ce a făcut-o asupra arheologului francez La Motraye, care l-a vizitat în 1714, după moartea lui Brâncoveanu, când urmașul acestuia Ștefan Cantacuzino îl transformase în han pentru drumeți. Palatul săpăt călătorului francez ca o clădire „foarte simetrică și clădită europenește, decorată în interior cu plăsoane bogate și picturi bune, dar mobilele le luaseră Turcii în timpul mazilirii nenorocitului stăpân.“ În afara palatului era „un eleșteu, așezat între o frumoasă grădină și un pârâu ce curge pe lângă zidurile lui“¹⁾.

Din toate cele de mai sus rezultă, că pe la mijlocul veacului al XVII-lea București începuse a lua din toate punctele de vedere desvoltarea unui oraș mare și că atât târgul cât și împrejurimile oferiau perspectivele cele mai favorabile în acest scop.

Palatul Mogoșoaia (restaurat)

Clișeu Stelian Petrescu

1) La Motraye. *Voyages... en Europe, Asie et Afrique* (La Haye 1717) II p. 218.

DÂMBOVIȚA

DE H. STAHL

*«Dâmboviță apă dulce
Cin' te bea nu se mai duce»*

a zis poetul Henric Winterhalder, părintele stenografiei la Români, prietenul lui C. A. Rosetti.

Cred că astăzi nimeni n'ar mai îndrăzni să guste dacă e dulce apa Dâmboviței, căci... s'ar duce.

Dâmbovița nu mai seduce nici măcar pe poeti, de când primarul Dobrescu a descoperit Znagovul și constatăm că, încetul cu încetul, Dâmbovița se duce. S'a dus porțiunea din fața ruinei viitorului palat al Senatului și e pe cale să se ducă pe toată porțiunea dintre Palatul de Justiție și Halele Centrale.

Halele sunt și ele pe ducă: se mută. Se mută de necaz că n'o să mai poată infecta apa Dâmboviții, formând insule de stârvuri și zarzavat putrezit, în fața Spitalului Brâncovenesc, sub podul ce duce spre piață, unde odinioară era parcul și palatul Brâncoveanului și unde astăzi se vinde en gros spanacul, la poalele Adunării Deputaților.

Loc de bulevard este din belșug în acest București cu rază mult prea mare, cât a Parisului, și de aceea nu văd nevoie de a acoperi Dâmbovița pentru a face un bulevard sub care să curgă, anoniniă și neagră, Dâmbovița dulce. Un oraș fără curs de apă întristeză. De aceea aş fi văzut mai de grabă nu înfundarea Dâmboviței, ci ridicarea nivelului apei prin aducerea unui affluent vioiu în matca bătrână a Dâmboviții canalizată, o apă vie, repede, care să spele toate scursorile de păcură cu care se mânește astăzi apa în aşa hal, încât nici bivolii nu s'ar mai scălda în ea, ci doar, de Bobotează, cei ce scot crucea din apa sfîntă. Aş vedea București port, legat prin Argeș cu Dunărea, înlesnind aprovizionarea ieftină a Capitalei; aş vedea malurile Dâmboviții acoperite cu flori, cheiurile umbrite pe toată lungimea lor cu tei și salcâmi, pentru uzul amioarezaților sau celor ce nu pot merge la Znagov și Comana.

E și o nepioasă ingratitudine să îngropi de vie Dâmbovița pentru că a îmbătrânit, pentru că nu mai ai nevoie de dânsa. Azi,

când în fiecare casă e desul să deschidem un robinet pentru ca să avem apă proaspătă câtă vrem, am uitat că atâtea veacuri în sir numai apa Dâmboviții o beam; azi când avem «strandul» unde, în tricouri quasi-nudiste, mai mult se dansează tangouri decât se face baie, am uitat că generații după generații de Bucureșteni făceau baie de familie, fără jaz și chiar fără izmene, în Dâmboviță, noaptea, pe lună și chiar ziua în amează mare. Ascundem Dâmbovița aşa cum parvenitul își ascunde părinții pentru că poartă străie tărănești.

Nu trebuie să uităm că București sunt o creație a Dâmboviței. Datorită faptului că apa a săpat în decurs de mii de ani, la această întretăiere de drumuri dintre Dunăre și Carpați, o largă vale cu o dublă salbă de lacuri, vale dominată de dealuri foarte înalte pe vremuri, acoperite cu păduri milenare, formând loc bun de apărare pentru armate, pentru carele de negoț, «Cetatea Dâmboviței», de care pomenesc documentele încă din veacul al XIV-a (1369), a putut deveni «București» de mai târziu și de astăzi.

O întretăiere de drumuri de negoț, o apă, dealuri asigurând o poziție strategică sunt cauzele creației unui viitor oraș.

Nunumai Cetatea Eternă și Parisul sunt asezate pe șapte coline, dar și București, cetatea Dâmboviței, se sprijină pe 7 dealuri:

E Dealul Mihai Vodă, pe care astăzi până și astmaticii îl urcă fără multă greutate, dar pe care îmi aduc aminte că, fiind copil, îl urcam de a bușeala pe un mic drum îngust dominând o băltoacă, drum ce se strecu de a luugul zidurilor exterioare ale mănăstirii lui Mihai Vodă Viteazul, în chiliiile căreia se păstrează astăzi Arhivele Statului.

Aveam apoi Dealul Mitropoliei, înălțată la rangul de patriarhie, și care adăpostește, în vechile chilii din jurul bisericii lui Constantin Vodă Șerban, gălăgioasa noastră fabrică de legi.

De aci mai putem încă, pentru puțină vreme, avea o minunată priveliște peste grădina de zarzavat ce înconjură Parlamentul, până departe, peste grădinile de vară (Luzana, Parisiana, Leul și Cârnătul), peste Uzina de gaz, Expoziție, Crematoriu, Cimitire, Inchisoarea Văcărești și Azilul de nebuni; vederea, de cealaltă parte este astupată azi de blockhousuri în mijlocul căror se afundă umilitate, striuite, biserice.

Dealul Radu Vodă, pe coasta căruia mai stă în echilibru bisericuța din 1743, atribuită ciobănașului Bucur, este aproape total retezat și orice perspectivă este astupată de un seminar în stil de cazarmă și de clădiri banale ce înneacă istorica biserică a lui Radu Vodă.

Pe lângă aceste trei dealuri, formate de capricioasele schimbări ale cursului Dâmboviței, și rămase ca niște insule de verdeață ieșind din mlaștinele de altă dată, avem, tot pe dreapta apei, mărginindu-i valea spre apus, Dealul Cotrocenilor, acoperit azi de căzărmile din spatele mănăstirii lui Șerban Vodă și a Palatului Regal, iar altă dată umbrit de o imensă pădure (Pădurea Vlăsiei), la liziera căreia Tudor Vladimirescu își cantonase pandurii.

Ca un contrafort, pornește din apa Dâmboviței, Dealul Spirei, care răsună de dimineață pînă seara de goarnele soldaților și de sirenile Arsenalului, zidit pe locul vechiului palat domnesc ridicat de Alexandru Ipsilante (1775), nimicit de un incendiu, la 21 Dec. 1812 și denumit de atunci «Curtea Arsă»; palatul domnesc mutându-se la mănăstirea Cotroceni.

Aveam apoi Dealul Filaret, pe care-l urcă morții în ultima călătorie, înainte de a coborî în groapa veșniciei. Dealul se prelungeste, dincolo de Biserica Cuțitu de Argint, — cea refăcută la 1906 în stil moldovenesc din epoca lui Ștefan cel Mare, — cotește dincolo de cimitire, conturând din depărtare Dâmbovița, până dincolo de minunata mănăstire a lui Nicolae Mavrocordat, Văcărești, azi închisoare, și până în spre cimitirul «La Trei Cocenii».

De aci avem cea mai minunată vedere asupra Capitalei, pentrucă în largul săs din vale sunt numai grădini și case joase de oameni necăjiți. Și e păcat să constați, că tocmai cea mai pitorească parte a orașului e cea mai desprețuită, infectată de abator, tăbăcării, uzina de gaz, depozitele tutulor gunoaielor capitalei desertate în Valea Plângerii, de emanațiunile cimitirilor și de mirosul de carne friptă a Crematorului și mititeilor grădinilor de vară.

În sfîrșit mai este un al șaptelea deal, care astăzi n'are nicio preciză, dar care era cel mai înalt, înainte de a fi fost teșit și nivelat pentru nevoile circulației. Este dealul în vîrful căruia să află biserica Sf. Gheorghe Nou, punctul cel mai înalt al Capitalei. E dealul care formează tot malul stîng al Dâmboviței, până la Vitan, Abea dacă-ți mai dai seamă că e totuș deal, când urci străzile Șelari, Smârdan, Bulevardul Elisabeta.

Toate dealurile bucureștene ne par azi pitice, cînd le urcăm cu mașina sau tramvaiul electric. Ca să ne dăm seama că totuș sunt înalte, ar trebui să urcăm, iarna pe viscol, Bulevardul Schitul Măgureanu, de a lungul grilajului ce mărginește Cismegiul; sau vara pe arșiță, să ocolim fosta închisoare militară din fața Arsenalului, să o luăm pe Str. Puțu cu apă rece, până la Scăricica, să urcăm acea pitorească stradă formată din trepte bolovănoase până la O. N. E. F. și apoi, traversând Str. Uranus, să coborâm pe cealaltă parte a povârnișului Dealului Spirei, prin Str. Militari, până jos în Str. Cazărmei, la Schitul Maicilor.

Singurii care și dau încă deplin seama de înălțimea dealurilor bucureștene sunt caii, ultimii cai răhitici bucureșteni, pentru că, urcând povara carelor, nemilos supraîncărcate, fiecare metru altitudine este însemnat cu lovitură de bici pe răbojul pielei lor înroșite. Deci între aceste dealuri curge Dâmbovița.

Pe câmpia largă dela poalele Cotrocenilor, rămasă până astăzi un imens măidian (între Facultatea de Medicină și Malmezon), Dâmbovița își îngăduia pe vremuri cele mai năbadăioase ocoluri, cele mai neașteptate serpentine; prindea din fugă câte un petec de pămînt pietros și înhidea, insulă, în albia ei; se apropiă de viile de pe Dealul Cotrocenilor și brusc le întorcea spatele ca să o ia în spre

Podul de păniânt (Calea Plevnei), apoi iar se întorcea spre viile din Dealul Spirei, curgea o bucată de vreme paralel cu Ulița Izvorului și din nou o lăză razna spre nord, apoi se plimba spre Grădina cu Cai (Str. Pompiliu Eliad-Bulevardul Elisabeta). Pe la Mihai Vodă însă, Dâmbovița își găsia stăpânul în morarii ce-i puneau stăvilar în cale, o aduceau cu de-asila la moară și o puneau să muncească la învărtitul pietrelor. După ce scăpa, făcând spume de mânie, Dâmbovița, intrând în orașul propriu zis, își lăză o atitudine demnă și-si îngăduia doar câteva femeești ondulări cochete prin oraș. După ce trecea cuminte prin fața Agiei, trăgea o raită până în spre frunioasa grădină din spatele consulatului rusesc, îi întorcea spatele cochet, o lăză puțin pe măidianul Duca, până în vale de Biserica Sf. Ion (Casa de Depunerii) și apoi, luând-o drept spre mează zi, trecea sfioasă între bisericile Sf. Apostoli și Sf. Spiridon Vechiu, trecea mândră la spatele Palatului Brâncovenesc (ruina viitorului Senat), se codea o clipă pe unde s-o mai apuce și, gospodină, o lăză, trecând prin fața Curței Judecătorești (Palatul Justiției) spre Hale, curgând între Piață și Hanul lui Manuc (Sala Dacia). După un lung ocol, ajungea la poalele dealului Radu-Vodă, unde uida florile mormintelor din jurul bisericii Bucur.

Abia ieșită din oraș, Dâmbovița era terfelită de niște mitocani de tăbăcari. Scăpând, alerga iute să se spele în «Heleșteul lui Tircă», apoi, veselă, liberă, reîncepea cele mai năbădăioase șerpuiuri prin grădinile cu duzi, grădinile de zarzavat; se ferea să se apropie prea mult de nesfârșitele vii de pe dealurile unde sunt astăzi numai cimitire, mai dădea o mâna de ajutor morilor dela Vitan, și o pornea hai hui spre Argeș¹⁾.

Dâmbovița veche și-a schimbat de mai multe ori cursul și umflându-se de ploi, lățindu-se pe tot malul drept, a umplut deprezuniile de teren, formând o salbă de lacuri. Unul, rămas pînă astăzi, este cel din Grădina Botanică; alt lac era în jurul bisericii Sf. Elefterie, ce sta singuratecă într'un ostrov mult îndrăgit de Doamna lui Alexandru Ipsilante.

Mai jos era Lacul lui Dura Neguțătorul (Cismegiul de azi), lac alimentat de numeroase izvoare, legat printre un canal cu Dâmbovița pe la 1852, și în care, pe vremea lui Matei Basarab, pescuiau călugării din mănăstirea Sărindar (Cercul Militar) și cei din Schitu Mărgureanu. Un alt lac era la Țigănia Mitropoliei (pe unde e biserică Sf. Niculae din Prund, cartierul Gramont).

Altul era între Biserica Antim și Schitul Maicilor; mai departe era Heleșteul lui Șerban Vodă (Filaret, Parcul Carol) și în sfîrșit era lacul din Valea Plângerei, ce se seacă astăzi cu toate gunoaiele metropolei.

Când venea apa mare — și aceasta se întâmpla mai în fiece

1) Acestea pe la 1852. Vezi «Planul Bucureștiului, ridicat, tras, chi publicat din porunca prea înaltzatului Domn stăpînitor Barbu Dimitrie Stirbei - V. V. de Maior Baron Rudolf Arthur Borroczin».

primăvară și toamnă — tot malul drept era înnecat și prin cartierele Gorgani, (unde e biserică Sf. Ilie, pe movilița strivită azi de Ministerul de Justiție și de case de raport), Mihai Vodă, Izvor, zile în sir umblai cu bărcile sau te adăpostiai pe acoperișul caselor. Apa se întindea până unde e azi Stadionul; Școala Veterinară, Grădina Tirului (Schiesstadt) și făcea una cu lacul de la Sf. Elefterie.

Din aceste lacuri se scurgea o gârlită: *Dâmbovicioara*, ce și făcea loc prin actuala Str. Colonel Poenaru Bordea (fostă Artei, lângă Palatul de Justiție) și se vărsa în Dâmbovița la capătul Podului Turnului din Curtea Veche.

Și pe malul stâng era un affluent al Dâmboviței, vestita pe vremuri *Bucureșchioara*. Ieșia din *Balta Icoanei* (azi grădină publică frumoasă, dar pustie), șerpuia prin Ulița Săpunarilor, a Scaunelor (scaunelor de macelari răsbotezată greșit N. Filipescu), Pescăria Veche, tăia Podul Târgului d'Afară (Calea Moșilor), șerpuia pe unde e azi Str. Calomfirescu, cota cam în dreptul Bisericei Olteni, o lua prin actuala Str. Epureanu (fostă Cortului) și, ocolind viile domnești, se vărsa în Dâmbovița mai sus de Jignița Domnească (Aprovizionarea).

Bucureșchioara, cam în spatele actualului Spital Colțea, după ce forma *Lacul Suțului*, sau *Balta dela Carvasara* (vama), se bifurca și un braț se strecu prin Tîrgul Cucului (pe la Sf. Gheorghe) prin Str. Boiangiilor, prin actuala Str. Decebal, unde era o moară, lângă Bărătie, și se vărsa în Dâmbovița prin Str. Bazaca.

Dâmbovița, care atât de des ieșia din matcă, rupea podețe și poduri, lua morile, inundând cartiere întregi, alte ori, vara, seca într'atât, încât nici măcar o baie de picioare nu mai puteai face în apa ei.

Dâmbovița a fost cuminătită la 1882. Prin rectificarea cursului ei și canalizarea, a fost silită să-și vadă de drum fără abateri posibile, păzită de înalte maluri, severe ca o guvernantă englezoaică.

A mai încercat ea, în vre-o două rânduri, în ultimul pătrar de veac, să și facă de cap, umflându-se într'un acces de revoltă, încălecând furioasă malurile până la înălțimea podurilor, sperind de moarte armate de guzgani; dar n'a putut să depășească malul și a trebuit să se retragă resemnată, în groapa ei. Curge astăzi tristă și cuminte, mereu mai murdară, mai pângărită de inundații scursori ale canalelor bucureștene.

Și pentru că e murdară, din vina noastră; pentru că e neagră și tristă; pentru că apa ei, or cât ar mai fi limpezită cu piatră acră ca pe vremuri, când era adusă de sacagii în casele oamenilor, nu mai are căutare, edilii o îngroapă de vie, pe biata bătrână.

Săraca Dâmboviță!

BUCUREŞTII DESCRIŞI DE SULZER LA SFÂRŞITUL VEACULUI AL XVIII-LEA

DE MIH. POPESCU

Dintre scriitorii streini, ce au trecut sau au stat în Bucureşti şi cari cu această ocaziune și-au scris impresiile lor, face parte şi Franz Joseph Sulzer. Acesta era de fel din Elveţia germană, a intrat în armata austriacă şi prin meritele sale a ajuns până la gradul de căpitan.

După anul 1776, Sulzer, a fost chemat în țara noastră de către Alexandru Ipsilanti, cū care ocaziune el a studiat oamenii şi împrejurările politice din acele vremuri. De altfel el a stat multă vreme în țara noastră unde a și murit în 1791 la Pitești. Lui Sulzer i-a plăcut mult țara, l'a interesat trecutul nostru, despre care, cum singur spune, se știa, pe atunci, prea puțin în apus, și de aceia a găsit de cuvîntă să scrie «*Geschichte des transalpinischen Daciens*», care cuprindea istoria Munteniei, Moldovei și a Basarabiei, în 3 volume, ce s'a publicat în 1781 la Viena.

Această lucrare, cu toate că are unele părți în care se observă părtinire, este foarte importantă și a fost mare pagubă că nu s'a tradus pe vremuri și în limba românească.

Din această operă extragem datele și descrierea referitoare la orașul Bucureşti, atât în calitate de capitală a țării, cât și a județului Ilfov.

Un studiu asupra importantei opere a lui Sulzer nu intră în cadrul preocupărilor societății «Bucureşti vechi» și deci ne mărginim numai să relatăm cele ce spune despre Bucureşti, menționând că le-a însoțit și de un plan al orașului, cel mai vechiu, cunoscut până în ziua de astăzi.

* * *

București, spune Sulzer, nu Bucoreşti sau Bucaresti (căci vine de la Bucuria, bucuros, a bucură, deci Bucureşti înseamnă ca în greceşte χαράπολις sau tot aşa în l. germană Freudenstadt) este capitala districtului Ilfov și a Țării Românești. Aici din timpul lui

Constantin Brâncoveanu¹⁾ este scaunul obicinuit al Domnitorului și tot aici locuiesc toți boerii mari ai țării, cu slujbe sau în căutare de slujbe. Mai mult, tot aici locuiește și ispravnicul județului, care conform obiceiurilor țării ar trebui să locuiască la Gherglița, peste apă Ialomiței. București este așezat la 44 gr. 26 minute 45 sec. latitudine nordică și $43^{\circ} 48$ mi. longitudine estică. Este situat la distanță de 8 ore depărtare de Dunăre, pe malul nordic al Dâmboviții aproape sau nu departe de vechia localitate română *Pinum*.

Străzile în loc să fie pavate cu piatră, sunt podite cu lemn și casele boerești deși sunt din cărămidă, sunt simple și foarte prost

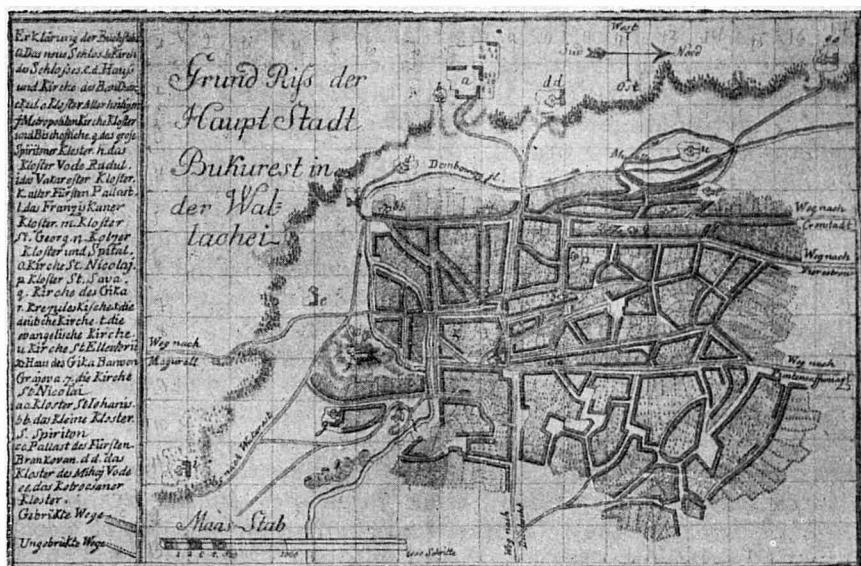

Fig. 8.

păstrate. Casele în loc să fie aliniate, sunt împrăștiate, având fiecare câte o grădină, precum și o curte în față, prin care se face legătura cu strada.

Ca să mergi dintr'o parte în alta, în lungul orașului, îți trebuie cam o oră și jumătate, ca să-l străbați în lat, numai 3 sferturi de oră.

Multimea bisericilor și a capelelor, cam 60 la număr, clădite, parte din lemn parte din piatră sau chiar cărămidă, având mai fiecare 3, 5 până la 9 turnulete, dau orașului văzut din depărtare o priveliște grandioasă, pe care însă o pierzi îndată ce ajungi la

¹⁾ Capitala la București a fost stabilită definitiv de Mircea Ciobanul.

bariera orașului, unde întâlnești case sărăcăcioase, așezate pe două rânduri dealungul străzilor, case ce servesc negustorilor și cărciumarilor ca localuri de speculă chiar pe strada principală.

Printre clădirile mari cu vază socotesc aşa numitele hanuri și biserici, ridicate de diferiți Domnitori, cari pentru a le apăra, mai mult spre paguba lor, le-au înconjurat cu ziduri înalte. Tot atât de însemnate mai sunt și numeroasele mânăstiri, înconjurate deasemenea cu ziduri. În ceea ce privește arhitectura, casele, ca și bisericile, n'au o înfățisare mai aleasă căci sunt cu un singur etaj, iar camerile de locuit sunt așezate în dosul unui culoir boltit susținut de coloane.

Cele mai de seamă din puinț de vedere al bogăției ca și al arhitecturii sunt, de partea aceasta a Dâmboviții bisericele Sf. Ion (22) Sf. Gheorghe (12) Sărindarul, însemnat și prin o icoană făcătoare de minuni; iar de partea cealaltă a Dâmboviții M-tirea Văcărești (9), Radu-Vodă (8) și Cotroceni (25), apoi Mitropolia, locuința metropolitană și biserică (6) așezate pe un deal după care se poate vedea întreg orașul.

Pe un asemenea deal¹⁾ așezat în partea sudică a Dâmboviții, printre grădini cu vii și pomi roditori, nu departe de mânăstirea Mihai Vodă (24) actualul domn (Alex. Ipsilanti) a pus să i se clădească locuința domnească, căci cea veche așezată pe partea cealaltă a Dâmboviței,²⁾ chiar în mijlocul orașului, nu mai poate fi locuită, parte din pricina vechimii, parte din pricina stricăciunelor suferite în răsboiul precedent ruso-turc (1768—1774).

Actualul domn la reîntoarcerea în țară în 1774, a locuit într'o casă brâncovenească, și apoi a ales locul arătat mai sus ca să-și clădească pe el un palat domnesc, ce va avea o priveliște încântătoare; păcat numai că două aripi i-au fost luate de meșteri bulgari și turci, într'un stil neplăcut. Bine înțeles că lucrul a fost făcut fără bani, de oarece meșterii brașoveni chemați special pentru aceasta, s'au reîntors șiind, că aici este obiceiul să li se plătească, cum se spune «la calendele grecești» adică niciodată, sau uneori chiar cu închisoare și lovitură la falangă, după cum mulți din ei au văzut și chiar au suferit.

Preoții franciscani își au și ei aici o biserică sărăcăcioasă (18) precum și comunitatea evanghelică (19) compusă din streini veniți din Transilvania ca: ciasornicari, argintari, spițeri, etc. Aceasta din urmă este pusă sub ocrotirea legațiunei suedeze din Constantinopol și biserică ei are turn cu ceas și clopot. Deasemenea și Evreii își au sinagoga lor.

Numai Turcii nu au moschee și cine poate să-și închipue aceasta fără să nu se minuneze de toleranță și îngăduință lor; Turcii, Turcii barbarii de temut, și stăpânii acestor țări, tîn aşa de mult la cuvântul dat în privința libertăților religioase, încât preferă să nu se închine Dumnezeului lor în moschee, decât să-și calce cuvântul.

1) Dealul pe care este azi arsenalul.

2) Curtea veche, azi Piața de flori.

O considerațiune, sau mai degrabă o abnegațiune demnă nu numai de Turci, ci și de creștini, dacă ne gândim cât de mult poate să însurbânte sufletul zelul religios, mai cu seamă că aici se întâlnesc mai pretutindenea, Turci, parte ocupându-se cu comerțul, parte administrându-și averele, iar alți veniți sub diferite motive spre a supraveghea mișcările Domnului.

Aș mai dori să vorbesc apoi despre o altă clădire ridicată de Mihai Cantacuzino, unchiul fostului Domn Ștefan strangulat de Turci. Această clădire destinată să servească de școală și de spital este făcută în felul unui han sau mănăstire și se numește Colțea (13) în l. germană Ecke sau Winkel. Asupra acesteia am de observat ceva special și anume, este unică clădire din Țara Românească, care deasupra zidului înconjurător are un turn¹⁾ în patru colțuri zidit după felul de construcție german. În primul etaj al acestui turn, chiar deasupra porței de intrare, se află pictați doi soldați în uniformă germană, așa cum au fost soldații germani echipați în ultimile răsboae cu Turci, având arma pe umăr, ca și cum ar fi de sentinelă.

Toată osteneala ce am pus-o să aflu motivul acestei picturi, precum și motivul clădirii deosebite a acestui turn, a fost zadarnică. N-am putut afla nimic mai mult, decât ceiace se spune în deobște că ar fi clădit de Suedezii.

Dacă n-ar fi fost mort Mih. Cantacuzino, clăditorul acestui lăcaș în timpul când Austriacii au cucerit Valahia mică și au luat prinț pe Nic. Mavrocordat în București, mi-aș putea închipui că acest turn, sau cel puțin soldații din interior, sunt o amintire al acestui strălucit fapt de arme.

Din cele expuse mai sus acest motiv neputând fi invocat, mai cu seamă că Mavrocordat era un dușman neîmpăcat al Germanilor, n-ar fi putut permite să se facă o pictură ce i-ar fi amintit lucruri triste pentru el din timpul stăpânirii sale. De altfel zidirea turnului căzând în timpul, când Carol al XII se reîntorcea în patrie din Turcia, trecând prin Țara românească nu-i exclus că el în amintirea lui Brâncoveanu, vărul și prietenul lui Mih. Cantacuzino, să fi pus să se zidească turnul, iar înăuntru să fi pictat doi soldați, poate chiar din armata lui. Se mai poate apoi că turnul să fie ridicat de soldați suedezi, ce au cutreerat Moldova și Muntenia, în timpul când Carol al XII-lea se afla la Bender.

Vine la rând apoi hanul Șerban Vodă, clădit de domnitorul Șerban Cantacuzino, unul dintre hanurile cele mai însemnate, căci se află aci 7 hanuri. În acest han a simpatizat fuga domnitorului Ghica când în timpul ultimului război rusosârbesc București a fost ocupat de Ruși, mai mult cu voia și șința lui.

Mănăstirea Văcărești (9) zidită de Nic. Mavrocordat a devenit și mai însemnată prin lupta ce s'a dat aci între Ruși și Turci în ultimul războiu, de către poziția sa măreață și frumusețea clădirii.

1) Turnul Colții.

Această mănăstire ca și Cotroceni (25), ctitorie Cantacuzinească, este așezată în afară de oraș și anume, una în partea de răsărit, alta în partea de apus. Ambele au așezări foarte frumoase fiind înconjurate de grădini cu vii și pomi roditori.

Mănăstirea Mihai Vodă (24), care poartă numele ctitorului ei este aceia unde Domnitorul anterior (Alexandru Gr. Ghica) și-a ales reședința de vară; are o poziție minunată, dar este într-o stare deplorabilă. Tot așa este și mănăstirea Radu Vodă, care de asemenea poartă numele ctitorului și e așezată pe o înălțime cu o priveliște frumoasă.

Drept cel mai frumos loc în apropierea Bucureștilor trebuie să numesc insula Sf. Elefterie (20) Chiar dacă n'aș descrie această așezare fermecătoare la poalele grădinilor cu vii și pomi roditori, ce se prelungesc până la marginea Dâmboviței, imaginația ori cui ar putea să-și reprezinte splendoarea acestui loc numai privind planul alăturat.

Un loc incomparabil pentru orașul unde domnește luxul și și placerea; aci nu poate fi un loc trist nici chiar pentru cineva căruia nu-i place singurătate. Nici un restaurant, nici o sală de petrecere, doar lângă biserică casa unui popă sărac, care se ocupă cu creșterea albinelor. Astă-i tot ce poți găsi în această insulă, Români nici nu onorează măcar odată pe an cu vizita, exceptând pe actuala Doamnă, care nu află altă placere decât în acest loc, pe care-l vizitează uneori în serile cu lună, rămânând acolo până la miezul nopții.

Se întâmplă uneori ca un boier de primul rang să ofere Domnitorului o petrecere la conacul moșiei, conace destul de numeroase în jurul orașului București.

Eu însuși am luat parte la o petrecere dată Domnitorului de marile vornic Filipescu, ce se află în fața insulei Sf. Elefterie, pe unul din brațele Dâmboviței. Petrecerea a constat în masa dela prânz, bal și jocuri de artificii.

BUCUREȘTII ROMANTICI

(IMPRESIILE UNUI Tânăr ARDELEAN SOSIT ÎN BUCUREȘTI PENTRU
ÎNTĂIAȘI DATĂ ACUM O JUMĂTATE DE VEAC)

DE IULIU MOISIL

Luat de vârtejul amintirilor de acumă o jumătate de veac, vreau să povestesc despre primele impresii, când, în toamna anului 1886, am descălicalat pentru prima oară în Capitala țării visărilor și dorințelor noastre, în mult doritul București.

Ce putea să impresioneze pe un Tânăr ardelean de atunci, crescut într'un mediu aşa de românesc, cum era străvechiul Ținut al Năsăudului, unde părinții și strămoșii noștrii, în dragostea lor fără seamă pentru neamul nostru, întemeiau un puternic centru de cultură românească, cu școale esculente, cu un district autonom românesc, în care totul se petreceau într'o viață curată românească...

Plecând din Năsăudul Ardealului de Nordest am luat «delejanțul» dela Bistrița, am trecut minunații munți Carpați, prin splendida trecătoare a Bârgăului și am cutierat vesela grădină a Bucovinei până la Suceava.

Am vizitat orașul trist, murdar, plin de jidovime, orașul mort care a fost vechia și falnică odinioară capitală a Moldovei lui Ștefan cel Mare, unde călătorii, — rătăcind prin ruinele unui măreț trecut, locuri pline de amintiri și tradiții istorice și de viziunea eroilor — se intristează mai mult, și regretă, că nu se dă respectul cuvenit foastei capitale a Marelui Voevod.

Am trecut apoi mai departe în noua capitală a Moldovei, la Iași, întemeeată de Ion Vodă cel Cumplit, la 1572, oraș într'o minunată poziție, în care am petrecut vr'o cinci zile. Am vizitat școlile și bisericile, mai ales minunata operă artistică, care este *Biserica Trei Ierarhi*, ridicată de Vasile Lupu, învelită pe deantregul, dela temelie până la vârful turnului în piatră sculptată, cu nenumărate ornamente, nici una semănând cu alta — parcă ar fi un covor feeric. Intr'un sicriu mare de aur și argint se păstrează moaștele Sf-tei Paraschiva. Am vizitat, firește, și marea catedrală

mitropolitană, a cărei restaurație tocmai atuncia se termina. Am zărit trecând pe o stradă pe marele nostru poet Eminescu, mergând cu privirea spre pământ, fluturându-i pletele negre și mari și clătinându-se în un fel de ritm, pe largii săi umeri. În iarna acelaș an, fatala lui boală începuse să manifestă cu o putere mai mare. Am vizitat pe profesorii Ștefan Emilian și pe distinsul chimist Petre Poni, — acel «învățat clasic, calm, tăcut și gânditor» — cum foarte bine l-a caracterizat excelentul profesor George Longinescu. Poni ne-a primit în vechiul laborator universitar, ne-a întreținut despre lucrările lui, tocmai atunci ocupându-se cu analiza mai multor vinuri din Moldova și Muntenia. Primirea ce ne-a făcut învățatul profesor întrecu toate așteptările noastre. Ne-a cerut informațiuni despre împrejurările noastre din Ardeal, ne-a povestit la rândul său multe lucruri interesante și ne-a arătat lucrările sale. Foarte mare adevăr a spus profesorul I. Simionescu, în cartea sa: «Oameni aleși», despre Poni zicând: «Avea încredere nestrămutată în energia neamului său. Ii tremura bărbia și-i lăcrămau ochii, singurele semne mai manifeste de exteriorizare a sentimentelor lui adânci, când venia vorba de soarta țării și neamului și mai ales când se pomenea de sătenii răbdători și muncitori». Amabilitatea lui Poni și-a ajuns culmea când, la plecarea noastră dela laborator, ne-a poftit la masă pentru a doua zi seara. Prezentându-ne la domiciliul profesorului, am fost întâmpinați de profesor și de fermecătoarea sa soție, Matilda Poni, îmbrăcată în costum național, pentru prima dată văzând o doamnă din înalta societate românească în costum național. Noi cunoșteamu pe poetă din duioasele sale poezii, pe cari le citisem și recitasem și pe unele le aveam copiate în cărticica mea de poezii frumoase. Neuitată ne-a rămas până astăzi primirea frumoasă ce ni s'a făcut nouă, doi tineri ardeleni, de această distinsă familie, în care știința se îmbina așa de armonios cu poezia.

Dorința noastră de a cunoaște Iași se reducea și la influența ce «Convorbirile literare» — organul mișcării junimiste — avu prin anii 1870—1890 asupra profesorilor și elevilor dela liceul românesc grădinaresc din Năsăud. «Convorbirile» au contribuit în mare măsură la cultivarea limbii, la purificarea, la îmfrumusețarea și la inobilarea ei, pe aceea vreme, la fii muntenilor someșeni năsăudenii. Am vizitat și partea cea mai frumoasă a Iașilor, Copoul. Numai pecinginea ovreiască ce hâzește și a doua capitală a țării, ne-a amărât sufletul ca și la Suceava.

* * *

Dela Iași ne-am dus la Bârlad, unde se ținea în toamna aceea Congresul studentilor universitari. În acest formidabil sat, — această impresiune ne făcu Bârladul — am petrecut trei zile, la ședințele congresului, care au avut loc în «Grădina publică». Am vizitat școalele și un minunat spital, am petrecut cu prietenii vechi, stabiliți aici, am beut pentru întâiași dată vestitul vin negru de «Dealu

mare». Intre studenții cari veniseră dela București, era și unul de-ai noștrii, dela Năsăud, îngiobenat, spilcuit, înmânușat, cu trandafir galben la butonieră și cu un elegant baston, călca de sus, transfigurat de bucurie — transformat complect, — desă numai de vr'o patru săptămâni venit la București își uitase graiul de pe Valea Someșului și vorbia acumă la perfecție jargonul bucureștian, cu vorbele sale specifice, pe cari noi, novicii, firește, încă nu le cunoșteam, multe nu le auzisem și nici nu le înțelegeam.

Numai noaptea nu ne puteam odihni bine la Bărlad, din cauza urletelor și lătrăturilor miiilor de câini, ce hălduiau atunci în capitala foastei «Republiki a Bărladului», lucru ce nu mi-se întâmplase încă nicări în aşa măsură.

* * *

Totuși am părăsit cu regret Bărladul, unde am petrecut minunat, cu vechii prieteni și cu noile cunoștințe, luând acumă drumul spre București, parcurgând țara dealungul colinelor moldovenești, cari «își profilau contururile în lungi ondulați aurite», într'o splendidă zi de toamnă, iar în dimineața următoare am descălecătat în capitală, așa de mult dorită, a României libere.

Din trenul ce se aprobia cu repeziciune de București zăriam schinteind acoperișurile metalice ale bisericilor și caselor în razele soarelui de dimineață. Înimele ne băteau mai repede, curiositatea ne ținea într'o neconitență agitație. Un cer perfect senin, de un azur clar, o lumină de aur umplea întreaga atmosferă. Apropriindu-ne din ce în ce mai mult de întinsa Capitală, cu cupolele și clopotnițele ce apăreau acumă mai mari, mai lămurite, mi se înfățișa înaintea ochilor noștrii, ca un oraș feeric.

Scoborând în gara de nord, în curând am eșit în piața gării, unde zeci de birje curate, însirate în ordine perfectă, cu cai de rasă, așteptau sosirea noilor mușterii. Birjarii eleganți, îmbrăcați în haine lungi de catifea, încinși cu brîne curate, de diferite colori, mănuind excelent de bine splendidii armăsari, cu frumoase bice, — ne-au făcut o impresie deosebită — cum făcea de alfel asupra oricărui străin. Birjele frumoase trase de cai năzdrăvani, cu coamele fluturând, cu cozi lungi și par că aruncând foc din nări, erau conduse cu perfectă abilitate de acei birjari ciudați ruși, sectă lipoveni, cari se duceau ca vântul pe asfaltul poleit al orașului. Si cu toată încurcătura circulației nu loviau niciodată trăsurile și nu mențineau mai niciodată mersul sailor. Era într'adevăr o placere să fii condus de ei. Toate acestea astăzi au dispărut, luându-le loc banalele autouri, taxicouri și alte feluri de vehicule moderne.

In București am petrecut timp de o lună și mai bine, întâlnind mulți prieteni și făcând noue cunoștințe.

Am vizitat bisericile cele mai vestite puținele institute științifice și toate mahalalele și oborul, ca să cunoaștem viața Bucureșteană în intimitatea ei.

Ne-a impresionat Teatrul Național, unde jucaseră Millo, Pascali și alți artiști de seamă români, cari fuseseră și prin Ardeal și pe unii îi văzusem și au zisem chiar în Năsăudul nostru prin anii 1870—80. Apoi Palatul Regal, unde trăia marele Rege Carol I, un idol al nostru, al Ardelenilor, al căror portret se găsia în casele tuturor intelectualilor din Ardeal, din preună cu al Reginei Elisabeta, poeta regină, mama răniților. Palatul Regal se ridică falnic printre căsuțele ce pe atunci urățiau «Piața Regele Carol I» de astăzi și mai ales cele din fața lui, cari erau adevărate cocioabe, azi înlocuite cu măreața Fundație Universitară Carol I și alte adevărate palate. Numai Hotelul Imperial, cu cafeneaua de atunci, era nou, iar mai încolo era, spre isprăvite, somptuosul palat al «Ateneului Român», pentru care mai aduna încă bani, cu bilete ce se vindeau pe străzi, strigându-se: «Dați un leu, pentru Ateneu» și la a cărui ridicare am contribuit și eu cu câteva cărămizi.

Bulevarul Carol, Elisabeta, Pake... erau deschise de curând, aproape goale, dar prevestiau frumoasele bulevarde de astăzi.

Am vizitat Palatul Universității, în care se aflau atunci pe lângă sălile necesare facultăților și rectoratului: Senatul corporilor legiuitorilor și Muzeul de antichități, care conținea o mare bogătie de obiecte antice, rezultate din deosebite desgropări făcute în țară, mai ales în Dobrogea, apoi obiecte bisericesti din sec. XV-lea până azi și altele. Dar cea mai scumpă comoară era «Tezaurul dela Pietroasa» numită și «Cloșca cu puii de aur», compusă din 12 obiecte de aur împodobite cu pietre nestimate, toate în greutate de aproape 19 kgr. aur (găsite în 1837 la Istrița).

Tot în Palatul Universității mai erau și următoarele instituții culturale: Academia Română, Biblioteca Statului, Muzeul de istorie naturală, Școala de belle arte, Pinacoteca (Galeria de tablouri), Institutul botanic și a.

Va se zică aproape toate instituțiile culturale înainte cu o jumătate de secol erau într'un singur local... și astăzi toate își au palatele lor somptuoase, vaste și bogate.., doavadă de enormul progres ce neamul românesc și cultura lui l-a făcut în acest răstimp, prin pricinerea și hărnicia lui.

În fața Universității erau, ca și astăzi, statuia în bronz a lui Mihai Viteazul, primul unificator național al Românilor, apoi statuile marelui dascăl George Lazăr, deșteptătorul la viața românească și fondatorul școalelor superioare românești și a lui Ion Eliade Rădulescu elevul și continuatorul școalei lui Lazăr.

Spitalul Colții era cel vechiu cu «Turnul Colții», ridicat de Regele Carol XII al Suediei. Aici vizitând pe Doctorul Const. Istrati, profesor de chimie, îl găsii lucrând într'un mic și simplu laborator. Făcând cunoștință cu dânsul am stat apoi în legături foarte prietenesti și ne-a fost de mare ajutor mai târziu în mișcările culturale și economice ce am dezvoltat în județul Gorj și mai ales la intensificarea băncilor populare din vechiul regat. «Doctorul Istrati a fost un

învățat romantic, cald, aprins și visător» cum îl caracterizează exact d. George Longinescu.

El a fost cel care a dat idea și a înfăptuit minunata «Expoziție generală română» din anul 1906 și a dat ființă «Parcului Regele Carol I», unul din cele mai frumoase din țară...

Cafeaua o luam la «Bulevard», nou construit, sau la «Union» sau la cafeneaua «Falkowski» din Piața Teatrului, locul unde se întâlniau mai ales politicianii din opoziție.

Berea o luam la «Carul cu Bere» cel vechiu, pe locul unde astăzi este drogueria Ciuceanu-Roman. Uneori luam masa la «Iordache», din strada Covaci, într-o sală luminoasă și plăcută, unde am făcut cunoștință cu mai mulți profesori. Ne-a impus aici excelenta bucătărie românească. Ceace ne-a izbit foarte mult, dar și plăcut, erau numirile ce le aveau mâncările și băuturile, precum și serviciul excelent. Băieții cari serviau erau îmbrăcați în haine albe, curate, cuviincioși și sprinteni și îi auziai strigând la bucătărie: «Să vie, d. e. mititeii».

Serviau repede și când aduceau o mâncare, țuică sau vin notau numai decât pe o hârtie-notă, ca să nu se încurce lucrurile la plată.

Lista mâncărilor în restaurantele din București cuprindea numiri aproape necunoscute nouă, și erau de o bogătie și varietate de care nu ne puteam da seamă atunci.

La țuică îi se zicea «o idee», «două idei», după numărul ciocanelor (sticluțelor) în care se servia. Dar se mai zicea și «pricini» și «gâlceavă», căci mai multe idei de aceste sau și de vin puteau produce uneori și pricini sau gâlcevi. Apa se numia o «naturală» (un păhar de apă). Un păhar de vin cu apă minerală se numea «miș-maș»; cu apă gazoasă (sodă), «sprîț». O oca de vin și una de borviz la ghiață se numia o «baterie». O scobitoare, o «baionetă». Când voiai să plătești, cereai «protocolul». La cafea neagră i se zicea și «taifas». Apoi mai era un «șfarț», o «turcească», bine fiartă, gingirlie, cu caimac sau o turcească potrivită; dulce, cu caimac; dulce ori mai amără, după gust. În fine un «marghiloman», un «mazagran» erau cafele cu rom, cognac... Un prânz bun costa la Iordache, sau la alte restaurante mai bune, 3 sau 4 Lei.

Serile le petreceam prin grădinile unor restaurante populare, unde viața era foarte veselă și patriarhală, precum erau la «Stravri», «Rașca» sau «Grădina cu cai». La «Zdrăfcu» vestit pentru fleici mari și gustoase, la «Leul și Cârnatul», din Strada 11 Iunie, vestit pentru renumiții mititei și patricienii, «burtoși», fleicile, vrăbioarele, frigăruii, mușchiuleții, bobocii de rătă, fuduliile de berbec, ciulamale și tuzlamale și cu nelipsitele mișmașuri, sprîțuri, bateriile de vinuri bune și ieftine; iar dacă vreai să faci pe boerul comandai câte o sticlă de «vin d'alui Brătianu, lei doi kilogramu».

Admiram aici lăutarii, cari ne amintiau pe Barbu Lăutarul, ne desfățam la cupletele cântărețelor, acompaniate de taraba lăutarilor, cu ghitare, cobze și cu străvechiul naiu numit și «muscal», care la Romani se numia fistulă sau siringă. Multe din cântece le cunoșteam

le cântam și noi, învățându-le dela lăutarii din Bistrița Ardealului, cari la rândul lor le învățau și ei din Moldova, unde mergeau din când în când — prin Piatra-Neană, Iași și a.m.d. și astfel le raspândeau prin Ardeal, acești lăutari bistrițeni fiind propagandistii cântecilor și ai muzicei noastre naționale.

* * *

In colindările noastre prin oraș am dat de halele și piețele pline de fructe indigene și orientale, bogății, și varietăți cum rar se găsesc chiar în marile capitale ale Occidentului. Dar ceace ne atrăgea mai ales erau strugurii cei frumoși cu nenumăratele lor varietăți. Ici «braghina roșiatică», cu delicata-i brumă argintie; colo «gorganul» viguros, cu boabele mari și rare, poleite ca chihlimbarul; dincolo «berbecelul» mic și strâns la bob; «răzăchia» trufășe, dar searbădă la gust, sau «cornița» ciudată și plăcută la vedere, cu boabele ei ascuțite, lunguete, — apoi «tămâiosul», mai puțin bătăios la ochi, dar cu gustul lui deosebit, de-ți lăsa gura apă,... care de care mai ispititorii. Apoi «bășicata», «băbeasca» și alte bunătăți, cu peliță subțire și transparentă sau mai groasă și cari aproape toate produceau vinuri excelente.

* * *

O impresiune deosebită ne-au făcut străzile Bucureștilor de atunci, cu case mici, simple, multe în stil oriental, cu olane, dar mai ales ne-au izbit fantasticile și poeticile numiri ale străzilor, — numiri cari le-am supus apoi unui studiu mai amănunțit și am găsit — spre surpriza noastră — reprezentată o întreagă enciclopedie cuprinzând numiri: biblice, din astronomie, mitologie, meteorologie, istorie, Domni, poeți, patrioți, națiuni, armată, zoologie, botanică, geometrie, diverse profesiuni, calități, virtuți, culori, etc., etc.

Iată câteva numiri interesante de străzi:

Biblice: Str. Sfinților, Salvatorului, Maica Domnului, Apostol, Martirilor, Trinității, Icoanei, Credinței, Arhanghel, Crucea de piatră....

Astronomice: Str. Astronomului, Soarelui, Lunei, Semilunei, Echinoxului, Mercur, Luceafăr, Ceres, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun, Cometa, Constelației....

Meteorologice: Str. Timpului, Crepuscului, Zorilor, Aurora, Luminei, Umbrei, Occidentului, Orientului, Nordului, Dimineții, Serii, Primăverii, Verii, Toamnei, Iernii, Zefirului, Vântului, Freamătului, Austrului, Crivățului, Ecoului, Norilor, Fulgerului, Meteori.

Mitologice: Str. Venerei, Vestei, Palas, Osiris, Sirenelor, Sulfidelor, Minervei; Minotarului, Morfeu, Orfeu, Ciclopi, Exculap, Olimpului, Făt Frumos....

Istорice: Boerebista, Decebal, Rhea Silvia, Romulus, Remus, Numa Pompilius, Sabinelor, Scevola, Orații, Curiații, Nerva Traian, Solon, Lycurg, Regulus, Apollodor, Saul, Aenea, Termopile, Nerone....

Dragoș Vodă, Ștefan cel Mare, Mihai Vodă, Mihai Bravu, Buzău, Vasile Lupu, Matei Basarab, Țepeș Vodă, Tudor Vladimirescu, Bonaparte, Regele Carol I, Regina Elisabeta....

Poeți și Patrioți: Enăchită Văcărescu, Vasile Cârlove, Vasile Alecsandri; Carmen Sylva, Grig. Alexandrescu, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Ion C. Brătianu, Lascăr Catargiu, S. Bărnut, Dr. Rațiu, Eminescu, Coșbuc, Delavrancea....

Națiuni: Str. Romană, Italiană, Spaniolă, Polonă, Sârbească, Sârbilor, Turcului, Armenească, Mozaică, Țiganilor, Eschimoșilor....

Armata: Militarilor, Cazărmi, Pretorierilor, Călărașilor, Călăreștilor, Pandurilor, Dorobanților, Vânătorilor, Tunarilor, Tunului, Campoducelui, Locotenentului....

Geometrie: Str. Scurtă, Inclinată, Traversă, Incurcată, Labirint, Rondă, Cercului, Semicercului, Arcului, Segmentului, Raionului....

Mahalale-Culori: Albă, Albișoară, Verde, Galben, Albastru, Negru, Roșu....

Zoologie: Str. Cățelului, Lupea, Lupească, Gura Lupului, Leul, Leopardul, Tigru, Ursul, Cerbului, Căprioarei Vițelului, Oițelor, Mieilor, Miorița, Zebrului, Mistrețului, Rinocerului, Epurilor, Foca, Cocoșului, Găinei, Puiului, Puișorului, Fenix, Curcanilor, Păunilor, Lebedei, Berzei, Colubinelor, Turturelelor, Corbului, Coțofenii, Grăurului, Filomela, Șoimului, Acvila, Vulturului, Amfibii, Broscăriei, Gândacilor Albinelor, Fluturilor....

Botanică: Negreșit că nu putea să lipsească mai ales florile și plantele din dicționarul Bucureștilor: Str. Plantelor, Frunzei, Florilor, Mugur Mugurel, Pomul Verde, Părului, Cireșului, Vișinilor, Gutăiului, Nucului, Bradului, Codrilor, Teilor, Stejarului, Salcâmului, Sălcilor, Sălcuța, Viței, Viilor, Viisoarei, Duzilor, Ilamei, Rozelor, Viorelelor, Viorica, Ghiocei, Brândușilor, Micșunelelor, Mărgăritarii, Crinului, Murelor, Cameliei, Siminoc, Trifoi, Stufului....

Profesiuni: Agricultori, Arhitecților, Inginerilor, Bardului, Poetului, Chimistului, Profesorilor, Legislatorului, Spițerului, Plugarii, Negustorilor, Tăranilor, Păstorului, Lăutarilor, Lipsani, Blănarî, Șepcari, Mătăsari, Pielari, Pânzari, Fierari, Făurari, Ferentari, Spoitori, Căldărari, Clopotari, Turnătorilor, Dogari, Dulgheri, Rotari, Potcovari, Pieptănari, Tăbăcari, Sticlaři, Zidari, Cărămidari, Nisipari, Birjari, Căruțași, Chiristigii, Cavafi, Brutari, Precupeți, Olteni, Măcelari, Făinarilor, Franzelari, Morilor, Pescării, Lăptari, Grădinari, Olari, Măturătorilor, Cerșetorilor....

Calități, Virtuți: Str. Armoniei, Belvedere, Clemenței, Concordie, Dreptății, Egalității, Filantropie, Grațioasă, Gloriei, Gentilă, Impăcărei, Independenței, Justiției, Libertății, Liniștei, Memoriei, Lustrului, Modestiei, Neatârnării, Păcii, Pietății, Plăcerilor, Prezentului, Prudenței, Speranței, Suvenir, Unirii, Veseliei, Viitorului, Triumfului, Dorului....

Alte străzi ca nume ciudate, comice, chiar, fără sens — dovedind totuși oare care poezie și fanterie a celuia ce le-a botezat: Artei

Barbă roșie, Chimerei, Chibritului, Emancipată, Emigrantului, Eremitului, Eroului, Fulgului, Francamazonă, Gândului, Gemeni, Horei, Lăptelui, Lanțului, Lirei, Mașinei. Modei, Melodie, Miracolelor, Muzei, Odvari, Pipăilă, Parfumulni, Pasului, Simbol, Standard, Săgetătorul, Sirenelor, Sborului, Scaune, Turcului, Vaserelor, Zece Mese, Trofeelor, Vergină.

* * *

Înfățișarea Capitalei acum 50 de ani era mai națională, mai patriarhală și toată lumea se cunoștea. Deși de atunci s'a prefăcut mult și tinde spre internaționalism, spre cosmopolitism, totuș și azi se păstrează mult din farmecul de odinioară. Bucureștii se mai pot socoti un adevărat reprezentant a multor obiceiuri străvechi, cari se păstrează la țară, în satele noastre, dar din care unele se mai păstrează încă mai și în Capitala României Mari. Prin obiceiurile, datinile poporului dela țară păstrate aici, Bucureștii sunt oglinda satelor, a poporului românesc.

Astfel sunt: colindătorii cu steaua și ajunul Crăciunului; cu plugușorul și cu sorcova la anul nou; cântărirea și punerea de crengi verzi la case în ziua de Sf. Gheorghe; Călușeii la Rusalii, înmormântarea copiilor și tinerilor neînsurăți sau fetelor nemăritate înconjurând sicriul depe camion cu o adevărată grădină de pomisori și flori, dovada dragostei fără seamă ce părinții manifestă pentru copii lor.

Toate acestea ne-au transportat pe noi, noii veniți într-o altă lume, deosebită de cea a Ardealului sau ale altor țări occidentale... într-o lume feerică. Toate aceste obiceiuri frumoase, credința și tradiția străveche fac din București un oraș plăcut, atrăgător, fermecător, un oraș ca din bazme, un adevarat oraș romantic.

PLANUL BĂLTII CIŞMEGIULUI

DE IOAN C. BĂCILĂ

Printre lucrările edilitare făcute în Bucureşti la anul 1844 a fost și amenajarea lacului Cișmegiu. Atunci el nu avea forma pe care o are astăzi ci era o adevărată balță. Dacă privim un plan al orașului București — cel mai bun este din 1852 — se vede că râul Dâmbovița își desfăcea o ramură din ulița Podului de pământ (azi Calea Plevnei), traversa alte «uliți»; dădea în Cișmegiu și de acolo tâind Bulevardul Elisabeta de astăzi se vărsa iar în Dâmbovița¹⁾.

Dar cum acest lac prezenta multe neajunsuri s'a simțit nevoia de a fi amenajat. Pe lângă el se găseau mulți proprietari ale căror grădini de pomi și vii înaintau până în marginea lacului și au trebuit să fie expropiați. Acești proprietari ocneau Cișmegiul: spre Schitu Măgureanu, Strada Știrbei Vodă, Strada Brezoianu, cheiul gârlii dincoace de biserică sfântul Ilie Gorgani (unde este astăzi Bulevardul Elisabeta).

Pentru amenajarea lacului a trebuit să se facă un plan și o condică de toți proprietarii vecini cu lacul, lucrul ce s'a executat în anul 1844. Acest plan colorat (80×60 cm.) se găsește astăzi în colecția de hărți ale Academiei Române. El a fost aprobat și a devenit oficial, fiind semnat, sus la stânga de *Barbu Știrbei*; jos la dreapta:

Prezidentul Sfatului *Constantin Belu*.

Şef Inginer al Statului *Olorășianu*.

Protomedic *S. Gusti*.

Titlul este: *Planul Băltii Cișmigiului ridicat la 1844 Maiu.*

Scara 120 stînjini de K. N. Râmniceanu, inginer triangulator din Colegiul Național.

Dedesuptul planului se dă «Numirea proprietarilor din prejurul

1) Planul din 1852 este: «Planul Bukarestului, ridicat, tras chi publicat din porunca prea înălțatului Domn stăpânitor Barbu Dimitrie Știrbei și V. V. de Maior Baron Rudolf Arthur Boroczyn. 1852. Scara de 1: 10.000 sau 100 stânjini.

băltii, cercetați de comisia orânduită și trecuți în condică», cu «numărul pe plan și condică»¹⁾.

Proprietarii sunt următorii:

Spre strada Schitu Măgureanu²⁾; 1. Hagienuș (are vie). 2. Eclesiarhul Gavril Snagoveanu (vie și pomi). 3. Grigore sin George (pomi). 4. Anica Văcăreasca (vie și pomi).

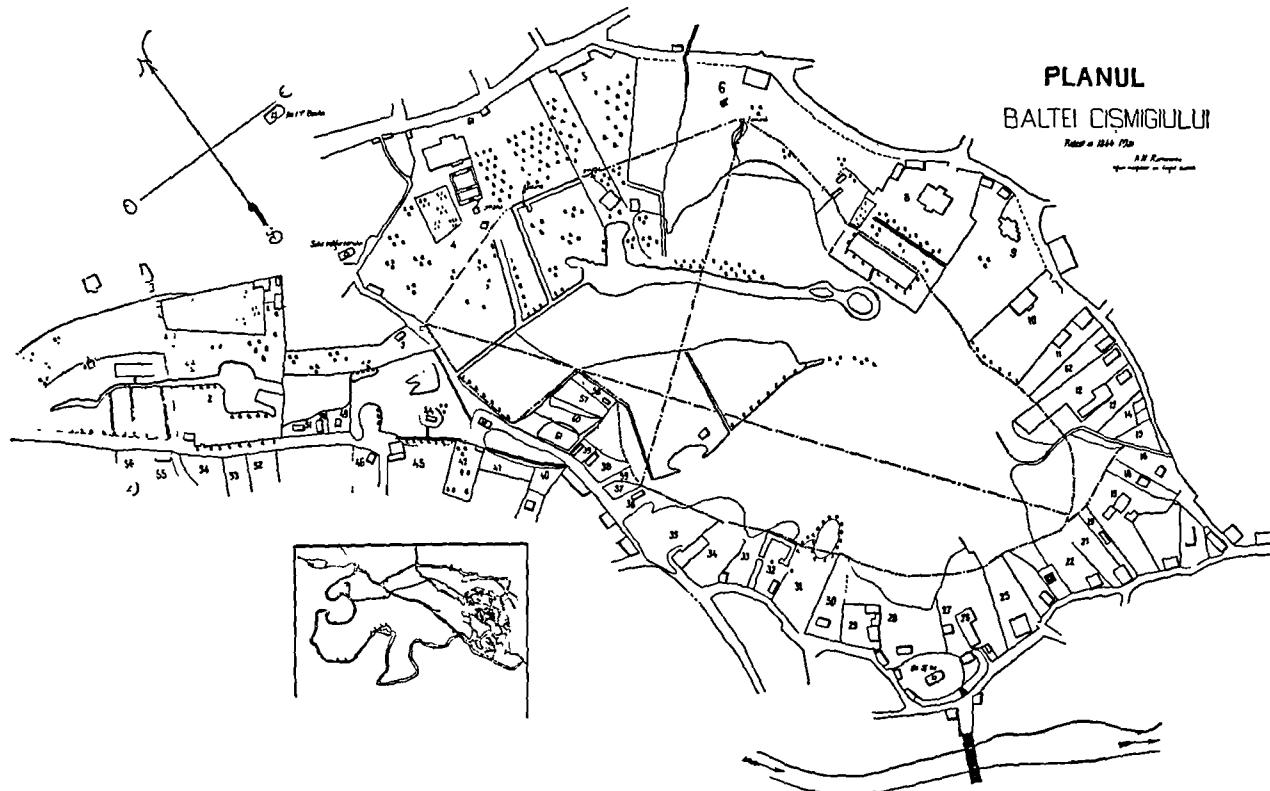
Spre strada Știrbei Vodă: 5. Atanasia Ianuli (pomi). 6. Kosma Jupaniotul (Cosma sin Niculcea) 7. Havra Ovreiască (locul ovreilor) 8. Ianake Caribolu (vie și pomi). 9. Costache Alecsandri.

Spre strada Brezoianu cu aleele: Carmen Sylva, Valter Mărăcineanu, Marcovici și intrarea Brezoianu. 10. Sărdăreasa Ghica (Ghica la Săldăresei) 11. Clucerul Simion Marcovici. 12. Paharnicul M. Penkovici. 13. Zamfirița Miginoaica. 14. Mindiligoaia. 15. Velcea Cojocaru. 16. Pitarul Nicolaidi. 17. Medelnicerul Dimancea.

Spre cheiul gârlii, dincoace de biserică Sfântul Ilie (Bulevardul Elisabeta începând din str. Brezoianu.) 18. Sărdăreasa Elenca Mitulesca. 19. Marghioala Drugăneasca (Dimitrie Aspre). 20. Luksandra Nicolau (Luksandra Vighineasca). 21. Lucsița Mavrocordat. 22. Alexandru Manu (Măndica Manu). 23. Serdarul Ghiță Rafael. 24. Serdarul Ioniță Dâmboviteanu (Alecu Isvoranu). 25. Polcovnicul Ioan Voinescu. 26. Serdarul Sihleanu. 27. Sterie Argintarul (Sidi Argintar) 28. Costache Gulianu. 29. Ghiță Carabela. 30. Uță Zănoaica. 31. Clucereasa Mariuța. 32. Fotache Manolescu. 33. Fotinia Văduva (Radu Cojocaru). 34. Casa răposatului paharnic Amira (Fii paharnicului Amira). 35. Paharnicul Iordache Zocima. 36. Vasile Zamfirescu. 37. Florea Drojdieru (Florea Povarnagiu) 38. Marghioala Cărpeneșeanca. 39. Gavrila Săpunaru. 40. Pitarul Enache Kiriacescu. 41. Nicula Iabrușu. 42. Dincă Precupețu. 43. Safta Văduva. 44. Gheorghe Vătășelu. 45. Căpitân Gheorghe Cârciumaru. 46. Dragomira Văduva. 47. Maria Văduva. 48. Constantin Tutungiu. 49. Ioniță Săpunaru. 50. Iancu Ion Croitoru. 51. Dobriță Căldăraru Văduva. 52. Ioniță Dulgheru. 53. Floarea groasa bazmangioaica. 54. Niță Dulgheru. 55. Stanciu Covaciu. 56. Catrina Văduva. 57. Dina Văduva. 58. Ioniță sin Vlad Gostul Vătășelu. 59. Mariuța. 60. Zmărandă preoteasa. 61.... nu s'a arătat proprietarul și nici nu este cunoscut de nimeni. 62. Pitaru Iorgu Giurescu.

1) Pe plan locurile proprietarilor au numere și numerele date mai sus sunt cele de pe plan.

2) Numările străzilor sunt cele de astăzi.

Planul bălții Cișmeiului cu proprietățile învecinate. 1842.

BOTEZAREA ȘI RĂSBOTEZAREA STRĂZILOR CAPITALEI

DE H. STAHL

Dacă o familie are un singur copil, nimic mai ușor decât să găsești un naș cum se cade și un nume creștinesc acceptabil, afară de cazul când nașul e profesor de istorie pentru ce atunci, nenorocitul — vorbesc de prunc iar nu de profesor — se pomenește botezat «Napoleon Popescu», «Anibal Ionescu» dacă nu chiar «Petrescu Comnen» sau «Teodorescu Nabucudunusor». Dacă se întâmplă ca nașul să fie persoană romântioasă, atunci copilul se pomenește botezat «Armand». Sub influența cinematografului, picii mai sunt botezați, în loc de «Armand»: «Miky».

Dacă o familie e blagoslovită, pe acest timp de criză, cu o foarte numeroasă progenitură, atunci botezarea moștenitorilor mizeriei generale devine o problemă tot atât de grea, ca și echilibrarea bugetului și se întâmplă ca bietul prunc să capete un nume idiot pe care, fără voie, e condamnat să-l poarte nu numai toată viața, dar și pe crucea mormântului.

Cam aşa s'a întâmplat cu copiii Bucureștilor, care sunt străzile. Prinilele odrasle, adică primele străzi, fiindcă erau puține, au primit nume acceptabile; dar când s'au înmulțit, a fost o adevărată nenorocire, mai ales când s'a întâmplat ca nașii să fi fost politiciani doritori de decorații străine: numele străzilor s-au răsbotezat și unele au primit nume străine atât de grele de pronunțat, încât, spre a fi vîardist sau birjar și să pronunți exact: Strada Jules Mikelet, Elagard Cuinet, Gheorghe Clemenceanu, Franklin Boulion, Pilsduțki, Măzărică, Rai-imund Po-incareu, Luiger, Burtăloiu, Paste-ur etc. trebuie să ai cel puțin licență în litere.

Dc când s'au pus lanțuri pe marginea trotuarelor pe Calea Victoriei și s'a introdus «sensul unic», schimbarea numelui străzilor este o adevărată pacoste pe capul locuitorilor și punga contribuabilitelor! De pildă, dacă iezi un taxi pe Bulevardul Elisabeta, ca să ajungi la timp la o premieră la Teatrul Național, la doi pași, șoferul e silit să o ia drept înainte, un kilometru, pe fostul Bulevard al

Academiei, devenit Boulevard Carol, să «stop»-ească un sfert de ceas în Str. Academiei, devenită Str. Raoul Poincaré, să ocolească statuia lui Brătianu, să cârmească prin față maidanului unde era Primăria, să o ia pe fostă Str. Colței, devenită Boulevard I. C. Brătianu, să treacă prin Str. Louis Barthou, fostă Str. Bisericei Enei, să intre în Str. Aristide Briand, fostă Str. Regală, și să ajungă, după o serie de opriri la toate «stopurile» și după un ocol costisitor de mai mulți kilometri, în Piața Unirei, fostă Piața Teatrului. Ajungi astfel cu siguranță la teatru după ridicarea cortinei și ești silit să aștepți, în smoc, pe culuare, actul următor!

Capitala României Mari a avut norocul unui naș cum se cade: «Bucureștii» sună, răsună! Numele evocă pe ciobănașul Bucur, oițe, mielușie, și mielușele, bisericuța cu turla ca o ciupercă, evocă noțiunea de bucurie — și mai multă bucurie decât astăzi, nu cred să fie nici în Berlinul lui Hitler.

Un francez mucalit afirma că «BUCAREST» vine de la «*Boue qui reste*» (noroiu care rămâne), dar aceasta este evident o calomnie: Bucureștii a fost și este cel mai curat oraș din lume! Ori cum ar fi, Bucureștii cu «boue qui reste» sau fără, ne este drag pentru cât a pătimit, pentru câte amintiri trezește, pentru câtă muncă intelligentă și avânturi generoase au pornit de aci.

Cum s'o fi numit străzile actualei Capitale pe la anul 1600 în. d. Cr., pe vremea când era o simplă așezare preistorică, cu «strand» pe lacul Fundeni, nu putem ști; și nici cum erau botezate străzile «Cetăței Dâmboviței» pe vremea când, la 1473 și a doua oară la 1476 Stefan cel Mare o asedia și răpea pe Doamna și pe frumoasa fată a lui Radu cel Frumos, unind prin căsătorie dinastia Mușatinilor cu a Basarabilor, fapt de cea mai mare importanță istorică, pentru că de atunci înapoi un Domn al Moldovei, având și sânge muntean, putea domni atât în Moldova cât și în Muntenia și deci Stefan cel Mare a făcut cel mai hotărât act îu vederea viitoarei uniiri a Principatelor românești. Stim însă că, pe vremea când, sub Mircea Ciobanul, (1545) Bucureștii devenise capitala statonnică a Principatului muntean, numirea știilor se făcea, în mod firesc, după biserici, după porțile de intrare în cetate: «Poarta de Jos» (unde începe azi Calea Șerban Vodă, «Poarta de Sus» a cetăței (unde se întretaie Str. Carol cu Str. Smârdan); se făcea după podurile de pe Dâmbovița, după principalele stabilimente ale timpului: «Jignița Domnească», «Ulița Pușcăriei», etc., după locurile unde se țineau târgurile: «Ulița Târgului din Năuntru», «Târgului de Sus», legate prin Ulița Mare (azi Str. Lipscani), apoi după numirile breslașilor strânși în jurul palatului domnesc și bisericilor «Curtea Veche» și «Sf. Anton» (actuala Piață de Flori). Au rămas astfel până mai deunăzi vechile numiri: «Ulița Blănarilor, Șelarilor, Cavafilor (cismari), Covaci (fierearilor), Pânzarilor, Găitănarilor, Isăcarilor (azi Str. Carol, fostă Str. Franceză), etc. Străzile se mai numeau după ținta principalelor ar-

tere de comunicație: «Podul Brașovului»¹⁾ (fostă Podul Mogoșoaiei devenită la 1877 Calea Victoriei), Podul Târgoviștei (azi Calea Griviței), Podul Beilicului, pe unde venea alaiul domnesc dela Constantinopole (Calea Șerban Vodă), Podul Târgului de Afară (Calea Moșilor), etc.

Când Bucureștii a devenit capitala Munteniei, detronând Târgoviștea, orașul, prin afluxul de boieri, slujbași, negustori, meseriași, călugări, preoți, provinciali, balcanici, străini de toate neamurile creștini și necreștini, a luat o neașteptată desvoltare. Cu toate pacosteile aduse de războaie, năvăliri, ocupații străine, prădăciuni, incendii, cutremure, foamete, ciumă, propășirea orașului n'a început până la Cuza Vodă, când, la 1861, Bucureștii devine Capitala Principatelor Unite, și până astăzi când asistăm la cea mai miraculoasă prefacere totală a străvechiului oraș.

Bucureștii, ghemuit altădată pe malul stâng al Dâmboviței, în jurul palatului domnesc, a radiat întâi pe toate căile de penetrație, înglițând pe rând satele și pădurile din prejura; a trecut apoi pe malul drept al apei, înglobând cartierele formate în jurul mănăstirilor Radu Vodă, Mitropolie și Mihai Vodă, ori cartierul săracilor, al Calicilor (Calea Rahovei de azi); imensele proprietăți domnești și boierești s-au tot parcelat, nesfârșite maidane au fost întretăiate de străzi și ulicioare întortochiate, și toată această puzderie de străzi trebuiau botezate.

Dacă înainte vreme toate aceste ulițe mărunte n'aveau nume și te orientai după numele mahalalei, după biserică mahalalei, după casele boerești și mai ales după cărciumele cartierului, când prin afluxul populației casele s-au înmulțit, au început să-și simtă cotul, să se alinieze, atunci sutele de străzi și ulicioare fără nuințe au trebuit botezate la iuțeală.

Pentru că pe vremea aceia oamenii iluștri erau mai puțini numeroși ca în epoca votului universal și a Micei Înțelegeri, nașii orașului, uluiți de numărul nesfârșit al finilor, au recurs la un mijloc eroic pentru a alege câte un nume: după ce au epuizat lista Voivozilor și oamenilor iluștri, au făcut apel la toate reminiscențele lor de mitologie, istorie, astronomie, botanică, etc. și aşa am ajuns să avem străzi botezate: 1) *După zei și dumnezei*: Apolon, Ceres, Diana, Jupiter, Lucifer, Mercur, Minerva, Neptun, Uranus, Vulcan, Venera, Labirit, Minotaur, Sirene, Silfide, etc. etc.

2. *După plante și animale*: Bradului, Cedrilor, Duzilor, Gutuilor, Teilor, Sălcilor, etc. Crinului, Rozelor, Viorelor, etc.; Căprioarei, Cerbului, Epurilor, Leopardului, Lupului, Mistrețului, Rinocerului, Taurului, Tigrușului, etc. Aquila, Cbcos, Columbele, Corbului, Filomelei, Lebădei, Mierlitiei, Păunilor, Șoimului, Turturelelor, Vultur, etc. Albine, Fluturi, Gândaci, Viespar, Viespe, etc.

3. *După noțiuni astronomice și geografice*: Nordului, Occiden-

1) Li se zicea «poduri» pentru că erau acoperite, peste șanțul de scurgere al apelor, cu bârne de stejar aşternute unele lângă altele, formând «pod».

tului, Orientului, (Sudul lipsește, regretabilă lacună!) Primăvara, Vara, Toamna (Iarna nu s'a pripăsit prin București) Soarelui, Lunei, Semi-lunie, Stelei, Crepuscului, Zorilor, Echinox, Dimineată, Seara, etc., etc.

4. *După date istorice*: Str. 10 Mai, 11 Februarie, 11 Iunie, 13 Septembrie, Smârdan (fostă Str. Germană), Rahovei, Griviței, Calea Victoriei, etc.

5. *După nume de oameni și mai ales de cucoane*: Angela, Au-relia, Eliza, Valeria, Carolina, Julietta. Edilii au avut o predilecție pentru numele de «Elena» căci sunt 13 străzi «Elena» în București.

6. Pentru ca să nu fie gelozie între breslași, pe lângă vechile numiri de bresle pomenite, fiecare breaslă a căpătat câte o stradă, de pildă: «Str. Bragagiului» (azi «Str. General G. Constandinidi»), Cerșetorilor (azi Dimitri Fotino), Zidari (azi «Str. Preot Bidoianu Chiriac»). Sunt chiar bresle favorizate, aşa de pildă sunt în București 4 Str. Birjari. Până și «Cărăușii» au strada lor. În schimb «Șoferii» nu și au stradă și n'avem nici «Str. Dactilografulor», ceeace e o nepoliteță antifeministă.

Altă nedreptate: în cartierul Sf. Elefterie, sunt 51 străzi cu nume de doctori, dar nici un nume de farmacist, moașă sau dricar! Sunt apoi 48 străzi cu nume de «generalii», dar nici o stradă cu nume de magistrați. Sunt apoi 13 străzi «Dumitrescu». De ce numai «Dumitrești» și de ce nu și «Popești» și «Ionești»?

Mareșalul Averescu are în București 4 străzi ce-i poartă numele: una din ele măcar, o piață rotundă, ar putea primi numele d-lui Trancu-Iași. Tot asemenea «Badea Cârțan» își are strada, Doamna Smara nu!

Deși s-au făcut la străzi cu nemiluita prin sistemul parcelărilor la infinit al tuturor locurilor virane și prin înglobarea suburbanelor, în loc de a se mărgini raza orașului, edilii, în loc să boteze toate aceste străzi noi cu nume de oameni politici sau eroi de răsboiu, au ținut să dea lecții de patriotism esclusiv centrului Capitalei. De oarece însă toate străzile centrului erau de mult botezate, edilii le-au răsbotezat: De pildă: «Matache Măcelaru», «Manea Brutaru», sunau mitocănos, s'au răsbotezat: «Dr. Botescu»; Str. «General Budișteanu»; «Str. Doamnei», neștiindu-se de către părinții orașului că nu e vorba de o «cucoană» oarecare, ci de «Doamna lui Șerban Vodă Cantacuzino», cel care ne-a dat Biblia dela 1688, cea dela care ne-a rămas frumoasa biserică a «Doamnei» sugrumată azi între clădiri atât de înalte, încât nici o rază de soare nu mai poate pătrunde spre aurul icoanelor bisericei, «Strada Doamnei» a fost botezată «Str. Mar-morosch Blanck»!

«Str. Sărindar», unde era frumoasa biserică a lui Matei Basarab, dărâmată cu impietate, a fost răsbotezată «Constantin Mille». Fostul director al «Adevărului» era neîndoios un gazetar de merit, dar pe Str. Sărindari sunt vre-o 6 gazete. Atunci, ca să nu fie cu pricina și să ne punem bine cu presa, propun: trotuarul stâng, să rămâie «Constantin Mille», dar trotuarul drept să fie botezat, pe

fragmente: «Pamfil Șeicaru», «Ioan Vinea», «Albert Honigmann» după numele directorilor ziarelor Curentul, Facla și Lupta.

Să-ți aduci aminte de cei ce te au ajutat, este evident frumos; se cade să avem totă recunoștință pentru Carol Lueger, Franklin Bouillon, Mareșalul Badoglio, Colonelul Orero, Benito Mussolini etc., dar nu e bine să răsbotezăm cu numele lor străzi al căror nume aveau un întreg trecut. Nu trebuia prin urmare ca Str. Gabroveni, unde se adunau negustorii cu mărfuri din Gabrovo, să devină Franklin Bouillon; nici Str. Fântânei, unde era Fântâna Roșie și primul teatru bucureștean al Domniței Ralu, nu trebuia să devină Carol Lueger, cum nici Calea Dudești să devină Colonel Orero, etc., etc.

E foarte frumos să cinstești numele eroilor marelui răsboiu, dar și aci e o nuanță: eroi n'au fost numai cei 48 generali cari au câte o stradă cu numele lor în București, eroi au fost și printre cei 800.000 simpli soldați căzuți în marele răsboiu! Si mai e o nuanță: dacă ai avut ghinionul să mori în răsboiu, să n'ai nevoie de pensie, atunci ești un erou complect și ai dreptul să ai în București o stradă care să-ți poarte numele; dacă ai scăpat numai cu picioarele amputate, ești evident numai jumătate erou, cu foarte amputată pensie; dar dacă, deși te ai purtat vitejește, ai avut totuș norocul să scapi cu viață, atunci nu mai ești erou de loc și n'ai măcar dreptul la 50% reducere pe calea ferată. Cred că nu loteria morții, ci actele de exceptional curaj ar trebui să hotărască!

Când mania de a tot răsboteaza străzile s'a unit cu modernizarea târnăcopică a Capitalei, s'a ajuns la cele mai neașteptate consecințe. De pildă: acum un an locuiam în Str. Carol Davila No. 6. Când m'am întors din concediu, am găsit: casa gazdei mele dărămată, Str. Carol Davila devenise Str. Mihail Kogălniceanu, No. 6 devenise No. 69.

De la o vreme, pentru a evita confuziile, edilii au luat inteligența hotărâre ca pe tăblă indicatoare a străzii, să indice și vechea numire. De pildă: «Alexandru Odobescu, fost Rinocer», «Lord Thomson, fost Cometă», «Str. Murelor fost Duzilor», «Str. Agata Bârsescu fost Aristide Demetriadi», «Str. Profesor Dr. Stanislas Cihoski, fost Crăciun», «Str. Dr. Iulius Barasch, fost Biserica Udricanii», «Str. Anghel Ghiță fost Carabulea», etc., etc.

Harababura e generală, nu mai ești sigur nici de strada pe care stai, nici de numărul casei tale, iar dacă e să lipsești o lună din București, și-te frică să nu-ți mai găsești nici casa și să te poñenești cu un blockhouse în locul modestei tale căsuțe în stil românesc!

Așa fiind, având în vedere pe de o parte faptul constatat că tăblițile botezătoare ale străzilor nu servesc pentru orientarea cetățenilor și luând în considerație pe de altă parte, inocenta manie a edililor bucureșteni de a tot schimba, după fiecare premenire de guvern, străvechele nume de străzi cu nume mai moderne de iluștri bărbați politici, cred că s-ar putea profita de aceste ciudățenii spre răspândirea instrucției în masele populare, pe cale intuitivă,

In consecință propun:

1. Să se scoată toate tăblițele indicând numele străzilor bucureștene și să se adune la Primărie. O comisiune ad-hoc să primească însărcinarea, răspândită cu diurnă, bine înțeles, de a clasa pe categorii toate firmele adunate, de ex. Istoria Romanilor, Istoria Grecilor, Istoria Națională, Oameni iluștri, Mitologie, Astronomie, Istoria naturală, etc.

2. Toate tăblițele de una și aceeași categorie să se așeze pe zidurile străzilor din una și aceeași mahala. De ex. în Popa Nan: mitologia; la Obor: erbivorele, în Dudești: insectele, etc.

3. Să se decreteze ca de două ori pe an, la Sf. Dumitru și Sf. Gheorghe, toate tăblițele de o categorie să fie mutate tocmai în mahala opusă, de ex.: firmele din Dealul Spirei să se mute în Popa Nan, cele din Tîrchiilești la Grozăvești, etc. și viceversa.

4. Pentru străini și cei din provincie — dar numai pentru aceștia — spre o mai ușoară orientare, s-ar putea numi câteva străzi după gări, monumente publice, grădini, biserici vechi, puncte cardinale etc. și aceasta odată pentru totdeauna.

5. Pentru cei veniți cu afaceri în Capitală, s-ar putea indica prin afișe mari, luminoase, locuințele ministrilor, subsecretarilor de stat și persoanelor influente. Evident că la căderea guvernului, s-ar face schimbările ce s-ar impune în interesul obștesc.

Cu privire la răsbotezarea străzilor Capitalei, aş sugera următoarele:

1. În comisia de naști să fie numiți pe lângă aleșii votului universal și câțiva cunoșcători ai trecutului Capitalei.

2. Să se revină cât mai degrabă la vechile numiri evocatoare ale unui trecut ce ar trebui să ne fie drag.

3. Să nu se boteze nici o stradă după numele unui politician, ori de ce neam ar fi, decât 30 de ani după ce a răposat.

4. După cum, în caz de divorț, femeea poate să-și reia numele ei de fată, tot așa o stradă răsbotezată să-și poată relua strămoșeasca denumire. De pildă, Str. Doamnei, devenită întâi Str. Paris și apoi Str. M. Blanck, să-și recapete vechiul frumos nume evocator de «Strada Doamnei».

ISTORICUL UNEI VECHI CASE BUCUREŞTENE

CASA FLOREŞTIILOR DIN MAHALAUA SCORTARULUI

DE GEORGE D. FLORESCU

Sunt puțini dintre noi — și aceștia azi îmbătrâniți de vremi — ce-și vor putea încă aduce aminte de înfățișarea mahalalelor din vecinătatea Dâmboviții bucureștene înație ca apele ei să fi fost încătușate între cele două cheiuri ce-i însotesc liniștitul curs de azi dela Ciurel până la Văcărești.

Planurile vechi ale orașului nostru¹⁾ până și cel al lui Dimitrie Pappasoglu din 1875 ne înfățișează vechiul curs al gârlei în plin centru actual al Bucureștilor, urmând cam următoarele străzi din zilele noastre:

Venind dinspre podul dela Mihai Vodă de pe locul casei anticarilor din spatele fostului hotel «de France», trecând prin strada Ilfov în spatele Casei de depuneri, tăiând actuala albie a Dâmboviței, vechiul curs al gârlei urma prin strada Azilul de noapte până la strada Apolodor, continuând prin strada Bibescu-Vodă până peste strada Gh. Danielopol. De aci cotea spre nord și trecând peste aripa de vest a palatului de justiție se îndrepta până peste actuala albie a gârlei, iar din acest loc mergea aproape în linie dreaptă puțin mai spre nord de podul Justiției de azi, spre sudul fostei Curți vechi.

Am indentificat într-o lucrare recentă²⁾ pe toti proprietarii ce se aflau la sfârșitul veacului al XVIII-lea pe marginea stângă a fostei albii a Dâmboviții între m-rea Sf. Ioan cel mare de pe locul actualei Case de depuneri și micuța biserică a sfântului Spiridon-vechi — mănăstire cu han în vechime — fostă și ea până la 1879 de partea stângă a acelei albii iar, cu ocazia canalizării gârlei, trecută de partea cealaltă, precum o mai aflăm încă și azi.

1) v. planurile; Sulzer din 1781; Ernst și Purcel din 1790—1; Borroczyn din 1852.

2) v. *Din vechiul București: Biserici, curți boerești și hanuri între anii 1790—1791 după două planuri inedite*, ed. Stroilă, 1935.

Printre aceste proprietăți se afla și casa boerilor Florești, chiar în marginea nordică a hanului m-rei Sf. Spiridon-vechi, peste drum de cealaltă fostă mănăstire, numită în vechime a Târnovului, apoi a Arhimandritului iar azi biserică Sfinții Apostoli.

Privitor la casa Floreștilor îmi este cunoscut un act dela începutul veacului trecut care ne lămurește cum acest patrimoniu familial — vechi de mai bine de un veac în posesia Floreștilor — a trecut prin vindere — de sigur cu drept de protimisis de rudenie — din ramura cea mai Tânără a familiei în stăpânirea celei mai mari.

Actul poartă data de 27 Martie 1826.

Iată-i și conținutul:

«Adecă eu cel mai jos iscălit încredințez cu acest zapis
«al mieu la mâna dumneaei cununat-ți Anichii³⁾, precum
«să se știe că de bunăvoia mea și nesilit de nimenei i-am
«vândut casele mele de aicea din București ot mahalaoa
«Scortarului⁴⁾ ce mi-au fost rămas clinoromie în parte-mi
«de la părinții miei⁵⁾, după coprinderea foilor de împăr-
«țeală ce ne este dată la mâna fiescăruia, întărăită și
«de prea dorita maica noastră⁶⁾ și mărturisită cu iscălituri
«vrednice de credință, precum și de chiar frații miei⁷⁾;
«în lung despre soare-răsare din ulița podului⁸⁾ și până
«în Dâmbovița precum și din Dâmboviță dă să'ntinde iarași

3) Anica, soția lui Iordache Florescu, născută Suțu fiica lui Grigore bei-zadea și a Saftei Nicolae Dudeșcu.

4) Nu am putut afla în mod documentar rațiunea acestei numiri a mahalei încă dinainte de sfârșitul veacului al XVII-lea. Ioanescu-Gion în monumentala sa istorie a Bucureștilor (ed. 1899, p. 335) emite părerea că își va fi ținând numele dela vre-un țesător de scoarte binecunoscut acelor vremi. Mahala sau a mai fost cunoscută ulterior și sub numele, fie de: «a lui Șerban Vodă», după ce Șerban Cantacuzino își ridicase înca bisericuță de lemn în această mahala. (v. pt. această biserică lucrarea mea recentă amintită la nota 2 de mai sus), fie «a sfântului Spiridon-vechi», după alt lăcaș bisericesc din această mahala, biserică al cărei han era în hotar spre sud cu proprietatele boerilor Florești. Despre istoricul acestei vechi mahale bucureștene — azi în plin centru al orașului — mă voi ocupa într'un studiu special.

5) Părintele semnatarului zapisului; acesta este Ioniță Florescu, născut pe la 1740-2 din prima căsătorie a parintelui său Costache Florescu; a fost vîtori logofăt 1772, treti vîstier 1777, vel stolnic 1778-82, ispravnic de Dâmboviță și de Ilfov 1782-3, biv vel stolnic 1785, vel paharnic 1785-7, biv vel paharnic 1787-90, vel clucer 1791-4, vel vornic al poliție 1795-6, epitrop al m-rei Pantelimon 1796, vel vornic 1797-9, biv vel vornic 1800, stingându-se din viață la 1801.

6) Anica Florescu fiica marelui ban Dumitache Ghica și al Mariei Vacarescu, născută la 1757, căsătorită cu Ioniță Florescu la 1780, și stinsă din viață la adânci bătrâneți la 1848.

7) Din cei 9 copiii ai vornicului Ioniță Florescu nu mai trăiau la data zapisului de mai sus decât Dumitache, născut la 13 Decembrie 1782; Iordache, născut la 9 Mai 1789; Manolache, născut la 15 Decembrie 1791 și Alecu poreclit și «Avidică», născut la 1793, semnatarul actului de vânzare al casei strămoșești.

8) O uliță ce se scurgea în lungul actualei străzi a Poliției.

«pănă în ulița din dos⁹⁾, iar în lat merge din zidul metohului «mitropoliei¹⁰⁾ ce au fost școală¹¹⁾ pănă în bărbieria ce «este lipită cu hanul sfântului Spiridon vechi, merge pe «amândaoară părțile precum arată și zidul cel făcut de părinții «noștri. Si se învecinează pă de o parte cu metohul mitro-«poliei și pe de altă parte cu hanul sfântului Spiridon «vechiu iar locul dă peste Dâmboviță¹²⁾ se învecinează cu «casele medelnicerului Andrei Nenciulescu¹³⁾ și pănă «în grădina metohului¹⁴⁾. Cu un cuvânt să stăpânească

9) Prelungirea Podului Mogoșoaiei — fosta uliță a Măgureanului — ce se întindea între strada Carol I și podul de peste Dâmboviță înainte de canalizarea ei.

10) În studiul meu amintit mai sus la nota 4 voi face pe bază de documente, istoricul acestei proprietăți, fostă și ea în stăpânirea Cantacuzinilor veacul al XVII-lea (v. p. acest teren, lucrarea mea citată la nota 2 de mai sus).

11) După cutremurul din 1802, localul în care se afla școala Sf. Sava, la biserică Doamnei Bălașa încă din 1791, fu mutat de către mitropolitul Dositei Filiti în «mitocul» de lângă biserică Măgureanului. Școala rămăsese aci pănă în Martie 1821, când înceță să mai funcționeze (v. pt. istoricul școalei Sf. Sava: STEFAN POP, *Colegiul Național Sf. Sava*, în revista «Boabe de grâu», No. 7 Iulie 1933, anul IV, pp. 390–2).

12) Prin urmare la data zapisului de vânzare¹⁵⁾ al lui Alecu Florescu, proprietățile acesteia se întindeau și peste Dâmboviță puțin spre nord de altarul bisericii sfintilor Apostoli, precum le aflăm încă la 1816 (v. nota 14 de mai jos).

13) Era fiul lui Constantin, fost om de casă al Văcăreștilor, ctitor al bisericii din Văcărești de Răstoacă 1784; acesta a fost treti logofăt 1763, vel vîstier 1773, pitar 1780 și stolnic 1782 murind la 1799. El cumpărase Nenciulești (Ulmii) din Ialomița la 1765. Andrei își făcuse studiile la Viena, și-l aflăm medelnicer încă din 1803, stingându-se din viață la 1833. El era frate cu Alexandru Nenciulescu n. 1769 † 1843.

14) Îl terenul învecinat proprietăților boerilor Florești se întindea de partea cealaltă a gărlei. Mitropolia bucureșteană îl făcuse însă schimb la 1816 pentru 50 de stânjene din moșia Bărzești dată de Kiriac paharnic. Actul acesta poartă data de 1 August și se află la Arhivele Statului, Mitropolia, pach. 93, doc. 62; în regest, în fișele inedite ale răposatului general P. V. Năsturel, comunicate mie prin bună voință d-lui Nicolae A. Boicescu).

Il reproduc în tocmai pentru că într'acest zapis se vorbește și de stăpânirile de care ne ocupăm aci:

«Eu cel mai jos îscălit dau zapis P. S. S. păr. kir Nectarie mitropolitul că având eu casă în mahala Arhimandritului adică a sfintilor Apostoli în potriva unui loc sterg al sfintei mitropolii ce să numește grădina Măgureanului pe lângă malul Dâmboviței care să vecinească despre soare-răsare cu apa Dâmboviții, dăspre apus cu uliță, dăspre miază-noapte cu grădina vornicului Teodorache Văcărescul și dăspre miază-si cu grădina dumneai Vornicesei Anicăi Floreasca, și fiindu-ne trebuincios numai pentru odihna casii m'am învoit cu P. S. S. de am făcut schimb dând eu sfintei Mitropolii 50 de stj. de moșie din hotarul Bărzești din sud Mușcel aproape de moșia Bătiești a sfintei mitropolii, etc. etc.

Kiriac pah. adeverez.

Semnatarul actului este Kiriac Hristopol fratele lui Athanasie Hristopol, amândoi feciorii lui Ion din Castoria devenit popă. Kiriac, paharnic încă dela 1815 căminar la 1818 și clucer la 1820 era părintele lui Hristodul Hristopolu vîtor spătar la 1826. Avea proprietăți dincolo de Dâmboviță unde mai aflăm la 1852 (v. planul lui Boroczyn) proprietăți întinse ale lui Athanasie Hristopolu, chiar peste drum de proprietățile lui Furtuna Văcărescu (Pt. istoricul

«în bună pace, atăt dumineaei căt și copii dumneaei și tot neamul dumneaei, precum au fost stăpănit și de părinții și moșii noștri, cum și de noi. Le-am vândut dumneaei cununati-mi Anichii în drept taleri 25000: pă care bani i-am primit dăplin în măna mea, și dumneaei ca o bună stăpăna să astăzi înainte să stăpănească după cum mai sus să numește, în bună pace, atăt de mine căt și dă tot neamul mieu. Si pentru mai bună credință m'am îscălit, adeverindu-l și cu îscălituri ale celor obraze, pentru ca să aibă această vânzare și zapis întărirea cea nestrămutată».

(ss) Alecu Florescu¹⁶⁾

(ss) Anica Floreasca¹⁶⁾

(ss) Manolache Florescu¹⁷⁾ adeverez.

Urmăză întărirea logofetei mari a țărei de sus, semnată de către Alexandru Filipescu vel logofăt.

In actul acesta nu aflăm decât informații foarte succinte privitoare la istoricul casei și anume că aparținuse părinților vânzătorului dela 1826; se specifică totuși că a fost stăpânită și de către moșii lui.

Casa era însă și mai veche în neamul boerilor Florești, căci cobora în familia acestora din marea moștenire cantacuzinească, fiind fostă zestrălă a Ancuței Cantacuzino¹⁸⁾, fiica cea mai în vîrstă¹⁹⁾ a marelui postelnic Constantin și al soției acestuia Ilinca fiica lui Radu Șerban Vodă.

La stingerea din viață a Ancuței — și aceasta la sfârșitul veacului al XVII-lea — stăpân peste aceste case rămăsese fiul ei

tuturor vecinătăților amintite în actul de mai sus a se vedea studiul în prepararea asupra mahalalei Scortarului amintit mai sus la nota 4).

15) Era precum am amintit mai sus (v. nota 7) ultimul fecior al lui Ioană vornicul și după obiceiul țărei, rămăsese stăpân asupra casei strămoșești. A fost comis 1820, maior 1831, colonel 1836, vel postelnic 1837, membru al curții apelative 1839, vel logofăt al credinței 1841 stîngându-se din viață la 1853.

16) Este evident vorbă de mama lui Alecu Florescu, vorniceasa Anica de care am vorbit mai sus la nota 6.

17) Pentru data nașterei sale v. mai sus la nota 7. Fusese vătaf za divan 1811. Deputat 1831—5, logofăt al credinței 1839, candidat la tronul țărei la 1842, ministru al cultelor 1844, logofăt al dreptății 1846, deputat 1847—8, vel vornic 1853, stins din viață la 1856 și îngropat alături de fratele său Alecu și de părințele său în biserică m-rei Sf. Ion cel mare unde se aflau îngropați de la trei generații înaintemergătoare ale sale.

18) Era născută pe la 1633—4 și fusese căsătorită pentru scurtă vreme cu Ianache postelnicul Catargi, fiul lui Apostol. După moartea lui Ianache postelnicul, cu puțin înainte de 1653, Ancuța se recăsători cu Stoian Vtori vis-tier 1660 și vel comis 1671—4, având doi copii: Marica Radu Leurdeanu-Golescu și Istratie Florescul.

19) Intr'un studiu privitor la identificarea tuturor ctitorilor zugrăviți în biseica din Filipești-de-pădure (Prahova) voi infățișa chipul în care au urmat feciorii și fiicele marelui postelnic Constantin Cantacuzino.

Istratie Florescul ²⁰⁾, iar la moartea acestuia în 1708, văduva lui Voichița ²¹⁾ a trăit alături de singurii ei doi copii rămași în viață, stîngându-se și ea la o vîrstă nu prea înaintată puțin după 1716 ²²⁾, Eustratie, ultimul fecior al lui Istratie Florescul, pristăvindu-se în frageda copilărie, casele părintești rămăseră ultimului copil Ancuța Florescu ²³⁾. Aceasta aduse ca zestre la căsătoria ei în 1717 cu Antonache Kalliarhi ²⁴⁾ și casele părintești care de la ei au rămas neclintite la scoborători până la dărâmarea lor.

²⁰⁾ Il întâlnim ca postelnic — evident ca rang de boierie și nu ca dre-gătorie — la 1684, și incidental numit și Istratie Zfatovici la 1686. Era născut pe la 1658–60 și se căsătorise la 25 Ianuarie 1696 (v. IORGA, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol. V, ed. 1903, p. 369) cu Voichița Poenaru, cu care avut mai mulți copii, dintre cari nu cunoaștem decât numele a doi din ei: Ancuța și Eustratie.

In vechea biserică din satul Florești (Ilfov) — azi complectamente restaurată încă din 1918 de către oamenii din sat — se aflau la stânga, pe zidul de apus chipurile lui Istratie Florescu cu soția lui și cu cinci copii, dintre cari nu se putea distinge decât numele celor doi amintiți mai sus, zugrăviți de alt-fel încă și azi alături de părintii lor. Vechiul edificiu, înainte de restaurare fusese vizitat printre anii 1906–8 de către Ionnescu-Gion. Din informații orale dela acest scrupulos cercetător al trecutului familiilor boerești ale Tărei românești, ștui că deasupra ușei de intrare în biserică, în pronaos, se afla un pomelnic în care erau trecute cele cinci nume ale copiilor lui Istratie Florescu. Din nefericire, însă, în manuscrisele răposatului Ionnescu-Gion, nu s-au mai putut afla notele pe care acest cunoscut istoriograf al orașului nostru și în același timp prim genealogist al neamurilor boerești române, le va fi avut asupra vechiului lăcaș bisericesc din satul Florești (Ilfov), căci știm că în bibliografia operilor lui se aflau însemnante studii genealogice care nu au văzut nici-odată lumina zilei iar materialul strâns cu pietate de către el este azi pierdut pe vecie (v. operile anunțate ca fiind în preparare la 1903, pe coperta lucrării sale *Sima stolniceasa Buzăsca*, ed. Socec, 60 de pagini, și *Din istoria românilor : Studie și recensiune: Genealogia Cantacuzinilor — Societatea istorică — Brașovul d-lui Ion Bogdan*, ed. Dor P. Cucu, 1903, 43 pagini). Toate acele studii genealogice trebuiau să facă parte dintr'un mănușchiu de cercetări intitulate: *Din Istoria Bassarabilor*, și erau în număr de 13).

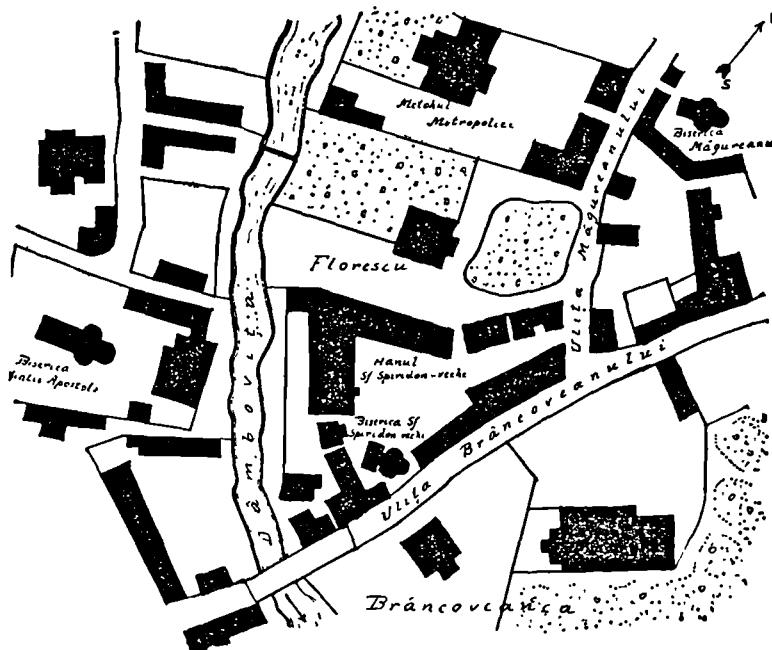
²¹⁾ Fiica lui Dumitrașco Poenarul, căpitan 1648, clucer 1671, vel pitar 1688, stins din viață între 1699–1705, și al Cărstinei Bengescu din ramura dela Belcini, călugăriță sub numele de Calinichia monahia.

²²⁾ Voichița Floreasca mai trăia la acest an, căci în 1716 pune de zugrăvește de iznoavă cealaltă ctitorie a familiei soțului ei, biserică satului Floreasca-Colentina din marginea nordică a Bucureștilor. Această biserică, ruinată în cursul veacului trecut a fost renovată din temelii între anii 1924–5. Încă cu câțiva ani înainte de această ultimă restaurare nu se mai puteau distinge chipurile ctitorilor și numele lor din pronaos, chipurile acestora fiind aproape completă alterate de apa ploilor și a zăpezii ce se prelingea pe zidurile goale, învelișul bisericii fiind de mult distrus. Pisania acestui lăcaș bisericesc — pe semne zugrăvită cu ocazia reparațiilor făcute de către Voichița la 1716 — era și ea distrusă pe dea întregul, poate chiar năruită la pământ, căci într-o vizită făcută bisericii în cursul anului 1924, am aflat-o în stare de completă ruină. Din informații de familie s-ar părea că în pronaos ar fi fost chipurile lui Antonache, al Ancuței soția sa, cu scoborătorii lor, și pe semne și ale lui Istratie și al Voichiții.

²³⁾ Era născută la 1697 stîngându-se din viață după 1750, fiind căsătorită cu Antonache Kalliarhi, zis Florescul, încă din 1717.

²⁴⁾ Scoborător dintr'un vechi neam din insula Hios (v. IORGA, *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. 1902) ce a imbrăcat adesea prin veacuri haina sacerdo-

Așă crede că vechile stăpâniri ale neamului Floreștilor din clironomia cantacuzinească se întindeau și peste mica bisericuță în

Planul de situație a casei Floreștilor

ființă încă și azi a sfântului Spiridon-vechi, ctitorie poate dintr'un inceput de lenin al neamului acestuia, dacă într'adevăr «sfânta și arhiereasca mănăstire, numită a celui între sfinti părintelui nostru

tală, având reprezentanți pe lângă patriarhia din Constantinopole (v. I. C. FILITTI, *Arhiva Gheorghe Grigore Cantacuzino*, ed. 1919, Excurs. v. și P. KONTOGIANNI, Διονυσίος Καλλιάρχης în ΑΘΗΝΑ, 1906 pp. 145—196. Antonache fiul lui Pantaleone Kalliarhis medicul lui Constantin Vodă Brâncoveanu, și-a făcut studiile la Sibiu (v. C. GIURESCU, *Material pentru istoria Olteniei supt austriaci*, vol. I (1716—25), ed. 1913, pp. 163—4, No. 134). Căsătorit pe la 1717, el a împrumutat dela soția sa Aneța numele acesteia de familie, chiar din anul căsătoriei (v. HURMUZAKI, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. VI, pp. 188—9) căci la această dată el semnează în caractere românești cu numele de «Antonache Florescul». Odată cu suirea în scaunul ţărei a lui Nicolae Mavrocordat, nu-l mai întâlnim decât semnând cu numele de familie al părintelui său, fiind totuși numit în acte sub numele pe care-l purtase îndată după căsătorie. Antonache a purtat următoarele dregătorii: vel clucer za arie 1730; vel vistier 1732; biv vel vistier 1733—4; vel clucer 1736—40; vel ban de Craiova 1742—4; vel vistier 1745—8; vel logofăt 1748. Se stinge din viață la 13 Mai 1748 (v. mai departe la nota 27) fiind îngropat în biserică m-rei Sf. Ioan cel mare, înainte ca biserică sfântului Spiridon-vechi să fi fost târnosită pe semne.

Spiridon, din cetatea de aici a Bucureștilor»²⁵⁾ — cum spune Șerban Cantacuzino la 9 Martie 1680, — se referă la micul lăcaș bisericesc renovat — «în piatră» cum se spunea în vechime — de către Constantin Mavrocordat Voevod la 1747²⁶⁾. Antonache banul, boer marcant al lui Constantin Mavrocordat, va fi fost mânat de către Domn de a da o parte din proprietățile sale din marginea stângă a gârlei pentru ridicarea micii biserici de care am vorbit mai sus a sfântului Spiridon cel vechi, începută pe semne pe locul alteia mai vechi fosta ctitorie a neamului nevestei sale. Această biserică nu va fi fost încheiată încă la 1748 când Antonache Floreșcu își dete obștescul sfârșit, căci oasle lui fură astrucate în măreata biserică învecinată reclădită de domneasca rudă a Floreștilor, m-rea Sfântului Ioan cel mare²⁷⁾.

Unicul fiu al lui Antonache banul, anume Costache Floreșcu²⁸⁾ rămase la moartea părintelui său, stăpân pe locurile acestea²⁹⁾, iar

²⁵⁾ v. HURMUZAKI-IORGA, vol. XIV, part. I, doc. DCCXXV, p. 741; v. GEORGE D. FLORESCU, *Din vechiul București*, o. c., p. 33, No. 21 și tot acolo nota 132.

²⁶⁾ v. G. D. FLORESCU, o. c., pp. 33—4, și tot acolo bibliografia referitoare la această biserică la nota 133.

²⁷⁾ Un document inedit comunicat tot de către d. N. A. Boicescu din amintitele fișe, document ce se află la Arhivele Statului printre actele m-rei Sf. Ioan (cel mare) din București, pach. 18, doc. 25 purtând data de 1 Mai 1749 ne spune următoarele:

«Dat-am zapisul nostru la sf. mănăstire Sf. Ioan de aici den
«București, și lui kir Daniil egumenul, că am cugetat de am închinat
«și am dat danie sfintei mănăstiri niște țigani, etc., pe care i-am cun-
«părat și noi dela jupăneasa Maria Foteasca, etc. Pentru că *sunt și noi*
«*ctitori, și îngropându-ne la sfânta mănăstire* când au fost acum la leat 7256
«(= 1748) Mai 13 și-au făcut vecinica datorie răpos. dumnealui iubitul
«meu soț Antonache biv vel logofăt și s'au îngropat în sfânta mănăstire
«și ne-având alt ce-va ca să dăm am dat pâ acest țigan cu țiganca lui.

(L. S.) (ss) Aneța Floreasca (ss) Constandin Floreșcu biv vel comis

²⁸⁾ Născut la 1718 în domnia lui Ioan Mavrocordat îl aflăm ca treti postelnic la 1739, vtori spătar 1740, biv vtori spătar 1749, vel și biv vel comis 1749, consilier al vistieriei 1750, vel comis 1750, biv vel comis 1750—2, vel paharnic 1753, biv vel paharnic 1753—6, vel clucer 1763. El se stinge din viață pe la 1765.

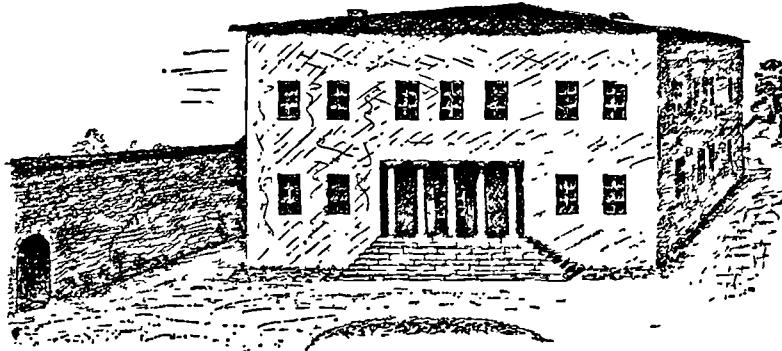
²⁹⁾ Acest boer era stăpân pe aceste terenuri de moștenire de a părintele său. Îmi este cunoscut un act de hotărnicie a stăpânirilor mănăstirii Arhimandritului — sfintii Apostoli de azi — din mahalaoa Șerban-Vodă, adică din a Scorțarului. Documentul poartă data de 25 Martie 1781 (v. actul în regest în fișele răposatului general P. V. Năsturel, care indică următoarea sursă: *Arh. St. M-rei Sf. Apostoli*, pach. 10, doc. 12, otig. rom.).

Reproduc din acest act pe care îl voi analiza cu deamăntul într'alt studiu, doar porțiunea ce ne interesează cu privire la terenurile boerilor Florești:

«8 ½ stânjeni, palme 1. Iarăși din dreptul porții dumnealui vistie-
rului (este vorbă de poarta curței vistierului Manolache Brâncoveanu)
«și apucă pe lângă pod, cum merge podul spre biserică Măgureanului
«(aceasta este azi dărămată, podul era continuarea căei Victoriei — podul
«Mogoșoaiei de pe acele vremuri — spre biserică Sf. Spiridon) până în
«potriva unui semn ce este în zidul curții Floreșcului, care semn se dovedi din

la stingerea sa din viață, puțin după 1765, soția sa a doua ³⁰⁾
Despa ³¹⁾ va stăpâni proprietățile până la moartea ei în 1785.

Feciorii lui Costache Florescu: Ioniță și Manolache — amintiți

Vedere a casei Floreștilor din mahalaua Scorfărului

ca ctitori ai lăcașului bisericesc învecinat al sfântului Spiridon cel
vechi la 1787 ³²⁾—își vor împărți clironomia părintească; Ioniță
rămânând stăpân în București pe aceste terenuri ce se întindeau

«mărturisania lui Atanasie vtori vornicul că este făcut acest semn dă ră-
-posat. Antonache Florescul talal dumnealui răpos, paharnic Costandin Florescul.
«Și când au făcut acest semn l-au lăsat semn locului ce au dumnealor boierii
«Florești pătângă locul sfintei mănăstiri Arhimandritului (acest loc era pe
«stânga uliții Măgureanului coborând dinspre calea Victoriei spre Dâm-
-bovița, la colț cu cealaltă uliță ce cobora dinspre strada Carol I, spre
«gârlă, actuala stradă Brâncoveanu) ».

30) Prima soție a lui Costache Florescu, cu care se însoțise la 1739 a
fost Arghira Merișanu, fiica lui Barbu Merișanul (fost paharnic 1704, vel sluger
1714, vel pitar 1717, vel clucer 1726 și vel vornic 1732; † 1733) și al Bălașii
din Cislău. Arghira se stinsese din viață încă din 1749.

31) Nu am putut afla încă din ce neam va fi fost această a doua soție
a lui Costache Florescu, cu care se însurase după 1750. Ea a fost proprietară
în satul Bolintin, dăruind chiar părți în această moșie, ctitoriei neamului
soțului ei. Se stinge și ea din viață la 1785.

32) Actul poartă data de 26 Septembrie și a fost reprodus în fototipie
în prima ediție a lucrării lui THEODORE BLANCARD, *Les Mavroyeny* (ed.
Paris, Flammarion, 1 volum, p. 161) iar traducerea în limba franceză se află
la paginile 163–4.

Il reproduce aci în tocmai:

«Milostieiu Bojieu Ioo Nicolae Mavrogheni Vvd; Gospdară Zemli
«Vlahiscoe (= Cu mila lui Dumnezeu Io Nicolae Mavrogheni Voevod,
«Domn a toată Tara românească) / fiindcă egumenul de la m rea sfântului
«Spiridon Vechi de aici den orașu Domnii mele / București s'au dat
«obșteasca datorie; și fiindcă până a se orândui / alt igumen de preaosfin-
-țitul patriarh al Antiohiei unde iaste numita m-re / închinată, face tre-
-buință negreșit a să orândui un Epitrop ca să / facă zapt ale mănăstirii
«să nu să răsipească, și să caute de trebile ce / sănt Atăt înnăuntru
«m-rii căt și Afară, mai vărtos de viața ce are / numita m-re că au venit

de amândouă malurile gârlei, iar Manolache cu moșia de baștină a neamului: Floreștii din Ilfov, ca frate mai mic ³³⁾.

De la 1801 Anica vorniceasca, văduva lui Ioniță, epitropisi avea nevrâstnicilor ei feciori ³⁴⁾ iar cu ocazia înmânării foilor de împărțeală a avea părintești, terenul cu casa de baștină al neamului a cărui îngrădire fusese făcută de către soțul ei, rămaseră clironomie celui mai mic din feciori, lui Alecu ³⁵⁾.

Am înfățișat mai sus actul prin care acesta la 27 Martie 1826 vinde cununatei sale Anica, soția fratelui mai în vîrstă Iordache ³⁶⁾ întreaga clironomie părintească, cu consimțământul septuagenarei sale mume, întoarsă de curând dela Brașov după patru ani de pribegie ³⁷⁾.

«vremea culesului, am dat Domnia mea / Aceasta domneasca noastră «carte cuviosului arhimandrit chir Nicodim / ce s'au aflat și mai denainte «în numita m-re; pe carele cu jalbă / cătră Domnia mea ni l'au cerut «dumnealui biv vel Pah; Ioan: și cu fratele / dumnealui biv 3 post: Manolache «Floreștii, ca ctitor spre a-l orândui / purtător de griji să nu să răsipească «cele ce sănt; Ca să aibă dar / volnicie a epitropi și a clivenisi nurnita «M-re și to:te / ale ei păna să va orândui desăvârșit igumen i tolico «pisah g(ospo)d(s)v(o)mī (= și aceasta am scris Domnia mea), 1787 Sep- «tembre) 26».

33) Ramura lui s'a stins în linie directă spre mijlocul veacului trecut, iar moșia Floreștii din Ilfov a fost înstrăinată.

34) Din căsătoria ei Anica vorniceasca avusese următorii copii: Dumitrușche (v. mai sus nota 7) † 1827; Constantin, n. 19 Mai 1784 – † Tânăr; Elena, n. 16 August 1785, † 3 Mai 1787; Ecaterina, n. 9 Decembrie 1786, † 7 Octombrie 1788; Nicolae, n. 24 Martie 1788, † 5 August 1790; Iordache (v. mai sus nota 7) † 1848; Ion, n. 28 Februarie 1790 † 29 Februarie 1790; Manolache, (v. mai sus nota 7), † 1856; și Alecu (v. notele 7 și 15 de mai sus).

Am subliniat pe acei din copii vornicesei Anicăi cari au avut scoborători.

(v. Psalmii lui David, cărtică de rugăciuni. Text copiat în limba greacă de către Ioniță Florescu, ce se află în posesia familiei mele. La sfârșitul pînăxului Ioniță vornicul își înscrise pe toți copiii, însemnând și numele nașilor și nașelor copilor săi. Acest document a rămas moștenire fiului său Manolache dela care a trecut la fiul acestuia răposatul general Ion Emanoil Florescu (n. 1819, † 1893) și dela acesta la fiicele sale.

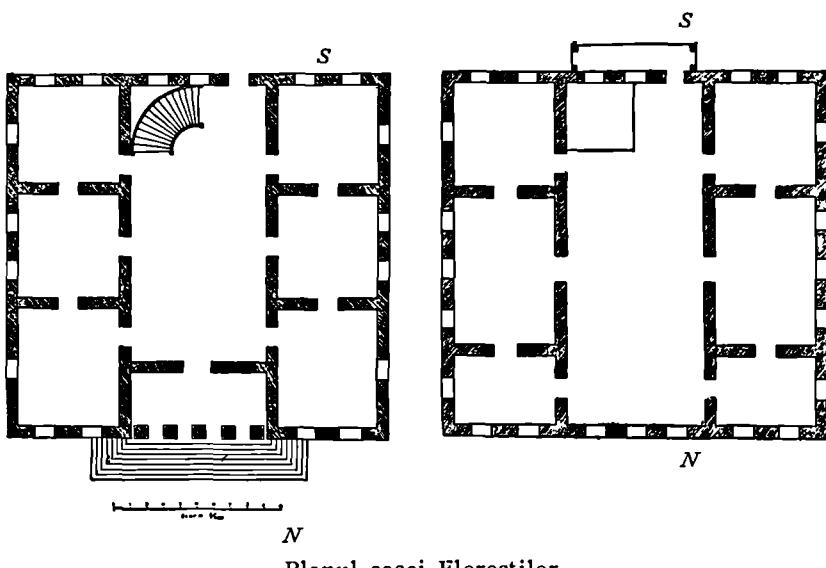
35) v. mai sus textul actului de vânzare al casei Floreștilor, din 27 Martie 1826.

36) Născut precum an amintit mai sus (v. nota 7) la 9 Mai 1789, el a fost: epistat al căminăriei 1812; vel clucer 1812–18; biv vel clucer 1819; vel aga 1820; vornic de țara de jos 1820; logofăt 1821; biv vel aga 1822; vornic al 4-lea 1829; ca biv vel aga membru în divanul judecătoresc 1832–36; membru la curtea apelativă 1836; supleant la Înalta curte de justiție 1838; vel logofăt al credinței 1839; vel logofăt 1840–8, membru la naltul divan și candidat la domnie la 1842, ctitor încă din 1812 al m-rei Țigănești din Ilfov, se stinge din viață la 1848 Martie în 5.

37) Anica vorniceasa era dusă la Brașov încă din timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu, împreună cu fiile ei; Iordache fiind chiar șeful grupului de emigrati. La 27 Decembrie 1825 mai era acolo, căci la data aceia fiul ei cel mic Alecu scria prin Domnie stărostie de negustori ca să se vânză casa sa pentru a veni în ajutor maicii sale (act în posesia familiei mele).

De asemenea Anica Floreasca, nora ei, soția lui Iordache, căutase a vinde, tot pentru a veni în ajutorul bătrânei vornicese, casele ei primite dela fratele ei Nicolae Suțu biv vel spătar, pe care acesta din urmă le avusese

In vastele încăperi ale acestei case cu pivniți vechi de mai bine de un veac — după tradiția familiei, încă din vremea lui Antonache banul — au fost primele întruniri ale acelora cari au fost promotorii curentului de regenerare a țărilor române, sub conducerea lui Nicolae Bălcescu, a lui Ion Heliade Rădulescu și a fraților Golești, aceștia din urmă rude apropiate a Floreștilor³⁸⁾.

Planul casei Floreștilor

Pleiaada acestor mari patrioți, la care sub îndenunul «cocoanei Luxița»³⁹⁾, fiica lui Iordache Florescu, se alipiseră și frații ei:

prin cumpărare dela copiii răposatului Manolache Lahovari. Aceste case se aflau în mahalaoa zisă grădina domnească. Actul purta data de 19 Martie 1826 (act în posesia familiei mele).

³⁸⁾ Zoița, sora lui Ionuț Florescu, născută pe la 1746–7, fusese soția lui Radu Golești, (fiul lui Nicolae Știrbei și al Aniței Radu Leurdeanu-Golești), născut și el la 1746, stins din viață la 1818 în Octombrie, Radul Goleșcul, fost spătar 1784, vel vornic 1795, și vel ban după 1807, luase în căsatorie pe Zoița Costache Florescu în 1771. Ea se stinse din viață la Balcești, peste Olt (Gorj) lângă Gilort la 22 Iulie 1804, fiind îngropată în biserică satului Golești la 27 al aceleiasi luni (v. inscripția pietrei sale tombale în biserică Goleștilor; v. și «Biserici cu averi proprii», seria III-a, ed. Socec, 1916 a Administrației casei bisericii p. 212). Prin urmare frații Golești; Ștefan, Nicolae, Radu și Alexandru fii lui Dinicu Goleșcu, erau veri al doilea cu feciorii lui Iordache Florescu.

³⁹⁾ Alexandra Florescu, născută la 1816, căsătorită la 1832 cu Filip Krijinocwschi fost căpitan rus; divorțată la 1833. Ea a fost timp de mai bine de 20 ani superioara surorilor de caritate stingându-se din viață la 3 Octombrie 1899, fiind îngropată la m-reia Țigănești (Ilfov), necropola familiei lui Iordache Florescu.

Grigore ⁴⁰), Iancu ⁴¹), Costache ⁴²) și Dumitrache ⁴³), și-au avut tainicile lor întruniri în această casă ocrotitoare.

Erau încă vii, până mai eri, în amintirea celor cari au trăit în casa aceasta — azi toți plecați de pe această lume — clipele de îngrijorare, când la bătăile în poartă a agenților stăpânirii muscălești încunoștiința că «la Floreasca» — era vorbă de Anica văduva lui Ioniță vornicul — se întruneau «propagandistii» și «răzvrătitorii», blânda «cocoană Luxița», ca una ce le cunoștea mânia, căci doar avusesese ca soț pe un căpitan rus — cu riscul vieței ei, parlamenta în fața porții cu acești mosafiri nepoftiți și nedoriți, dând astfel timpul trebuincios celor întruniți la sfat să coboare fie în ascunzișul pivnițelor, a căror taină era păstrată cu sfîntenie de ai casii, fie să se furișeze în liniște în întunericul nopții prin frunzișul și liveadea de piersici de Constantinopole, din spatele casei spre Dâmboviță, de unde puteau să se risipească în tîhnă nebănuși de nimeni.

Necazurile și nenorocirile nu întârziară să se abată asupra căminului Floreștilor.

40) Născut la 1813, intrat în magistratură la 1838, substitut la curtea de apel 1840, pitar 1840, substitut de procuror la secția criminalicească 1841, serdar 1852, președinte al tribunalului Dâmboviță 1858, membru la curtea de apel dela Focșani 1866 și în urmă membru al curții de apel dela Iași. A fost căsătorit cu Zinca Asan-Micșușnești (fiica lui Pârvu, serdar 1832, paharnic 1842 † 1847 și al Elencăi Tufeanca) la 1842. Grigore Florescu s'a stins din viață la 9 Iunie 1890 fiind și el îngropat tot la m-rea Țigănești unde erau îngropați încă puțin înainte: soția sa și nevărstnicul său fiu Mihail.

41) Născut la 1818. A fost pitar 1840, serdar 1854, paharnic 1851, clucer 1854, consilier la înalta curte de casătie 1864, și vice-președinte al consiliului de stat 1855—6. S'a căsătorit la 27 Mai 1854 cu Frosa Filiti, văduva lui Ioan Vrana, fiica doctorului Constantîn Filiti, născută la 1830 și stinsă din viață la 1916. Iancu Florescu moare subit la Ploiești la 9 Aprilie 1869.

42) Născut la 1826, a fost revoluționar la 1848 și cunoscut ca publicist. S'a stins din viață la 1875 în primăvară.

43) Născut la 15 Octombrie 1827. Și-a făcut studiile la școala dela Sf. Sava. Exilat la Brussa după revoluția din 1848 și-a urmat studiile de drept și de litere la facultatea de drept din Paris, fiind acolo secretarul societăței tinerilor români îndepărtați de țară, numită «Dreptate-Frăție» între anii 1849—51, și tot-odată și secretar al foaei «Junimea română», 1851—3. A urmat în capitala Franței cursurile conservatorului de muzică și pe acelea ale școalei de muzică Galin-Chevé-Paris până la 1857. În acești ani compuse melodia «Steluța» pe cuvintele «Dedicăției» lui Alecsandri, «Te iubesc» după vorbele lui Gr. Alexandrescu «Gondola» după G. Crețianu, și altele. Reîntors în țară după ce ocupase funcția de cinovnic la administrația transporturilor 1855, supleant la tribunalul comercial 1858 și la tribunalul corecțional de Ilfov 1859—60, demisionând din magistratură s'a ocupat în special cu propășirea muzicei în țară, fiind membru marcant al comitetului pentru examinarea tinerilor destinați a merge în străinătate spre a se perfecționa. Între timp alcătuise și o metodă scolastică de muzică și un proiect de organizare al conservatorului de muzică și artă dramatică, în colaborare cu Louis Wiest încă dela 1852. Membru al comitetului teatral 1860, și al eforiei orfanilor 1868, a fost și pentru puțină vreme membru în comisia documentală 1861, și inspector al Arhivelor 1862; Prefect de Dâmboviță între 1865—7 a fost senator dela 1879 înainte și chiar secretarul senatului la moarte în 1875 în ziua de 8 Septembrie, fiind îngropat în cimitirul Șerban-Vodă. Se căsătorise la 21 Iunie 1850 cu Alexandrina Mihălescu, fiica a treia a marelui Clucer Ion Scarlat Mihă-

In primăvara lui 48 se stinge din viață după lungi suferințe, cel mai în vîrstă din copiii vornicesei: Iordache, fostul mare logofăt, iar în vară închidea ochii pe vecie însăși nonagenara boeroaică, stâlpul familiei. Odată cu arestarea capilor mișcării patriotice, luară drumul bejeniei și feciorii mai tineri: Costache și Dumitrache, exilați din țară ca «propagandisti» și «zurbagii». Însăși «cocoana Luxița» plecase prin țări străine pentru a oblădui cu cuvântul pe acești năpastuiți ai soartei.

Dintre toți copiii, nu rămăseră în casă alături de îndurerata văduvă a lui Iordache decât «cocoana Frosa», cealaltă fiică⁴⁴⁾ mai mică, Iancu, slujbaș pe acele vremuri și Jorgu, cel mai Tânăr dintre scoborători⁴⁵⁾ cari avură grija și de maica lor, și de casă, și de amintirea și ajutorarea cu scrisul a celor plecați; căci Elisa, fiica cea mai mare, măritată încă cu opt ani înainte⁴⁶⁾ și Grigore, feciorul cel mai în vîrstă, căsătorit și el, erau pe la căminurile lor.

Singuratecă și îngândurată a trăit văduva lui Iordache ani dearându așteptând cu reseninare vremuri mai bune, îmbărbătând cu vorba și cu scrisul pe cei de departe de sprijinul părintesc, dornică de a-și revedea pe cei plecați fără voia lor. Costache și Dumitrache se reîntoarseră abia în 1855, cel de al doilea însă pentru scurtă vreme, căci dornic a-și urmia studiile începute, se reîntoarse pe malurile Senei, unde-și petrecuseră amândoi exilul.

Cu trecerea anilor se strânseră din nou în jurul stăpânei căminului Floreștilor — îmbătrânită și ea mult înainte de vreme — toți membrii familiei, căsătoriți și ei: Iancu încă din 1853, Dumitrache la 1859, doar Costache și Jorgu rămași holtei.

Sărbătorile de Paști intruneau în casa bătrânei logofetese Anica pe toți scoborătorii ei: copii și nepoți. Este viu încă în amintirea unora dintre aceștia din urmă — supraviețuitori și ei al unor timpuri patriarhale — un fapt mai deosebit ca în noaptea Vinerei mari, înconjurul bisericii învecinate a sfântului Spiridon-vechi — ctitoria neamului — să se facă prin curtea casei Floreștilor. Preotul în odajdii cu sfântul epitaf purtat de membrii familiei, eșind din biserică, intra prin mica portiță a zidului învechit ce despărțea curtea hanului de aceia a casei boerești, se îndrepta spre ușa de intrare a acesteia din urmă, unde într'un jilț în fața treptelor monumentale, susținută de fii și nepoți bătrâna logofeteasă era trecută sub Domnul nostru Iisus Christos. Cortegiul credincioșilor măhalalei, își urma drumul prin curtea Floreștilor eșind în ulița Măgureanului prin poarta din dreapta casei, a căror uși aveau frumoase chenare sculptate de

Iescu (n. 1801 † 1867) și al Mariței Iordache Deșliu (n. 1812 † 1890) născută la 1837 și decedată la 6 Noembrie 1909.

44) Era născută la 1820 și s'a stins din viață la 1905.

45) Născut la 1831, pitar 1856, a fost magistrat stîngându-se din viață la 1893.

46) Născută la 1815 se căsătorse la 1841 cu Ghiță Cantacuzino din ramura scoborătoare a lui Șerban Vodă († 1890) și s'a stins din viață la 26 Noembrie 1894.

însăși mâna lui Iordache Florescu, iar de aci cărmind la stânga urma în ulița ce scobora din fața bisericii sfântului Dumitru intrând din nou în biserică printre micile case date cu embatic din apropierea podului de peste gârlă.

În această casă centenară s'a stins din viață și ea la adânci bătrâneți, venerată și respectată de toți ai neamului, bătrâna nonagenara logofeteasă Anica Floreasca în Noembrie 1877⁴⁷⁾.

Puțin după încetarea din viață a bătrânei boeroaice, o porțiune de teren și anume cea de dincolo de vechia albie a Dâmboviței a fost vândută lui Ioan Mitraszewski⁴⁸⁾, iar la anul 1879 cu ocazia lucrărilor de canalizare, de nivelare și de schimbare a cursului râului, restul proprietăților Floreștilor a fost expropriat în întregime.

Din amintirile celor cari au prins încă și casa și pe ultimii stăpâni — amintiri din copilărie, mai neperitoare decât ori-care altele — am putut reface și înfățișarea exterioară a casei precum și planul ei.

Ea era orientată cu intrarea spre nord.

De o înfățișare rigidă, fără ornamente, cu ferestre mici și cu acoperiș foarte scund, casa se distingea printre scară monumentală care dădea pe un peristil împodobit în spre fațadă cu cinci coloane rotunde de zidărie înalte de vre-o patru metri, cu capitele purtând motive florale.

Interiorul era vast: la catul de jos distribuția încăperilor era la fel la dreapta ca și la stânga. În partea dinspre apus erau, cu puțin înainte de dărâmarea casei, încăperile în care a locuit Iorgu, feierul cel mai Tânăr al logofetesei Anica, iar la catul întâi deasupra era iatacul «nenecăi» cum era numită de către nepoți bătrâna boeroaică. De partea dreaptă la catul întâi erau încăperile în care a locuit până la părăsirea casei «țăța Frosa» fiica rămasă nemăritată. Restul odăilor erau cele în care au locuit ceilalți copii pe vremea când nu erau încă însurați.

Azi din întinderea acestor stăpâniri, foste mai bine de un veac din tată în fiu, în mâinile aceluiași ncăm, nu mai avem decât localul băilor Mitraszewski ce poartă doar numele fostului lui proprietar dela 1879 încocace, de oare-ce și acest teren a trecut în decursul ultimilor decenii în mâini străine. Pe restul terenului

47) Lăcașul de odihnă pe veci și-l are bătrâna boeroaică în cimitiria soțului ei delă m-rea Tigănești alături de el și de cea mai mare parte din copii ei, căci din cei zece, pe care Dumnezeu îi i-a dăruit, își află acolo vecinica odihnă: copilele moarte în floarea vârstei: *Sevasița* (n. 1832 † 1846) și *Marghiolita* (n. 1835—1842), apoi *Iancu*, mort la 1869; *Costache* în Martie 1875, *Zoia* soția lui Grigore cu fiul ei nevărstnicul *Mihalache* la 1887 cărora le-a urmat în groapă chiar *Grigore*; *Iorgu* stins din viață la 1893; *Luxița* cu fiul ei *Bonifaciu* morți: ea la 3 Octombrie 1899; el la 18 Decembrie; în fine și ultima supraviețuitoare dintre copii lui Iordache: *Frosa* moartă la 1905.

48) Pe actul de vânzare al Casei Floreștilor de către Alecu cununatei sale Anica, este mențiunea următoare:

Grefa tribunalului Ilfov, secția III.

•Locul de peste Dâmbovița coprins în acest act a trecut în proprietatea lui Ion Mitraszewski prin actul legalizat la No. 179/77.

rămas de partea vestică a fostei vechi albii, azi pe malul drept al Dâmboviții canalizate, după terminarea acestor lucrări, s'a ridicat sala de gimnastică și de tir, ce-și avea una din fațade pe cheiul gârlei și cealaltă pe strada Azilului de noapte. Iar azi și această clădire a făcut loc pe parte din construcția ei modernizată localului teatrului Regira Maria.

In zilele noastre — după mai bine de cinci-zeci de ani dela aceste lucrări edilitare — întreaga această mahala a luat o înfățișare nouă. S'au dus atât casa Floreștilor, cât și cele învecinate... s'a dus hanul micei bisericuțe, săracită și ea prin lipsa unor venituri cu care se susținea.... s'au dus toate pentru a nu se mai vedea. Rămâne doar mica ctitorie boerească, martoră a atâtore sbuciumări șterse pe vecie, iar pentru noi amintirea vieței patriarhale trecute din care am căutat pe cât ne-a stat în putință a evoca crâmpree răzlețe din ce a fost, din ce numai este.... din ce nu va mai fi.

București, 4 Mai 1935.

BUCUREŞTII
IN TIMPUL LUI NICULAE MAVROGHENI
1786—1790
DE IOAN C. BĂCILĂ

După mazilirea lui Mihail Constantin Şuțu, Poarta numește pe tronul Munteniei pe Niculae Mavrogheni, care domnește dela 1786 până la 1790.

La 2 Martie 1786 Domnul merge la Constantinopol să primească învestitura dela Sultan și la 17 Mai intră în București cu mare pompă după ce cu o zi înainte a intrat Doamna. La 15 Mai el dă un ordin către Vătaful de Aprozi că « Dumînică la 10 ceasuri ale nopții cu ajutorul lui Dumnezeu iaste să fie intrarea Domniei noastre înăuntrul Bucureștilor la Domnescul Scaun și să fie toți strânși mai dinainte la Văcăresci și puși la rânduială, ca la ridicarea noastră să se afle toți gata la picior spre a se porni; însă să căutați spre a nu se face vre un cusur sau vre-o atacsie la pornire, că veți fi în vină. Așisderea să aveți a arăta fiecarei breaslă, la mergere să n'aibă a striga și a face sgomote și amestecătură, ce fie care cu tăcere să urmeze mișcarea alaiului; iar un alai-ceauș să aibă a umbla călare cu necontentit înainte, îndreptând și întocmind mișcarea alaiului la mergere, ca să curgă cu rânduială bună»¹⁾.

Fig. 1.— N. Mavrogheni,
Caricatură. (Acad. Rom.)

Orânduiala era următoarea²⁾: Înainte mergea steagul catanelor de țară cu căpitanul și catanelé, toți călări și înarmați.

1) Citatul este luat din *V. A. Urechiă, Istoria Românilor. Seria 1786—1800. Tomul III. pag. 22 nota.*

2) Descrierea alaiului după *V. A. Urechiă. o. c. pag. 19—22.*

După ei venea *Bresla agiească*.

Călăreții polcovnicești toți călări și înarmați. Vel căpitanul de cazaci cu steagul i sarmaciul și tobașul său. Talpașii dorobanțești pedeștri cu chivere, cu tobe și cu cimpoile lor.

Vel Căpitanu cu Dorobanți cu Zapcii săi înainte, cu câți-va din breasla armenească, cu tacâm curat împrejur și steagul său cu toată podoaba după dânsul.

Podarii, toți pedestrii câte doi.

Cazacii agiești, asemenea pedeștri cu cimpoi și tobele lor.

Vânători asemenea.

Căpitanii agiești înarmați cu tacâm curat, pedeștri.

Ceaushul agiesc cu polcovnicu de ciocli.

Polcovnicul de Vânători cu polcovnicu de pod.

Polcovnicul de Târgoviște cu logofătul agiesc.

Vel-agă cu podoabă după obiceiu.

Steagul cu stegarul agiesc și călăreți cu praporile și trâmbițele cu toba și sarmâciul d-lui.

Neferii toți înarmați călări cu baiaracul lor, câte doi.

Beșleaga, cu tacâm curat.

Bresla spătărească

Lefegii cu steagurile, călări.

Vel Căpitanul de lefegii cu zapcii săi și buciumul, toboșul, sermaciul după dânsul.

Scutelnicii spătărești înarmați.

Poterașii toți înarmați, călări, cu haine fistichii și albastre și cu moțuri și cu musicanții lor.

Delii călări, toți înarmați cu sulițe în mâni, cu odobașu lor.

Seimeni bulucbașesti înarmați toți, cu haine roșii și cu moțuri galbene.

Căpitani spătărești înarmați cu tacâm curat.

Ceaushul spătăresc cu Polcovnicul de Vânători.

Polcovnicul de poteră cu Vătafu spătăresc.

Polcovnicul de seimeni cu Başbuluc Başa.

Logofătul spătăresc cu căpitanul de menziluri.

Vel spătaru cu podoabă după obiceiu

Steagul cu stegarul și buciumul și lefegii cu prapore și trâmbițe, tobă și sirmaciul după d-lui.

Păhărnicei cu copii din casă.

Vătafu de păhărnicie cu Vătafu de Visterie.

Aprozii ceaușești cu aprozii Vătăšești.

Ceaushul de aprozi cu Vătaful de aprozi.

Bresla Portărească

Portăreii rând, pe jos cu semnile în mâini.

Al 2 Portar cu al 3 Portar.

Vel Portar.

D-lor boieri veliți și al doilea, cum se arată în osebita foaie și înaintea d-lor: starostea cu neguțitorii pământeni și cu neguțitorii de cumpănie.

Bresla armășească

Armășeii și pușcașii.

Al treile armaș cu al doile armaș.

Vel armaș cu podoabă după obiceiu, având pre toți lăutarii Domnești.

Steagurile cărei și trâmbițașii domnești cu musicanți nemți.
Tuiurile.

Juruk Bairak

Sacagii, după orânduială cu sacale.

Salahorii călări cu bețile în mâna.

Cai domnești împodobiți trăgându-i comișei câte unul.

Al doile comis cu Rahtivan.

Al 2-lea postelnic cu capoturi cu 6 postelnicei cai și tacâm curat, asemenea.

Treti postelnic cu treti vistiernic.

Treti logofăt cu treti logofăt.

Vtori logofăt cu vtori logofăt.

Vtori postelnic cu vel pitar.

Vtori comis cu vel paharnic.

Pe dreapta sunt toți călărașii cu vătaful lor.

Un ceauș împărătesc cu alt ceauș împărătesc.

Un capeciu împărătesc cu alt capeciu împărătesc.

Pe stânga sunt 5 căpitani agiești cu saki cu caplanpoșuri.

Pe dreapta sunt 6 fustași cu darde.

Iuzbaşa

Beizadea cu Ciohodari și cu d-l Memni.

Un saraciu cu Agasi cu Ciohodari dumisale.

Pe stânga sunt 6 fustași cu darde.

Pe dreapta sunt 5 căpitani stegărești orta cu sakicu cu planpoșuri.

Tacâmul Galionilor, rânduri, câte patru cu căpitanul lor

Un satâr, alt satâr

Mataratia. Alaiu Ceauș Mataragi baş.

Saraci Iancac. Icioiglan ceauș. Saracci Baş.

Pe stânga sunt toți lipcanii cu odobașii lor.

Un găvaz. Un marzdaclău. alt găvaz.

Un peicu împărătesc. alt peicu împărătesc.

Un hanaharlău. alte hanaharlău.

Deli Başa cu chehaia cu toți ciohodarii și tufecii cu puști.

Baș ciohadaru tufecci baş cu toți ciohodari.

Vătafu de divan cu saidacuri. Vtori spătar cu sabia și topuzul.

Semnul Domniei, Sangiacul

Toți copiii din casă purtând praporele lângă semn.

D-lui Postelnic Gherake

D-lui Clucer Iancu

» Căminaru Manolake

» Comis Nicolake

» Comis Romano

» Paharnicul Condili

» Cămăraș Gherake

» Vel Grămătic

» Armașu Caragea

» Vel Cupar

D-lui Armașu Manu
Vel Vist. Romano
Ici ciohodaru
Vtori Cămăraș
Muhurdar

D-lui Armașu Iatros
Ispravnic de curte
Spatar Stavarake
Vtori Grămătic
Divictar

D-lui Vel Cămăraș cu toți edeclii după d-lui și mehter Başa
cu toată taifaoa lui, cântând.

* * *

După ce Domnul a intrat în București, a venit cu tot alaiul
la biserică domnească unde s'a citit molitva de mitropolit pentru

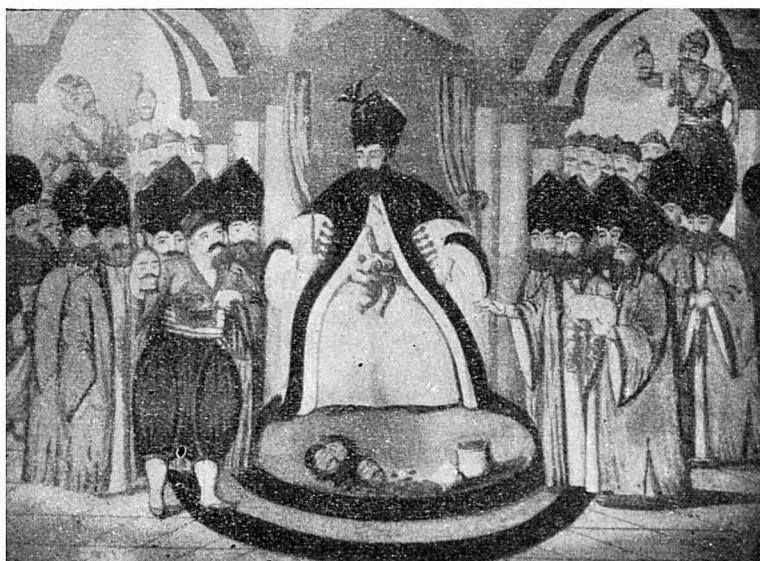

Fig. 2. — N. Mavrogheni plătește pentru capetele de
soldați austriaci uciși. (Acad. Rom.)

ridicarea la domnie. Dela mitropolie se întoarse la curtea domnească, având după el o gardă proprie de *doi gelăți* îmbrăcați în cămăși de zale.

Pitarul Hristache¹⁾ ne spune că dela mitropolie până la curtea

¹⁾ Pitarul Hristache *Istoria faptelor Mavroghenești și a razmeritei din timpul lui pe la 1790*. O cronică în versuri scrisă la 1817.

domnească Niculae Mavrogheni arunca mereu bani:

Și cu o galantomie
Plină de elevterie,
In toate părțile dând
Bacșișuri și aruncând:
Lei, essindari mari și groși,
Iar dacă sosi la curte
Să mai vezi bacșișuri multe!
Sta revârsați prin tipsii
Tot stamboli și funduclii,
Și care boer mergea
Mâna de îi săruta
Vedeai cum îi atârnă
Cu pumnu galbeni prin mâna.
Ne miram toți: ce să fie
Această galantomie?
Și toți mulțumiam zicând
Că am dobândit Domn blând.

La câteva zile după ce se stabili în domnie (21 Mai 1786) Nicolae Mavrogheni adresă țării un manifest-program în care spunea că va păzi dreptatea supușilor săi.

Pe lângă măsurile administrative și judiciare el scrie mitropolitului la 6 Iunie 1786 să dea poruncă «preoților dela bisericele mahalalelor din tot orașul București, ca fiecare biserică să stea toată ziua deschisă de dimineața până seara la un ceas din noapte, ca să găsească creștinii vreme ori când pot merge să-și facă rugăciunile în biserică»¹⁾.

Pitarul Hristache spune și el:

Dete strășnică poruncă
De puse pe popi la muncă,
Ca, câte biserici sunt
Și câte s'or fi aflând
Să stea pururea deschise
Și cu lumânări aprinse
Și popa să nu lipsească
De lângă ea, s'o păzească,
Pentru vreo întâmplare
Ori de moarte sau de boală
Ca, când îl va căuta
Să-l poată curând afla.

Și pentru executarea poruncii lui el făcea vizite dese ca să vadă dacă s'a îndeplinit întocmai.

In anul 1787 Februarie 27 Niculae Mavrogheni orânduește să

1) V. A. Urechiă, op. c. pag. 45 nota 3.

se facă sobe în 16 biserici din Bucureşti, ca boerimea să nu zică că este prea frig în biserică și să se îmbolnăvească.

Aceste biserici sunt: Biserica Curții domnești, veche, Biserica Doamnei Bălaşa, Biserica Sfinților Apostoli, Sfântul Ion, Sărindaru, Sfântul Sava, Zlătarii, Biserica Doamnii, Patru zeci de mucenici, Sfântul Dimitrie, Sfântul Niculae din Șelari, Biserica Dintr'o zi, Schitul Maicelor, Sfântul Niculae din Prund, Sfântul Ion al Domnului Vornic Pârșcovean, Biserica Albă a sfântului Nicolae din Postăvari¹⁾.

In legătură cu viața bucureșteană, de oarece i se părea că orășenii cheltuiesc prea mult, el spune într'un pitac către Vel Aga din 14 Iulie 1787 că orășenii «își risipesc agonisita lor la lucruri zădarnice, mai bine să cumpere cele trebuincioase ale caselor lor, precum lemnenele de foc, zahareaua mâncării și să se desobișnuiască a risipi cheltuiala lor în zadar».

Acest lucru îl povestește și Pitarul Hristache, dar într'o formă glumeață:

Mai avea obișnuită
Un tun seara nelipsit,
La un ceas îl slobozea
Când străjile se pornea
Ca să fie semn de streașă
Mic și mare s'aibă pază,
Dela un ceas să nu umble
Nimeni nici să se mai plimbe,
Nici călare, nici cu butca,
Că streangul îi va fi munca.
Deci, noi ne mai speriarăm,
De plimbat ne mai lăsărăm
Și cum auzeam dând tunul
Numai toți p'acasă drumul!
Și nimeni nu îndrăsnea
Să stea la musaverea²⁾.

Deasemenea la bariere s'au pus streji și garduri pentru o mai bună pază³⁾.

O întâmplare neprevăzută a făcut pe Domn să dea o strașnică poruncă către Logofătul spătariei și către Ceauș, în ziua de 4 Februarie 1787.

«Poruncim Domnia mea către Logofătul al spătariei și d-tale Ciaușu spătaresc, fiind că am luat Domnia mea iniștințare cum că astă-noapte au fugit o muiere din București de care foarte ne-am

1) V. A. Urechiă, *op. c.* pag. 48.

2) *Ibidem* pag. 66–67.

3) Prin bariere trebuie să înțelegem sfârșitul unei străzi care dă afară din oraș, că prin curțile, grădinile și peste gardurile oamenilor nimeni nu se incumeta să treacă afară din oraș.

tulburat Domnia mea asupra-vă: De ce să nu fie strejile cu paza cea cuviincioasă? Și ce fel de strelă păzesc când pot și muerile a eșilor din București noaptea fără de nici o oprire? Cu adevărat vrednici sunteți de pedeapsa cea mai grea. Ci dar deschideți-vă ochii și întăriți strejile bine pe toată marginea Bucureștilor de jur împrejur, ca să nu se mai întâmple altă dată a putea dosi om sau muiere din București și a nul-prinde strejarii, că în credința lui Dumnezeu vă spânzură incăltați-imbrăcați»¹⁾.

Pe lângă acest fel de îndreptare spre bine a orășenilor, el s'a

îngrijit și de lucrări edilitare: a dat ordin să se facă poduri peste Dâmbovița, a adus apă pe conducte, care se distribuia la casa principală de ape, lângă biserică lui, unde construiește un chioșc frumos²⁾.

Dar dacă în primii ani dela venirea sa în domnie din (1786—1788), orașul București a văzut unele reforme, din anul 1788 și cei următori apar nori negri asupra Munteniei și asupra orașului București: războiul între Turci, Ruși și Austriaci.

La 13 August 1787 isbucnește războiul între Turci și Ruși și la 5 Septembrie 1787 Niculae Mavrogheni dă o proclamație către țară și îndeamnă pe țărani să facă semănături³⁾. Tot odată el se ocupă cu reorganizarea oștirii ca să o ridice la 20.000 de oameni. În Ianuarie 1788 Austria declară și ea războiu Turciei și atunci Mavrogheni se ocupă mai serios de strângerea și organizarea oștirii.

Fig. 3.— N. Mavrogheni în uniformă.
(Acad. Rom.)

Luptele încep din nordul Moldovei și Basarabiei (Rohatin, Hotin, Botoșani) apoi la Iași unde Domnitorul Alexandru Ipsilanti este luat prizonier de Austriaci.

Turcii fiind urmăriți sunt siliți să dea luptele dela Valea Seacă, Faraoani, Adjud, Trotuș, Focșani, Râmnic și Brăila unde sunt bătuți și siliți în cele din urmă să se retragă în Dobrogea. În unele din aceste lupte armata muntenă dă ajutor Turcilor și Niculae Mavrogheni lasă în București căimărcămia în frunte cu Turnavitu, iar el

1) V. A. Urechiă, *op. c.* pag. 70.

2) *Ibidem* pag. 71.

3) *Ibidem* pag. 103.

pleacă cu oastea de apără pasurile munților, la Jiu, Predeal, trecătoarea Buzăului. În urma luptei dela Focșani Austriacii înaintează spre Buzău și de aici pe drumul Sloboziei la București unde să și răspândește vestea că oastea nemțească va intra în oraș¹⁾.

Comandantul Turcilor se retrage la mănăstirea Văcărești, dar văzând că Austriacii nu au intrat încă, se gândește ca să prade orașul.

Să povestește că salvarea orașului a venit dela *dascălul Florea* și *învățăceii* săi dela școala română-slavonă dela biserică Sfântul Gheorghe.

El a pus pe școlari să sune clopotele mănăstirilor din București

Fig. 4. — Intrarea armatelor austriace în București,
10 Nov. 1789. (Acad. Rom.)

și dascălul Florea s'a dus călare la Văcărești și a spus Turcilor să fugă că au venit Nemții și boerii cu mitropolitul în frunte și primesc cu cinste mare și de aceia se trag clopotele. Auzind asta, Turcii se retrag repede spre Giurgiu²⁾.

De fapt trupele austriace au intrat în oraș în seara de 28 Octombrie 1789 stil vechiu sau 10 Noemvrie stil nou.

Clerul și boerimea ies înaintea Printului de Saxa Coburg la marginea orașului la o biserică (poate Plumbuita) prezentându-i după tradiție cheile orașului.

1) Niculae Mavrogheni a fost omorât de Turci în Bulgaria la Biela în ziua de 11 Februarie 1790.

2) Povestirea în V. A. Urechiă op. c. pag. 281—283.

Prințul era însoțit de feldmareșal leutenant Baron von Lövenehr, general maior Schmerzing, general maior Aufsess, colonel von Fischer, colonel Baron von Kienmaier, maior Hartmüller, inginer Froon, locotenent Feskij și sublocotenent Tsainady¹⁾.

In București contiuuă însă Divanul din boeri ai țării. La sfârșitul anului 1789 și în anul 1790 în divan sunt: Dumitru Ghica Ban, Radu Slătineanu Vornic, Drăghiceanu, Greceanu Vistier, Manolache Grădișteanu biv vel Vistier, Episcopul Filaret Râmniceanu, Ioan Damaris, Matei Fălcoianu, Constantin Știrbei. Alături de boeri semnează oficialul austriac Marchelius și general feldmareșal leutenant Baron von Entiberg.

«In decursul iernei 1789—90 Bucureștii răsunară de petreceri organizate de Austriaci.

«Baluri, oșpețe neîntrerupte. Nemții după ce s'au așezat în București și în Craiova s'au apucat de muzici și de baluri după obiceiul lor și nu prea grijia de răsboiu și iubea și boerii, mai vârtos muierile, muzicile și balurile nemțești, că se aduna cu ei la acele veselitoare.

«Se mărgini Coburg a pune străji pe marginea Dunării la toate schelele, ceva oștire regulată și mai ales voluntiri români, sârbi, arnăuți»²⁾.

In primăvara anului 1790 generalul rus Suvarov vine cu oaste rusească în București și întâmpinându-l boerii cei mari și Archiereii cu mare cinste, făcându-i ovații pentru vitejie și biruințe și petrecând Muscalii ca o lună de zile în București se veselneau și cântau și beau și împreunându-se soldații Muscali cu Nemți pe la cărciume, după ce se îmbătau și unii și alții, se băteau pe poduri și Muscalii răsbea pe Nemți că-i bătea la fâlcii cu pumnii și-i da jos»³⁾.

La 5 August 1791 se semnează pacea dela Siștov între Turci și Austriaci, printre altele se prevedea și evakuarea Munteniei în timp de 30 de zile dela ratificarea păcii.

In ziua de 9 Septembrie 1791 ora 9 dimineața se predă cu acte în regulă definitiv țara, de căpeteniile oștirii austriace comitele Mitrovski — Prințul de Coburg plecase — prin reprezentanții ei Comitele Strasoldo locotenent colonel și cavalerul de Caballini Ehrenberg în primirea reprezentanților noului Domnitor Șuțu, Serdarul Demetrachi și logofătul Domnitorului Panaitake Codrică⁴⁾.

Dela Austriaci, în urma ocupațiunii ne-au rămas 3 hărți foarte bine executate: una a Munteniei: Militairische Carte der Kleinen oder österreichischen und grossen Walachei, welche beide Zusammen aus 394 Sectionen bestehet, und wehrend dum Waffenstillstand zwischen der K. K. und der türkischen Armee vom Monat September

1) Numele persoanelor sunt luate după o stampă din colecția Academici Române.

2) V. A. Urechiă op. c. pag. 292.

3) Ibidem pag. 298.

4) Actul în V. A. Urechiă op. c. pag. 435—436.

1790 bis ende May 1791 durch den Generalquartier-meisterstaab unter der Direction des obristen Specht geometrisch auffgenommen, und in das reine ausgezeichnet worden.

Diese Carte ist in den halben Massstab der Wiener Zoll zu 2000 Schritt in 108 Blaettern zusammengesetzt.

A doua hartă este a Moldovei: Brouillon oder Original aufnahme der fünf Moldauischen Districten nemlich des Sutshawaer, Roman, Niamtz, Bakeu und Putnaer Bezirkes, welche in Iahr 1788 von der Kayserlich Königlichen Armee occupirt und in Iahr 1790 unter der Direction des Teutsch Banatischer Grenz Regimenter Hauptmans *Hora von Ozzellowitz* durch Civil Ingénieurs aufgenomen werden — Harta este compusă din 108 foi de diferite mărimi.

A treia hartă este a raiului Hotinului: Militärischer Aufnahms Brouillon von der Chotiner Raja, bestehend in 29 Sectionen aufge-

Fig. 5. — N. Mavrogheni plimbându-se într'o butcă trasă de doi cerbi. (Acad. Rom.)

nomen während des Kriegs mit der Pforte 1788 durch Hauptman *Horă von Ozzellowitz*.

Pe lângă aceste hărți Austriacii au făcut și două planuri ale orașului București. 1. Plan der Wallachische Haupt u. Residenz-Stadt Bukarest. Aufgenommen und gezeichnet von Lieut. *Ernst* im Regiment Orosz 1791. Scara este la 6000 Klafteri sau 1500 pași¹⁾

2) Plan von der Haupt und Rezidenz-Stadt Bucurescht, in der grossen Wallachey Welche den 9-ten November 1789, von denen Kayserlichen Königlichen Oesterreichischen Truppen uuter Comando seiner Durchlaucht des Feldmarschals Prinzen von Sachsen Coburg in Besitz genommen Werden.

După retragerea trupelor austriace viața bucureșteană și-a reluat cursul normal sub influența tot mai pronunțată a regimului fanariot.

¹⁾ Aceste 3 hărți și planul orașului București se găsesc în colecția Academiei Române.

O CASĂ VECHE BOEREASCĂ ÎN MAHALAUA COLȚEI FOSTA PRIMĂRIE

DE EMANOIL HAGI MOSCO

Bucureștii pe zi ce merge se prefac. Străzi largi și drepte înlouiesc întortochiatele ulițe de pe vremuri. Această primenire însă, dacă încântă ochiul dând orașului o înfățișare occidentală și multumește cerințele sănătății obștești, în schimb, pe alt tărâmu, face victime. Clădirile din trecut se duc, una câte una, doborâte de târnăcopul neștiutor, luând cu ele rainele vrenii din trecut. «Vechiul oraș a dispărut aproape cu totul, lăsând cercetătorilor pasionați sarcina de a-l reînvia, pe cât va fi posibil, din amintirile puține ce s'au mai păstrat», zice — cu drept cuvânt — d. C. Moisil, sfârșindu-și studiul său asupra Bucureștilor Vechi.¹⁾

Cât privește așezarea clădirilor mai vechi, azi pierite, este greu de a o găsi din lipsa de știri cartografice. Până mai ieri, singurul plan amănunțit al orașului era acel scos de majorul baron Borrocbyn în 1852, deci oarexicum proaspăt. Căpitänul austriac Franz Sulzer tipărise în 1781, ca anexă la istoria ce a scris-o asupra principatelor române, un alt plan care este cel mai vechi document cunoscut al așezării capitalei, dar are multe lipsuri astfel că, în afară de aflarea câtorva clădiri oficiale și biserici, nu poate fi de mare folos.

Cumpărarea, acum câțiva ani, de către Muzeul Municipal a două planuri deosebit de interesante ale Bucureștilor, făcute în timpul ocupației austriace de la 1789—1791, îngăduie o mai bună cercetare a așezării clădirilor. Unul este datorit locotenentului Ferdinand Ernst, iar celalt locotenentului baron Franz Purcel, amândoi ofițeri austriaci în armata de ocupație. Cu ajutorul acestor prețioase lucrări se pot identifica cu mai multă ușurință numeroase clădiri, astăzi sterse pentru vecie, de pe pământul Bucureștilor.²⁾

1) «Bucureștii Vechi» în «Boabe de Grâu» No. 9 din 1932 (și extras).

2) Cf. lucrarea de curând ieșită de sub tipar a d-lui G.D. Florescu: «Din Vechiul București în care, pricopul și neobositul secretar al Muzeului Municipal, comentează în chip științific descrierile până acum inedite ale autorilor cartografi.

Una dintre acele mari clădiri ale orașului, veche de peste o sută de ani, a fost casa din ulița Colței No. 40, în care, timp de trei decenii s'au adăpostit serviciile primăriei orașului. Pe locul în suprafața de câteva hectare, astăzi micșorat, din piața Brătianu, pe care se ridică măreata și încăpătoare clădire zidită la începutul veacului trecut de vîstierul Ion Hagi Mosco, se țin de mai multe ori pe an sgomotoasele bâlciori, nu totdeauna nemerite, cari redau Bucureștilor vechiul caracter oriental. Pe acel loc urmează să se ridică cândva noul palat al municipiului. Cu o grabă nesocotită, în 1912, fără a avea banii necesari pentru o nouă clădire și nici un plan hotărât de lucru, primarul Dobrescu¹⁾ a pus să se dărâme vechea și trainică clădire, împovărând comuna cu sarcina chiriei unui alt adăpost. Din amănuntele ce cunosc voi încerca să arăt trecutul acelui loc și al caselor de pe el.

Acest loc s'ar părea să fi fost la obârșie al monastirei Colței, așa reieșind din cetirea unei anaforale din 1810 Decembrie 2.²⁾ Într'adevăr, în acea anaforă a veliților boieri către Domn, se arată că acel loc cu casă era, la 1766, în stăpânirea lui Hristea Mihail din Brașov^{3).}

La 1 Decembrie al aceluiaș an casele sunt cumpărate de la acesta, de către medelnicerul Mihalache Ștefănescu, care era socrul lui Ion Hagi Mosco, soțul fiicei sale Elena. La măritișul ei din 12 Septembrie 1779 primește în zestre pe lângă altele și o casă în București. Nu pot defini însă care casă. Pe planurile Ernst și Purcel⁴⁾ locul unde mai târziu Hagi Mosco ridică clădirea cea mare, rămasă neatinsă până în ziua dărămării, figurează ca un loc foarte întins nesădit, încunjurat cu zid și având pe el două clădiri așezate la capetele locului, față în față. Că acest loc este cel din anaforă, nu poate fi pus la îndoială prin faptul că în acel act se vorbește de «pricina caselor din mahalaua Colței, pe locul monaștrii Colței, cumpărate acum (1810) de vîstierul Ion Mosco cu 25.650 taleri», și

1) Nu trebuie asemuit cu omonimul său d. Dobrescu primarul general din guvernarea trecută. Cu acest prilej mi-amintesc cuvintele Regelui Carol I spuse mie la Sinaia privitor la dărămare: *Et dire que cet imbecile de Dobrescu a fait démolir votre maison!*

2) Arh. Stat. cond. domnească 67 fila 336. Din nenorocire, n'am decât un scurt rezumat al aceluiaș act. Controlul nu se mai poate face, condicile doinăști făcând parte din tezaurul trimis la Moscova în 1917. După reluarea legăturilor dintre noi și U. R. S. S. deși Soviетеle ne-au făgăduit înapoierea acelor, ele sunt încă la Kremlin!

3) Privitor la aceasta, dateșc bunevoiște cunoșcutului cercetător al trecutului Brașovului d-l Aurel A. Mureșanu, următoarele lămuriri: Hristea Mihail este unul dintre cei șase ctitori principali ai bisericii cu hramul Sf. Treime din Brașov — Cetate, zidită la 1786 de neguțători români și greci (mai cu seamă cu tovlachi). Acest neguțător bogat apare într'un act din 1762 ca înănd locul «notareșului Companiei comerciale a «Grecilor» din Brașov. În protocolul Magistratului Brașovului din 3 Iunie 1786, este trecut cu numele de Christoph Michael, ca om avut și necăsătorit. Născut, pare-se, în Macedonia, trăia încă la 1790.

4) Cf. G. D. Florescu op. cit. anexe.

se mai adaugă, că aceste case sunt cele cumpărate în 1766 Dec. 1 de Mihalache medelnicerul, socrul lui Mosco, dela Hristea Mihail.

Pe de altă parte, Ion Mosco proprietar zestrăl acolo din 1779, își adâncește proprietatea cumpărând la 1785 Aprilie 1¹⁾ de la Petre Gheorghiu un loc (nu se pomenește de casă) în mahalaua Colței, care nu poate fi aşezat decât în spatele grădinii deoarece vecinătățile din laturile perpendiculare uliței sunt cunoscute.²⁾ Ce va fi fost pe acel teren mare, la vremea când îl stăpânea Hristea Mihail, nu pot săti. D-l G. D. Florescu își pune aceiași întrebare fără a găsi răspuns. Carvasara oficială nu putea fi, cea dela Sf. Gheorghe-Nou

fiind la câteva sute metri depărtare de acest loc. Hristea Mihail este bogat neguțător brașovean, s-ar putea deci, ca acea curte întinsă să fi slujit de deshămătoare chervanelor cu mărfuri sosite de

¹⁾ Fișă din carnetele inedite (cel cu No. XIX ale lui Ștefan D. Grecanu). În zapisul de cumpărătoare figurează ca martor Șerban Grecianu.

²⁾ La apus colț cu Batiște, erau locurile Bărcăneștilor. La 1755 Fevr. 1 postelnicul Const. Bărcănescu vinde în mahalaua Enii, acel loc șefarului Dumitache Răfoveanu. La 1777 Ghenar 23, acesta îl vinde șefarului Tudorache Colceag. La 1810 Iulie 4, vîstierul Ion Hagi Mosco cumpără la mezat locul și casele de pe el cu lei 29 200 pe seamă serdarului Scarlat Cerkez. La 1843 Ghenar 26, maiorul Costache și căpitanul Pandele Cerkez fiu lui Scarlat, le vând logofetesei Marghioala Mosco (fiica vîstierului și foșta soție a vel-logofătului Petre Ritoridi și a vel vornecului Dumitru Rallet) pe sumă de 28.000 galbeni olandezi (actele sunt la mine). La răsărit se mărginea cu proprietatea lui Costache Colceag și a soției sale Câmpineanu de la cari trece zestre fiicei lor Sultana soția lui Marsil, cunoscuta filantropă, care cu prilejul improprietăririi din 1864 a renunțat în favoarea sătenilor la despăgubirile ce i se cuveneau pentru două moșii. Acum 30 de ani amândouă casele erau în ființă.

peste munți, mai cu seamă că era așezată pe o ultiță importantă, paralelă cu podul Mogoșoaiei și de scurgere comercială spre apus. Pe de altă parte Mihalache Ștefănescu care la rându-i, avea legături comerciale cu Viena și Brașovul, cunoscând de bună seamă dincolo, pe Hristea Mihail, om bogat la 1762, i-a cumpărat la 1766 acel loc din București. Ștefănescu era dintre aceia care sub pretextul de a face negoț treceau în Transilvania pentru a spiona.¹⁾

Acest trafic comercial-politic îi era ușurat prin faptul că Pantazi Hagi Mosco, supus austriac, fratele ginerului său, avea casă de bancă la Viena și era acolo agent și corespondent oficial al lui Niculae Vodă Mavrogheni și al lui Alexandru Vodă Moruzzi.²⁾

Cât privește clădirea cea mare zidită de Ion Hagi Mosco, este neîndoios că îndată după 1810, ea era aşa cum am cunoscut-o eu și cum se vede din fotografia reproducă în acest studiu. Chiar de atunci o înzestrase cu mobilier Biederimayer adus din Viena sau Beciu, — cum i se mai zicea, — împărțit la vânzarea casei între scoborători, având și eu, astăzi multe bucăți din acel mobilier. Foarte avut³⁾ își plătise chiar luxul unei cișmele particulare în curte. La 1786 Sept. 4 i se dă «o măsură din apele ce s-au adus în București pentru ajutoarele cu care s'a arătat la cheltuiala aducerii apelor». ⁴⁾ La 4 Oct. 1795 paharnicul Hagi Mosco avea două cișmele în curte.⁵⁾ Când la 1828 moare bâtrânul vistier în vîrstă de peste 80 de ani și se îngroapă lângă biserică lui Colțea unde și astăzi se vede frumoasa piatră de pe mormânt, lasă fiului său, bunicul meu, o imensă avere și una din cele mai frumoase case din București, în care au locuit neîntrerupt patru generații în sir.

Clădirea era un dreptunghi regulat cu laturile dinspre ultiță și grădină mai lungi. Intrarea se făcea pe o prispă la înălțimea soldului. În sala de jos, în mijloc, o scară, care la jumătatea ei se desfacea în două părți, ducea la catul de sus. Patru încăperi mari la drum. Paralel cu ele către miaza-noapte, spre grădină, alte cinci odăi dintre cari cea din mijloc mai încăpătoare având ieșire pe o terasă. De aci se intra în grădină, unde era un mare bazin și o vie. La răsărit, între cele două odăi deia colțurile casei, un foarte mare

1) Cf. raportul lui Raicewicz către principale de Kaunitz din 11 Oct. 1782 (Hurmuzaki Doc. XIX pag. 56).

2) Cf. scrisoarea principelui de Kaunitz către Vodă Mavrogheni din 19 Iunie 1786 și raportul baronului Herbert Rathkeal către Kaunitz din Buiuc-Dere din 20 August 1786, în: Th. Blancard «Les Mavroyen». 136 și 768 nota și Hurmuzaki Doc. XIX 776.

3) Cf. un raport interesant al agentului Kreuchely către von Miltitz, din 1822 Aprilie 13, asupra caracterului unor boieri, în care arată că banul Brancoveanu și vistierul Hadgi-Mosko, sunt cei mai bogăți boieri ai țării. Hurmuzaki Doc. X p. 144.

4) Arh. Stat. Cond. Dom. 17 fila 79 verso.

5) Ureche Ist. Rom. V p. 398 sq. Mai înainte, sub Vodă Alex. Ypsilanti, erau două cișmele publice, una în lăuntru târgului de boiangii, iar cealaltă în mahala Sărindarului, cu apă de la Giulești. Mai târziu, sub Mavrogheni și Alex. Moruzzi, erau în București, 42 măsuri de apă adusă de la Crețulești. Ce depare suntem de debitul cu înaltă presiune de astăzi!

salon în care, pe vreme rea, un ținic căluț înhămat la o trăsurică târă după el pe copiii răsfătați. Către apus, alte două odăi cuprinse între cele de la colțurile casei și intrarea de serviciu cu altă scară ducând sus. La catul de sus, aceeași împărțire cu adăogirea unei odăi spre uliță deasupra intrării, cu balcon și patru coloane ale căror capiteli susțineau câte un fronton. Salonul cel mare către răsărit era sala de recepție a primăriei.

Stucaturi simple deasupra chenarelor cari îmbrăcau ferestrele și un brâu foarte gros și triplu înconjurând clădirea, între cele două caturi ale ei, o împodobeu cu gust. Peste tot 25 încăperi, numai de stăpân. În curte de jur împrejur, zidiri pentru robi și mai în urmă slugi. La răsărit, după cum se poate vedea și din planul Boroczyn, un corp de clădiri mai lung decât chiar casa principală adăpostind numeroasele slugi ale celor trei generații, cari trăiau în casă. La colț grajduri. Dealungul uliței un zid înalt, având la mijloc o poartă mare acoperită de un fronton de zid. Din colțul celalt, către apus, dealungul proprietății logofetessii Mosco, bucătării, o casă în care locuia în urmă un frate al tatălui meu, un pavilion cu gearnăcă, porumbăria, apoi alt corp de clădire pentru slugi și încă o bucătărie. Mai departe, un alt grajd cu o curte deosebită. În mijlocul curții un singur copac mare. Grădina se întindea până în strada Scaune, astăzi Niculae Filipescu.

Pentru a da o idee de suprafața curții mă refer la cele povestite de colonelul Lăcusteanu¹⁾ când spune că, la sfârșitul lui 1848, însărcinat de generalul Refeld, comandantul rus al trupelor de ocupație, să aresteze mai multe persoane neplăcute Rușilor, intrând în curtea lui Hagi Mosco, unde locuia acel comandant, găsește însărate în curte: «pe dreapta, 3 coloane de infanterie; pe stânga, 2 coloane de cazaci; în fața porții un escadron de jandarmi». În mijlocul curții, sub copacul cel mare se deoseau o mulțime de generali cu ștaburile lor. Adaug, că odată cu așezarea liniei de tramvai cu cai de pe ulița Colței, s'a dărămat zidul înconjurător al curții. Tot aici, în vremea războiului din 1877, era ștabul Crucii roșii, tatăl meu, ultimul proprietar al casei, fiind secretar-cassier al acelei instituții. Toate trăsurile de ambulanță erau revăzute aci sub ochii Reginei Elisabeta și porneau din acea curte peste Dunăre.

Câțiva ani mai târziu, vremuri vitregi scoțând-o din stăpânirea neamului, au adus aci «cârmuirea Bucureștilor». Datorit arătăței lipse de știri și felului de cârmuire comunala a orașelor românești, este foarte greu de a urmări în scurgerea anilor strămutarea administrației comunale. «La noi, unde n'a existat feudalitate, nici nu s'a desvoltat comuna în sensul medieval occidental, nici nu s'a înfiripat o burghezime»²⁾.

1) *Amintirile colonelului Lăcusteanu* publicate de Radu Crutzescu în editura Fundațiilor Regale, 1935 pag. 196.

2) I. C. Filitti *Despre zecăea organizare administrativă a Principatelor Române*. Extras din «Revista de Drept Public» anul IV No. 1929 p. 16.

Bucureștii oraș domnesc, cât privește cărmuirea obștească n'a avut niciodată ceva asemănător cu orașele din occident cu viață proprie orășenească. Așa denumitele Rathaus, sau Hotel de ville, n'au existat niciodată. Cărmuirea mai veche a orașului era încredințată la noi «județului» și celor «12 pârgari», ca să-i numim aşa, consilierii comunali de astăzi. Judecata «județului» se petrecea, cum zice aşa frumos «Uricarul»: «la gazda dumisale». ¹⁾

Nu începe nicio îndoială, că în astfel de stare ținerea de arhive era ceva iluzoriu iar schimbarea «județului» atrăgea după sine și pierderea arhivei. Totuși se cunosc unele hotărâri ale acestora din secolul XVI, chemate «cărți ale orașului» redactate cu mult bun simț și judecată sănătoasă, ei singuri având dreptul să pună în josul semnăturilor pecetea orașului. Peste aceștia era «Ispravnicul orașului Bucureștiului», care iarăși nu se știe unde judeca. În principiu totul depindea de bunăvoița Domnului, Divanul fiind locul unde toate treburile își găseau sfârșitul. Iată de ce viața de oraș, «burg», n'a existat la noi și ca atare nici loc anume pentru judecarea pricinilor cu caracter curat orășenesc.

Din vechile planuri, numai în acel din 1842 al lui Blaremburg ²⁾ se poate vedea unde era statornicit la acel an Sfatul orășenesc, sau Municipalitatea. Clădirea în care erau adăpostiți edilii de acum un veac, era așezată la întrețierea uliței Pantelimon (astăzi calea Călărașilor) cu ulița Dobroteasa (astăzi Calea Văcăreștilor) cu față către Dobroteasa. Socotesc această așezare drept o greșeală a cartografului căci în acel loc, făcând colțul, se află biserică Sf. Vineri sau a lui Aga Niță. Afară de cazul când actuala Cale Văcărești să-și fi schimbat situația, ceeace nu cred să fi fost. Totuși, la 1852, după planul lui Borroczyn, Sfatul orășenesc își schimbă locuința mutându-se lângă piața lui Alexandru Vodă (Hala Ghica de astăzi, la data aceea pe cheiul drept al Dâmboviței, când râul nu era canalizat). La 1856, pe planul Yung, care este o repetire a aceluia din 1852, Sfatul se arată ca fiind așezat tot pe lângă zisa piață a lui Alexandru Vodă spre sud-est, având fațada pe ulița Magistratului (veche denumire a Municipiului sub Regulamentul organic) ce lungea grădina palatului Brancovenesc de la poalele Mitropoliei și se scurgea spre podul de peste Dâmbovița. Astăzi totul s'a șters de pe acele locuri odată cu regularea cursului Dâmboviții. Ar fi cam pe locul unde se află piața de zarzavat Bibescu Vodă.

Nu știu cât a stat acolo Sfatul orășenesc. Sub Cuza Vodă administrația orașului s'a schimbat odată cu nouile legiuiri. Municipalității i s'a zis primărie, iar Sfatul orășenesc s'a chemat Consiliul comunal. Probabil că la 1882 când s'a canalizat Dâmbovița, nou ei curs cerând dărâmarea a multor clădiri, printre care și aceea a primăriei orașului, s'a căutat un alt adăpost. Atunci sub primariatul

1) La Ionescu-Gion, în Istoria Bucureștilor pag. 735.

2) *Annuaire de la Principauté de Valachie* Boukarest, 1842, p. 61.

lui Cariagdi, s'a ajuns la cumpărarea casei vîstierului Hagi Mosco care la 1813, sub Vodă Caragea, fusese «nazir» al casei podurilor și foarte probabil își semna hârtiile cu caracter edilitar în vreuna din odăile de jos unde-și avea și birourile de afaceri. Am corespondență urmată cu prilejul vânzării acelei case părîntești în 1882. De atunci până în 1912, primăria orașului a ființat în acea casă, aşezată în mijlocul orașului în «Văpseaua de roșu» astăzi ștearsă și ea din împărțirea administrativă a Bucureștilor.

Nu începe nicio îndoială că primenirea orașului a întârziat prea mult și că un plan de sistematică orânduire a vechilor străzi și a tăierii celor noi este de neapărată nevoie, dar nu este mai puțin adevărat că ori ce atingere a trecutului Bucureștilor împinge gândul la căutarea atâtore fapte, trăite între vechile ziduri și intrate în negura uitării odată cu năruirea zidurilor lor.

Scriind despre vechea primărie mi-amintesc de prosteasca și fără de rost dărâmare a ei. «Luna Bucureștilor» este o doavadă că se încearcă împrospătarea ideiei că acest biet oraș, trecut de nesfârșite ori prin foc și sabie, își are și el istoria lui care este demnă de a fi știută. Este de dorit ca și nouile clădiri să adăpostească, între zidurile lor, aceleasi suflete din trecut. Un gând duios Bucureștilor care se duc.

DESCRIEREA ORAŞULUI BUCUREŞTI
FĂCUTĂ DE CĂPITANUL AUSTRIAC ŞTEFAN DIETRICH
ÎN ANUL 1855

DE MIH. POPESCU

Răsboiul ruso-turc din 1853 — transformat prin participarea Franței și a Angliei și în urmă și a Sardiniei în conflict european, cunoscut sub denumirea «Răsboiul Crimeii — dețe prilej Austriei să se amestece și ea în acest conflict.¹⁾

De aceea după ce Rușii trebuiră să schimbe teatrul operațiilor de răsboi în Crimeia, unde debarcasera Turcii, Franțezii și Englezii, Austriecii cerură învoirea mai întâi a Turcilor și apoi a Francezilor și Englezilor ca să ocupe Principatele române, sub pretextul de a scuti pe locuitori de neplacerile răsboiului și a-i ține în strictă neutralitate.

Trupele austriace au trecut Carpații catre sfârșitul lunei August 1854, iar ocuparea Bucureștilor s'a facut în ziua de 6 Septembrie 1854, trupele fiind puse sub comanda contelui Coronini și și-au făcut intrarea în București prin barierile Podul de pământ și Târgoviște. Întâmpinarea trupelor s'a facut de către Mitropolitul țării, înconjurat de clerul înalt, de mărele vornic Constantin Cantacuzino, președintele Consiliului administrativ, de toți boerii mari ai țării, de populația orașului precum și de generalisimul arimatei turcești și Derviș Paşa, ofițer de legătură pe lângă Inaltul Comandament al trupelor austriace.

Așa că de la începutul toamnei a anului 1854 Țara românească *trecu sub ocupația* armatelor austriace, evacuata de trupele rusești «din motive strategice» cum spunea raspunsul cancelarului rusesc către trupele rusești ce se îndreptase spre noul teatru de lupte. Austriecii odata stabiliți în Principate au început să lucreze după porunca primită dela Viena. Atențunea

funcționarilor precum și a trupelor împăratești, în timpul ocupațiunii, trebuia chiar de la început astfel îndreptată încât interesele național-economice ale Austriei să se unifice cu cele ale Principatelor.

Ca urmare a acestei porunci Comandamentul trupelor de ocupație a început să lucreze în această direcție. A stabilit mai întâi o legătură telegrafică între cele două capitale, Iași și București, s'a îngrijit de buna stare a căilor de comunicație atât pe apă cât și pe uscat, și a încheiat tratate comerciale și a înființat agenții comerciale în orașele principale ale Principatelor.

A mai căutat apoi să formeze un partid filo-austriac, după cum avea Rusia, Turcia și Franța. De aceea nu s'a dat înălături de la nici o jertfă bănească, întreținând în Principate, pe lângă armata de ocupație, o alta de spioni, cu care împărțeau toate localurile publice, în special cafenelele, unde ca și azi, se puneau la cale fel de fel de combinații meschine.

Spioni recrutați din toate clasele sociale și chiar dintre ofițeri trebuiau să transmită rapoarte lunare despre orice mișcare ar fi simțit-o că se poate întâmpla în Principate. Rapoartele erau trimise la Viena unde se înființase după 1848 acest numitul «Polizei-Ministerium» din arhiva căruia face parte și documentul ce se va publica mai jos.

Acest document este un raport al căpitanului Ștefan Dietrich, comandantul spitalului No. 2 de campanie, și în el găsim o descriere fidelă atât a situațiunii politice și sociale din București, cât și o descriere admirabilă a înfățișării acestui oraș.

Greu de găsit asupra capitalei noastre o caracterizare pe cât de reușită din punct de vedere literar, pe atât de reală.

Publicăm în traducere acest interesant raport pentru toți cei ce se interesează de trecutul capitalei noastre.

RAPORTUL CĂPITANULUI ȘTEFAN DIETRICH

Exelență,

Scrisoarea Exelenței Voastre dela 10 Octombrie a. c. m'a încurajat și mi-a mărit zelul, pentru deslegarea unei probleme care aici prezintă greutăți mai mari ca în altă parte.

Bunăvoieța Exelenței voastre mă îmbărbătează. Cea mai

puternică impulsiune este datoria și onoarea tuturor speranțelor mele, spre care se îndreaptă sufletul meu, cu toate ca acum, la începutul iernei vieții mele, nu pot să înflorească pentru mine decât flori de ghiață, cari se topesc sub ultima suflare caldă.

Prea stimatei dorinți a Excelenței Voastre cu plecăciune mă grăbesc să fac cunoscut o schiță a Bucureștiului, asupra căruia deși, numai după o scurtă sedere aici, pot totuși să dau la lumină câteva adevăruri.

Ingrămădirea de clădiri din centru, periferiile neîngrijite, grădini necultivate și curțile murdare, fac ca orașul București care-i destul de întins, să nu fie de loc frumos. Multimea bisericilor, mănăstirilor, palatelor și a caselor nu folosesc la nimic, căci ordinea lipsește complet și bunul cu răul se amestecă în cel mai deplin contrast.

Din cauza unui foc întâmplat cu câțiva ani mai înainte¹⁾, o parte din oraș zace încă în ruine, cu pivnițe ce se deschid ca adevărate prăpăstii în cele mai frecuente străzi!

Un râu întortochiat și destul de mare își rostogolește valurile turburi prin oraș și apa lui servește ca articol de vânzare, la băut și gătit, cu toate că în el se scurg și canalele Malurile lui desgustătoare sunt legate prin podețe sărăcăcioase de lemn.

Orașul constă dintr'un adevărat labirint de străzi strâmbe, strâmte, foarte murdare și adesea kilometrice. În cea mai elegantă parte a orașului străzile sunt foarte rău pavate, cât pînă vîntul dela periferie nici vorbă de asemenea minuni.

În aceste străzi mișună neîncetă și fără nici o regulă nemărate căruțe, care se ciocnesc una de alta, închid circulația, amenințând la fiecare pas pe trecători cu călcarea sau strivirea.

Ici și colo doar, pentru apărarea pietonilor se află trotuare pavate cu pietre necioplite, care din pricina acoperișurilor fără streșeni zac în apa ce se scurge, făcându-le nepractice.

Multimea turnurilor strălucitoare ale bisericilor văzute din depărtare fac să te aștepți la ceva poetic, cu atât mai mult cu cât Valahul numește cu mandrie Bucureștiul lui «*Klein Paris*».

Slabă sentință după dezamăgirea unei mai de aproape pri-

1) Focul din 1847.

viri. Străinul dintr'o țară civilizată preferă sătișorul modest, din ordonata lui patrie, orașului cu bogății îngărmădite fără rost.

Intr'adevăr sunt foarte multe palate de ale boerilor mari, încărcate de străluciri orientale și eleganță occidentală; scările chiar și hall-urile sunt tapetate cu covoare dintre cele mai scumpe, împodobite cu oglinzi aurite, cu statui de bronz și chiar cu tablouri rare.

In clinchete de zurgălăi trec neîntrerupt la plimbare cele mai scumpe echipe și calești tapetate cu catifea roșie, purtând lumea elegantă, îmbrăcată după ultima modă pariziană.

La baluri, doamnele strălucesc îmbrăcate în catifele și mătăsuri și împodobite cu diamante; totuși această eleganță și strălucire nu poate ascunde fizionomia orașului București «stark zigeunerartig» de oarece palatul cu coliba stau alături.

Vara căldura este aproape de nesuportat, până la 42^0 în cameră ziua, 25^0 noaptea, încât nu poți dormi. Pe străzi praful trece de glesnă și vârtejurile stânite de turme și cai face aerul sufocant. Aceasta și deasă schimbare de temperatură fac să se ivească cele mai rele boli, mai ales tifosul și frigurile, la care contribue și apa rea de băut și necurătenia orașului.

Primăvara aici nu există, căci caldura vine repede; în schimb ca despagubire toamna neobicinuit de lungă este anotimpul cel mai frumos, căci nici chiar Italia nu poate procura zile mai curate și mai dulci, nopți mai luminoase și mai plăcute ca aici, în acest anotimp.

In genere, țara, limba, caracterul și statura Valachilor au foarte mare asemănare cu Italia și locuitorii săi.

Iarna, când de obiceiu plouă cu lunile, străzile se transformă în râuri smârcoase cari la marginile orașului formează mlaștini atât de periculoase și adânci încât se pot chiar îneca oameni și cai.

Anul acesta din fericire a cazut foarte multă zăpadă, luncru mai plăcut pietonilor, dându-le ocazia patinajului.

In timpul nopții orașul este mizerabil luminat, în schimb e bine săzit. El e asigurat cu numeroși gardiști cari sunt pe toate străzile și la toate încrucișările lor, cercetând pe toți treătorii fără deosebire.

Spargeri și hoții ca și scandaluri mari sunt foarte rare; caracterul poporului este liniștit, modest și binevoitor, cu toate că Valahul în genere nu are simpatie pentru Neamț.

Valahul este foarte abil și avid de cultură, sunt aici chiar țigani cari vorbesc cu usurință limbei materne între 4 — 6 limbi străine.

Au rămas împregnate în toți urmele legiunilor romane.

Cu toate că incendiile aici sunt foarte dese, totuși repede sunt stinse, de oarece corpul pompierilor este foarte bine organizat, fiecare pompier îndeplinindu-și cu conștiinciozitate datoria.

Un aspect interesant dă negoțul care se află în mâna aproape a tuturor națiunilor.

Un lux neobicinuit și poftă de cumpărare ce se observă la toate clasele sociale, măresc impulsul acestuia, mai ales iarna când se strâng aici din toate colțurile țărei boerii.

Aproape fiecare stradă e un sir imens de tot felul de prăvălii cu enorme magazine de mărfuri.

Bijuterii, ceasuri, mătăsuri, sunt foarte des căutate. Tot astfel se văd la fiecare pas cofetării și magazine cu delicatessen unde sunt minunat aşezat tot felul de lucruri fine.

In vecinătatea acestora se găsesc numeroase cărciumi murdare unde soldații își potolesc setea și fumează.

Aur și argint în monetele tuturor țărilor se găsesc din abundență, căci orașul este bogat prin averile colosale ale boerilor, ale preoților greci, precum și prin comerțul foarte întins.

Ebreii sunt ca pretutindeni și aici stăpânii schimbului. Un gulden de argint valorează $67\frac{1}{2}$ crăițari. O bancnotă gulden numai 60 crăițari, în monetă de aramă austriaca.

Deși monete de aur și argint sunt multe în comerț, totuși bancnotele de hârtie austriace sunt foarte căutate, din cauza negoțului cu Austria.

Cât de bogat e orașul se poate vedea din aceea că, deși se găsesc și săraci, ca pretutindeni, rar te izbești de cerșători, din contră foarte des de țigănci cu picioarele goale, la gâtul căror strălucesc ducați sau taleri; aceleași feluri de podoabe se găsește și la fetele din popor.

In București negoțul este liber, fiecare poate după placere să exercite unul sau mai multe negoțuri și din cauza aceasta articolele se vând foarte scump, mai ales cele de lux.

Un comitet sub preșidenția prințului Ghica, care vorbește foarte bine nemțește, și care-mi este personal cunoscut, conduce afacerile comunei, cu toată bunăvoița ce-o depun nu se observă nici o schimbare în bine.

Boerul scutit de orice dare e obicinuit să se gândească și să se'ngrijească numai de el, pe câtă vreme ceilalți trebuie să suporte toate greutățile. Nici o ofrandă de bună voe pentru binele orașului, de aceea acest oraș mare și bogat, a rămas în urmă din multe puncte de vedere; în cât poate fi comparat cu un diamant de foarte mare preț în montura cea mai rudimentară, și aşa va rămâne dacă nu va interveni sceptrul austriac, ca o baghetă magică, care prin proverbială-i energie s'aducă ordinea salvatoare.

Dintre toți partizanii cari pescuesc bucuros în apă turbure, aceia sunt ridicăți în slavă, după urma căror se poate avea un câștig.

Hangii și Evreii sunt adoratorii prețuiți, cei din urmă se îmbogățesc ca liferanți și mijlocitori în toate afacerile mari; păcat că întotdeauna însă câștigul lor e în paguba țărei.

Bucureștii au o mulțime de piețe mari în care se țin târgurile zilnice, aceste mișună de cumpărătorii și vânzătorii produselor țării. Cai și tot felul de vite de tăere. Movile de cereale, pae pentru împletit, nemăsurate cantități de cele mai frumoase și mai bune fructe, tot felul de legume și toate speciile de pești, sunt oferite în cantități mari.

Cu câțiva ani înainte viața era foarte eftină, acum s'a ridicat de 8—10 ori mai mult și cu tendință de scumpire, din cauza cumpărăturilor făcute de aliași. Ofițerul cu masa o duce cam greu căci un abonament pentru 4 mâncări la prânz costă de obicei pe lună 2 ducați.

Halele de pește și carne sunt locuri desgustător de murdere; prin prima străinul poate doar cu foarte mare precauție să treacă prin ea, cea de a doua e înțesată de șoareci care 'n nopțile cu lună, se plimbă în cete spăimântătoare.

Cea mai frumoasă și veselă stradă din București este Lipscaniul, unde sunt cele mai bogate și luxoase magazine, care prin mărimea și strălucirea lor se pot măsura cu magazinele Vieneze.

Sunt aici case de comerț care au excedente anuale de peste 1/2 milion de franci.

Bucureștiul ca și Valachia întreagă nu au nici o fabrică sau manufactură, care să lucreze produsele brute ale țărei, doar o singură fabrică de lumânări.

Din pricina aceasta sunt aproape toate importate și vândute

cu un câștig destul de mare, care îmbogățește repede pe vânzători, mai ales când sunt ridicați dintre arnăuți.

Jocul de cărți este foarte răspândit în toate clasele sociale, pontându-se pe sume enorme, din care cauză multe familii de boeri s-au ruinat.

In palatele și casele marilor și micilor boeri, domnește un lux extraordinar în expunerea de aur, argint, oglinzi, tapete, covoare, cu o artă de împodobire orientală, totuși după gustul cel mai modern franțuzesc. Numai ceea ce vine din Franța și'n special dela Paris e admirat și zeificat.

Entuziasmul pentru tot ceea ce e franțuzesc, e aşa de mare, încât orice-ar veni din altă țară, chiar de e bun și frumos, nu-i luat în seamă, căutând să înăbușe și entuziasmul celor cu înclinare spre bine și frumos.

O încarteruire franțuzească ar fi avut mult mai mare preferință aici și Francezilor li s-ar fi dat mai multă atenție decât trupelor austriecă, care impresionează mai mult prin ținuta lor.

In societate se vorbește de obicei românește, totuși în unele cercuri se vorbește franțuzește și nemțește:

Felul de-a te primi, în puținele case în care am fost, este foarte binevoitor și politicos; cred că acest lucru se datorează faptului că eu cunosc limba franceză.

«Soireele» sunt societăți de fumat în care fiecare membru e preocupat ca să scoată nori de fum din ciubuce enorm de lungi; pe divane primitoare, doamnele se'ntrec în a fuma.

Pentru răcoreală se dă dulceață cu apă și ceva mai târziu o cafea turcească.

Cei ce nu vor să vorbească sau nu știu să spună nimic se joacă continu cu mătănii de chihlibar.

Dacă societatea se dispune și tinerii au poftă de joc, se și face rost repede de un taraf de trei țigani, meșteri în ale muzicei, unul cu violina, altul cu naiul și al 3-lea cu cobza și'n salonul mare și luxos se'ncinge dansul spre bucuria bătrânilor care-i privesc; mai întâi un cadril și după aceea dansurile naționale.

In interiorul casei, mărginit la persoana sa, boerul trăește de obicei prost; în ceea ce privește curățenia de asemenea nu-i prea pretențios.

Majoritatea servitorilor o formează țiganii, care prin felul lor de-a fi nu-s tocmai mostre de curățenie.

Cu o îndemnare uimitoare ei pot fi: feciori, vizitii, bucătari și grăjdari; acasă umblă mai mult în zdrențe; la paradă dimpotrivă sunt îmbrăcați în livrele bogate stau tanțosi pe capra trăsuri.

Tot pe aceștia nu arareori îi vezi în curțile boerești cum sporesc cu picioarele vasele de bucătărie.

Tiganii sunt un izvor de bogătie pentru boeri, și cu toate că nu-s priviți ca sclavi și nu pot fi vânduți, totuși pot între rude să-i schimbe și chiar să-i vândă.

Locuitorii după moșiile boerești sunt obligați la anumite zile de muncă pentru boer, cine vrea să fie scăpat de aceasta, ca și cei ce doresc să se mute pe altă moșie, trebuie să plătească o dare anuală.

Această dare aduce boerilor un venit anual ce se ridică uneori la câteva mii de ducați; lucrul acesta este de altfel și o cauză pentru care boerii se tem de stăpânirea austriacă, căci știu că atunci acest prilegiu va fi desființat; de altfel din această cauză aproape jumătate din țară este pustie și zace în barbarie.

Moldova și Valachia sunt bucăți de paradis pentru o mână harnică și o cultură înțeleaptă.

Amândouă țările dacă ar fi unite ar deveni unul dintre cele mai frumoase și mai strălucite regate ale lumii și pentru podoaba monarhiei austriece, s-ar potrivi de minune.

Pământul aici este peste măsură de productiv. Humusul e mai gros de un picior și aşa de fertil încât sămânța aruncată rodește însutit. Celor harnici le rodește de 2 ori pe an.

Ulei, cereale, miere și toate fructele italienești se găsesc tot aşa de multe pe cât de gustoase; încât ar deveni grânarul Austriei.

Populația sub o înțeleaptă și blândă guvernare, s-ar dubla repede și bogăția nemăsurată care zace nedescoperită încă în sânul pământului, ar fi în fața lumii întregi ca un record al industriei austriace.

Râurile și pârâurile cuprind în mălul lor metale prețioase, izvoare de cuarț și izvoare de sare, care ar putea aduce comerțului un venit pe atât de însemnat, pe cât de nesecabil.

Zăcămintele de chihlimbar așteaptă numai exploatare spre a fi transformate în obiecte de artă pe cât de frumoase, pe atât de folositoare pentru averea statului.

Asemenea unui om care nu-și cunoaște darurile cu care-i înzestrat, sau asemeni unei vieți sortită la bine, însă rău înțeleasă, tot astfel țara sortită a fi un paradis vegetează sub blestemul și întunericul barbariei.

Din pricina prea marii lipse a brațelor de lucru orice om în stare de-a munci, găsește câștig în București.

Cel din urmă servitor primește pe lângă întreținerea completă și un salar lunar de 3 ducați, care se ridică uneori la 6 ducați.

Toți meseriașii sunt de obiceiu străini și sunt plătiți foarte bine. Câștigul lor este foarte mare și pot agonisi sume frumusele, dacă sunt înțelepți.

Bucureștiul este «eine Gefährliche Klippe» unde sirenele stau la pândă și neprecăutii barcagii își pierd capul; totuși răul nu-i mai mare ca 'n altă parte, dar prea feluritele atracții fac pericolul mai mare.

In spitalele militare avem vre o sută de soldați, care își expiază păcatele.

Precăutia și cultura ofițerilor austriaci contrastează puternic cu risipa la petreceri a ofițerilor ruși, cari o duc din chef îu chef, aruncând din plin banii pe fereastră și supără pe negustorii și oamenii de afaceri, care când e vorba să-i compare cu Rușii, natural că-i detestă; totuși priu dărnicia soldaților austrieci, în comparație cu sărăcia aproape de cerșetorie a soldaților ruși, se compensează venitul negustorilor.

Onoarea ofițerilor austriaci a fost mărită și prin faptul că furnizorul care era însărcinat cu spălatul rufelor, a preferat să dea faliment decât să continue, căci după mărturisirea-i proprie, a licitat încredințat că are să furnizeze ca și la Ruși.

Din această cauză ofițerul austriac este numai temut, dar nu iubit, când localnicii se vor întări în credința unei durabile stăpâniri, atunci sigur că are să vină și iubirea.

Orașul posedă un teatru mare, teatrul național, și altul mai mic, teatrul francez; în primul se cântă opere italienești cu distribuții destul de bune. Pe lângă acestea se mai joacă și vodeviluri în limba românească, la care lumea merge cu granada, căci Românul e iubitor de muzică.

Clădirea teatrului național trebuie să fi costat ca la 80.000 ducați, căci este foarte frumoasă și poate sta alături de cel mai frumos teatru din Viena.

Ofițerii plătesc la teatru jumătate din prețul obicinuit, adică cu 30 crăițari se obține un loc numerotat la parter.

In teatrul franțuzesc, care reprezintă mai mult un salon mare, se joacă piese mici în limba franceză.

Prințul domnitor a pus la dispoziția ofițerilor austriaci un palat foarte frumos pentru cazino.

Acesta a fost de curând deschis în prezența Statului Major și a celorlalți ofițeri. Cazino-ul este des frecuentat și ofițerii și funcționarii militari își petrec frumos orele libere de seară.

Generalul plătește lunar 6 florini, ofițerii de Stat Major 1,20 fl., căpitanii 40 creițari și ofițerii inferiori 20 creițari. De două ori pe săptămână cântă muzica la cazino.

Trupele din oraș care sunt formate din trei națiuni: turcești, românești și austriace nu vin în contact și chiar când se întâlnesc se privesc rece.

Ținuta trupei austriece este tanțoșă, imposantă și plină de strălucire.

Miliția românească este îmbrăcată după moda rusească și se asemănă cu jandarmeria austriacă.

Îi lipsește însă ajustarea, curățenia și renumele, căci pe stradă adesea vezi baionete și suliți ruginite.

Cavaleria are cai prosti, totuși acești cai mărunti și murdari sunt foarte buni pentru serviciu.

Ofițerii când se întâlnesc cu cei austriaci nu se salută, din care pricina ținuta și a unora și a celorlalți este glacială.

Soldații din miliția valahă însă salută și dau onoarea cuvenită ofițerilor austriaci, atât în timpul serviciului cât și în afara de el; mai multă indiferență se observă între trupele austriace și turcești.

Trupele turcești sunt foarte prost și murdar îmbrăcate, se vede că nu-s prea strâns ținuți; arată însă a fi bine hrăniți.

Când întâlnesc pe ofițerii austriaci îi privesc îndrăsneț fără să-i salute, și numai în ultimul timp sentinelele au luat bunul obicei de-a prezenta arma la trecerea ofițerilor austriaci.

Ofițerii turci sunt foarte simpli și inculți și adesea rău îmbrăcați; în privire însă, ca și soldații, au strălucirea curajului militar și o hotărîre care-i fac buni soldați.

Turcii fac aici pe stăpânii casei și posedă cele mai frumoase localuri, în care-și au odăi tapetate cu covoarele cele

mai scumpe și unde stănd pe divanuri și înconjurați de ceilalți ofițeri, fumează ciubuce.

Excelența Voastră, are descrierea Bucureștilor aşa cum îmi apare mie, și o rog să-mi ierte atât prea multele detali, expuse pe alocarea, cât și nepoliteță.

De altfel înțelepciunea Excelenței Voastre va alege din aceasta ceea ce-i trebuiește, iar restul îl va lăsa; vroiam ca prin atâtea lămuriri să scot la iveală trăsăturile mai caracteristice.

Asupra felului cum îmi trec eu vremea, prea supus aduc la cunoștință Excelenței Voastre, că sunt peste măsură de ocupat, că lupt mereu cu nenumărate neînțelegeri și că puterile din ce în ce îmi scad; sunt răsplătit însă din belșug cu încrederea și cinstea cu care Excelența Voastră mă încarcă.

Prea supus rog pe Excelența Voastră să aibă aceiașă încredere în bunavoința și stăruința mea, considerându-mă cel mai supus servitor al său.

(ss) STEFAN DIETRICH

Căpitan

Comandantul spitalului de campanie No. 2
din București

București 12 Decembrie 1855

«CĂRTI ORĂŞĂNEŞTI» INEDITE DELA JUDEȚII ȘI PÂRGARII BUCUREŞTILOR

DE DAMIAN P. BOGDAN

Dăm mai jos textul slav și traducerea românească — menționând și alte documente similare — a două cărți provenind dela județii și pârgarii orașului București.

Prima carte este din 1563 Mai 13, provine dela Județul Necula al lui Bobană și cuprinde confirmarea cumpărării unei prăvălii ce se afla lângă biserică Domnească din târg.

Al doilea document poartă data: 15 Februarie 1590, provine dela județul Vâlcan și cuprinde confirmarea cumpărării unei prăvălii, care desigur că se afla tot în București.

Limba documentelor în chestdune este limba slavă a cărților domnești contemporane, la fel plină de forme gramaticale greșite și împregnată cu multe elemente ale limbii vorbite de cei care redactau, scriau sau solicitați documentul.

Din punctul de vedere al caracterului formulelor diplomaticice constatăm o puternică influență — naturală de altfel — a formulărilor cărților domnești: aceiaș cruce — *invocatio symbolica* — cu care încep cărțile domnești, aceleiasi referințe cu privire la stăpânirea proprietății de către fii destinatarului — *и въ иих иноки иинци мѣ Боянъ прѣпѣтъ* — și fraza exact în aceiaș alcătuire de cuvinte — vânzarea se face cu stirea tuturor negustorilor sau a megișilor — ca în cărțile domnești și tot ca în cărțile domnești martorii, formula mențiunei scriitorului actului și cea a datării.

I.

† Въ иии штца и сина и скатого доуχа аминъ. Пишит Никлая Бобане
и-ві-тии пръгари и въсн добри и стари людї штъ варош Бѣкбрѣщи ии нашъ
кингъ шкомъ кѹищ илнием Гергоман грък и въ иих иноки иинци мѣ Боянъ
прѣпѣтъ, икоже да мѣ ит една правалѣ что ит код црквиа гоподка
5. от пазлар, понеже ит покѣши Гергоман грък от Пана синъ Станчюловка
анепею Кифшки от Тръ[го]бните за єдф аспри готоки без алдамашн. И продал

- и от Пана тає правіліш ют івоюю доброгою и съ 83нанії къгем кѣцим.
Сіго радї да ит Гергоманюю виши речна правіліш въ ачю и въ ахакю и
дрог чловѣкъ мітѣхъ да не имат никто.
10. Сеже івдигелій постаклім ют карош имене: Гроуз и Фара и Марин и Бадюл
и Нѣнчюл сини Бачік и Франго и поп Братчя и поп Марко и діакон Алекс
и Шербан кронтор и кѣцим ют пазар имене: Франца и Ангел и Герге Симік
и Бога и Илье Каллебетик и Матрака и Крестьѣ синъ Параксотек и Руста и
Сина Лікек и Исаръ Панайоте и Гине брат Гергек и Констандин и Соксоте
15. Паскалис и Сима Гергек. И из писах Ен-Филип граматик въ мѣсца ман гі
дьни въ лѣто 704.
- Въ дьни Іш Петръ Коекода.

Original. Hârtie 2 foi. Pecete de ceară roșie, ruptă.

După Ioan Bogdan, *Acad. Rom.*, ms. rom. 5236, fila 243.

Traducere. † In numele tatălui și al fiului și al sfântului Duh
amin. Scrie Necula al lui Bobană, județ și cei 12 pârgari și toți
oamenii buni și bătrâni din orașul București această a noastră carte
acestui negustor cu numele Ghergoman grecul și cu fii lui câți
Dumnezeu îi va slobozi, ca să-i fie o prăvălie ce este lângă biserică
domnească din târg, pentru că a cumpărat-o Ghergoman grecul dela
Pana fiul Stanciului, nepot al lui Chefa din Târgoviște, pentru 4500
aspri gata fără adălmășari. Si a vândut Pana acea prăvălie de a lui
bună voe și cu stirea tuturor negustorilor.

Pentru această să-i fie lui Ghergoman mai sus zisa prăvălie
de ocină și de ohabă și alt om amestec să nu aibă nimeni.

Iată și martori punem, diu oraș anume: Groza și Fera și
Marin și Badiul și Neanciul fii lui Bacea și Frango și popa Bratul
și popa Marco și diacon Alexe și Serban croitor și negustorii din
târg anume: Franța și Anghel și Gherghe al lui Sima și Boga
și Ilie al lui Calabet și Matraca și Crâstea fiul lui Paracsotă și
Rusta și Sima al Licăi și Isar Panaiute și Ghine fratele lui Gherghe
și Costandin și Socsote Pascalis și Sima al lui Gherghe. Si eu Eftimie
gramatic am scris în luna Mai 13 zile în anul 7071.

In zilele lui Io Petru voevod.

I. сима | сима, іеват.го | итого, аоука | ах. з. гипови | гипви, еогъ | егъ. 9. чловѣкъ |
чловекъ. II. и поп Марко | de două ori. 15. Паскалис — nesigur și în citirea textului
dat de Bogdan, граматик | грам, мѣсциа | мца. 16. дыни. | дни. 17. дыни | дн.

Am transcris textul dat de Bogdan punând: punctuație modernă, litere
majuscule la începutul propozitiilor și numele proprii. Prescurtările le-am
desfăcut complectându-le, iar literile scrise deasupra rândului le-am coborât
în rând, cf. pentru această transcriere modernă și P. P. Panaitescu, *Hrisovul*
lui Alexandru cel Bun pentru Episcopia armeană din Suceava (30 Iulie 1401) în *Revista*
Istorică Română, 1934 (IV) p. 45 și nota de sub text.

II.

- † Въ ини штци и сина и сватого доуха и свата троица неразделина аминъ.
- Ако да е знаят писа аз Ѹбо Вълкан Ѹдцъ и кі-ти пъргарши шт кариш шт Бъкбречи єю нашемъ книгъ 8 ждана Герге Ламинна токоже де е знаят попеже ши покопише една правалие със двора и със гражд и със въракница на двора
5. АА 8лизище със кола имат братя шт къ 8лицъ със дроба пракалие и ишт міждо Манолів кожокар и міжд Стати Саро шт над Гашпар Маца за 13іф аспри готоги, и келтогани єст келтогал аспри га. И продакаше того пророчества иже єст вищеписан по ини Гашпар Маца та иль правалие еже єст виши рѣхъ със въса неместю и със братя на двора и със братя на пракалие от
10. къ 8лицъ със дроба пракалие от негова доброколю и със 8знатио въѣсли мігішов шт гор и шт дол и шт пред вищеници и ѡшт пред добри людіи и старіи и младіи варашани и шт пред добри кѣпци токоже да єздит тан пракалие иже єст виши писа 8 ждана Герге Ламинна шично въ 8хасъ, а шт породина его кари брат, кари сестра, кари братачедїи мігіш да не имат и работъ никакъ,
15. никоже, а нѣ да єст жданъ Герге Ламинна болен, тери даваше и дарокаше на кого и єст болю.
- И ѹедетелїе постаклѣм по ини: поп Братчлѣ и поп Аиаїе и Манѣ Бѣтог и Ікан Дарчюлов и Дими Милбна и Карагюз и Кратор и Вонко Тѣрзи и 20. Димитръ ҳафи и Станчюл сам и Нѣнчюл и Кири и Іню Барек-Латъ и Дима. И заклинанио постаклѣм: варн кон члокѣкъ ҳокит испитговашисе раздати єю нашемъ тъклежю и єю нашъ книгъ, а тога члокѣкъ да ишт трублит и афори[са]н и да имат 8чинствио съ Йуда и съ Арии безълана и да ишт заклинанио шт тѣи вѣсти штци иже въ Никан. Писа аз Димитръ стар мѣсца Феврар єй дѣни, от Адама лѣто 3ин.

Original. Pecete pierdută. Mai multe iscălituri grecești.
După Ioan Bogdan, *Acad. Rom. ms. rom. 5236*, fila 245-246.

Traducere. † In numele tatălui și al fiului și al sfântului duh și sfânta Treime nedespărțită amein. Iată deci scriu eu Vâlcan județul și cei 12 pârgari din oraș din București această a noastră carte jupanului Gherghe Lamina ca să știe pentru că a cumpărat el o prăvălie cu curte și cu grajd și cu poartă la curte (ca) să intre cu carele, are porți despre uliță cu altă prăvălie și este între Manole cojocar și între Stati Saro dela Gaspar Mață pentru 17500 aspri gata și a făcut cheltuială¹⁾ aspri 1000. Și a vândut acel vânzător carele este mai sus scris anume Gaspar Mață acea a lui prăvălie

I. сина | сиа,сватого | ітго, доуха | ѧха, свата | ітга, 3. нашемъ | нашъ, Ламинна | Ламинна. 4. п.кѣпши | покопиши. 5. пракалие | пракалии, 9. кожокар | кож. Маца | Маца. 14. братачедїе | братчадїе. 15. болен | болни. 20. члокѣкъ | члкъ. 20-21. разаряти | разарал. 21. члокѣкъ | члкъ. 23. заклинанио | заклинанă.

Note la traducere.

1. In text e; II келтогани єст келтогал a căror traducere ad litteram e: și cheltuială am cheltuit.

care este mai sus zisă cu toată namestia și cu porți la curte și cu porți la prăvălie despre uliță cu altă prăvălie, de a lui bună voie¹⁾ și cu stirea tuturor megiesilor din sus și din jos și înaintea preoților și înaintea oamenilor buni orășeni și bătrâni și tineri și înaintea negustorilor buni, ca să-i fie acea prăvălie care este mai sus scrisă jupanului Gherghe Lamina ocină de ohabă, iar dintre rudenia lui²⁾ ori frate, ori soră, ori copii fratelui amestec și treabă să nu aibă, nici nimenea, ci să fie jupan Gherghe Lamina slobod, căci a dat-o și a dăruit-o cui i-a fost voia.

Și martori punem anume: popa Bratul și popa Ananie și Manea Bătog și Ivan al Darcilului și Dima Miluna și Caraghiuz și Crator și Voicu Terzi și Hagi Dumitru și Stanciu singur și Neanciul și Chira și Ianiu Barbă-Lată și Dima. Și blestem punem: oricare va îndrăzni să rupă această a noastră tocmeală și această a noastră carte, iar acel om să fie de trei ori blestemat și afurisit și să aibă soartă cu Iuda și cu nebulul Arie și să fie blestemat de cei 318 sfinti părinti dela Nicieia. Am scris eu Dumitru bătrânul în luna în luna lui Februarie 15 zile, dela Adam anul 7098.

• Despre județul Vâlcan ne amintește și cartea cu data 1592 (7100), Ianuarie 26 a lui Ștefan Voevod, fiul lui Ioan Voevod — prin care se confirmă jupaniței Mihna niște prăvălii cari i-au fost date de mama ei pe care a îngrijit-o de boala 12 ani. Domnul pentru a face confirmarea solicitată consultă cartea județului Vâlcan și a celor 12 pârgari din orașul București. Cf. I. Bogdan, *Acad. Rom.*, ms. 5236 fila 247 un rezumat scurt după originalul ce se află înainte de războiu la *Arhivele Statului București*, partida mănăstirei Radu Vodă, pachetul 34 doc. 2.

Tot aici menționăm și o carte a județului Dumitru³⁾ care dimpreună cu cei 12 pârgari din orașul București⁴⁾ confirmă stăpânirea locului a 7 șapte prăvălii cumpărate de Cneajna, mare vorniceasă, dela Antonie Șelar⁵⁾. Cartea începe prin aceiaș formulă de invocare simbolică a divinității⁶⁾, are martori, e scrisă de un scriitor Gheorghe⁷⁾ și prezintă interes prin faptul că e scrisă în Târgoviște⁸⁾.

1). Adică a lui Gașpar Mața.

2). E vorba de Gaspar Mața.

3) Cf. Ioan Bogdan, *Acad. Rom.*, ms. rom., 5236 fila 248.

4) Textul slav: Διδηπτρό εδαψδ и ві пръгари из варош Бъкдърепши.

5) 2) In text: Ανθονίε ψελλαρ σὶ Κυζήνηα βελικα δερηπιγα.

6) 3) Въл пътка и гина и гравого донжъ и гъбта тронца и езандъленна в къки алини.

7) In text: Η иппиаҳом из Гергт вътъ градоу глаголеми Търъговище мѣсцил юлѣ Ө дъни вълѣто әзир = Si am scris eu Gherghe în orașul de scaun numit Târgoviște în luna Iulie 9 zile în anul 7113.

8) Cf. nota 7 de mai sus.

Despre cărti ale județului și pârgarilor orașului București mai pomenesc și următoarele două cărti domnești — și cari se referă și la proprietăți din București: 1) a lui Alexandru Ilias din 1628 (7136) Martie 11, prin care se confirmă lui Mircea mare logofăt niște locuri de casă din București, cumpărate cu știrea «tuturor orășanilor, mahalaiilor și a județului cu pârgarii»¹⁾ și unde apar ca martori: «Ghite²⁾ pârcălab și din Dobroești Dragul postelnic și Dan fost vătaf la Eremia logofăt și Togoe ceauș și Radul vătaf și bătrânul³⁾ Gherghe și Radul negustor și Iane zugrav și Gherghe Cotrăceanul și Spiridon logofăt și Crâstea din Dobroței și popa Ioan din Târgoviște și Stanciu negustor și Mihalcea negustor și Mihalcu șelar și Ivan șelar și Mares⁴⁾ croitor și alții⁵⁾ și 2) a lui Matei Basarab din 1636 Mai 20⁶⁾ prin care dăruеște mănăstirii Sfintei Treimi din București, loc de moară și să nu fie supărată mănăstirea nici de «vornicul din acest oraș București, nici de județul cu 12 pârgari, nici de orășani, nici de sluga domnească».

1) In text: барошані, махалайї, градцоў та пъргарии.

2) Nu e sigură lectura în ms. Bogdan.

3) In text e ытарец.

4) Bogdan nu e sigur asupra lecturii.

5) Cf. Ioan Bogdan, *Acad. Rom. ms. rom. 5236* fila 250.

6) Cf. Ioan Bogdan, *Acad. Rom. ms. rom. 5236* fila 251 după orig. slav ce se află la *Arhivele Statului, București*. Partida mănăstirea Radu-Vodă, pachetul 34 doc. 20.

7) In text e: ворник шт том шт варенш Бокореци, ниже градцоў та пъргарии ниже барошані, ниже сюга гостодека.

TREI ACTE BUCUREŞTENE DIN VEACUL AL XVII-lea

DE G. NICOLAIASA

Dam mai jos cuprinsul a trei cărți orașănești emanate dela județul orașului București cu cei doisprezece pârgari, în anii 1666, 1670 și 1673.

Prima (în copie veche) și ultima (în original) se află în Biblioteca Academiei Române, secția manuscriselor și documentelor; iar a doua (tot originală) este în posesia d-lui George D. Florescu, care mi-a pus-o la dispoziție cu o rară amabilitate.

Tustrele actele încep cu o formulă religioasă scrisă în limba slavonă, pe care nu o mai redăm la începutul fiecărui act aparte:

Въ иниа ѿца и і[и]на и і[вла]т[а]го А[д]х[и]а твоица единогѹна и нераздѣлима (În numele tatălui și al fiului și al sfântului duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită). Ele sunt întărite cu semnături ale notabililor și martorilor și cu sigiliul în tuș al orașului București, reprezentând Buna-Vestire.

*

Primul act este o delimitare a teritoriului mănăstirii Sf. Ioan din București:

«Adecă eu Gherghina, județul den oraș den București, cu 12 pârgari și cu preoți și cu toți bătrâni orașului. Scriem și mărturisim cu această carte a orașului, să fie de buna credință la sfânta mănăstire den București, unde iaste hramul marelui prooroc și înainte alergătoriu Ioan, și a parintelui egumenelui Athanasie, și a tot săborul sfintei mănăstiri. Pentru sa să știe că au avut sfânta mănăstire nește locuri aicea în București, unde

sânt acum Tabacii. Deci părintele egumenul Athanasie vrând să-ș descopere aceste locuri, mers-au în Divan, înaintea Mării Sale Domnului nostru Io Radu Leon Vodă], de au spus Mării Sale. Iar Măria Sa, ca un Domn bun și milostiv, socotit-a cu tot cinstit sfatul Mării Sale ca să să adevereaze aceaste locuri ale sfintei mănăstiri. Trimis-au Măria Sa den Divan pe Tanasie, vt[ori] portar, la noi și la alți orășani, ca să descoperim aceste locuri ale sfintei mănăstiri, fiind și înpresurate de multă vreme.

Intr'aceaia, strânsu-ne-am cu toții, și aşa am aflat cu sufletile noastre moșia sfintei mănăstiri: Însă despre oraș din podul ce treace Dâmbovița spre mănăstirea lui Mihai Vodă, din capul podului despre oraș, pre lângă gardul Panei comisul, pre vale în sus, pre lângă iar gardul lui Pană spătariul Filipescul. Si mearge pen grădina lui Dumitrașco logofătul, până în gardul mănăstirii Sărindariului. Si mearge pre din jos de Cruce, preste părău, până în Dâmbovița, până în Vadul Cailor, până unde am pus și seamne. Si le-am împietrit peste tot, cum să să știe moșia sfintei mănăstiri al lui s[fe]fti Ioan.

Intr'aceaia făcut-am cartea orașului denpreună cu toții, să fie de moșie sfintei mănăstiri, precum au ținut și maidenaînte dela ctitorii cei bătrâni. Si mărturii au fostu preoți i boari mari și mici, i orășani, carii își va pune pecetele și iscăliturile mai jos. Si pentru credință pus-am și pecetea orașului, ca să să crează. Si au scris Vlădilă grămătic ot gospodscoe țrcve, cu învățătura lor. Dechemvie 12, l[eal]t 7175 (=1666)».

(Pecetea orașului).

(ss) Popa Barbul clisiariul — Daniil ermonah — Dionisie ermonah — Eu Anton vătaf za sătrari — Eu Neagu cupețul — Eu Bogdan sătrar ot București — Eu Toma părgariul — Eu Badea părgariul — Eu Ghira diacon sin popa Boislav — Eu Stoian părgariul ot Sărbi — Eu Stan părgariu — Eu Dan părgariu — Eu Pitea părgariu.

(B. A. R., ms. 3526).

*

Prin al doilea act, se constată și se întărește hotarul dintre două proprietăți, prin mijlocul unei străzi:

«Az Dragotă, județul ot varoș Buc[u]rești, cu 12 părgari, cu preoți și cu bătrâniii orașului. Scriemu și mărturisim cu

această carte a orașului, ca să fie de bună credință la mâna lui Ion păharnicul, ginerel[e] popei lui Gheorghie clisiariul, pentru să se știe că au avut Ion păh[arnicul] glaciavă cu Spiridon văt[af] za Pușcărie, pentru podul uliții; zicându Spiridon să dea podul spre locul lui Ion păh[ărniciul]. Iar Ion păh[arnicul] nesuferindu-se, mers-au la Divan, înaintea dumnealui Gheorghie vel dvornic. Dumnealui trimes-au pre Manea vt[ori] vornic la noi și la alalți bătrâni oroșani. Și am căutat cu toții denpreună și am găsit hotarul, pusă piatră de alți boiari mai denainte vreame, în mijlocul podului. Deci dupăce se-au găsit hotarul, așa i-am judecat, să fie cum au și fost: Să-ș fac[ă] Ion păh[arnicul] podul despre locul lui, până iar în piatra; și Spiridon iar despre locul lui, pană iar în piatră. Și piatra să fie la mijlocul uliții, precum au fost pusă. Și să aibă Ion Păh[arnicul] a-ș[i] dereptă ulița spre Stoian cluc[ea]riul, precum stă hotarul la mijloc. Intr'aceaia făcut-am cartea orașului la mâna lui Ion păh[arnicul], să-ș înderepteze ulița precum stă hotarul. Și cându se-au facut această carte, fost-au și mărturie preoți și oroșani, carii vor iscăli mai jos. Și pentru credință pus-am și peceatia orașului. Pis[ah] Vlădil[ă] grama[tic], cu învățătura lor. Iul[ie] 8 dni, văll[eat] 7178 (= 1670)».

(Sigiliul în tuș al orașului.)

(ss.) Popa Barbul clisiiarh — Popa Șerban dela Biserică Doamnii — Manea vt[ori] vornic — Antonii v[a]t[af] za șătrari — Radul măcelariul — Gavril c[ă]p[i]t[an] — Glig[o]r[ie] biv ceauș.

(Colecția G. D. Florescu).

*

Al treilea act este o confirmare a stăpânirii unui loc cumpărat în București:

«Ază oyo Ioanache județul ot varoș Bucurește, nepotul lui Gherghe Negrul care au fost județ în București, cu 12 pârgari, cu preoți și cu bătrâni orașului. Scriem și mărturisim cu această carte a orașului, ca să fie de bună credință la mâna jupânului Manole zarahul și a jupuneasii dumnealui anume Mariia și a coconilor dumneelor căți Dumnezeu i va darui. Pentru să se știe că au cumpăratu niște loc aicea în oraș, în București, dela nepoții Buzeascăi, cu zapis dela mâna lor. Și

au fostu făcut jupunul (*sic*) Manole case și hanuri pre acel loc, și l-au ținut cu bună pace, până în zilele lui Antonie Vodă. Iar când au fost în zilele lui Antonie Vodă, sculatu-s'au Ianache iuzbașa Berelescul, ginerele lui Miroslav vistiiariul, cu niște cărți bătrâne, zicându cum că acel loc fost-au a lui Miroslav vistiiariul. Și cu judecata luatul-l-au Ianache iuzbașa. Iar când au fost acum, în zilele Măriei Sale lui Domnul nostru Io Gligorie Ghica Voievod, sculatu-se-au Ianache iuzbașa denpre ună cu feciorii lui, arume Gavriil peh (=păharnicul) i Gheorghe, și se-au tocmit de a lor bună voe de l-au vândutu jupunului Manole, iără cu știrea vecinilor den sus și den jos, derept bani gata talere 297. Care loc iaste pre lângă ulița despre grădina lui S[fe]ti Gheorghie. Și l-au vândut preste tot.

Intr'aceaia, chematul-ne-au și pre noi, și pre alți bătrâni orașani, de l-am funiit și l-am stânjenit. Insă: pre lângă uliță, den locul Predii slugeariul, până în locul Paraschivii log[ofeteasa] Bolișteanul, despre S[fe]ti Gheorghie, stânjăni 15 p[o]l. Și despre uliță care mearge pre lângă locul lui Păun neguțătoriul, stânjăni 10 p[o]l. Și lungul stânjăni 20. Care loc fost-au și lui Ianache dat de zeastre dela Ionașco post[elnic], feciorul lui Miroslav vistiiariul.

Deci dupăce l-am ales și l-am stânjănit preste tot, făcum (*sic*) și cartea orașului pre zapisul lui Ianache, ca să fie jupunului Manole și jupânesii dumnealui și coconilor lor, căți Dumnezeu le va dăru, moșie stătătoare în veaci ohabnică, pentrucă au cumpărat cu bani gata. Și la această carte a orașului fost-au și mărturii boiari i preoți i neguțători i orășani, carii [î]și va pune pecetele și iscăliturile mai jos.

Și pentru credința, pus-am și peceata orașului. Pis[ah] Vlădilă grama[tic] от гомодикое ყრხე, cu învățătura lor. Mai 14, văll[eat] 7181. (= 1673)».

(Sigiliul în tuș al orașului).

(ss.) Ianache sud[et], இநு Gherghe biv sud[et]. — Pop[a] Stoica clisiar[h] எங்கூ pop[a] Stanciu டாரி — Eu Dragotă biv sud[et], (cu pecete) — Eu pop[a] Stoica от S[fe]ti Neculai — Tădorache văt[af] 3^a șălari — Filip văt[af] 3^a croitori. (Și încă 2 semnături nedescifrate).

(B. A. R., doc. 75 - CXCVIII).

CONTRIBUȚIUNI LA ISTORIA BRESLEI BOIANGIILOR DIN BUCUREȘTI

DE MIHAIL POPESCU

In vremurile vechi meseriașii orașelor din întreaga Europă erau constituți în asociațiuni, cari la noi se numeau bresle. Breslele erau întocmite după norme bine stabilite ce erau respectate cu cea mai mare scrupulozitate. Pătrunderea meseriașilor în breasla respectivă se făcea cu mare greutate; ei trebuiau să se supună anumitor reguli. Așa mai întâiu un meseriaș trebuia să-și facă ucenicia, apoi, dacă era destoinic, ajungea calfă și în urmă, după ce dădea un examen și dovedea că are mijloacele necesare ca să-și țină prăvalie cu ucenici și calfe, devenia meșter și intra în breaslă.

Breasla avea un conducător ales de meșteri și acesta se numea mare staroste sau epitrop. El era ajutat, în raport cu numărul membrilor breaslei, de un anumit număr de consilieri. Breasla mai avea apoi un patron, un steag și dacă era bogată își clădea și o biserică proprie. Regulile după care trebuiau să se conducă breslele erau întărite prin hrisov domnesc.

Pentru o mai completă lămurire asupra modului cum erau alcătuite breslele, ce drepturi și ce datorii aveau breslașii din trecutul orașului București, publicăm mai jos un hrisov dat breslei boiangilor din acest oraș de Grigore Dumitrie Ghica la 18 August 1824. Normele de conducere, precum și drepturile și datoriile celoralte bresle, nu diferă mult de cele cuprinse în acest hrisov domnesc.

* * *

Ion Grigorie Dimitrie Ghica V.V. i gospodar zemli Vlahiskoe.
Intre alte rufeturi¹⁾ ale politii Bucureștilor s'au aflat și

1) rufet = breaslă sau corporație de meseriași.

breasla Boiangilor, carii ca niște trebuincioși ce sănt obștii au avut și priveleghiuri domnești coprinzătoare de orânduiala și obiceiul acestui rufet, precum ne-am pliroforisit Domnica mea din condicile Divanului, că priu sineturi domnești au avut rânduială ca boiangii să fie rufet, cum sănt și alte rufeturi, și să aibă un proestos și epitropi dintre ei. Du[pă ca]re acele sineturi domnești au fost boiangii nesupărați, lucrându-și meștesugul lor, far dă a să amesteca alții. Si la pricina ce au avut boiangii cu fabrica nouă ce să deschisese de șaliuri i ghermesuturi¹⁾ pentru menghina²⁾ ce era dată acei fabrici, fiind fost fabrica aceasta a sandalgilâcului³⁾ cu menghina izvodită și adusă de noi într'această țară, precum prin hrisovul ce ni să dedese de la răposatul Domn Constandiu Vodă Ipsilant ot leat 1803 Ghenar 15, să arată pricina dându-să pă obrazul nostru fabrică i menghina cu priveleghiuri și cu osebite mili domnești, la care menghiuă umbla boiangii a să amesteca, și prin judecată s'au hotărît ca boiangii să nu fie slobozi a ținea menghină, ci după coprinderea hrisovului ce avea fabrica de sandalgilâc menghina și lucrul menghinii s'au fost dat a-l ținea numai fabrica aceasta, iar alt nimeni nu au fost slobod a avea menghina, ci câți vor voi să-și menghenească lucrurile lor vechi sau nouă, să meargă la fabrică. Au fost și legată fabrica cu menghina dintruntâiu a da la mânăstirea Mărcuții câte taleri 400 pe anu și fiindcă și fabrica de șaliuri i ghermesuturi din răzmiriță ot leat 1806 stricându-să, nu s'au mai pus în faptă, iar în urmă la leat 1816 prin hrisov domnesc ni să hărăzise menghina pă obrazul nostru și făr dă fabrică, cu îndatorire a da acei taleri 400 pe anu la cutia milostenii. Care acest privilegiu al menghinii după rugăciunea ce ne-a fost făcut Nicolae, logofăt al sfintei Mitropolii, o am fost lăsat a să folosi el cu dânsa și prin jalba ce au dat Domniei meale boiangii au arătat că sănt încărcați cu greutate la plata hainelor ce le dau la menghină, cu care sănt siliți și ei a cere prețuri mari la mușterii, cerând ca plata menghinii să o orânduim noi a-le fi cu ușurință la hainele ce vor duce boiangii a le da la menghină, căci mai înaiute plătea la o haină mare pentru menghină: 20 da parale, iar la haina mică, adică scurteică, 10 parale și

1) ghermesut = un fel de atlas cu ape, *moire*.

2) menghină = piuă.

3) sandalgilic = ștofa de mătase.

cu încetul urcându-să au ajuns dă plătesc acum de haina mare un leu și de haina mică pe juinătate, rugându-să a să lăsa pă prețul cel ușor că menghina n'are vre-o greotate dă cheltuiala. Așijderea au cerut să dăm hotărîrea noastră ca să nu fie slobod nimenea din isnaful¹⁾, lor să ceară menghina pă obrazul lor, nici să o tie în arendă ca să face năpăstuire și pagubă celor săraci, ci să fie totdeauna la mână de om strein dă meștesugul lor, îndatorându-să a le păzi dreptatea, nici să le strice hainele sau să le arză. A cărora cerere chibzuindu-o Domnia-mea mai întâi am hotărît de am dat menghina sfintei bisearici Dintr'o zi²⁾, ca din venitul ei să să ajute la trebuințele ce are, unde am dat și domnescul nostru hrisov coprinzător pe larg dă pricinile aceștii menghini. Și după cererea boiangilor am dat și hotărîre ca nici odată să nu să dea nici în lucrare nici în arendă la vreunul din boiangii, ci la om adiafor³⁾ dă boiangii precum și la plată să nu să ia mai mult decât parale 20 la haina cea mare și parale 10 la haina cea mică. Și numai această sfântă bisearică sa aibă menghina și lucrarea ei, iar altul să nu fie nimeni slobod nici a face menghină nici a lucra. Și bisearica să o aşaze la un loc cuviincios unde le va veni și boiangilor cu înlesnire a merge să-și dea lucrurile lor la menghină, dator fiind cel cu menghina a le păzi dreptatea, să nu prelungească, ci precum le vor duce aşa să le și scoată din lucru, iar să nu scoată mai nainte haina celui ce au adus-o în urmă, nici să le strice sau să le arză hainele, că să vă îndatora a le plăti. Și precum din partea noastră am primit cererile boiangilor cu al lor folos văzut și cunoscut scăzându-le plata pă jumătate, asemenea legăm și pe boiangii să urmeze cu obștea adică să nu ceară prețuri mari la văpsit, ci să păzească și ei rânduiala veche cu eftinătate, adăogând un puțin lucru pentru văpsele care să vor fi mai scunipit. Nici să facă lucru ce l-au tocmit a-l face cu boia bună, să-l facă cu boia proastă, nici să ceară preț mare la boiaoa proastă ca la boiaoa bună. Adică cu nici un mijloc să nu facă înșălăciune norodului, ci să păzească cum-păna dreptății intru toate, ca să să cunoască de obște în faptă eftinătate, căci în urmă găsimdu-să cu vicenii, vor fi osândiți a-și pierde privilegiul acesta. Deosebit să fie slobozi prostimea

1) israf = corporație cu staroste.

2) azi biserică albaneză.

3) adiafor = străin.

care își văpsesc lucrurile lor pă la casile lor cu ierburi și cu altele precum au fost din vechime, dar să nu văpsească ale altora, iar pentru celealte obiceiuri ale isnafului lor să să păzească rânduelile lor. Adică I-iu să aleagă rufetul pă unu dintre ei mai mare să le fie proestos, care prin știrea dumnealui vel cămăraș¹⁾ să să orânduiască și carele să tie și hrisov domnescu la a lui îngrijire, să tie și condică de toți meșterii anume cum și de călfi i ucenici spre a fi știuți breslii totdeauna; să tie proestosul²⁾ și un ceauș³⁾ supt ascultarea sa pentru trebile rufetului, cum sănt și la alte rufeturi și din preună cu doi trei epitropi mai bătrâni ai rufetului să judece pricinile ce vor avea boiangiu, cu boiangiu, atât pentru ale meșteșugului lor, cât și pentru ucenici și calfi. După orânduiala rufetului lor să-i îndrepteze, iar care nu să vor odihni pă judecata lui, să-i judece dumnealui vel cămăraș, nefiind volnici pentru pricini de ale meșteșugului lor a merge la alte judecătorii. Si proestosul să fie scutit despre partea breslii de orice dare va fi pe breaslă. Al 2-lea. Să tie cutie cum și alte rufeturi, care cutie pecetluită de bătrâni breslii să să tie de proestos și din săptămână în săptămână să dea la cutie fiecare câte parale [patru cum și căfile când] vor fi destoinici a dăschide prăvălie cu știrea rufetului să dea la cutie taleri 10. Asemenea și căfile când să vor tocmai la meșteri să dea la cutie, însă calfa mare taleri cinci, calfa de mijloc taleri doi și jumătate și calfa mică parale cincizeci. Așijderea și ucenicul când să va tocmai la meșter să fie prin știrea proestosului și trecându-să zapisul la condica rufetului să dea stăpânul ucenicului taleri unul, cum și când vreun meșter va face vre-o greșeală ori a strica lucrul cuivaș sau a face urmare înpotriva hrisovulu, ipă acela să-l judece proestosul și cu epitropii breslii și să-i facă dojana cea cu viincioasă spre înfrâñare și după vină să puie și cevași la cutie precum va găsi proestosu și bătrâni breslii cu cale. Al 3-lea. La șase luni să să deschiză cutia față cu adunarea breslii, ca să vază ce s'au strânsu și dintr'această cutie să să ajute cei scăpătați din breasla lor, care nu vor fi vrednici a să chivernisi sau va cădea la vre-o boală îndelungată, cum și cei ce vor muri din breaslă și va fi sărac să să îngroape cu cheltuială de la această cutie. Al 4-lea. Când

1) Cămăraș = păzitorul tezaurului Domnitorului.

2) Proestos = conducător.

3) Cianș = curier sau ștafetă.

va merge ceaușul rufetului să cheme pă vreunul din rufet la proestos și la bătrâni ori pentru vre-o pricina de judecată sau pentru altă trebuință, să fie supus de a merge și să aibă ceaușu câte o para de prăvălie pă săptămână. Al 5-lea. Nici un boiangiu să nu fie volnic a deschide prăvălie fără de știrea isnafului, adică de va fi din cei ce au învățat meșteșug aici, când să va cunoaște dă vrednic și va pune la cutie ceia ce este orânduit, atunci să deschiză, iar de va fi strein cu știința meșteșugului deplin priimiud a fi rufet și el pă lângă ceilalți și păzind orânduelile rufetului, dând și la cutie acei taleri 10, cum și cele următoare pă săptămână va avea voe a deschide. Și prăvălia ce va vrea să deschiză calfa, să nu o deschiză lângă meșteru ce au lucrat, ci să fie mai departe măcar peste cinei șase prăvălii. Al 6-lea. Nici un meșter să nu fie volnic a tocmai calfa în prăvălia sa fără de știrea proestosului și a epitropului. Iar când să va bolnăvi ca să nu-i șază prăvălia închisă, să să ia o calfa dă la cel ce va avea mai multe și să să dea la cel bolnav. Al 7-lea. Nimeni din alte rufeturi să nu să amestece la meșteșugul lor, adică nici basmagii, nici tabacii, nici ceaprazarii, nici ibrișimgii, nici mătăsarii armeni, nici alt oricine ar fi, precum nici boiangii să nu să amestece în meșteșugul altora ca să să poată hrăni fiecare cu meșteșugul lor. Al 8-lea. Când va veni marfă de văpsele pentru meșteșugul lor să nu fie volnic nimeni din isnaful lor a merge singur să o cuprinză, ci cu toții dimpreună mergând, să ia fierbere după puterea sa și să pue la cutie câte un bau și jumătate la ocaoa de boia. Al 9-lea. Când vreunul din boiangii va strica lucrul cuivaș sau va însela pe cinevaș arătând stăpânumul lucrului pă acel boiangiu la proestosul, dator să fie proestosul i cu cel mai întâi a aduce pă acel boiangiu și prin cercetare să facă negreșit îndăstulare dă plată aceluia stăpânu, căci precum ale lor orândueli și obiceiuri le-am întărit printre acest hrisov, aşa și a norodului celor ce au trebuință de văpsit voim și cerem Domnia mea să li să păzească dreptatea la plata prețului văpsitului și să-și aibă înlesuirea în trebuințele lor fără de a pătimi necazuri sau pagube.

Poruncim dar ca și isnaful acesta să păzească un drept și o cumpănă plată pentru văpsitul lucrurilor norodului, fără a cere preț de plată nesuferit, ca să nu pricinuiască necazuri că vor pierde privilegiul ce-l au. Și am adeverit hrisovul acesta eu însuși domneasca noastră iscălitură și pecete i cu credința prea

iubiților Domnii meale fii Constantin Voevod, Scarlat Voevod, Grigorie Voevod, Panaghiotache Voevod, Dimitrie Voevod, marturi fiind și Dumnealor cinstiții și credincioșii boerii veliți ai Divanului Domniei meale: Pan luminatul beizade Gheorghie Ghica epistatul postelnicii cei mari, Pan Costandin Crețulescu vel ban, Pan Barbul Văcărescul vel vistier. Pan Istrate Crețulescul vel dvornic de țara dă sus. Pan Grigorie Filipescu vel spatar, Pan Costandin Filipescul vel dvornic dă țara de jos, Pan Iordache Golescu vel dvornic al treilea. Pau Ioan Știrbei vel dvornic al patrulea, Pan Fotache Știrbei vel logofăt dă țara de jos, Pan Mihalache Racoviță vel logofăt dă țara dă sus, Pan Nestor vel logofăt a streinilor pricini, pan Ioan Fălcoian vel logofăt dă obiceiuri, Pan Ștefan Bălăcean vel hatman, Pan Mihalache Grecean vel agă, Pan Mihaiță Filipescu vel dvornic al politii, Pan Costache Zef vel comis și ispravnic, Pan Mihalache Racoviță vel logofăt dă țara dă sus. Și s'a scris hrisovul acesta în anul al treilea dintru întâia Domnii Meale aici în oraș Scaunului Domnii Meale Bucureștii la anii dă la nașterea Domnului Dumnezeu și Mântuitorului Nostru Isus Hristos 1824 August 18, de Chiriță logofătul dă la divan.

Io Grigorie Dimitrie Ghica Vv. bojiu milostiu gospodar
zemli Vlahiskoe. (ss) Grigorie Ghica Vv.

Procit vel logof.

L. P.

DRUMUL URMAT DE PROCESIUNEA RELIGIOASĂ A MOAŞTELOR SFÂNTULUI GRIGORE, ÎN BUCUREŞTI LA 1765

DE GEORGE D. FLORESCU

In revista »*Biserica ortodoxă română*« de acum 31 de ani¹⁾ aflăm un document foarte interesant pentru topografia orașului nostru, document dela Ștefan Mihai Racoviță Voevod, care descrie o procesiune religioasă cu moaștele sfântului Grigore Decapolitul pe ulițele cele mai însemnate ale Bucureștilor acelor vremuri, și aceasta pentru a ridica rugi fierbinți către A Tot Puternicul și a stăvili molima de ciumă ce se abătuse asupra capitalei țarii.

Moaștele aduse dela vechea ctitorie a boerilor Craiovești²⁾ dela mănăstirea Bistriței din județul Vlașca, fuseseră depuse în biserică metropolitană, iar în ziua de Duminică 1 Mai, după rugăciunile facute de întreg clirosul mitropoliei, se forma o procesiune în frunte cu mitropolitul țarii Grigore, însorit de multe fețe bisericești române și straine.

Documentul dela Ștefan Racoviță care memorează această procesiune poartă data de 23 Mai 1765 și este o întărire de diverse privilegii date mănăstirii păstratoare a sfintelor moaște.

Din conținutul actului ceiace interesează Bucureștii este drumul pe care l'a urmat aceasta procesiune³⁾.

1) v. anul XXVIII, 1904, No. 1, pp. 57 - 65: articolul d-lui AL. LAPEDATU *O procesiune religioasă la 1765.*

2) Moaștele sfântului fuseseră aduse din Serbia de către marele ban Barbu Craiovescul cu vreo 250 de ani înainte (v. *Ibidem*, p. 58).

3) D. Lapedatu, în studiul acestui document, după ce dă lămuriri în notele ajutătoare (v. notele 1 și 2 dela p. 59 privitoare la livedea domnească și hotarele veciei curți domnești) ne spune referitor la identificarea ulițelor amintite în document că e greu a stabili corespondentele acestor uliți după orânduiala actuală a Bucureștilor, adică cea dela 1904 care nu s'a prea schimbat până azi.

Iată textul din hrisov referitor la acel eveniment bucureștean :

«..... Deci când au fost duminică zi întâi de Mai «am plecat și noi cu toată politia și mulțimea noro- «dului de am mers în sfânta mitropolie, etc..... Si «împreună cu sfântia sa părintele mitropolit chir Grigorie i (urmează numele celorlalți prelați) am ridicat «moaștele sfântului, etc.... și am pogorât în livade⁴⁾ «de s'au făcut o sfestanie spre sfintirea norodului. «Iară după aceia, etc..... am rădicat sfintele moaște «de am plecat pe podisorul de peste Dâmboviță, prin «poarta din mijloc a curții domnești și am eșit pe poarta «din jos, și stropind ulițele și norodul cu aghiazmă. «Si aşa am mers cu sfintele moaște pre ulița băr- «bierilor, pre ulița cea mare a sălarilor, pre la hanul «lui Șerban Vod, pre la hanul Stravopoleos și am eșit «la uliță la sf. Ioan : de acolo pe pod la vale am intrat «în curtea domnească pe poarta din sus și apoi iarăși «prin poarta din mijloc, prin livade, până iarăși la «sfânta mitropolie.....»

Pentru descrierea drumului urmat de acest cortegiu bisericesc, ne vin în ajutor lucrările topografice asupra orașului nostru alcătuite cu circa 25 de ani mai târziu de către locotenentii austriaci din armata de ocupație a țărilor române de sub comanda principelui de Coburg⁵⁾. De aceia am crezut necesar a reproduce aci parte din planurile acestor doi scrupuloși ofițeri pentru porțiunea din jurul fostei vechi curți domnești.

Prin urmare procesiunea cu moaștele sfântului Grigore Decapolitul scoborând din dealul mitropoliei, a trecut pe lângă proprietățile boerilor Brâncoveni⁶⁾ îndreptându-se prin livedea domnească, în stânga gârlitei ce curgea prin grădina acestor case, spre «podisca» de peste gârlă. Această «podisca» — evident peste vechiul curs al Dâmboviței⁷⁾ — se afla cam în

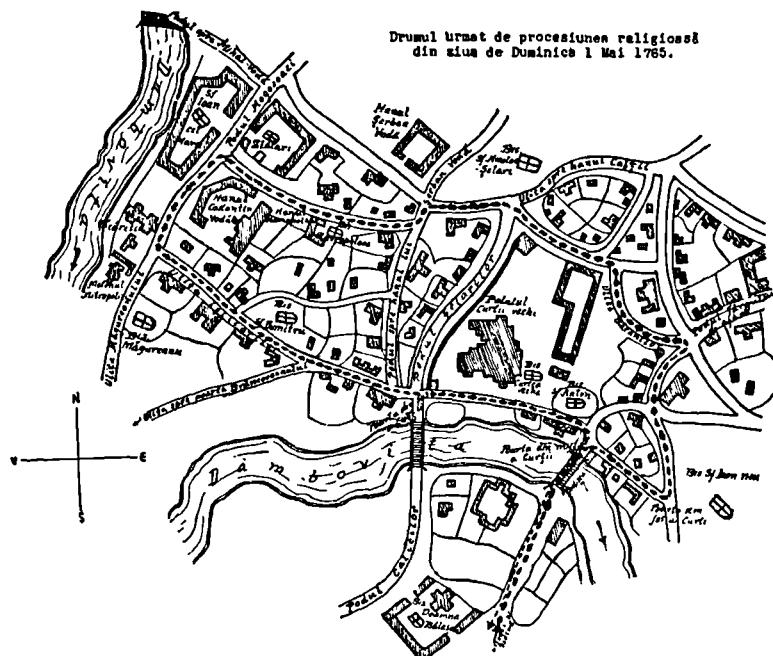
4) Prin urmare procesiunea s'a coborât dela mitropolie spre curtea boerilor Brâncoveni, ce era la poalele dealului, pe terenurile livedei domnești.

5) v. recenta mea lucrare: «Din vechiul București: biserici, curți boerești și hanuri între anii 1790—1791 după două planuri medite», ed. N. Stroilă, 1935.

6) v. ibidem, pp. 110—111 No. 3 negru.

7) v. ibidem, planșa înfățișând planul actual al centrului orașului în comparație cu cel al Bucureștilor sfârșitului veacului al XVIII-lea.

dreptul micei străzi de azi dela Bazaca ce corespunde din strada Carol pe piața Sf. Anton spre hale, și pe care încă spre începutul veacului trecut se afla «vadul sacagilor». Alaiul cu sfințele moaște în racla lor de argint făcută de către Bălașa Doamna lui Constantin Șerban Voievod⁸⁾ după intrarea în curtea veche prin «poarta din mijloc»⁹⁾ cărmi la dreapta pe o uliță în lungul

actualei străzi Carol I spre bulevardul Maria. Cârmind din nou la stânga într'o stradă care astăzi nu mai există¹⁰⁾ și care se legă cu fostul pod al târgului de afară (actuala cale a Moșilor) trecând nu departe de intrarea bisericii Sf. Ioan nou unde se

8) V. AL. LAPEDATU, o. c. din revista *»Biserica ortodoxă română«*, p. 62, nota 3, unde se indică întreaga bibliografie privitoare la această știre. Documentul lui Ștefan Racoviță afirmă totuși că racla fusese facută de către Constantin Cârnul la 1656 (v. *Ibidem*, p. 62).

9) Nu-mi sunt cunoscute multe documente în care această poartă să fie amintită, chiar în actele vremurilor. Ea se găsea în dreptul strădiței de azi ocupate de mici negustori cu taraba la stradă, dela bazaca spre halele centrale.

10) Intregul acest cartier — care încă și în prima jumătate a veacului trecut va fi fost acelaș — a fost completamente transformat cu ocazia lucrarilor de refacere a mahalalei după groaznicul foc din 23 Martie 1847.

afla fostă poartă din jos a curții, documentul memorează «ulița bărbierilor», care trebuia să fie în lungul viitoarei uliți «a boian-giilor», actuala stradă a Bărăției.

Dar documentul precizează «*pre ulița cea mare a șălarilor*», și ne este cunoscut că actuala stradă cu acelaș nume este între cheiul Dâmboviții și strada Lipscani. Nu pot crede că procesiunea, ecând prul «ulița bărbierilor», intrând în uliță ce se scurgea, dealungul actualei străzi Oituz intrând în strada Șelarilor de azi să fi cârmit spre stânga la vale spre fostă poartă din sus a fostei curți domnești, pentru a se sui din nou pe strada Smârdan de azi — vechiul pod dela poarta din sus spre hanul lui Șerban Vodă — cunoscută bunicilor noștri sub numele de ulița germană. Alaiul a trebuit să intre din str. Oituz — fostă Gabroveni — într'adevăr în podul Șelarilor iar pe aceasta spre deal într'o uliță ce era dealungul actualei străzi Lipscani între această stradă a Șelarilor și strada Smârdan, căci numai aşa se poate înțelege că procesiunea a fost pe la hanul lui Șerban Vodă, pe lângă care nu a putut decât trece în apropiere, căci documentul în continuare spune că alaiul a trecut pe la hanul Stavropoleos, care chiar dacă nu se află azi încă în ființă, însă știm că era pe actuala stradă Stavropoleos și înconjura bisericuță cu acest nume. Pe această veche uliță procesiunea s'a îndreptat către mănăstirea Sf. Ioan cel mare fostă pe locul actualului palat al Casei de depuneri și conseminați, când pe lângă celelalte două hanuri bucureștene: Constantin Vodă la stânga și Zlătarii pe dreapta.

Peste drum se afla vechea ctitorie a lui Andrei vîstierul¹¹⁾ de pe la sfârșitul veacului al XVI-lea.

Actul lui Ștefan Racoviță accentuează asupra faptului că procesiunea a urmat «*de acolo pe pod la vale*». Prin urmare cortegiul a cârmit din nou la stânga, și ca mergea spre vale este foarte adevărat, căci calea Victoriei scoboară încă și azi spre gârlă.

Specificarea că procesiunea a intrat prin poarta din sus în incinta curții vechi, ne indică într'un mod precis că moaștele sfântului au fost purtate prin str. Carol I, vechea uliță a ișli-carilor, iar în urmă «ulița franțuzeasca». Poarta din sus se afla

11) v. studiul meu recent amintit mai sus: No. 18 roșu, p. 30.

la răscruccea acestei mult umblate artere bucureștene din zilele noastre cu strada Șelarilor.

De aci procesiunea reintra în incinta fostei curți domnești, trecând în fața ruinatului palat domnesc precum și în fața bisericii acesteia, până iar la poarta din mijloc. Trecând din nou podulețul de peste gârlă, moaștele sfântului Grigore fura readuse în biserică mitropolitană, fiind lasate spre păstrare cu toată cinstea cuvenită lor, și aceasta până la trimiterea lor vechei ctitorii de unde fuseseră aduse.

9 Mai 1935.

DIN ACTIVITATEA TIPOGRAFICĂ A BUCUREŞTILOR

(1678–1830)

DE DAN SIMONESCU

Nu avem încă un studiu asupra activității tipografice în România, luată ca element de cultură națională. Din acest punct de vedere, Bucureștii au avut un rol precumpărător, fiind însăși Capitala Țării-Românești. Notiță de o pagină a lui Gr. Crețu, *Tipografile din București dela 1678—1860* (în *Revista pentru istorie, archeologie și filologie*, XI, (1910), p. 96), în care, până la 1830, numește 8 tipografii (el numără, greșit, 9) ale Bucureștilor, scrisă de altfel fără pretenții, este cu totul sumară, este un simplu tablou. *Spicurile* lui George Ionescu, utilizată și de noi, cuprinde material interesant, dar rânduit fără metodă și cu greșeli, mai ales pentru cărțile tipărite în limba greacă. Un studiu complet asupra tipografiei Bucureștilor în epoca veche, nu se poate da până nu se termină tipărirea *Bibliografiei românești vechi* și pentru epoca 1818—1830. De aceea în acest articol ocazional, pentru... luna Bucureștilor, dau câteva priviri generale, care pot fi amplificate și cu alte amănunte, dar numai într-o monografie specială.

Este lucru foarte bine cunoscut că activitatea literară și culturală românească, sub înfățișarea cărții tipărite, s'a mărginit multă vreme numai la imprimarea cărților bisericesti; după cum, tot aşa de bine se știe, că primul factor îndrumător spre o viață culturală și literară a fost *clerul*, care activa în jurul mănăstirilor sau al bisericilor.

In luna Septembrie a anului 1652 se isprăvea tipărirea ultimei cărți ce apărea la Târgoviște, ca reședință metropolitană a Țării-Românești, în typografia luminatului Domn Io Mathei Voevod Basarab și anume *Târnosanie... pre limba proastă rumâ-*

neaște, cu totu typiculu și învățatura ei (caci rugaciunile erau în slavonește), cu oserdia și cheltuiala¹⁾ Mitropolitului Ștefan, care a mai păstorit până la 25 Apr. 1668, data morții lui.

Dar «odată cu punerea lespezii de mormânt pe râmaștele sale îngropate în Mitropolia Târgoviștei, se mută și Mitropolia la București»²⁾, unde Constantiu Basarab, zis Cârnu (Aprilie 1654 — Martie 1658), zidise «o mănăstire mare care este în vîrfulu unei movile din București unde este hramul svântului Costandinu Impăratul și mama lui Elena»³⁾.

După Constantin Cârnu, Bucureștii devin tot mai mult reședința preferată a voevozilor și astfel se îndeplinește strămutarea capitalei Țarii-Românești, dela Târgoviște la București⁴⁾. În aceste împrejurări reîncepe activitatea tipografică a Țarii-Românești, după o întreprere de 26 ani, strămutata, și ea, pe lângă noua Mitropolie a Bucureștilor, în 1678. Domn, de curând suit pe tron, era Șerban Cantacuzino, iar Mitropolit Varlaam, care nu prea se avea bine cu Domnul, pentru că acesta susținea pe fostul Mitropolit Teodosie din Veștem⁵⁾.

Fig. 1. Titlul românesc dela *Cetatea înțeleșului*, București 1678.

1) I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, Buc. 1903, p. 204—206, nr. 62.

2) Virgiliu N. Drăghiceanu, *Mitropolia Târgoviștei*, Buc. 1933, p. 6.

3) *Istoria țării Românești de când au d scăldat R mâni*, atribuită lui Stoica Ludescu, în *Magazinul Istoricu pîntru Dacia*, IV, Buc. 1847, p. 336.

4) Const. Moisil, *Bucureștii vechi, schiță istorică și urbanistică*, Buc. 1932, p. 21. (extras din *Boabe de grâu*, Nr. 9 din 1932).

5) Aceasta se străvede chiar din *Cronica țării* atribuită lui Stoica Ludescu (v. loc. cit., vol. V, p. 20). — *Sfânta Episcopie a Eparchiei Râmniciului Noul Severin*, Buc. 1906, p. 53—60. Dr. D. Stănescu, *Cultul Maicii Domnului la Români*, Buc. (1925), p. 98—108.

TIPOGRAFIA MITROPOLIEI

Prima carte tipărită la București este: *Cheia Înțelesului* scoasă pre limbă rumână nească cu osorărdia Prea Sfântului kyr Varlaam Mitropolitul Ugrin-Vlahie în zilele Prealumă inatului Domnului: Ioan Serban Voevod. Si s'au tipărit întări în Mitropolia Bucureștilor. Anii Domnului 1678¹⁾ (v. facs. nr. 1). Poate chiar din cauza raporturilor cam aspre dintre Mitropolit și Domn, numele acestuia nu apare sub nicio formă în prefața lui Varlaam, cum era obiceiul. Pe verso titlului nu mai apare, ca în majoritatea cărților bisericești, nici stema țării cu obișnuitele stihuri încinate ei și Domnului, ci din contră avem stema Mitropolitilor Ungro-Vlahiei, reprezentând: «crucea, cârja, mitra și capasului²⁾ mare» încadrate în ghirlande de flori pe care sunt scrise inițialele cirilice: B. K. A. M. Z. G. E. K. Deasupra ghirlandei stă Isus Hristos, având la dreapta și la stânga 2 îngeri. În câmpul interior al stelei, jos, o bisericuță și pământ. Titulatura lui Varlaam este de Mitropolit «alu Scaunului Bucureștilor», dar și «alu Târgoviști». Foarte puține date avem asupra împrejurărilor de tipărire, atâtea numai câte le-a expus Varlaam însuși în prefață: «cu multă usrădie amu nevoită și dascali de typografie am adusă în sfânta și de Dumnezeu păzita Mitropolie a Scaunului Bucureștilor și i-amu așezat de iznoavă typografie, adeca typariu de tipăritul cărțiloru amu rădicat, cu toate meșterșugurile câte au trebuit... și s'au începutu a să typări cu toată nevoie, cu bună socotire»³⁾. Ce proveniență are cartea, ne spune tot el în aceiași prefață: «... cercetare am făcutu ce carte ar fi de-oceamă dată mai de folosu intru neamulu nostru rumânescu a să tipări și a să da Besericii noastre cei pravoslavnici și amu aflatu aciastă carte ce să chiamă slovenește Κλήρον της Ρωμαϊκής, adeca ce să zice rumânește *Cheia Înțelesului*, făcută... pre limbă rusescă de... Ioanikie Galetovski, arhiman-dritul Cernigovului, caré fiindu tipărită intru vestita cetate a Livovului»⁴⁾. Traducerea în românește, care l-a costat «multă

1) I. Bianu și N. Hodoș, *op. cit.*, p. 217–222, nr. 68.

2) *ibidem*, 217: capas Κη κάππα = mantie (arhierească).

3) *ibidem*, 220.

4) *ibidem*, 220. Cartea este un fel de cazanie, dar traducerea românească nu reproduce opera întreagă a lui Galiatovskij. O analiză comparativă, dar sumară, a lor v. Dr. D. Stănescu, *op. cit.*, p. 85–92. Dl. prof. Șt. Ciobanu dela

cheltuiala»; au facut-o, ne-o spune, «dascali învățăți . Cartea este, într'adevăr, nu numai o traducere a cărții lui Galiatovskij, dar chiar pagina de titlu (v. figs. nr. 1) este o reproducere fidelă a paginei cu titlul cărții rusești, după cum ușor se poate convinge oricine, comparând titlurile atât ca ilustrație, cât și inscripțiile lor, românești¹⁾ și slave, între ele Academia Română achiziționând²⁾, după imprimarea *Bibl. rom. vechi*, foaia de titlu al originalului (v. figs. nr. 2), astăzi putem preciza titlul operii: *Cheiă Înțelepciunie a preoților, legiuitorilor și a laicilor, cu îndrepătare și adaose de către nevrednicul ieromonah Ioanichie Galiatovskij, rector și egumen al Frăției Kievlui, anul 1665, în luna Septembrie ziua 30. Dată la lumină în Lemberg (Lwów), în tipografia lui Mihail Sliuzka³⁾.* Gravura executată în 1664 în schitul Luca. Gravurile exemplarului românesc sunt executate de Ioan Bacov, în 1678.

Cartea este însemnată pentru afirmarea raporturilor culturale româno-polone. În Polonia catolică, cât și în Ucraina, existau frății ortodoxe de-ale Rutenilor, grupate în jurul bisericilor (de ex. frăția și biserică Adormirea Maicii Domnului), care uneori aveau și tipografii întințate și înzestrate de domnii români,

Fig. 2. Titlul slav dela *Cheiă înțelepciunie*, Lwów 1665.

Chișinău pregătește un studiu mai întins asupra lui Ioanikie Galiatovskij și răsunetul operii lui în literatura românească. D-sa mi-a comunicat o bogată bibliografie rusească asupra *Cheiă înțelesei*, dar ea va intra, negreșit, în studiul d-sale, pe care-l aşteptăm cu multă nerabdare.

1) Transcrierea în litere latine a multelor inscripții cirilice din titlu, v. I. Bianu și N. Hodoș, op. cit., 2:7: fiecare inscripție, ca și în originalul slav, explică desenul respectiv din titlu.

2) Biblioteca Academiei Române, secția cărți rom. vechi, mapa *Bibl. rom. veche*, addenda.

3) Traducere datorită amabilității d-lui Damian P. Bogdan.

cum de ex. a făcut Miron Barnowski la Lwów (circa 1630), căruia i s'a și dedicat primele cărți tipărite acolo¹⁾.

Cartea lui Galiatovskij este produsul spiritual al unei asemenea frații și-și găsește admirarea din partea Mitropolitului Varlaam, la București. Cartea însă nu a radiat raze calde, nu s'a prins de sufletele cititorilor, poate și pentru că omiletica tradusă, dar neadaptată la viața locală, nu putea impresiona prea mult.

Când în 1680 apare a doua carte tipărită la București, *Liturghia*, din îndemnul și cu cheltuiala Mitropolitului Teodosie, reînstalat în scaun de Șerban Cantacuzino, simțim palpitând mai multă viață decât în *Cheiia Înțelesului*, iar interesul pentru promovarea limbii românești în luptă cu cea slavonească, întrebuințată încă în biserici, este mai viu exprimat. Ideea unității neamului românesc este bine lămurită aici prin cuvintele Mitropolitului: «Intre Rumâni ce zicem, cuprindem și pre Moldoveni, că tot dintr'o fântână cură»²⁾; iar ieromonahii Mitropoliei, tipografii Inochentie și Chiriac, se grăbesc să-l imite, zicând: «némulă nostru Rumânesc și Moldovenesc»³⁾. Tradiția limbii slave pentru cărțile de ritual îl facă totuși să mărturisească: «Iară Lyturghia toată a o prepune pre limba noastră și a o muta, nice am vrută nice am cutezat».

Un eveniment de seamă a fost apariția primei *Evanghelii*⁴⁾ în limba română, la 1682: prima îndreptată și așezată după «cea ellinescă», cuprinzând evangeliile aşa cum se citesc în biserică, începând dela Duminica Invierii (Ev. dela Ioan) și până la Duminica a 6-ea a postului mare, care e Duminica Floriilor (Ev. dela Marcu). Până atunci se obișnuiau *tetraevanghele* de tip slav, cu evangeliile în succesiunea Matei, Marcu, Luca și Ioan și cu indicații tipiconale între zaceale și pericope, încât îi trebuia preotului timp și răbdare să tot caute evanghelia rânduită cutărei Duminici sau cutărei sărbători⁵⁾.

Cea mai de seamă operă literară și tehnică-tipografică a Mitropoliei din București este imprimarea *Bibilei*, la 1688. Carte de 946 pagini, format în folio mare, cu 2 coloane pe

1) P. P. Panaitescu, *Fundațiuni religioase românești în Galicia*, în *Buletinul Comisarii Monum. Istorice*, XXII (1929), p. 1–19.

2) I. Bianu — N. Hodoș, *op. cit.*, p. 234.

3) *ibidem*, 234.

4) *ibidem*, p. 246–251, nr. 74.

5) † Tit Simedrea, *Tetraevanghelul vîstiernicului Matiaș, manuscript din anul 1535*, Buc. 1934, p. 3–13 (extras din *Bis. Ort. Rom.*, LII (1954)).

pagina, având caractere tipografice mici și tipărita numai în 10 luni (Noemv. 1687 — Sept. 1688), aceasta înseamnă nu numai abilitate manuală din partea calugarilor tipografi (între ei și Mitrofan, Episcop de Huși), dar și o înzestrare tehnică progresată¹.

Urmează astfel tiparirea de cărți exclusiv bisericești, pâna la 1860, cu o întrerupere dela 1836—Aug. 1851²). Într'unele din ele tipografia nu mai poartă titulatura de *a sfintii Mitropolii*, ci de *Domnească*, sau în *Scaunulu Bucureștilor*, sau numai în *București*.

Citind prefețele cărților noastre bisericești pâna la 1830, ai convingerea însă ca rămâi mereu, aproape, la același nivel de idei, la aceiași tradiție religioasă, exprimată în aceleași fraze lungi, neordonate prin punctuație, pe care, tu cititor, trebuie să o fixezi pentru a da mai mult relief gândirilor exprimate. Macar pentru literatura bisericească, *bibliografia* cărților românești pâna la 1830 cu drept cuvânt s'a numit *veche*, ea înfațisându-se ca o continuare identică aceleia din secolii 17 și 18. Există totuși o notă nouă în literatură religioasă a sec. 19-lea, anume tendința de a se îmbogăți colecția traducerilor din literatura patristică și cărțile de educație religioasă (așa numitele *cărți folosite de suflet*³). În această privință este rodnica activitatea Mitropolitului Grigorie Dascălul (1823—1834); din iudeanul și priu muuca personală a acestuia, apar îu traduceri românești părți din operele Sf. Atanasie, Ioan Damaschin, Sf. Augustin, Grigore din Nazianț (Buc. 1821), Sf. Casian (Buc. 1825), Sf. Vasile cel mare și Sf. Grigore Bogoslovul (Buc. 1826), Sf. Ioan

1) V. și Const. Solomon, *Biblia dela București (1688). Contribuțiuni nouă istorico-literare*, Tecuci 1932.

2) Nu dau o listă a tuturor cărților tipărite la Buc. până la 1830: aceasta ușor se poate reconstitu din *Bibliografia românească veche*, volumele tipărite până acum și va fi în curând de sub tipar tomul pentru anii 1817—1830. Pentru mențiunea tipografilor din București v. Gr. Crețu, *Tipografiile din Romania dela 1801 până astăzi*. (Extract, cu îndreptări și adăuse, din Prefața ultimă (1909) a cărții *Tipografiile, Xilografiile, Librăriile și Legătoriile din Bârlad de Antonovici și Crețu*). Ediția a doua, din 1907, a Prefaței citate se anexează la sfârșit. Buc. 1910, p. 6—15, 18 și 29; în ambele prefețe se dă, foarte bogată bibliografie a chestiunii; de aceea n'o repet aici.

3) Un studiu asupra acestor cărți, nu numai cele tipărite la București, a publicat P. S. S. Arhim. Scriban, *Literatura pioasă în limba românească*, în *Bs. Ort. Rom.*, 41 (1922—23) Apr. 1923, p. 497—505 (generalitate) și vol. 44 (1926) p. 524—529, 592—599, 697—702.

Hrisostom (Buc. 1827), etc.¹⁾ În această privință tipografia Mitropoliei din București a jucat un rol precumpărător.

SECȚIA GRECEASCĂ A TIPOGRAFIEI DELA MITROPOLIE

Tipografia Mitropoliei București avea, începând cu anul 1690, o secție pentru imprimarea cărților în limba greacă. Un fapt curios se întâmplă în istoria tiparului pe vremea lui Brâncoveanu: tipografia, obișnuită să publice până acum numai cărți bisericești, acordă, dela o vreme, o mai mare bunavoință și cărților cu un conținut profan (din care însă nu s-au tipărit la București, ci la Snagov și Târgoviște) și celor de polemică cu bisericile apusene: catolica și calvină. Prima carte grecească tipărită la București, alcătuia de Maxim din Peloponez, discipolul Patriarhului Alexandriei, Meletie Piga, datează din anul 1690 și este o carte de polemică; se numește *Manual în contra schismei Papistașilor*,²⁾ caruia, peste 9 ani, i se publică și traducerea românească,³⁾ pentru o mai largă cunoaștere. Smereuia și răbdarea ortodoxă se revoltă contra catolicilor, cari ne bat-jocoresc, *ascmândându-ne pre noi* (ortodocșii) *întocma cu păgâni și cu iidovi; ne zicu povătuitorii intunecului, balauri și vasilischi*. La începutul secolului al XVIII-lea nu se mai găseau ușor exemplare din ediția grecească a lui Maxim, cea tipărită la Buc. 1690, aşa de mult fusese căutată în Orientul întreg! Întrădevăr Helladius, un bun cunoșător al bisericii orientale, în 1714, ne spune într-o operă a lui: *aceasta carte este mai rară decât corbul cel alb*⁴⁾. În același an, 1690 și tot

1) Vezi lista completă a lor, cu reproducerea titlurilor și analiza sumară a conținutului în Const. N. Tomescu, *Mitropolitul Grigore IV al Ungrovlahiei*, Chișinău 1927, p. 97—154.

2) I. Bianu și N. Hodoș, *op. cit.*, 297—298, nr. 89: Ἐγχειρίδιον κατά τοῦ σχισμάτος τῶν Παπιστῶν...

3) *ibidem*, p. 370—372, nr. 114: *Carte sau lumină cu drăpte dovediri din dogmele Besericii Răsăritului asupra dejghinării Papistașilor...*, Snagov 1699.

4) *Status praesens Ecclesiae graecae*, Impressus A. R. S. MDCCXIV p. 81: ...hic liber inter eruditos in Europa, albo corvo rarior est. Iar Émile Legrand, *Bibl. hell. 17 siècle*, vol. 2, p. 475 adaugă: «On peut ajouter qu'il est devenu tout aussi rare aujourd'hui dans l'Orient hellénique». Helladius, *op. cit.*, 81, 84, etc. extrage din ea chiar câteva capitole, cum de ex.: περὶ τῶν ἀξύμων (p. 143 Maxim); Φαλνεῖτε εἰς τὴν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (p. 42 Maxim). La pag. 139 avem un II inițial ornamentat (un sfânt între cei 2 stâlpi ai literii), care este luat din tre literile românești cirilice, pentru că il găsim cu 2 ani mai înainte în Biblia 1688. Acest II este facsimilat în *op. cit.* a lui Bianu și Hodoș, la p. 285, reprodus și aici, (facs nr. 3). Vezi și Dan Simionescu, *Cu prilejul pomenirei culturale a lui Constantin Vodă Brâncoveanu (1688—1714)*, în *Revista Soc. Tinerimea Română*, 52 (1934), 172.

în grecește, apare un volum care a ridicat mult prestigiul Mitropoliei ilustrului oraș Bucureștii, tot de polemica: *Intimpinarea la principiile catolice și la chestiunile lui Ciril Lucaris*, scrisă de Meletie Sirigul, la un loc cu *Manual în contra ratacirii calvine*,

Fig. 3. Fragment de pagină din *Biblia dela București*, 1688.

scrisă de Dositheiu, Patriarhul Ierusalimului.¹⁾ Ingrijitorul secției tipografice grecești din Mitropolia Bucureștilor a fost la început Mihail Macri din Iași, care o conducea după în-

1) I. Bianu — N. Hodoș, *op. cit.*, 298—315, nr. 90. — v. și Dumitru Staniloae, *Viața și act vitalea patriarhului Dosofteu al Ierusalimului și legaturile lui cu Țările Românești*, Cernăuți 1929.

demnul lui Chrisant Notara,¹⁾ pe atunci Arhimandrit al Sfântului Mormânt. Dosithei însuși aduce laude și mulțumiri prea piosului nostru Domnitor, pentru că poruncise să se tipărească *cartea cu spesele strălucirii sale și să se împartă la ortodocși gratis din partea Inăltîimei sale*.²⁾ Un colaborator al lui Chrisant Notara pentru conducerea tipografiei grecești a Mitropoliei a fost și Antim Ivireanul,³⁾ din 1691. Chrisant numea Bucureștii, «renumitul oraș al Ungro-Vlahiei»⁴⁾.

Ospitalitatea și bogăția lui Brâncoveanu, largul lui îndemn spre o activitate culturală cât mai bogată, atrăsesese în jurul lui o pleiadă de învățați, dascăli și prelați greci, cari au dat o înflorire strălucitoare tipografiei grecești din București.⁵⁾ Înșiși fiii Domnitorului tipăresc o serie de cărți grecești (predici și encomii) în tipografia Mitropoliei Bucureștilor, dascălul lor de omiletică fiind Gheorghe Maiota, predictorul Marei Biserici. Alți corectori ai tipografiei grecești din București au fost Mitrofan Grigoras (1705),⁶⁾ și Dionisie Floru (1716).⁶⁾ După epoca Brâncoveanului tipăriturile grecești la București — vreo 16 la număr — apar tot la intervale mai mari de timp, până se reorganizează noua tipografie grecească, după cum vom vedea.

SECȚIA ARABĂ A TIPOGRAFIEI DE LA MITROPOLIE

In 1702 apare *Ciaslovul* grecesc și arăbesc, tipărit «în București oraș în Ungrovlahia... de ieromonahul Antim, Georgian de neam».⁷⁾ Negreșit, procurarea literelor arabe, intenția Domnitorului de a tipări cărți «de suflet folositoare la cetățenii Antiochiei», atrag lauda binemeritată a lui Atanasie, fostul patriarh al Antiochiei, care cunoștea prea bine « lipsa de cărți bisericești a preoților de acolo, pentru că sunt manuscrise și pen-

1) I. Bianu și N. Hodoș, *op. cit.*, 300.

2) *ibidem*, 310.

3) Despre Antim cu preocupări de tipograf, vezi material interesant publicat de C. Erbiceanu în *Bis. Ort. Rom.* XV (1891—1892) p. 389—395. Se vorbește despre un elev, Mihail, care, pentru dorința de o mai mare învățătură în arta tipografică, s'a dus în Olanda (scrisoare grecească din 6 Aprilie 1713).

4) Bianu-Hodoș, *op. cit.*, 325: Ἐν τῇ περιφήμῳ πόλει Μπουκουρέστη τῇ Οὐγκροθλαχίᾳ.

5) Date prețioase și multe asupra infiltrației culturii grecești în epoca Brâncoveanului a dat de curând d-l N. Iorga, *Byzance après Byzance*, Bucarest 1935, p. 184 — 200.

6) I. Bianu — N. Hodoș, v. indicele dela *op. cit.* — Asupra lui Mitrofan Grigoras v. studiul recent al d-lui D. Russo, *Mitrofan Grigorăs, Cronica Țării Românești (1714—1716)*, în *Revista Ist. Română*, IV (1934) p. 1—43.

7) I. Bianu — N. Hodoș, *op. cit.*, p. 442—447 și 539—540, nr. 137.

tru aceia scumpe și greu de dobândit din cauza sărăciei». Un început destul de frumos, aici în București, pentru redeșteperea Arabilor ortodocși din Antiohia, care avea să se termine cu trimisirea unei întregi tipografii la Alep, în Siria și alta la Tiflis, în Georgia,¹⁾ unde s-au tipărit cărți cu stema domnească a Țării-Românești¹⁾.

TIPOGRAFIA DELA M-REA ANTIM

Două cărți, una grecească, alta românească, *Despre datorii* a lui N. Mavrocordat²⁾ și *Slujbele de obște a tuturor Sfinților*,³⁾ ne atrag atențunea prin litera lor mai fină, mai nouă, prin ornamentele de compoziție tipografică mai variate ca cele din tipografia Mitropoliei.

Ele sunt executate într'o nouă tipografie a Bucureștilor, grecească și cirilică, instalată «în cinstita Mănăstire a tuturor sfintilor»,⁴⁾ care nu este alta decât Biserica Antim de astăzi. Măcar că Mitropolitul își exprimase dorința în testamentul lui scris la 20 Iulie 1715, ca «să să ţie două tipografii, una grecească și alta românească, pentru folosul obștei și pentru agoniseala casei»⁵⁾, totuși nu găsim alte cărți tipărite la Bis. Antim, decât acestea două, iar tipograful este cunoscutul preot Stoica Iacovici, cu îngrijirea și îndreptarea lui Gheorghe din Trapezunt, profesor la școala domnească din București, egumen fiind Sava ieromonah.

TENDINȚE DE REORGANIZARE TIPOGRAFICĂ

Au rămas până în vremile noastre niște notițe de mare interes pentru evoluția artei tipografice române și anume: *Tocmeala tipografilor cari și s-au așezat să tipărească cărți acum la luna Mart în 23 leat 7255 = 1747 sub Metropolitul Neofet I al Ungro-Vlahiei*⁶⁾. Din aceste notițe reiese însă că a mai existat

1) I. Bianu, *Din cărțile vechi*, în *Prinos lui D. A. Sturdza*, Buc. 1903, pag. 190 — 194.

2) I. Bianu-N. Hodoș, *op. cit.*, II, p. 1—2, nr. 178.

3) Netrecută în *Bibliografia rom. veche*. — Bibl. Acad. Rom. B. R. V. 1791.

4) Ἐν τῇ σεβασμῷ Μονῆ τῶν Ἀγίων Πάντων τῇ ἐν Βουκουρεστίῳ.

5) Antim Ivireanu, *Predici*, ed. P. V. Haneș, Buc. 1915, p. XVIII.

6) S'au publicat de C. Erbiceanu în *Biserica Ortodoxă Română*, XXIII (1899—1900), p. 126—138.

o tipografie la Colțea, numită «domnească». La 6 Oct. 1745, teascurile acestei tipografii, împreună cu 230 oca de slovă, o tigae de fier, 2 căldărușe, o pereche pirostrii mici, 8 cărți, au fost trecute la tipografia Mitropoliei, pentru refacerea ei. Tot de acolo aflăm că în țară se turna slovă grecească și românească.

De altfel, asemenea tendințe de înoire a literelor, de reorganizare a tipografiei se mai semnalează din când în când. *Cazanile* lui Ilie Miniat se traduc și se tipăresc la București la 1742 «*in typographia cē noao a Mitropolii*» (I. Bianu-N. Hodoș, *loc. cit.*, II, 59), sub mitropolitul Neofit. Literele acestei cărți sunt mai scurte și mai groase decât ale cărților tipărite până acum.

Retribuția tipografilor constă din bani, câte 2—3 taleri pe lună; li se accordau în schimb scutiri de dări¹⁾ și li se plătea în natură prin alimente, băutură și lemne. Tipografia din vremea lui Neofit (1738—1754) era, din punct de vedere tehnic, foarte bine înzestrată cu tot felul de instrumente necesare: fundamente, călcători, druguri mari de fier, suruburi, tobe căptușite pe muche cu fier, pietre de marmoră pentru pisat chinovarul, etc.²⁾

TIPOGRAFIA ȘCOLII VĂCĂREȘTILOR

Intr'un grup de cărți românești, cum de pildă *Invățătură bisericăescă*, *Intrebări bogoslovești și Liturghie*³⁾, tipărite toate în 1741, ne surprinde titulatura unei alte tipografii bisericesti, «tipografia Școalii Văcăreștilor», lucrată tipograf fiind același Stoica Iacobici. Tipografia era instalată la M-rea Sf. Sava, după cum se precizează în titlul altei *Liturghii* apărută în 1742⁴⁾, în aceiași tipografie. G. Ionescu ne spune că pella 1749 tipografia aceasta se gasea «închisă în chiliiile mănăstirei Colței, când Grigore Ghica Voievod, prințul hrisov cu leatul 7257, hotărăște ca să se contopească cu a Mitropoliei»⁵⁾.

Este posibil ca tipografia Școlii Văcăreștilor să fi stat în stare de nefuncțiune, chiar dela 1742⁶⁾, dar contopirea ei cu

1) *ibidem*, p. 134—135.

2) *ibidem*, p. 129 și 134.

3) I. Bianu — N. Hodoș, *op. cit.*, II, p. 54—55, nr. 218, 219 și 220.

4) *ibidem*, p. 61, nr. 226.

5) G. Ionescu, *Spicuiri din trecutul tipografiei*, Buc. 1907, 92—94.

6) Pentru motivul că dela această dată nu se mai tipărește nimic la Școala Văcăreștilor și nici la M-rea Colțea. G. Ionescu consideră și alte 2 cărți (*Pravoslavnica mărturisire și Psaltire*) din 1745, ca tipărite tot la Școala Văcăreștilor. Această prelungire a activității tipografice la Școala Văcăreștilor

tipografia mitropoliei să a făcut cu patru ani mai înainte, după cum bine arată nota lui Neofit, publicată de Erbiceanu și comentată de noi mai sus. Ea era o instalație tipografică din cele mai bune și mai înzestrate, având între altele și pietrele de marmură necesare pentru prepararea chinovarului, care slujea la imprimarea în culoare roșie a gravurilor a titlurilor și inițialelor.

NOUA TIPOGRAFIE GRECEASCĂ

Am cunoscut până acum 2 tipografii grecești: una la Mitropolie, alta la M-rea Tuturor Sfintilor (Bis. Antim), la 1690 și 1716 ca date inițiale. Dela 1767 ne întâmpină titulatura unei noi tipografii grecești: Ἐν τῇ Νεοσυσταθείσῃ Τυπογραφίᾳ τοῦ Ὁρθοδόξου Γένους τῶν Πωμαλῶν, ἐν Βουκουρεστίῳ (In tipografia de curând înființată a neamului Ortodox al Romeilor¹). Date mai multe despre această tipografie aflăm dintr-o prefată²) a ieromonahului Partenie Metaxopulo, din Comunitatea marii mănăstiri împărătești, S-ta Maria Şümela. În această vreme Sfântul Mormânt întreprindea o acțiune de propagare a ideilor ortodoxe în estul Europei și în orient, din îndemnul Patriarhului Efrem al Ierusalimului. Cartea se adresa mai ales creștinilor din partea asiatică, Anatolia, arătându-le în grecește și turcește («deoarece am știut că voi nu înțelegeți limba greacă, și deci, nu cunoașteți tocmai bine scierile trebuincioase ale religiei...», astfel se adresa Partenie) dogma creștină ortodoxă. Tipografia, întemeiată de Alexandru Scarlat Ghica, «a fost adusă,—după cum ne spune Partenie în citata prefată,—aici, din Franția de către învățatul Ion Fali Gheorghe Constantin, cu multă muncă și cu mari cheltuieli, în dorul de a se tipări felurile carți, pentru îndestularea ortodocșilor creștini».

mi se pare nejustificată, pentru că indicarea editurei la aceste cărți este «tipografia domnească», titulatură pe care o avea, după cum am văzut, tipografia Mitropoliei (cfr. și Gr. Crețu, nota citată din Rev. p. ist. arch. și fil.). De altfel textul *Psaltirei* e slav, ceea ce mai degrabă se explică pentru o tipografie oficială, ca cea dela Mitropolie.

1) I. Bianu — N. Hodoș, op. cit., II, p. 176, nr. 354: Ὁρθόδοξος ὁμολογία (*Mărturisirea ortodoxă*).

2) ibidem, p. 184—188, nr. 360: Διδασκαλία χριστιανική τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν πιστεως (*Invațătură creștinească a credinței noastre ortodoxe*), tiparită la 1768. Vezi și nr. 361 și 362, alte două cărți grecești.

INNOIRI LA TIPOGRAFIA GRECEASCĂ

La sfârșitul unui *Abecedar mare* (Μέγα Ἀλφαριθμόν) tipărit la 1783 se spune clar, în grecește: «S'a înființat această nouă tipografie a neamului pravoslavnic al Grecilor... ca să se tipărească slobod orice carte folositoare celor învățați, scoalelor și bisericilor ortodoxe ale neamului nostru»¹⁾. Lucrarea tipografică o executase frații Nicolae și Ioan Lazari, de fel din Ianina, cunoscuți de altfel prin preocupările lor în legătură cu comerțul cărții și cel tipografic, încă din Aug. 1776, când obțin dela Alex. Ipsilante voia înființării a două fabrici de hârtie (*hartsburghii*), una pe apa Leuta (Jud. Prahova), alta pe apa Colentina (Jud. Ilfov)²⁾.

Numele acestora ca tipografi, se întâlnește nu numai pe cărți bisericesti, dar și pe o carte cu conținut științific, alcătuită de Iosif Misiodax și tipărită în 1784: *Insemnări fizice* (Σημειώσεις Φυσιολογικαὶ³⁾).

Aduseseră acești doi meșteri tipografi literă grecească de toate mărimile, ornamentează tipografice multe și variate, cifre arabe și grecești. Răsfoind prima lor carte, *Abecedarul* sus amintit, ai impresia că te găsești în fața unui *probar* tipografic, în care găsești modelele tuturor literelor, semnelor de punctuație, într'un cuvânt ale întregului material tipografic disponibil, ilustrat într'un manual, nu mai puțin folositor și din punct de vedere didactic. Această tipografie prezintă forma cea mai evoluată dintre tiparele grecești în epoca veche a culturii românești.

TIPOGRAFIA GRECEASCĂ DE LA ISVORUL TĂMĂDUIREI

Se pare că tipografia fraților Lazari a fost cedată, după câțiva ani, altora, pentru că pe ei îi găsim, la 1789, închinând Domnitorului Nicolae Mavrogheni cărți tipărite într'o nouă tipografie grecească, instalată la Biserica lui Mavrogheni cu hramul Isvorului Tămăduirei (la Cișmea). Este vorba de traducerea grecească (după *Mémoires historiques et géographiques sur*

1) I. Bianu — N. Hodoș, *op. cit.*, II, p. 283.

2) G. Ionescu, *Spicuri...*, 56—58.

3) I. Bianu — N. Hodoș, *op. cit.*, p. 300, nr. 482. Vezi, pentru aceiași tipografi și indicele *Bibliografiei*, vol. II, a lui Bianu și Hodoș.

RĂDUCANUL CLINCEANU,
biv vel stolnic, mai târziu mare
clucer. După o miniatură, pro-
prietatea Doamnei Zoe N.
Moscu, născută Dunka (ne-
poată).

Pe dosul portretului, în chirilică, de mână : *Marele Clucer Răducanul Clinceanu născut la 1770 Noemvrie 15, zugrăvit la 1838 Decembrie 15. București.*

DUMITRACHE TOPLICEANU,
biv bel sluger, mai târziu mare
agă. După o pictură în ulei,
proprietatea Doamnei Zoe N.
Moscu, născută Dunka (ne-
poată). — Academia Română,
secția stampe, are copii foto-
grafice după ambele portrete.

*la Valachie... par Monsieur B****, tipărită la Frankfurt și Leipzig, în 1778) a *Descrierii Valahiei* de generalul Bauer și de *Faptele vitejești ale lui Mavrogheni* povestite de Căminarul Manolache Persiano¹⁾. Tipograf era un oarecare Dumitru, iar titulatura: «în tipografia înființată de curând cu sprijin domnesc, dela Isvorul Tămăduirii dela Cișmea, în București»²⁾.

TIPOGRAFIA NOUĂ DELA CIȘMEAUA LUI MAVROGHENI

Vadul tipografic se făcuse la Cișmea din sec. al XVIII-lea! În Aug.—Noemvrie 1817 se îndeplinește, sub Ioan Ghe. Caragea, formalitățile pentru deschiderea unei tipografii noi, cu pretențiuni mai mari, cu obligații mai grele din partea proprietarilor făță de divan, în legătură cu luminarea obștei. Astfel, nu se acorda monopol tipografic numai acestei tipografii din București, ci funcționa și a Mitropoliei³⁾. Cărțile bisericești trebuiau censurate de Mitropolit. Gazete n'avea voe să tipărească, decât «cele ce privesc asupra iubirei de învățături», iar nu și altele, «precum cer întocmitori acesei tipografii». Eforii tipografiei noi, Dr. Const. Caracaș, stolnicul Răducanul Clinceanu și slugerul Dumitrache Topliceanu aveau obligația de a înzestră biene tipografia cu material și grecesc și românesc (cirilic), pentru ca autorii să nu mai fie nevoiți să se adreseze pentru tipărire «la locuri depărtate» (făceau concurență tipografiile cirilice din Buda și Viena). Trebuia să împarte gratuit «filazi și alte mici cărți celor săraci copii dela școală». Cinci la sută din câștig trebuiau vârsați «Spitalului Iubirei de oameni». În schimb, timp de 20 ani, în afara de tipografiile Mitropoliei și de a Episcopiei Râmnicului, nu se mai putea deschide o alta tipografie în cuprinsul Țării Românești. Tipografia se instală în casele celea Domnești

1) *ibidem*, p. 332—334, nr. 531 și 532: Περιγραφὴ τῆς Βαλαχίας și Συνοπτικὴ περίληψις τῶν ἡρωϊκῶν κατορθωμάτων τοῦ... Νικολάου Πέτρου Μαυρογένη.

2) ...εν τῇ νεοσυσταθεῖσῃ Τυπογραφίᾳ δὲ' Αὐθεντικῆς ὑπερασπίσεως, κατὰ τὴν Ζωδόχου πηγῆν τοῦ Τζερμέ, τὴν εν Βουκουρεστίῳ (*ibidem*, 333).

3) Amintim câteva din tipăriturile Mitropoliei din această vreme: *Molitvenic bogat*, 1819; *Rugăciuni către Născatoarea de Dumnezeu*, 1819; *Apostol*, 1820; Ioan Hrisostom, *Cuvinte la înuirea capului Sf. Ioan*, 1820 și ale aceluiasi *Cuvinte șase pentru preoție*, etc. (Cfr. I. Bianu și Dan Simionescu, *Bibliografia românească veche*, III, (1817—1830) sub tipar).

la Cișméoa răposatului Domn Mavrogheni¹⁾), sau cum zice însăși titulatura cărților tipărite: «în privileghiata typografie a Dumnealor ot Cișméoa răposatului întru fericire Domn Mavrogheni din București», sau «în cea de nou făcută typografie a Dumnealor». În afara de *Legiuirea lui Caragea*, din 1818²⁾ (prima carte ieșită de sub teascurile ei), amintim, ca model de execuție tipografică, *Psaltirea* din 1820, de format in folio, 5+172+2 foi, primele și ultimele nenumerotate. Cartea are numeroase gravuri, xilografii executate de meșteri mai vechi dela Neamț, cum de pildă Costantie, Ghervasie și alții³⁾. De altfel, chiar eforii typografiei își dau seama de importanța lorului lor, în prefața din care extragem rândurile de față:

...Dar fiind că cele bune, ca să nu să stingă de vréme, céiace pre toate le mistuiaște, trebuie adese oră a să înnoi; pentru acăsta și noi am pus silință ca să se tipărescă și acum, însă dupre chipul carele să véde, cu slova adeca mare și cu typărirea curată; privind întâi spre podoaba sf[i]ntelor Bisericăi, la care socotim că sint foarte potrivite; iară după aceia și spre usurarea celor ce s-au însărcinat cu povara bătrâneților, a căroră vedere, precum are trebuință de ajutorul sticlelor, așa și de al slovelor. Pentru aceia și ne rugăm, ca primindu-o și folosindu-se, să-ș(i) aducă aminte și de noi întru cetire, precum și noi de ei întru typărire.

Eforii typografiei.

Costantin Caracaș, doftorul politiei.

Răducanul Clinchanul biv vel stolnic.

Dumitrache Topličanul biv vel sluger.

SECȚIA DE CĂRȚI GRECEȘTI

Noua typografie nu-și rezervă numai tipărirea de cărți bisericești, ci, începând cu anul 1820, publică în grecește, o *Culegere de diferite tragedii* de o importanță foarte mare pentru istoria teatrului în România. Editorul lor, Hristofor Crateros, le dedică lui Gheorghe Leventi, interpretul consulului rusesc din București, precedând *Culegerea* de o prefață în care arată că «teatrul grecesc întemeiat — într'un ceas bun — aci după atâtea veacuri, a stârnit emulație printre mulți iubitori de neam, să traducă

¹⁾ Documente referitoare la typografie s'au publicat de V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, X—A, p. 428—434; de G. Ionescu, *Spicuri...*, p. 97—103 și de Emil Virtosu, *I. Heliade-Rădulescu*, Buc. 1928, p. 8—15 (din publicațiile Așezământului Cultural Ion C. Brătianu).

²⁾ I. Bianu și Dan Simionescu, *op. cit.*, nr. 983.

³⁾ *ibidem*, nr. 1083. Vezi și nr. 1030 (*Apologhia*, 1819); 1050 (*Viiata Sf. Vasiliu cel Mare*, 1819); 1078 (Paris Mumuleanu, *Rost de poezii*, 1820); 1079 (*Pentecostar*, 1820), etc.

în versuri și în proză diferite tragedii», la a căror tipărire «au contribuit, spune Crateros într'o notă, și nobilii locuitori din București cu obolul lor generos»¹⁾.

Iată titlurile și traducerile lor în românește, aşa cum le-am înregistrat și în *Bibliografia românească veche*, vol. III, (1817—1830), nr. 1087, lucrare ce va apărea în curând printre publicațiile Bibliotecii Academiei Române²⁾.

Vol. I. Βροῦτος. Τραγῳδία παρὰ Βολταῖρου. Μεταφρασθείσα ἐλευθέρως διὰ στίχων Ἰαμβικῶν. Παραστάθη εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ θέατρον πρώτην φορὰν κατὰ τὴν 17 Μαρτίου τοῦ 1820 ἔτους. Ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ νεοσυστάτου Τυπογραφείου κατὰ τῷδε 1820. (Brutus, tragedie de Voltaire. Traducere liberă în versuri iambice. A fost reprezentată pentru prima dată pe scena teatrului din București la 17 Martie în anul 1820. În Tipografia de curând întemeiată în București 1820).

Φιλιππος. Τραγῳδία. Συγγραφείσα παρὰ τοῦ Βίκτωρος Ἀλφιέρου, καὶ ἐκ τῆς (sic!) Ἰταλικῆς μεταφρασθείσα εἰς τὴν καθομιλουμένην γῆμῶν διάλεκτον. Παραστάθη εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ θέατρον πρώτην φορὰν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1820. Ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ νεοσυστάτου Τυπογραφείου 1820. (Filip, tragedie scrisă de Victor Alfieri și tradusă din italienește în limba noastră vorbită. A fost reprezentată pentru prima dată pe scena teatrului din București în luna lui Mai a anului 1820. În Tipografia de curând întemeiată în București 1820).

Ὀρέστης. Τραγῳδία. Συγγραφείσα παρὰ τοῦ Βίκτωρος Ἀλφιέρου, καὶ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς μεταφρασθείσα εἰς τὴν καθομιλουμένην γῆμῶν διάλεκτον. Παραστάθη εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ θέατρον πρώτην φορὰν κατὰ τὴν 21 Νοεμβρίου τοῦ 1819. Ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ νεοσυστάτου Τυπογραφείου 1820. (Orest, tragedie scrisă de Victor Alfieri și tradusă din italienește în limba noastră vorbită. A fost reprezentată pentru prima dată pe scena teatrului din București, la 21 Noemvrie 1819. În Tipografia de curând întemeiată în București, 1820).

1) Εἰς τὴν ἑκδοσιν τοῦτων συνήργησαν μᾶλιστα καὶ οἱ εὐγενεῖς κάτοικοι τοῦ Βουκουρεστίου διὰ τῆς γενναίας συνδρομῆς των.

2) Colaborator părții grecești, din acest volum, a fost ales, de regretatul Ion Bianu, d-l N. Camariano; compară și C. Erbiceanu, *Bibliografia greaca*, Buc. 1903, p. 202 și 205.

Vol. II. Μερόπη Τραγῳδία. Μετάφρασις ἐλευθέρα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τὸ νέον Ἱαμβικόν. Παραστάθη εἰς τὸ πεζὸν ἐν τῷ ἐνταῦθα Θέατρῳ πρώτην φορὰν κατὰ τὴν 2ον Ἀπριλίου τοῦ 1819 ἔτους. Ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ νεοσυστάτου Τυπογραφείου. 1820. (Merope, tragedie. Traducere liberă din franțuzește în noul metru iambic. A fost reprezentată în proză pentru prima dată pe scena teatrului de aci la 20 Aprilie, anul 1819. În Tipografia de curând întemeiată în București, 1820).

TIPOGRAFIA DE MUZICĂ BISERICEASCĂ

Pe la anul 1816 se știe că a venit în București Petre Manuil din Efes, pentru aceasta numit și Efesiul, care a înființat la Biserica Sf. Nicolae Șelari o școală de muzică bisericească¹). Efor special al școalei este numit de Caragea Vv. vornicul Grigore Băleanu. Acesta îndeamnă pe Petre Efesiul să toarne semne muzicale de psalție, pentru că să termine neajunsurile aduse de lipsa cărților tipărite și pentru că să scutească pe acei care studiază muzica, de osteneala copierii², cum se exprimă Efesiul însuși. Aurarul din București, Serafim Cristodulo, face caractere muzicale și astfel avem, la București, prima tipografie de muzică bisericească «din toată lumea ortodoxă orientală»³).

Cărțile tipărite de P. Efesiul sunt Νέον Ἀναστασιματάριον, 1820 (*Noul Anastasimatar*) și Σύντομον Δοξαστάριον, 1820 (*Scurt Doxastar*).³)

Eforii tipografiei dela Cișmea, din care murise dr. Const. Caracaș la 1828,⁴) vând tipografia, la 11 Oct. 1830, lui Eliade, care o modifică fundamental, potrivit vastelor lui planuri de activitate literară și culturală.⁵) Dela aceasta data se înmulțesc tot mai mult tipografiile în București; carteza bisericeasca este tot mai mult copleșita de opere literare, istorice, didactice, științifice, etc., deși tipografia Mitropoliei lucra încă, dar sub firme

1) Nic. M. Popescu, *Viața și activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, Buc. 1908, p. 16.

2) *ibidem*, p. 19.

3) O analiză competentă a lor a dat Prof. Pr. Nic. M. Popescu, *op. cit.*, p. 19 — 23.

4) G. I. Ionescu Gion, *Portrete istorice*, Buc. 1894, p. 25 — 45.

5) Emil Virtosu, *Eliade ca tipograf*, în *Revista Arhivelor*, I (1924 — 1926), p. 366 — 369; același, *I. Eliade Rădulescu*, Buc. 1928, p. 5 — 29: *Despre tipografia lui Eliade*.

noi, ca «Tipografia bisericeasca a Mitropoliei», apoi dela 1856 «Nifon Mitropolitul», iar în Iulie 1860 se numea «Tip. Statului, numită Nifon». (cfr. Gr. Crețu, *op. cit.*, p. 7, nota 1).

Cu tipografia lui Eliad începe o eră nouă în viața tipografică a Bucureștilor, epocă într'adevăr modernă, prin aspirațiile ei, prin caracterul operelor ce se tipăreau, prin rafinamentul artistic ce intervenea în alegerea mijloacelor tehnice tipografice.

In epoca veche tipografia a fost aproape singurul factor cultural. Tipografiile din București, atâtea la număr, au împărtășiat lumina și credința în toată România de dincolo de hotarele strâmte și nefirești ale Munteniei de odinioară. S-au găsit cărți d'ale tipografiilor Bucureștilor prin multe sate din Basarabia (v. Dim. I. Balaur, *Biserici în Moldova de Răsărit*. Cărți românești de slujbă bisericească care au trecut Prutul (veac. XVIII-XIX). Buc. 1934). Au trecut cărțile românești de slujba bisericească tipărite în București, nu numai Prutul, dar și Carpații, în Ardeal. (v., de pildă, liste date de Atanasie Popa, *Biserici vechi de lemn românești din Ardeal*, în *Anuarul Comisiunii Monumentelor istorice, secția pentru Transilvania*, 1930—1931, Cluj 1932, p. 184—185, 202, 227 (Octoihul din 1746 cred că e bucureștean), 254—255, 313). Activitatea tipografică a Bucureștilor, în veacurile trecute, a jucat un rol de seama în dezvoltarea literaturii române și în consolidarea ortodoxiei în general. Arta tipografică română a înregistrat un progres însemnat prin tipăriturile ei. Limba românească de asemenea a folosit, întrucât tipăriturile, prin larga lor circulație, au contribuit la unitatea și îmbogățirea ei. Spiritul profund religios al generațiilor trecute s'a format, de sigur, și la lectura acestor cărți bisericești. Astăzi, prin înființarea de centre tipografice în jurul marilor mănăstiri, noi nu vedem decât o firească continuare a tradiției noastre culturale, care am văzut că a dat roade atât de bune în trecut.

PRIMUL SFAT ORĂȘENESC AL BUCUREȘTIILOR

DE CONST. MOISIL

Vechea organizație administrativă a Capitalei noastre este prea puțin cunoscută. Din informațiile ce posedăm astăzi asupra ei rezultă, că la fel cu celealte orașe ale țării, Bucureștii au fost administrați până pe la sfârșitul veacului al XVII-lea de un sfat compus dintr'un «județ» și 12 «pârgari». Acest sfat făcea nu numai acte de administrație orășenească, dar avea și dreptul de a confirma prin aşa numitele «cărți ale orașului» vânzări și cumpărări de imobile, delimitări și schimburi de proprietăți.

Odată cu stabilirea domniei Fanarioților această veche organizație orășeneasca dispare încetul cu încetul și în locul ei întâlnim «marea vornicie a politiei» — adică a orașului — secundată de «agie» sau poliția orășenească.

Natural că prin noua organizație autonomia comunala a încetat cu desăvârșire, de oarece marele vornic al politiei era numit de Domn, ca orice alt dregător, și nu avea nici o legătură electorală cu locuitorii orașului.

Această stare de lucruri a durat până la Regulamentul Organic (1831), când odată cu modificarea în sens «europenesc» a administrației centrale — în locul vechilor dregătorii s-au instituit departamentele ministeriale — s'a modificat și administrația orășenească, înlocuindu-se marea vornicie a politiei printr'un «sfat orășenesc» ales de cetăteni.

Boierii conservatori, cari au staruit pe lângă guvernul rusesc să introducă Regulamentul Organic, au pus în acest regulament și un capitol privitor la organizarea «sfatului oră-

șenesc al orașului București . Acest capitol forma Anексul Nr. 2 al Organicescului Regulament și cuprindea normele după care urma să se facă alegerile pentru noul sfat orașenesc, atribuțiunile lui și modul de a administra averea orașului.

Puțin în urmă Adunarea Obștească a modificat acest capitol în sensul, că prevederile lui s-au extins și asupra celorlalte orașe, formând astfel un «Regulament pentru sfaturile orășenești dupre orașale prințipatului Valahii»¹⁾.

Dispozițiile principale privitoare la sfatul orașului București erau următoarele:

Sfatul se alcătuiește din 5 «madulari» — membri — dintre care unul va fi «prezident» și altul casier. Sfatul se va alege în fiecare an la începutul lunii Octombrie (art. 1).

Pe lângă cei 5 «madulari» se vor mai alege alți doi ca la întâmplare de a lipsi vreunul cu totul din numărul mădularilor, să se orânduiasca în locu-i dintre acești doi candidați aleși de obște» (art. 3).

Dreptul de alegători îl au toți locuitorii «de legea creștină», în vîrstă de 25 de ani și care poseda «un acaret nemîscător» în valoare de 5000 lei. Diutre străini vor putea fi alegători aceia, care locuiesc în oraș de doi ani, platesc o chirie de cel puțin 300 lei și vor declara în scris, că se vor supune la toate îndatoririle orășenești (art. 4).

«Cădere de a fi aleși madulari ai sfatului orășanesc o au numai pămânenii în vîrstă de 30 de ani și cu un «acaret nemîscător» în valoare de 20.000 lei. Strainii spre a fi aleși vor trebui în plus să se «lepede de orice protecție străină» (art. 5).

Formalitatea alegerilor se fixează astfel: alegătorii se vor întruni în «mahalalele respective, în localurile fixate din timp, și «pe potriva numărului locuitorilor vor alege pe cei mai cinstiți dintre dânsii și pe cei mai vrednici de credință obștii . La București deputații se vor alege unul la 30 de alegători. Vor trebui să fie cel puțin 40 de deputați «ca să poată a se îndeletnici întru alegerea mădularilor sfatului orășenesc». Spre a fi alegător sau deputat sau mădular al sfatului orașenesc, nu se va face nici un fel de deosebire de rang» (art. 6).

Deputații se aleg pe trei ani. Ei se întrunesc în Octombrie

1) Cf. *Ale obicinuitei obștești adunari lucrările din anul 1832 p. 1 urm. și Regulamentul Organic, ediția 1847 p. 160 n. 1.*

al fiecarui an în Casa Sfatului și aleg pe cei 5 mădulari ai sfatului orașenesc.

«Foile de alegători» pe mahalale se întocmesc în luna Iulie a fiecarui an, iar în August se primesc reclamațiile «atingerătoare de dreptul înscrerii acestor foi» (art. 8).

«Alegerea mădularilor sfatului orașenesc, precum și a deputaților alegători se va face după cele mai multe glasuri unite», adică cu majoritate de voturi (art. 9). Deși în regulament nu se vorbește de balotaj — «balotație», cum se zicea atunci — totuș încă dela prima alegere s'a ivit un astfel de caz, cum vom vedea mai jos.

Este interesant modul cum se prevede răsplata mădularilor sfatului orașenesc, cari își vor îndeplini datoria cu conștiințoțitate:

«Slujbele sfatului orașenesc fiind cea mai multă parte după a orașanilor bună încredințare, și ca drept o datorie pusă asupra locuitorilor celor mai de frunte a fieșcăruia oraș, și carii după al lor haracter obștesc nu se pot răsplăti prin plată de leafă, este cu dreptul de a statornici folosirile ce se cuvin celor ce vor împlini aceasta sarcină cu un chip cinstit și läudat.

«Drept aceea fieșcare mădular al sfatului orașenesc, de ori ce treaptă va fi, va avea dreptul și cădere de nobilitate în toată vremea ce se va afla întru îndeletnicirile slujbii lui, iar fiind neguțător va fi apărat de plata patentii, iarăș în câtă vreme se va afla slujind; și de se va alege în trei ani de rând și își va urma datoriile slujbii lui cu destoinicie, va fi apărat de această plată în toată viața lui și se va înscrie în rândul neguțătorilor de treapta întâi și mai cu osebire va dobândi dreptul de a fi ales mădular la judecătoriile de comerț.

«Cei care prin a lor destoinicie vor arăta slujbe însemnatăore, vor dobândi titluri de nobilitate, sau numai pe obrazul său, sau și pe obrazul fiilor lui...

«Mădularile ce vor fi din treapta nobilității, de vor fi aleși și pe al treilea an și vor împlini slujbele lor cu râvnă în cursere de trei ani de plin, vor dobândi căderi a se înălța în ranguri». (art. 40).

La Arhivele Statului se păstrează un dosar depus de primăria orașului București și intitulat: «Delă în pricina

sfatului orășenesc și a așezării lui, 1831 Oct. 12 . Tot aici se păstrează și un dosar depus de Marea Vornicie a treburilor din lăuntru (ministerul de interne), intitulat: Dela pentru sfatul orășenesc al politiei Bucureștilor de asemenea din 1831¹⁾. Aceste dosare cuprind actele alegerii primului sfat orășenesc, în conformitate cu dispozițiile de mai sus ale Regulamentului Organic.

Din actele acestea se constată că formalitățile alegerii au decurs în modul următor:

La 4 Octombrie 1831 marele vornic din launtru (ministrul de interne) Gheorghe Filipescu înaintează un raport generalului Kisselleff «deplin împuternicitul președinte», propunând să se dea însărcinare marelui vornic al politiei Constantin Cantacuzino și căminarului Gheorghe Bibescu — viitorul Domn — ca să îndeplinească toate formalitățile cerute de regulament pentru alegerea sfatului orașenesc.

Aceștia fixează mai întâi localurile din diferitele mahalale, unde urmează să se întrunească alegătorii și apoi îi convoacă pe aceștia pentru ziua de 8 Noemvrie, ca să aleaga pe deputați.

Convocările s-au facut prin «țirculari», cari s-au citit în toate bisericile din oraș, trei Duminici de a rândul.

Din foia de numele deputaților se constată că s-au ales în «văpseaua neagră» (culoarea de negru) 18 deputați; în văpseaua roșie, 12; în văpseaua galbenă 21; în văpseaua albastră 15; în văpseaua verde 13 deputați, iar la Foișor 1. Deci în total 80.

Deputații aleși au fost convocați apoi pentru ziua de 15 Noemvrie în Casa Orașului, spre a alege măduarile sfatului orașenesc. Au luat parte la alegere numai 68 de deputați.

La primul scrutin un singur candidat a întrunit majoritatea de voturi — «legiuитеle glasuri», — vornicul Constantin Câmpineanu (44 voturi).

Atunci s'a făcut un al 2-lea scrutin între primii 8 candidați, cari au întrunit voturi mai multe, dar fără Câmpineanu.

Cu acest prilej au întrunit majoritatea candidații: vornicul Constantin Cantacuzino (56), Gheorghe Papa (48), căminarul Gh. Bibescu (44), hatmanul Mihai Filipescu (39) și Iancu Raducanu (39).

1) Delă = dosar. Primul are cota: Municipiul București, dosar Nr. 25 831; al doilea: Administrative vechi, dosar Nr. 380 831.

Deoarece însă acești doi din urmă au avut un număr egal de voturi, s'a declarat «balotaj» (balotaj) și s'a făcut un nou scrutin între ei.

De astă dată majoritatea a avut-o Iancu Răducanu (66 voturi). Deci mădularile alese erau: Constantin Câmpineanu, Constantin Cantacuzino, Gheorghe Bibescu, Iancu Răducanu și Gheorghe Papa.

Aceștia au și fost recomandați marei vornicii din lăuntru ca să fie întăriți de Kiszeleff și acesta îi întărește la 22 Noemvrie.

Dar între timp Constantin Câmpineanu a demisionat, iar Gh. Papa s'a constatat că este supus străin.

Deci s'a făcut o nouă alegere la 25 Noemvrie, pentru locul rămas vacant prin demisia lui Câmpineanu și s'a ales serdarul Ștefan Ioan. Cât privește pe Gh. Papa, a declarat că nu are supușenie străină.

Alegerile terminându-se astfel, primul sfat orășenesc al Bucureștilor a rămas compus în felul următor: președint, vornicul Constantin Cantacuzino, iar membri: Gh. Bibescu, Gh. Papa, Ioan Răducanu și Ștefan Ioan.

Cum vedem dispozițiile regulamentului s'au dovedit a fi destul de democratice, de oarece în compunerea acestui sfat, cu toată puterea mare ce o avea boierimea pe acele vremuri, au putut intra, alătura de trei boieri, și doi negustori.

Dăm mai jos actele cele mai importante privitoare la această alegere, transcrise cu particularitățile limbajului de cancelarie al timpului.

I

1831 Oct. 9. *Deplin împuernicitul președint ghinăral Kisilef către Dvornicia cea Mare.*

Unindu-mă cu raportul Marii Vorniciei dela 4 Octombrie No. 6173, îi pui înainte să să orânduiască dumnealui marele vornic al politiei Costache Cantacuzino președint și d-lui căminar Iorgul Bibescu viză-președint al adunării alegătoare de mădułării sfatului orășenesc din București.

Dvornicia însă nu va dăpărtă mijloacile îngrijirii de a

da în înțelegerea publicului cuviința aceștii instituții, priveghind ca fiecare ocol să-și aleagă dipotații săi dintre cei mai de cuviință mahalagii și mai cunoscuți de oamini să îspravă în oraș.

No. 134. Intocmai după orighinal, șeful secții
(ss) G. Grădișteanu

(Arhivele Statului, Municipiul București, dos. No. 25 fila 2; Originalul în limba franceză *Ibidem*, Adm. vechi dos. Nr. 380 f. 48).

2

1831 Oct. 12 *Dvornicia Mare din lăuntru a Principatului Țării Românești către dumnealui vel dvornic de politie Costache Cantacuzino.*

In urma însărcinării dumitale cu prezidenția adunării depotaților pentru alegerea mădularilor Sfatului Orășanesc al politiei Bucureștilor, răportuind Dvornicia și d-lui daplin înputernicitului prezedent, au primit predlojenie cu Nr. 134, întărită de acelui raport, după care predlojenie să alătură dumitale pă lângă această copie și poaltește pe dumneata Dvornicia, ca înțelegându-te cu dumnealui căminarul Iorgul Bibescul să vă îndeletniciți întru aceasta cu urmare întocmai dupe coprinderea predlojeniei.

Marele Dvornic dinlăuntru (ss) Gheorghe Filipescu

Nr. 6534.

Şeful Secții (ss) G. Gradișteanu
(*Ibidem*, Adm. vechi dos. 380 f. 50; Municip. Buc. dos. 25 f. 1).

3

1831 Nov. 2 *Constantin Cantacuzino și Gheorghe Bibescu către Marea Dvornicie din launtru.*

După toată putincioasa alegere pentru obrazele într'ale căror case rumează să face strângerea mahalaglii fiecareia mahalali, spre alegerea dipotaților pentru întocmirea Sfatului Orășanesc, li s'a și dat pe a mâna poruncile cinstitei Mari Dvornicii, ca Duminica viitoare la 8 ale urmatorului, adunându-se să-și facă alegerea dipotaților fară întârziere, dar să trimită

cinstita Dvornicie, din asămănamele publicații închipuite pă numele boerilor și neguțătorilor într'ale cărora case s'au hotărât a se face adunarea, pă care binevoind să trimiță fară zăbavă prea osfinții sale ocârmuiorului sfintei Mitropolii, poftindu-să a le împărți pă la biserici, ca la mai sus hotărâta zi, după săvârșirea sfintei liturghii, să le citească prin biserici, a ști fieșcare mahalagiu mai de ispravă, unde trebuesc să meargă, împreună cu preoții spre alegerea dipotaților.

Nr. 866.

Către aceasta să trimită cinstitei Dvornicii și foaie de numele boerilor și neguțătorilor, într'ale cărora case s'au hotărât a să face adunarea mahalagiilor după publicația Dvorniciei.

(*Ibidem*, Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 4)

4

Tircular

Să dă știre tuturor lăcuitarilor ai Mahalalei . . din orașul . . . că stăpânirea socotind ca îngrijirea pentru toate cele ce privesc la buna fericire unui oraș, nu poate fi mai bine încre-dințată de cât acelora care mai cu osebire să folosesc dintr'însul și dorind să dea atât aceluia oraș, cât și celorlaite orașe slobode ale Valahiei o nouă doavadă a părinteștii sale îngrijiri, au socotit să le daruiască dreptul de a-și chivernisi ale lor interesuri prin sfaturi orășenești, alcătuite din mădulari aleși de către însuși lăcuitarii aceluia oraș, rămâind întru a stăpânirii îngrijire. ca mădularile fieșcăruia sfat să-și păzească datoria lor și să nu întoarcă spre împartele folos un drept care s'au întocmit pentru toți de obște. De aceea spre a să alcătui un asemenea sfat, și într'acel oraș, toți mahalagii ce lăcuesc într'acel oraș, vă veți îndeletnici împreună să alegeti un deputat, în care veți avea mai multă credință și carele să fie gata, așteptând înștiințarea stăpânirii, ca să meargă la adunarea ce este să se facă la un loc hotărât, ca un orânduit din partea tuturor mahalagiilor săi, va sluji la alegerea mădularilor și a prezidentului aceluia sfat orășenesc.

Veți ști însă aceasta, că vi să dă soroc trei săptămâni numai,

și la sfârșitul săptămânii cei după urmă, și deputatul acela ce-l veți hotărî, trebuie să fie ales negreșit, pentru a căruia alegere veți da în scris la isprăvnicat, ca și isprăvnicatul să-l trimite fără zăbavă la stăpânire.

1831. Marele Dvornic din lăuntru
(*Ibidem*, Adm. vechi dos. Nr. 380 f. 2).

5

1831 Nov. 2 Aga Costandin Cantacuzino și căminarul Iorgui Bibescu către Agie.

Cinstitei Agii a Politiei

Iată să trimite cinstitei agii alăturata foaie de numele ohrazelor într'ale cărora case s'au hotărât a să face adunarea mahalagilor din fieșcare mahala, spre alegerea dipotaților pentru întocmirea Sfatului Orășănesc, după care binevoind prin asemănate foi ce poruncim d-lor boerilor comisari, ca prin ai d-lor civornici, Dumineca viitoare, la 8 ale următorului, dimineața, adunând în fieșcare mahala pă mahalagii cei mai de cinstă și de ispravă, să-i ducă la casile hotărîtilor anume boeri sau neguțători, ca să facă înscrisă alegere a dipotaților. Pentru care aceasta, fără îndoială, și cinstita Agie va fi silitoare a lua să-vârșire la mai sus hotărâta zi spre îndeplinirea poruncii stăpânirii.

Nr. 867.
(*Ibidem*, Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 5)

6

1831 Nov. 9 Vel dvornic al politiei Costandin Cantacuzino și căminar Iorgul Bibescu către Agie.

Cinstitei Agii.

După punerea la cale ce este făcută pentru alegerea mădu-lărilor Sfatului Orășănesc, din preună cu dipotații orânduiți din partea fieșcăriea mahalali într'această Capitală, fiindcă la 8 ale următoarei negreșit urmează să fi ales toți dipotații după poruncile cinstitei Mari Dvornicii și îndemnarea ce și prin boerii

comisari s'au făcut tutulor mahalaiilor întru aceasta, și anume să dea în cunoștință cinstitei Agii, făcându-să poftitoare cerere a binevoi să străsnicească poruncile către boerii comisari, cu coprindere ca la 15 ale acesteia, adică în Duminica viitoare, strângând pă toți acei dipotați aleși de către mahalagii, cari împreună cu dumnealor, sau cu epistatul mahalailor, la mai sus pomenita zi, de dimineață, să vie la orânduita Casă a Sfatului, în Piața Târgului, unde ne aflăm și noi, a sa face negreșit și alegerea mădularilor Sfatului, după porunca înnaltei stăpâniri. Pentru care aceasta, socotim fără îndoială că și cinstita Agie va fi sălitoare a nu să pricinui vreo înpiedicare ca un lucru spre obștesc folos.

Nr. 884 (*Ibidem*, Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 3).

7

1831 Nov. 15 Constantin Cantacuzino și Iorgu Bibescu către Marea Dvornicie dinlauntru,

Potrivit cu copriuderea cărții cinstitei Mari Dvornicii cu Nr. ¹⁾, astăzi la 15 ale următoarei, făcându-se adunarea depotaților pentru alegerea Sfatului Orășanesc al politici Bucureștilor, s'au săvârșit cu toată formalitaoa și alegerea mădularilor acestui Sfat. Pentru care, pălângă aceasta, iată sa trimit și alaturatul jurnal, ce s'au încheiat, și să vede însemnat și cu iscăliturile tutulor depotaților ce s'au aflat față la alegerea mădularilor acestui Sfat.

Glasuri 44 d-lui vornic Câmpineanu
— 56 d-lui Constandin Cantacuzino
— 44 căminar Iorgul Bibescu } la al 2-lea alegere
— 48 kir Gheorghe Popa }
— 55 kir Iancul Răducanu, la al 3-lea balotație fiind de o potrivă la 39 glasuri cu d-lui hatman Mihai Filipescu la 2-lea alegere.

(ss) Constandin Cantacuzino, Gheorghe Bibescu
Nr. 893 (*Ibidem*, Adm. vechi dosar Nr. 380 f. 248).

¹⁾ Incomplet în actul din dosar.

J U R N A L.

Anul 1831, depotații orașului Bucureștilor adunându-se astăzi Duminică 15 Noemvrie la Casa Orașului, supt prezenția dumnealor dvornicului Costache Cantacuzino și a căminarului Iorgu Bibescu, au ales pentru o curgere de un an prin buletinuri, după glasurile cele mai multe, madulari ale orașanescului sfat acestui oraș București pe dumnealor dvornic Constantin Câmpineanu, dvornic, Constantin Cantacuzino, căminar Iorgul Bibescu, Kir Iancul Răducanu, Kir Gheorghe Papa, dându-le cădere a strângă veniturile și a chivernisi toate interresurile orașului, puiind în lucrare toate cele ce se vor socoti de folos pentru fericirea și înflorirea orașului. (ss) Costaudin Cantacozino, Gheorghie Bibescu, Dumitache Clucerul, Ioan Roset, Dimitrie D. Dediu, I. M. Coadă, C. Crețeanu, Athanasie Sterian, Sc. Prejbeanu, Costandin Voinescu, Niculae Theodoru, Ioan Răducanu, Take Zisul, Gheorghie Papa, Nicolae Medelniceru, Nicolae Slugeru, Grigore Mosu, Costandin Cernăvodeanu, Ioan Balăcescu, Nicolae Herișescu, Iordache Ciupagea, Ioan Papadopol, Hristofor Mustacov, Athanasie Dimitriu, N. Cozoni, Athanasie Cazot (?), Gheorghie Balteanu, Paris Mumuleanu, Costaudin Serghiescu, Nicolae Marchidis, Manolache Logofăt, deputat, Gheorghie Vistier, Costandin Ioan Medelnicer (Caramanlău), Apostolache Stanescu, Theodor Dimitriu, Iovan Gelepu, Dumitache Logofăt, Iorgu Nicolau, Nica sin Costandin, Aleco Manciu, Petre Vatafu, Capitan za lefecii Theodor Anghelescu, Dumitache Eclesierescu, biv polcovnic, Nicolae Nica sărdar, Gheorghie Medelniceru, Costache Rădulescu, Ionița Brașoveanu, Gheorghie Vataf, Vasile Logofăt, Matachie, Iancul Borănescu, Marcul Ramurescu, Logofatu Tudosie, Ionița Anghelopoulos, Lazăr Mizilea, Gheorghie Uleierul, Hristachiță Logofăt, Tudorache Ceaușul, Anastasie sin Pavel, Ivancea Tabacu sin Ruse, Stoian Bacanu, Vornicu Vladu, Dumitache Spiridon, Hagi Garabet, Hagi Naset, In lipsa polcovnicului Ghenea, Mihai Erbaru, Ioniță Dascalu, Mitrea,

(*Ibidem*, Adm. vechi dos. Nr. 380 f. 249 original; Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 14 copie).

LISTA MAHALALELOR

Văpseaua roșie avea următoarele mahalale: Șerban Vodă, Curtea veche, Sf. Gheorghe nou, Sf. Gheorghe Vechi, Răzvanu, Sf. Nicolae din Șelari, Măgureanu, Scaune, Biserica Doamnei, Stelea, Sf. Ioan nou, Colțea.

Văpseaua albastră: Doamna Bălașa, Dobroteasa, Apostol, Sf. Ecaterina, Radu Vodă, Bărbătescu, Popescu, Sf. Spiridon nou, Cărămidari, Sf. Nicolae din Țigănie, Tabaci, Staicul, Broșteni, Slobozia, Flămânda, Foișor.

Văpseaua galbenă: Caimata, Amza, Precupeții noi, Precupeții vechi, Bis. Enii, Ceauș David, Sf. Vasile, Sf. Ioan ot Moși, Popa Rusu, Boteanu, Popa Dărvaș, Popa Cosma, Armeni, Popa Ivașcu, Silivestru, Popa Pătru, Oțetari, Sf. Visarionu, Cișmeaua, Batiște, Dichiul.

Văpseaua neagră: Negustori, Popa Nou, Sf. Vineri, Măntuleasa, Pantelimon Popa Soare, Sf. Ștefan, Vergu - Vameșu, Ceauș Radu, Iancului, Delea nouă, Delea veche, Hagiul, Lucaci Udricani, Olteni, Olari, Oborul vechiu.

Văpseaua verde: Crețulescu, Arhimandritu, Sf. Elefterie, Livedea gospod., Sfinții Voivozi, Schitu Măgureanu, Bis. Albă Postăvari, Gorgan, Podu de pământ, Izvor, Spirea.

(*Ibidem*, Municip. Buc. dos. Nr. 25, f. 17)

1831 Nov. 18. *Dvornicia mare din lăuntru a Principatului
Țării Românești dumneelor dvornicului de politie Costache
Cantacuzino și căminar Iorgul Bibescu.*

S'au primit raportul dumneavoastră către Dvornicie de supt No. 893 împreună și cu alăturatul jurnal al deputaților din mahalalele politiei Bucureștilor, arătător de numele celor ce s'au ales a fi mădulari ai Sfatului Orășanesc și spre răspuns se face dumneavoastră cunoscut, că pe lângă acest jurnal cere trebuința a trimite dumneavoastră la Dvornicie și altă osebită

însemnare de voturile ce au eșit la balotarizme, atât asupra acelor mădulări, cât și asupra altora, și veți binevoi dumneavastră a grăbi trimiterea la Dvornicie a unei asemenea însenmări cât să va putea mai fără de zăbavă.

Marele Dvornic dinlăuntru (ss) Gheorghe Filipescu.

Nr. 7897.

Şeful Secției (ss) G. Grădișteanu

(*Ibidem*, Municip. Buc. dos. Nr. 25, f. 19)

II

1831 Nov. 18. *Constantin Cantacuzino și Iorgu Bibescu către Marea Dvornicie din launtru.*

Potrivit cu cuprinđerea cărții cinstei Marii Dvorniciei de astăzi cu Nr. 7897, fără zăbavă pe lângă răspuns se însemnează mai jos și alegerile ce s-au făcut pentru mădularile sfatului orășănesc din sala departamentului orășănescului sfat, dinpreună cu toții deputații mahalalelor politiei, după jurnalul cel încheiat la 15 al următorului, care s-au trimis cinstitei dvornicii. 1831 Noemvrie 18.

(ss) Costandin Cantacozino

1-a alegere carii au avut mai multe voturi din toții candidaților:
glasuri 44 dumnealui dvornic C. Câmpineanu, carele au avut
legiuитеle glasuri

- 36 dumnealui căminar Ștefan Ogrădeanu.
- 33 dumnealui căminar Moshu.
- 31 dumnealui hatman Mihaiu Filipescu.
- 24 dumnealui căminar Iorgu Bibescu.
- 22 Kir Iancul Răducanu.
- 19 vornic Costache Cantacuzino.
- 19 dumnealui clucer Nicolae Trăsnea.
- 17 Kir Gheorghe Papa.

Al 2-lea alegere din opt mai sus candidați, bez dumnealui dvornicul Costandin Câmpineanu, carele au avut pravilniceștile glasuri, adecă mai mult decât jumătatea tuturor glasurilor deputaților.

glasuri 56 dumnealui dvornic Costandin Cantacuzino.

- 48 Kir Gheorghe Papa.

glasuri	44	dumnealui căminar Iorgul Bibescu.	
—	39	dumnealui hatmanu Mihai Filipescu	{
—	39	Kir Iancul Răducanu	intre carei s-au făcut iarăși obștească ba- lotăție.
Al	3-lea	balotăție	
glasuri	66	Kir Iancul Răducanu	
—	12	dumnealui hatmanul Mihaiu Filipescu	
		(ss) Gheorghe Bibescu	
<i>(Ibidem, Adm. vechi dos. Nr. 380 f. 253, original; Municip. Buc. dos. Nr. 25. f. 20 concept).</i>			

I2.

1831 Nov. 22. Generalul Kisseleff către Sfatul Administrativ al Valahiei.

Luând în cunoștință raportul dumneilor Costache Cantacuzino și Gheorghe Bibescu, cari au fost orânduiți să tie întâia șadere la adunarea alegătoare ce s-au întocmit la București pentru alegerea mădularilor Sfatului Oroșenesc al acestui oraș, precum și raportul Vorniciei cei Mari scris dela 19 Noemvrie cu No. 7848, gasesc cu cale sfărșitul lucrărilor acei adunări, dar fiindcă dumnealui logofăt Câmpineanu, ce să alesese unul dintre mădulari, au cerut a fi slobod de această însărcinare, după cum mi s-au făcut cunoscut prin raportul Dvorniciei cei Mari cu Nr. 8011, de aceea adunarea alegătoare, să va împreuna numai decât ca să facă altă alegere, va fi însă întocmită la chipul ce au fost și la cea mai de înainte adunare și va îngrijii aseminea a să păzi orânduiala cea mai bună întru îndemnarea lucrărilor sale, și a nu fi primit în sala adunării nimeni alt afară din dipotați. Către aceasta dumneelor Costache Cantacuzino, Gheorghe Bibescu, Gheorghe Papa și Ioan Răducanu, ce s-au ales mădulări, să întăresc și da către mine a fi mădulări ale Sfatului Oroșanesc al orașului București și prezedent al acestui Sfat, dumnealui Costache Cantacuzino.

Sfatul Administrativ va bine voi a da în cunoștința acelor ce să cuvine acest ofițion și va îngriji să dea Sfatului Oroșanesc copie după *anexul al doilea al Organicescului Regulament* supt titlu de Sfatul Oroșanesc al orașului București, precum și altă copie după *proiectul da regulament pentru curațenia și înfrumusețarea orașului București*, care amândouă acestea vor sluji drept temeiul la lucrările acestui Sfat. Adaogu către aceasta că Sfatul Admi-

nistrativ nu trebuie să pearză din vedere asupra alegerii dumnealui Gheorghe Papa, paragraful articolului al 6-lea al regulamentului pentru Sfatul Oroșanesc al orașului București, în care să cuprindă ca: streinii ce vor fi aşazați în orașul București numai atunci pot fi aleși mădulari ale Sfatului Oroșanesc, când, pă lângă calitățile cerute de a fi ales, se vor lepada și de protecție streină, pentru toate lucrările ce privescu la ale Sfatului îndatorire. Sfatul Administrativ va bine voi a face cunoscut Sfatului Oroșanesc ca să le trimită raport îndată ce va începe lucrările sale.

Iscalit Ghinăral Kisilef.

Intocmai după origineaial

Nr. 175.

(*Ibidem*, Adm. vechi dos. Nr. 380 f. 268 original în l. franceză; Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 31 traducerea de față)

13.

1831 Nov. 21. *Vornicia Mare din launtru a Prințipatului
Țării Românești dumnealui dvornicului de Politie
Costache Cantacuzino și dumnealui biv vel caminar
Iorgul Bibescu.*

Fiindca dumenalui dvornicu Costandin Câmpineanu, ce se alese prin cele mai multe glasuri ale deputaților a fi unul dintre mădularile Sfatului Orășenesc al politiei Bucureștilor, prin înscrisul dumnealui către Dvornicie dela 18 ale următoarei, arătând și osebite multe însărcinări, sa paritisește de aceasta înpovărare, și urmând trebuința că iarăși prin cuviincioasa formalita să se aleagă alt mădular în locul numitului boier, s'au scris cinstitei Agii să dea în cunoștința tuturor deputaților ca Miercuri la 25 ale următoarei, când este și sarbatoare, la 5 ceasuri turcești de dimineață, să se afle cu toții la casa cea orânduită a Sfatului, spre a se face praviliuica alegere pentru alt mădular. Si potrivit cu aceasta nu lipsește vornicica a va face și dumneavoastră cunoscut și-a vă pohti ca la aratatul ceas sa ostenești și dumneavoastră a merge, ca sa aflați în persoana spre a se îndeplini lucrarea bolotarismii cu toata formalitaoa.

Marele Vornic dinlăuntru (ss) Gheorghe Filipescu.

Şeful Secsii (ss) G. Gradișteanu

Nr. 8008. (*Ibidem*, Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 21).

1831 Nov. 24. *Dvornicia Mare din lăuntru a Prințipatului
Țării Românești, dumnealui biv vel Aga Costandin
Cantacuzino.*

Fiindcă d-lui Deplin Înputernicitul Prezedent prin predlojenie da supt Nr. 175 au binevoit a întări pă mădularele Sfatului Orășenesc al politiei Bucureștilor, alese de către obștea dipotașilor, cum și pe dumneata prezedent al acestui Sfat, afara din dumnealui dvornicul Costandin Câmpineanu, carele s-au lepatat din această îndatorire, și după punerea la cale ce este facută are a să alege iarăși dă către obștea dipotașilor alt obraz în locul dumnealui, Dvornicia alătură dumitale, pe lângă aceasta copie după mai sus pomienita predlojenie, ca văzându-i coprinderea și înțelegându-te și cu dumneelor orânduiții mădulari, să începeți a face punere la cale spre cele de trebuință, până se va trimite dumitale cu al doilea și regulamentul atingător de îndatoririle aceluia Sfat, iar la aceiea ce în coprinderea predlojenii să atinge și de alegerea dumisale Kir Gheorghe Papa, dumneata luând pricina în băgare de seamă, te vei înțelege cu numitul, făcând punere la cale, potrivită cu duhul regulamentului și vei grăbi a răportui Dvorniciei.

Marele Dvornic dinlăuntru (ss) Gheorghe Filipescu.
Şeful Secsii (ss) G. Grădișteanu.

Nr. 8085. (*Ibidem*, Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 30).

1831 Nov. 26. *Constantin Cantacuzino prezentul Sfatului Orășenesc către Gheorghe Papa.*

Cinsttit dumnealui Kir Gheorghe Papa.

Fiindcă la 15 ale următorului Noemvrie, când din porunca stapânirii s-au făcut adunarea deputașilor mahalalelor spre alegerea mădularelor Sfatului Orășenesc, după multimea a mai multor glasuri te-ai ales și dumneata mădular al acestui Sfat și pentru că în regulamentu întocmitoar pentru aceasta, la

articulu 6 să coprindă, adică: « Streinii ce vor fi sazători în politia Bucureștilor, numai atunci pot să fie primiți mădulari acestui Sfat, când pă lângă acelealte calități cerute de a fi aleși, să vor și lepăda de protecția străină, pentru toate lucrările ce privesc la ale Sfatului trebi ». Am cinste dar a face cunoscut dumitale și te pohtesc să binevoiești a-mi trimite răspuns, că la toate lucrările căte privesc la ale Sfatului trebi, te vei urmăriști întocmai ca un pământean, ca printr'această sa sa poată păzi duhul poruncii stăpânirii.

Nr. 922. (*Ibidem* Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 32)

16.

1831 Nov. 26 C. Cantacuzino, *presidentul Sfatului Orașanesc* rătre *Marea Dvornicie din launtru*.

După coprinderea cărții cinstitei Dvorniciei cu Nr. 8008, astăzi la 25 ale următorului, facându-să de al doilea adunarea depotaților pentru alegerea altui mădular la Sfatul Orașanesc în locul d-lui dvornicului Costandin Câmpineanu, ce s-au parțisit de această înpovărare.

S'au săvârșit cu toata formalitatea și alegerea acelui mădular al acestui Sfat, adică dumnealui biv vel sardar Ștefan Ioan, având pravilnicile glasuri, s'au și împuternicit într'aceasta îndatorire.

Pentru care iată să trimite și alaturatul jurnal ce s'au încheiat și să vede însemnat cu iscaliturile tutulor depotaților mahalalilor ce s'au aflat față și la alegerea acestui mădular al Sfatului, însămnându-să mai jos spre știință și voturile ce au avut fiecare candidat.

(ss) Costandin Cantacozino, Gheorghe Bibescu

Glasuri.

58. Dumnealui sărdar Ștefan Ioan.
6. Dumnealui hatman Mihaiu Filipescu.
3. Dumnealui Căminar Pavel.
1. Dumnealui sardarul Grigore Obudeanu.

Nr. 923 (*Ibidem*, Adm. vechi dos. Nr. 380 f. 274 original; Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 47 copie).

17.

1831 Nov. 28. *G. Papa către Costache Cantacuzino, președintul Sfatului Orășănesc.*

Cu cinste primind otноšania dumitale dela 26 ale următoarei, cu No. 922, copriinderea am înțeles, că după multimea a mai multora glasuri m'am ales și eu mădular Sfatului Orășănesc și pentru că în regulamentul întocmitoară pentru aceasta, la articolul al 6-lea să coprindă: streinii ce vor fi săzători în politia Bucureștilor numai atunci pot să fie primiți, când pălăngă celealte calități cerute de a fi aleși, să vor lepăda de protecția streină pentru toate lucrările ce privesc la ale Sfatului trebi, cerându-mi-se a da răspuns.

Cu cinste supuiu în cunoștința dumitale, că de când am venit în pământul acestui țări nu am fost supus la nici o altă protecție streină, decât numai la înaltul protector al acestui pământ și firește nu am protecție streină, de care să mă leapăd. Iar pentru lucrările căte privesc numai la ale Sfatului trebi, mă făgăduiesc că-mi voiu împlini datorile mele, fără abatere, cătuși de puțină.

Iar pentru cele împotrivă voin fi supus după articolul al 6-lea ca fiecare mădular al Sfatului, la cele numai din partea-mi următe.

(ss) Gheorghios Páapas.

Nr. 287. (*Ibidem*, Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 48).

18.

1831 Nov. 28. *C. Cantacuzino, președintul Sfatului Orășănesc, către Marea Dvornicie din lăuntru.*

Cu cinste primind cartea cinstitei Mari Dvorniciei supt Nr. 8085, împreună și cu alăturata copie după predlojănia Ex. Sale D-lui deplin înputernicitului președint al Divanurilor, am văzut cele coprinzătoare pentru întarirea mădularilor Sfatului Orășănesc al politiei Bucureștilor să mea, cu prezidenția acestui Sfat. Si fiindca în pomenita carte și copia de predlojanie să adaogă pentru kir Gheorghe Papa, unul dintre mădularii aleși, să iau pricina în băgare să seamă pă temeiul articolului al 6-lea din regulamentul Sfatului Orășănesc, pentru cei streini

când pot fi aleși de mădulari, îndată prin înscris am și făcut întrebare numitului kir Gheorghe Papa, dacă poate fi depărtat de protecția sa și unit cu duhul regulamentului. Dela care priimind răspuns nu lipsesc pe lângă aceasta a trimite și cinstitei Dvorniciei copie întocmai după acel răspuns, spre a să vedea că este dăpărat cu totul de asemenea împrejurari streine.

Nr. 935. (*Ibidem*, Adm. vechi dos. Nr. 380 f. 286 în original; Municip. Buc. dos. Nr. 25 f. 49 copie).

19.

Poruncă catre D-lui aga Costache Cantacuzino președintul Sfatului Orășenesc al politiei Bucureștilor.

S'au văzut coprinderea răportului d-tale cu Nr. 935, împreună cu alăturata pă lângă dânsul copie după raportul d-lui Kir Gheorghe Papa, prin care răport întru îndatoririle sale către magistrat să supune stăpânirii locale, potrivit cu articolul al 6-lea din regulamentul întocmit și fiindcă după acest înscris al său rămâne și numitul între mădulările magistratului, ca unu ce este și ales de către obștea depotațior, iată să trimită d-tale patru carti ale voruicii către patru obraze ce s'au ales din cele mai multe glasuri a fi madulari ale magistratului și anume d-lui biv vel căminar Iorgu Bibescu, d-lui biv vel sârdar Ștefan; d-lui kir Gheorghe Papa; d-lui kir Ioan Răducanu; prin care potrivit cu glasurile obștești să poftesc și de către voinicie ca să intre întru lucrarea trebilor atingătoare de îndatoririle magistratului supt a d-tale prezidenție, întocmai după coprinderea regulamentului, care carti le vei trimită însă pă fieșcare. Iar pa da altă parte vei și grabi a te înțelege și cu d-lor pentru cuviincioasa întocmire și intrare în cuviincioasele lucrări, aflându-va de a pururea întru o unire și glăsuire din care să se poata aștepta nădăjduitele naintari. Si îndată după intrarea magistratului în lucrare, după aceea veți răportui voiniciei, ca și vornicia să facă cunoscut Înalți Exseleniții Sale D-lui deplin împăternicit președint, după cum este porunca.

1831 Noemvrie 30.

Nr. 8230. (*Ibidem*, Adm. vechi dosar 380 f. 288, concept).

Cinstitei Marii Dvornicii din lăuntru

Adunându-ne astăzi președintul și mădularile Sfatului Orășenesc în presudsvia Sfatului și făcându-să chibzuire pentru lefile atât ale cinovnicilor canțalariei, carii iarăși de adunarea Sfatului prin jurnal încheiat la 2-lea următoarei s-au ales și s-au hotărât a fi, cât și ale cinovnicilor ce după chibzuirea Sfatului s-au găsit de trebuință a fi orânduiți privighetori asubra îndestulării de pâine, carne, lumină și altele, i asupra îndreptării măsurilor și a curățenii politiei, precum și a dorobanților ce s-au hotărât a fi în slujba Sfatului, însă doi călărași și trei pă jos, s-au și încheiat jurnal, hotărându-să ca toate aceste lefi, cât și alte cheltuele ce are a se urma pă fieșcare lună, să fie în sumă de lei două mii opt sute șaizeci și precum mai jos acumă se arată. Pentru care și nu lipsește Sfatul cu cinstite a face cunoscut cinstitei Marii Dvornicii, rugându-se a avea deslegare pentru aceasta.

1831 Dechem. 31.

(ss) Președint al Sfatului Costandin Cantacozino; Gheorghe Bibescu; Ștefan serdar; Gheorghios Paapas; Ioan Răducanu.

Lei 400 secretarul.

» 400 casierul.

» 400 doi scriitori și un registrator ce s-au adăugat după trebuință.

Lei 100 cheltuiala canțalariei.

» 750 cinci cinovnici la 5 văpsele po lei 150 fieșcare.

» 300 doi ipac (=etc.) orânduiți asupra măcelarilor și pentru primirea grâului.

Lei 100 îngrijitorul Casei Sfatului

» 30 rândăș.

» 200 doi dorobanți călari po tl (=taleri) 100 unu } din care au a
» 180 trei dorobanți pă jos po tl 60 } se face și hainele formă

Lei 2860 adică lei două mii opt sute șaizeci.

Nr. 61 (*Ibidem*, Adm. vechi dosar 380 f. 347).

CIVILIZAȚIA TIP BUCUREȘTI

DESCRIERE SUMARĂ

DE DINU V. ROSETTI

În primăvara anului 1927, cu prilejul unor recunoașteri întreprinse la cărămidăriile și carierele de nisip din preajma Capitalei, am descoperit la cărămidăria Inginer Popovici, situată în partea de miazănoapte a orașului București, pe țărmul drept al Colentinei, în preajma lacului Tei, fragmente ceramice de factură preistorică aparținând unui tip inedit¹⁾. Cercetând malurile râului am regăsit în numeroase așezări preistorice același tip ceramic căruia am dat numele, după locul unde s'a făcut mai întâi descoperirea, tip București²⁾.

În toamna anului 1929 am întreprins săpături arheologice având drept obiectiv cercetarea așezărilor preistorice din reșunnea București și urmărirea în deaproape a civilizației inedite descoperită de noi la Lacul Tei. Cercetările arheologice dela Lacul Tei³⁾ au fost extinse și asupra altor așezări dealungul Colentinei, la Bucureștii-Nou, Bordei-Herăstrău, La Stejar (pe teritoriul comunei Băneasa), Pepiniera Lacul Tei (în dreptul

1) Dinu V. Rosetti, *Din Preistoria Bucureștilor*, 1929, fig. 7—18.

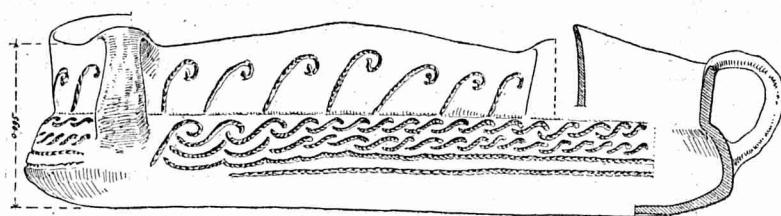
2) În o sa lucrare I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, p. 101—104, o tratează sub numele civilizația Tei; am denumit-o mai înainte tip București nu în calitate de descoperitor, îndreptățit a-i da numele, ci pentru că Bucureștii sunt mai ușor de ținut minte, mai demni a fi menționati din punct de vedere național.

3) În 1928 sondajii întreprinse de noi. În vara lui 1929 de I. Nestor, cu fonduri puse la indemână de Muzeul Național de Antichități și apoi de Muzeul Municipiului București. În toamna acelui an am preluat așezarea cercetând-o până în vara anului 1930.

1

2

3

4

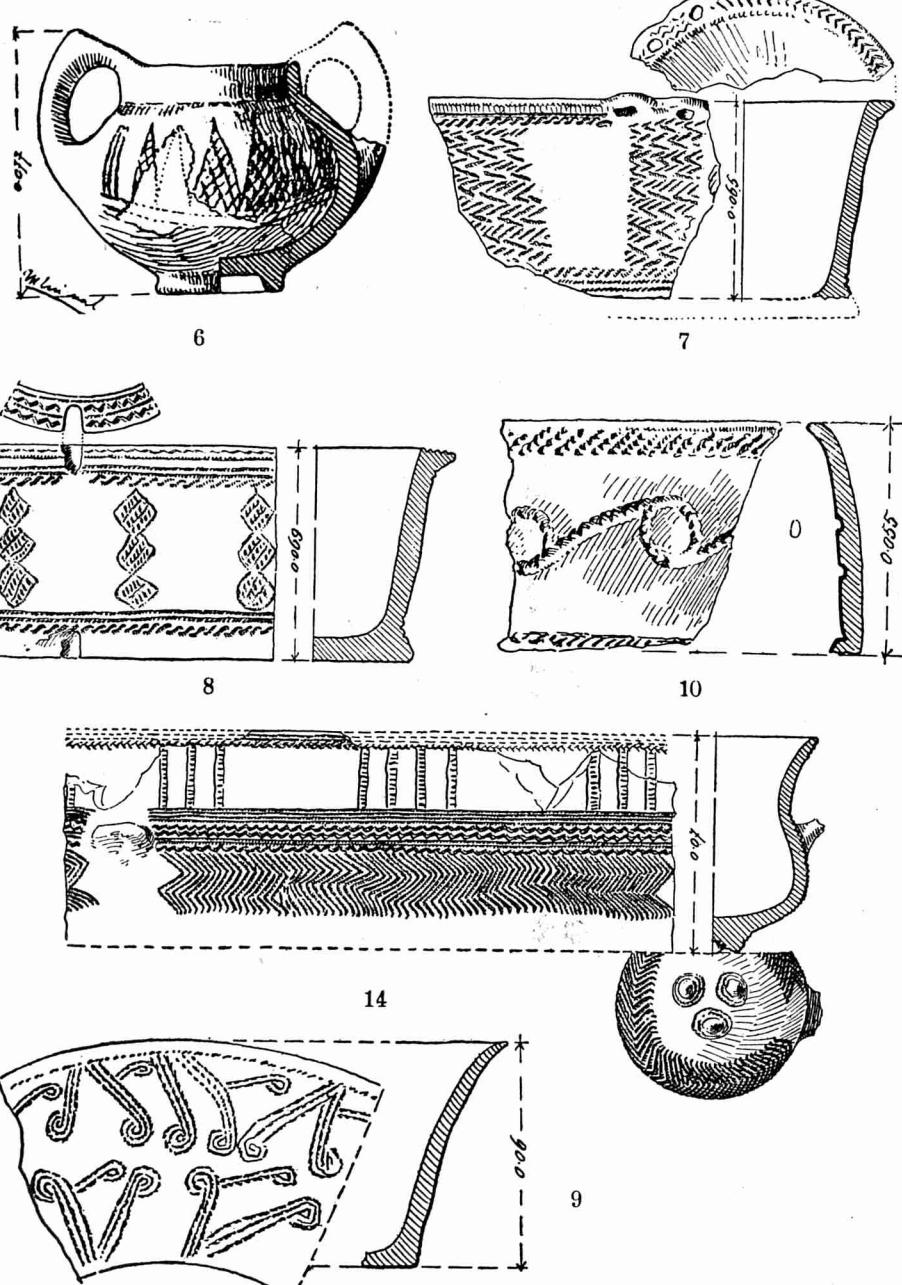
5

Găsite fig. 1, 3, 5 la Tei; fig. 2, 4 la Bucureşti Noi
 Fig. 1, 2, 4, 5, pastă neagră-cenuşie; fig. 3 pasta galbenă cenuşie.

Mănăstirei Plumbuita) și în preajmă zidurilor în ruină din capul străzii „Zidurile în Vii”, dinspre Fundeni. În toate aceste așezări cercetate în cursul anilor 1929—1935 a eşit la iveala un bogat material aparținând civilizației tip București, cât și altei civilizații, căreia i-am dat numele tip Bordei-Herăstrău, după locul unde s'a facut mai întâi descoperirea. Am putut stabili prin săpaturi ordinea stratigrafică și cronologică dintre aceste civilizații preistorice și civilizația Glina III și anume: la București-Nou î o groapă de locuință tip Glina III era suprapusă de o groapă de locuință tip București; pe malul stâng al Colentinei, în locul zis La Stejar rămașiile unei colibe tip București erau deranjate de o groapă de locuință tip Bordei-Herăstrău. Cele trei civilizații în ordinea lor succesivă, Glina III, București, Bordei-Herăstrău, au anumite legături între ele, despre care nu vom putea trata în cadrul discierii de față.

LOCUINȚELE civilizației tip București sunt de două feluri, colibe și bordeie. În cuprinsul lor s'află elemente ceramice deosebindu-se unele de celelalte și anume trei faze distincte aparținând aceleași civilizații. Le denumin după locul unde s'a facut mai întâi descoperirea: București-Fundeni, București-Stejar, București-Tei. Locuințele sunt răslețe, răspândite pe așezari de mare întindere, pe terasele râurilor; constituiesc adeseori curți de sine statatoare, spre deosebire de locuințele din vremurile mai vechi, din epoca neo-și eneolitică, strânse laolalta pe așezări bine apărate de natură.

CERAMICA civilizației tip București poate fi împărțită după tehnica lutului în trei categorii: I Ceramica comună din pasta puțin îngrijita având, a) suprafața nelustruită sau mai arareori b) lustruită. II Ceramica din pasta mai îngrijita a) cu suprafața nelustruită, b) cu suprafața lustruită. III Ceramica de factură foarte îngrijita a) cu suprafața lustruită, b) cu suprafața lustruită cu multă grija. Lutul categoriei I prezintă în partea exterioară a pereților vasului un colorit cenușiu, cenușiu-negru, galben-brun, roșu-brun sau caramiziu și este amestecat, în proporție cu dimensiunile vasului, cu nisip sau pietriș foarte mărunți, vizibili uneori și pe suprafața vasului. La ruptura lutul prezintă un colorit ce variază după gradul arderei în cuptor, cenușiu-negru, negru-brun sau caramiziu (uneori acest colorit din urmă e datorit arderii secundare). Categoria II prezinta

Găsite: fig. 6, 8, 14 la București Noi; fig. 7, 9 la Tei; fig. 10 la Stejar.
 Fig. 6 pastă galbenă cenușie; fig. 9 galbenă roșcată; fig. 7, 8, 10 neagră.
 Fig. 6 tip Vattina (Gârla mare); fig. 14 ornamentul derulat al unei cești cu mâner.

suprafața și coloritul ca și categoria I; lutul conține nisip sau pietriș mărunt. Categoria III are un colorit cenușiu-negru, negru, alteleori galben-brun. Lutul e curat și arată la ruptură negru, cenușiu-negru, negru-brun sau galben-brun și numai la vasele mari e amestecat cu nisip; păstrând adeseori și în acest caz pereți foarte subțiri.

Formele vaselor aparținând categoriei I sunt: 1) Vase de provizii având gura mai largă ca fundul, înalte, cu buza scurtă și puțin resfrântă în afară. 2) Vase cu gura largă având sub buza vasului una sau două tortișe. 3) Vase de provizii cu fundul îngust și partea superioară pântecoasă, sub gâtul scurt și drept câte două torti alternând cu două proeminente rotunde încercuite de o canelură (Fig. 1) într'un vas similar erau grâne carbonizate. 4) Căni. 5) Pahare conice cu fundul îngust. 6) Străchini semisferice cu fundul neted. 7) Străchini adânci purtând pe pântec și paralel cu marginea o linie alcătuită din butoni aplicați. 8) Cești cu toartă. 9) Căni cu toartă. 10) Străchini cu picior, apar în faza București-Fundeni și reamintesc apariții similare din civilizația tip Gârla-Mare (Vattina).

Ornamentațiunea vaselor aparținând categoriei I e în genere plastică.

Când peretele vasului nu e neted, suprafața este ocupată de linii obținute prin petrecerea unei mături pe pasta umedă (Fig. 1 — 2) Mai arareori suprafața este ocupată de butoni aplicați. Ornamentațiunea plastică constă în genere din brâușoare alveolare sau incizate, aplicate unde trebuiau accentuate liniile demarcaționale între diferitele părți ale vasului. Uneori marginea vasului e ornamentată cu incizii. Alteori vasul poartă pe umeri sau pe pântec proeminente obținute prin împingerea pastei din lăuntru în afară, câteodată înconjurate de un șir de puncte sau cercuri obținute prin întipărire unui pai. Ornamentațiunea plastică e îmbogățita câteodată de aplicațiuni dispuse asemănător unor mustăci sub butonii aplicați sau proeminentele stilizând tortile tubulare. Sub marginea vasului sau sub linia demarcațională dintre gât și pântec aflam adeseori un șir de puncte incizate sau cercuri obținute prin întipărire unui pai; alteori triunghiuri excizate sau întipărite alcatuind motivul zis dinți de lup (Fig. 2). Nu arareori se gasesc sub margine butoni aplicați asemănători unor pastile simple, concave, sau purtând în centrul lor un punct incizat.

11

12

13

15

16

Găsite fig. 11—13, 15—16 la Tei; Fig. 11—15 pastă neagră cenușie; fig. 16 galbenă cenușie.

Categoria II conține mai puține elemente ornamentale plastice. În schimb gama formelor e mai bogată. Pe lângă formele categoriei I aflăm: 1) Vase cu marginea oblică. (Fig. 3). Vase și cești cu două torți. (Fig. 4—5). 3) Vase cu postauient inelar și două torți unghiulare ridicate deasupra marginii vasului (Fig. 6). 4) Vase asămănuătoare unor ghivece, (Fig. 7), având dispozitive de atârnat sau de legat un capac găuri dispuse două câte două la marginea și fundul vasului, uneori în loc de găuri o teșitură (Fig. 8). 6) Paliare conice cu pereții involti (Fig. 9—10). 7) Amfore cu gâtul cilindric și două torți alternând cu doi butoni ascuțiti (Fig. 11). 8) Urne cu patru torți și patru proeminențe obținute prin împingerea pastei din launtru îñ afară (Fig. 12). 9) Vase bitronconice cu două torți ridicate deasupra marginii purtând în capătul lor câte o proeminență caracteristice fazei București—Fundeni.

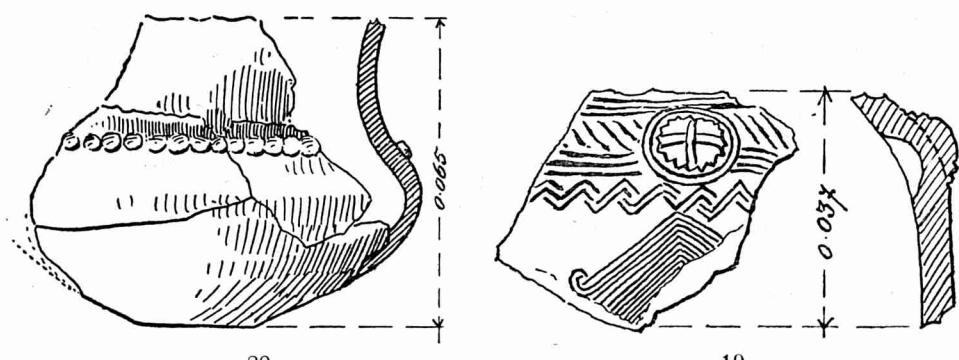
Proeminențe ascuțite încunjurate de o canelură apar și în această categorie ceramică. O ceașcă poartă pe pântec linii verticale alcătuite de butoni ascuțiti. Torțile sunt în genere în formă de panglică, rotunde sau cu un profil triunghiular și sunt ridicate mai mult sau mai puțin deasupra marginii vasului. Partea superioară a torților uneori unghiulare poartă o bandă în relief incizată, o alveolă sau un buton ascuțit, în formă de limbă sau de nasture (Fig. 5). Uneori torțile au aspectul unor proeminențe triangulare sau rectangulare gaurite vertical. Ele sunt în genere caracteristice fazei București-Fundeni. Acestei faze aparțin și ceștile cu fund inelar și cu două torți unghiulare ridicate deasupra marginii vasului, (Fig. 6), vasele cu marginea oblică, torțile unghiulare, adeseori cu un profil triunghiular, prevăzute în capătul de sus cu un buton, o proeminență ascuțită, o concavitate alveolară sau o bandă în relief și vasele cu proeminențe rotunde sau ascuțite încunjurate de un cerc canelat (Fig. 1).

Categoria III. Gama formelor corespunde categoriei II. Forma cea mai răspândită e ceașca cu mâner prezentând mai multe variante (Fig. 13, a, b, c, 24, 28, 30, 32, 37). Fundul poartă uneori un *omphalos*, alteori e ascuțit sau prevăzut cu trei piciorușe ornamentate asămănător unui melc (Fig. 13, a; 14). În genere forma ceștilor se trage dela vasul caliciform. Unele cești au forma cilindrică sau au pântecul foarte scurt față de gâtul înalt și cilindric. Aceiași formă o gasim la ceștile cu marginea

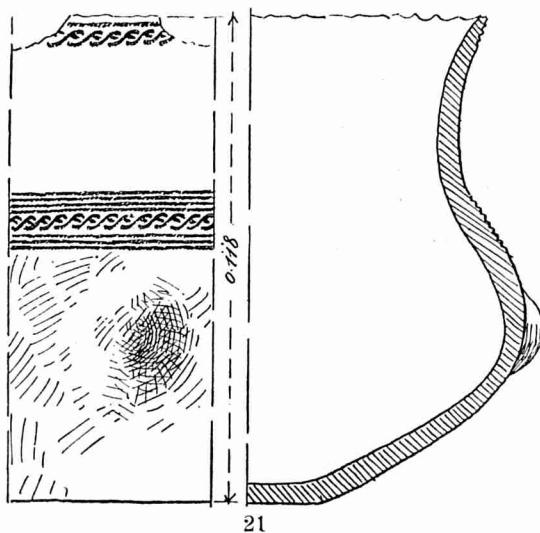
17

18

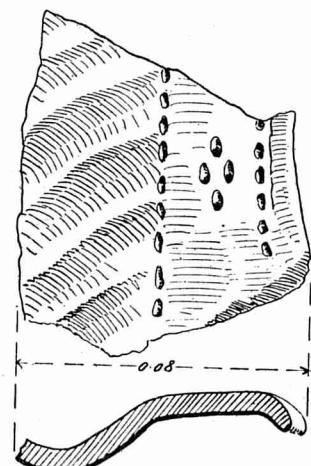

20

19

21

22

Găsite fig. 17, 18 la Tei; fig. 19 - 21 Bucureşti Noi; fig. 22 la Fundeni.
Fig. 17 pastă galbenă cenuşie; fig. 18 - 22 neagră cenuşie.

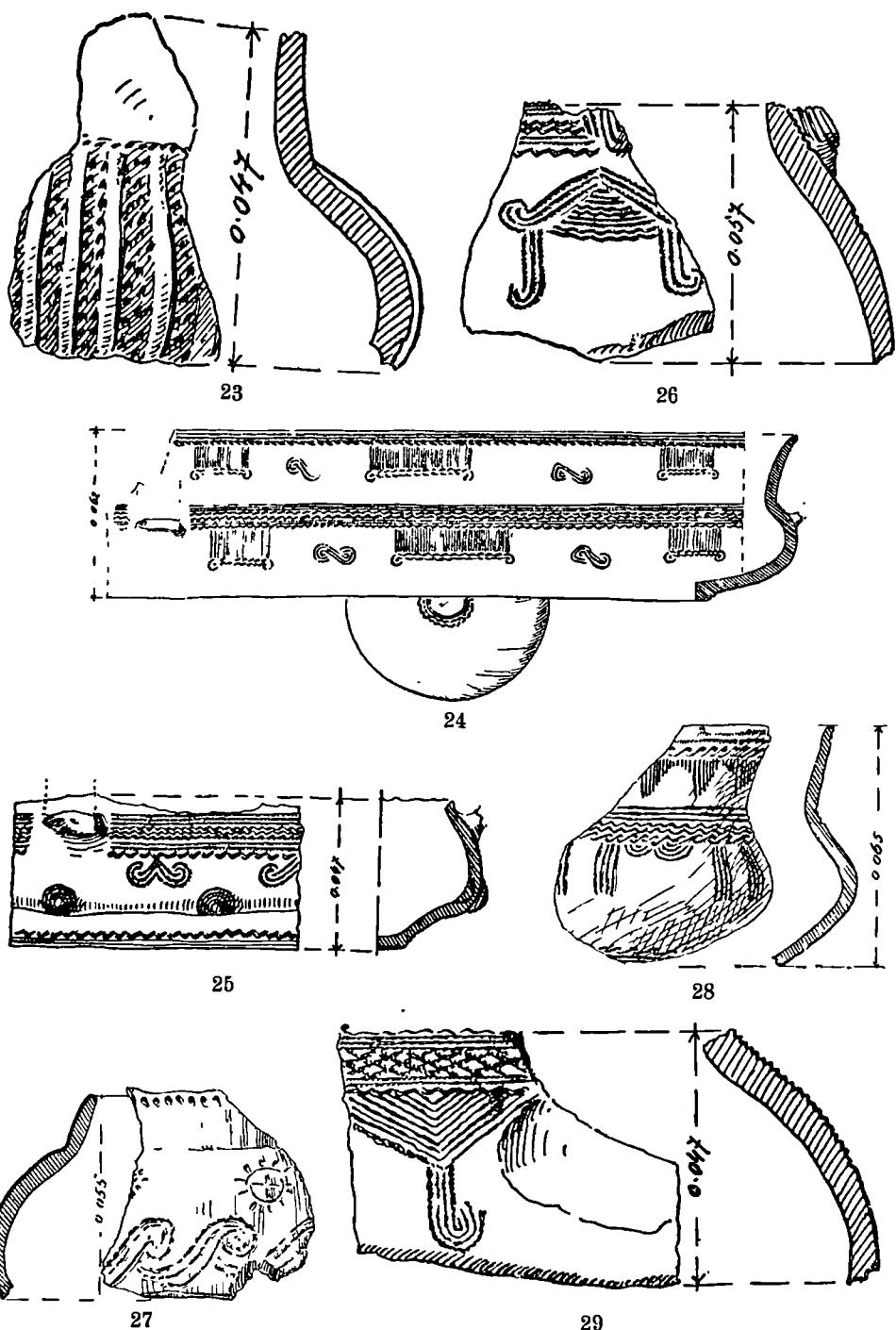
oblică (Fig. 18). O formă nouă ne prezintă o cupă având o toartă ridicată deasupra marginii și ornamentată, aparține categoriei denumite *ansa-cornula*. Ornamentațiunica plastică a categoriei III se rezumă la proeminențele semi-organice ale unor vase (Fig. 19, 21, 25—26). Arareori linia demarcațională dintre gâțul și pântecul ceștilor cu mâner e ornamentată cu un sir de butoni aplicați asămănător unor boabe de linte (Fig. 20). Proeminențele semi-organice, pe pântecul sau sub gâțul vasului, sunt rotunde, ascuțite sau răsucite asămănător unui melc.

TEHNICA ORNAMENTALĂ a ceramicei tip București poate fi clasificată în patru grupe.

Ornamente incizate. Sunt comune categoriei III și categoriei II, mai puțin cunoscute categoriei I. Inciziile sunt executate în genere cu ajutorul unui instrument ascuțit, anume în tehnica *Stichkanal* sau *Absatzstich*. Inciziile mărunte sunt menite să păstreze mai bine materia calcaroasă a incrustațiunii. Că nu s'a păstrat pe toate vasele se datorează condițiunile neprielnice ale solului; când sunt foarte fin executate aparțin fazei București-Tei; ornamentele alcătuite din simple linii incizate, subțiri, (Fig. 42—43, 46, 54), sau canale (*Stichkanal*), când cele din urmă sunt grosolan executate, sunt caracteristice fazei București-Fundeni.

2. Ornamente excizate. Apar adeseori cu ornamentele incizate și au în genera un rol secundar (dinți de lup, triunghiuri excizate etc.), obișnuite pe ceramica categoriei I-II unde subliniază linia demarcațională dintre părțile superioare ale vaselor. Meandri obținuți prin linii excizate sunt obișnuși în faza București-Fundeni. Când exciziile sau incizile sunt verticale întrețindu-se cu altele orizontale, sau oblice, alcătuind un motiv asămănător întrucâtva unui fagură, tehnică menită să reiasă motivele păstrate din suprafața vasului (linii simple sau duble în zigzag, romburi, etc.), sunt caracteristice fazei București-Stejar (Fig. 31, 33, 34, 35).

3. Caneluri și coaste. Uneori pântecul vasului poartă caneluri verticale sau oblice (Fig. 22). Ele sunt caracteristice fazei București-Fundeni și anume categoriei II—III. Uneori spațiile libere dintre coastele ornamentale ale suprafeței vasului sunt prelucrate în tehnica inciziei pentru a păstra incrustațiunea albă (Fig. 23), constituind una din caracteristicile fazei București-Stejar și anume categoriei III.

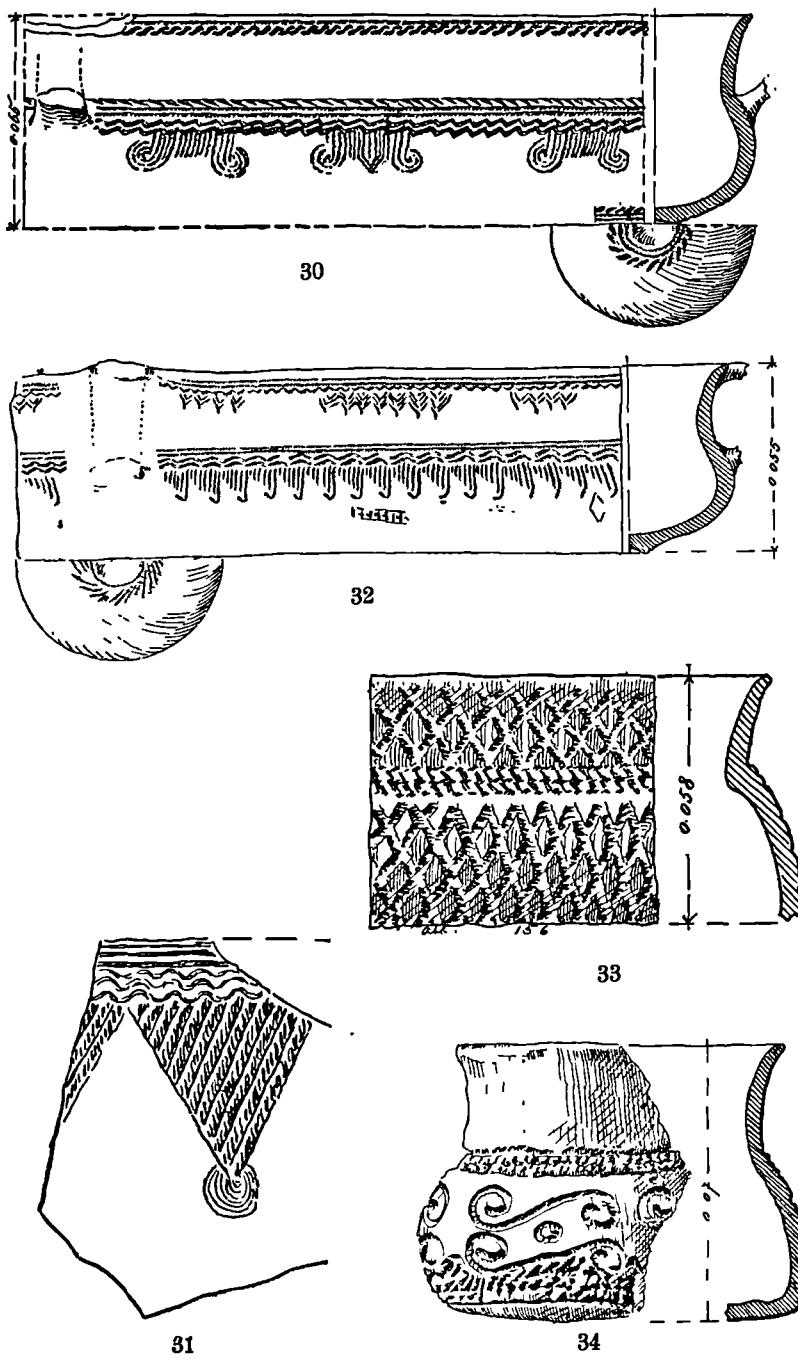

Găsite fig. 23, 25, 26 la Stejar; fig. 24, 27, 29 la Tei.
Fig. 23—24 pastă neagră cu încrustații albe; fig. 27—29 galbenă-cenușie,

4. Ornamentul în relief (aplicațiunii plastice) privește aproape în mod exclusiv categoria I, exceptând proeminentele semi-organice obișnuite în categoria II-III. În categoria I, a fazei București-Fundeni, aflam vase mari purtând pe pântecul lor o linie dispusă în *zig-zag*, ca aplicațione plastica.

Motivele ornamentale obținute prin tehnica inciziei ocupă principal gâtul, partea superioară a pântecului și fundul vasului. Tendența constă în sublinierea liniilor demarcaționale dintre aceste părți ale vasului. Foarte obișnuite sunt în acesta privința spiralele legate (Fig. 3, 39), cari ne oferă variante până la spirala împletită (Fig. 37). Obișnuite sunt și liniile alcătuite din unghiuri întrepătrunse, linii simple sau dispuse în val sau romburi înlănțuite. Uneori aceste linii alternează și alcătuiesc o banda din care se desprind adeseori perdele de franjuri, (Fig. 13, c; 24, 28). Alteori franjurile sunt alcătuite din linii dispuse în zig-zag alterând ritmic cu linii drepte sau ondulate făcând impresia unui șorț (fota). Sunt obișnuite în faza București-Tei. Nu arareori vasul poartă la linia demarcațională dintre gât și pântec mai multe linii orizontale dispuse în scara. Ornamentul redat la (Fig. 28, 32), obținut prin suprimarea liniilor demarcaționale ale unor triunghiuri hașurate vertical, e obișnuit. Frecvențe în faza București-Steljar, sunt triunghiurile hașurate având în vîrful lor un cerc concentric, asămanător unui medalion (Fig. 31).

Motivele ornamentale ale civilizației tip București sunt multiple: linii împlete, romburi și clepsidre, meandri, triunghiuri în ramă sau metope, cruci închise într'un cerc simplu sau înconjurate de raze (Fig. 19, 27), cercuri concentrice, ovale hașurate, cercuri simple, spirale și duble spirale; uneori spirale cu o construcție specială atârnată sub marginea vasului sau sub linia demarcațională a pântecului (Fig. 26, 29). Uneori linia dintre gât și pântec e alcătuită din brâuri a căror capete atârnă asămanător unor spirale. Din aceste brâuri se desprind adeseori semi-cercuri concentrice. Frecvențe sunt ornamentele alcătuite dintr-o linie orizontală sau curbată, având capetele răsucite înlăuntru, în spirala (*Schalenspirale*), linii dispuse în zig-zag, alcătuiesc aşa numitul motiv *Fischgretemuster* (Fig. 14). Motivele ornamentale având la bază linia curba sunt adeseori interpretate cu ajutorul liniei unghiulare; ca atare spiralele legate devin meandri încârligați, (Fig. 19, 28, 36, compara și fig. 21 cu fig. 36), crucea

Găsite: fig. 30, 32 la Bucureștii Noi; fig. 31, 33 la Stejar; fig. 34 la Tei.
Fig. 30 și 34 pastă neagră cu incrustații albe; fig. 31—33 neagră.

închisă în cerc poate fi închisă într-o figura rectangulară spirală în forma de řea (*Sattelspirale*) se transformă în ornamentul denumit de arheologii germani *geknickte Schalenpirale* (Fig. 19, 25), spirală denumita *trace de la Poste* sau *Flots grecs* se transformă într-un meandru, cunoscut sub denumirea *trace des Grecques*.

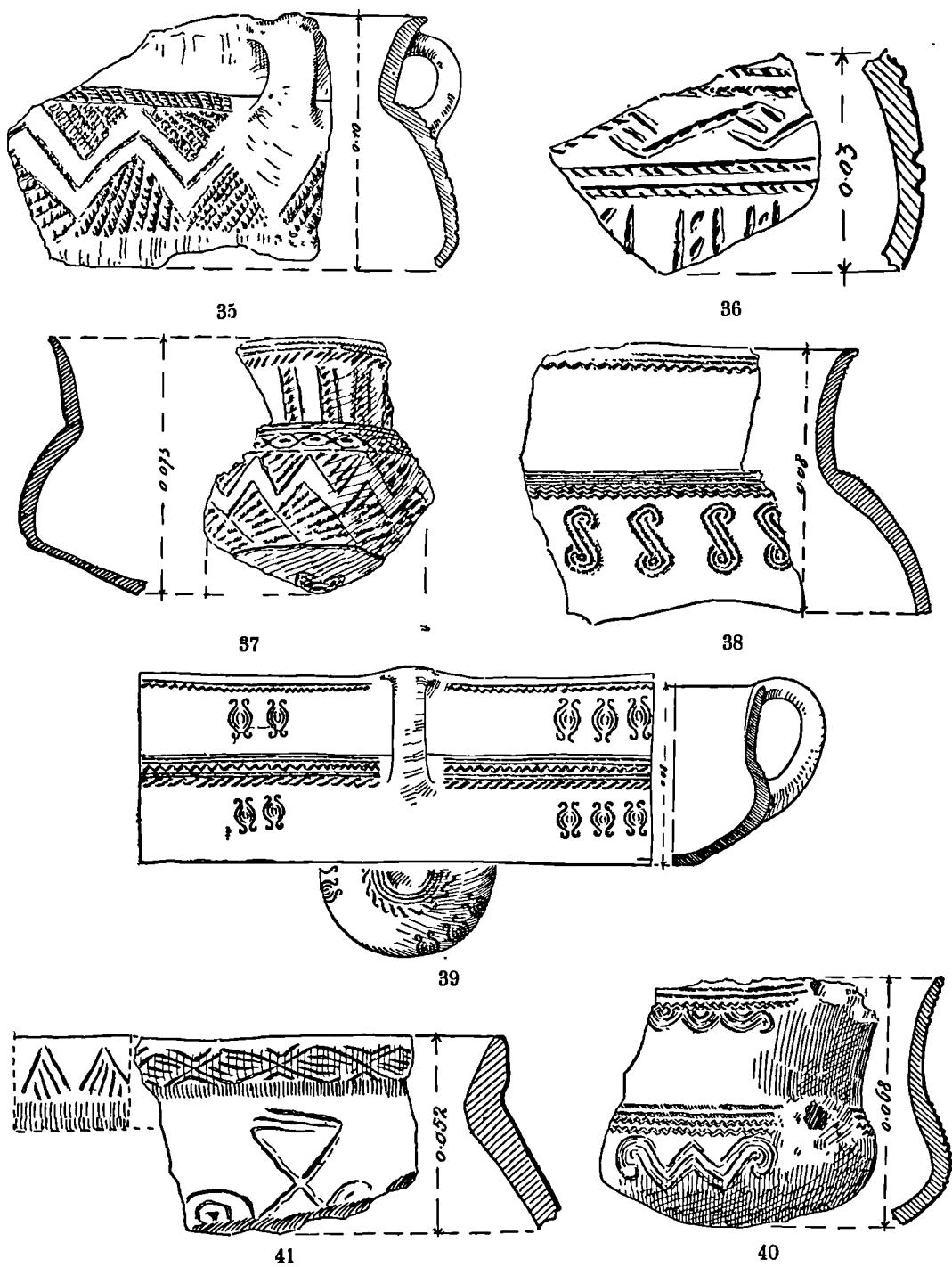
Caracteristică e spirală dispusă în partile laterale ale franjilor asămanatoare unui ſorț (fota) (Fig. 30). Interesanta, prin analogiile pe care ni-le oferă, e construcția spiralelor (Fig. 26, 29), pe care le regăsim în ceramica pictată din movilele macedonene, bunăoară la Gona⁴⁾. Ca motive risipite pe suprafața vasului găsim spirale, figuri rectangulare, clepsidre, și spirală dubla în formă de S sau în formă de 8 (Fig. 38). Un motiv mai rar ne este redat la fig. 39. Destul de răspândite sunt și liniile frânte în formă de M sau W având capetele dispuse în spirală (Fig. 40). Uneori și torțile vasului, alteori margininea interioară a vasului sunt ornamentate, (Fig. 41), (fapt caracteristic în genere fazei București-Fundeni).

Proeminențele semiorganice pe pântecul vasului sunt uneori subliniate de cercuri concentrice sau alte motive.

Faza București-Fundeni ne oferă în această privință analogii în Bulgaria unde putem urmări această civilizație.

Din punct de vedere stilistic credem ca motivele ornamentale ale ceramicei civilizației tip București sunt datorite transpunerii pe lut a podobelor corporale și motivelor ce vor fi fost uzitate în cusăturile și țesaturile acelei vremi. Motive ce par transpuze după cusături gasim la fig. 3, 13, e; 14, 24, 25, 30, 32, 39; altele transpuze după ornamentele cusute în piele, asămanătoare celor pe care le cunoaștem astăzi pe chimirul populațiunii rurale din Oltenia, Banat și Ardeal, la fig. 42, 43. Podoabe pendantive par a fi reprezentate în ornamentele redat la Fig. 44, motiv pe care îl regăsim pe idolii de lut din civilizația tip Gârla Mare (Vattina), la Vattina, Babska și Bijelo-Brdo. Concludent în această privință e idolul dela Klicevak și cel de pe carul votiv din Muzeul Național Belgrad.

4) L. Rey, *Considerations sur les premiers habitants de la Macédoine*, Bul. Coresp. Hell., Pl. XVIII, 3.

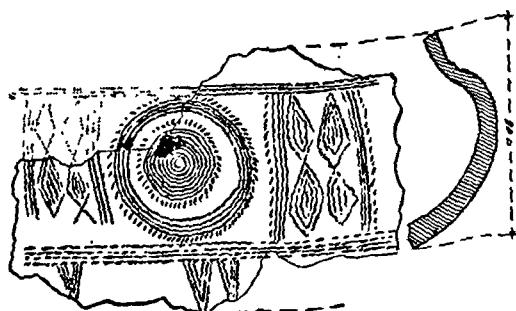
Găsite; fig. 35, 38, 40 la Stejar; fig. 36 la Bucureşti Noi; fig. 37, 41 la Fundeni.
Fig. 35—30 pastă neagră; fig. 37—40 neagră cu încrustaţii albe; fig. 41 galbenă cenusie.

OBIECTE DE LUT. Câteva fragmente ne indică prezența vaselor duble și comunicând între ele (Fig. 46) (în faza București-Fundeni). Prâsnele de lut arată mai multe forme (Fig. 45). Unul e ornamentat cu un motiv asemănător pânzei de păianjen. Poate olarul a ales acest motiv drept simbol al țesătoarei (Fig. 47). Greutățile de lut sunt rare și de formă piramidală. Linguri și strecurători, aceste din urmă de formă conică sunt identice cu cele similare din civilizația precedentă tip Glina III și destul de frecvente. Un obiect curios, se apropie de forma vaselor *askos*, are partea superioară ciuruită ca o strecurătoare și prevăzută cu un gât scurt și ciliudric. Toarta asimetrică sprijină ipoteza ce emitem în privința rostului său: un vas menit a păstra jăratec sau un vas ce va fi fost întrebuițat asămănător unei cădelnițe. Un suport de vas are marginea superioară triblobată (apărține fazei București-Fundeni). Acestei faze sunt caracteristice capacele de vas, (Fig. 48), unele ornamentate și prevăzute cu orificii verticale menite să fie legate de proeminențele găurite ale vaselor. Prezența lor constituie una din analogiile dintre civilizația tip București-Fundeni și civilizația tip Vattina (Gârla Mare).

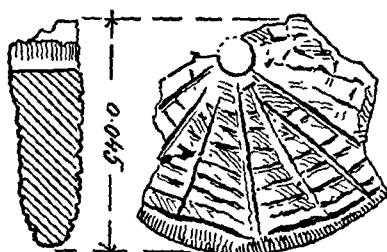
Interesant e un tipar de lut (Fig. 49), în care s'a turnat poate o podoabă (cercel?) de aur sau de bronz (Fig. 50).

ARTA PLASTICĂ e aproape necunoscută. În două cazuri apar reprezentări anthropomorfe redate foarte grosolan în lut. La Tei am găsit laolaltă două figurine feminine (Fig. 51) și în aşezarea «La Stejar», pe malul stâng al Colentinei, la aceeași înălțime cu aşezarea dela Dămăroaia, un depozit de cinci figurine de lut reprezentând foarte schematic stilizarea corpului uman. Ambele tipuri au fost găsite în cuprinsul unor colibe, aparținând fazelor București-Stejar și București-Fundeni (Fig. 51).

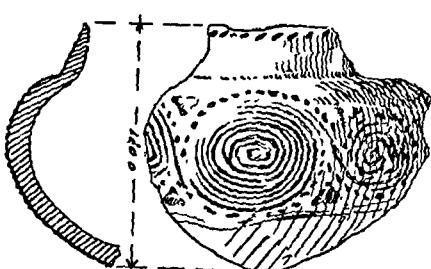
OBIECTE DE PIATRĂ. Caracteristice fazelor București—Fundeni sunt printre altele, instrumentele de piatră uisipoasă denumite de arheologii germani *Krummesser*; ele au fost preluate din civilizația precedentă tip Glina III unde sunt frecvente. Forma lor variază după gradul de uzură; doavadă că au folosit drept unealtă pentru șlefuitul sau lustruitul obiectelor de piatră. Pietre de ascuțit, având partea superioară perforată pentru a fi legate, ciocane de piatră dură, măciuci — printre care una cu caneluri verticale — și ciocane mari *à rayenure* completează inventarul obiectelor de piatră. La Tei sa găsit și un mic topor plat, de piatră.

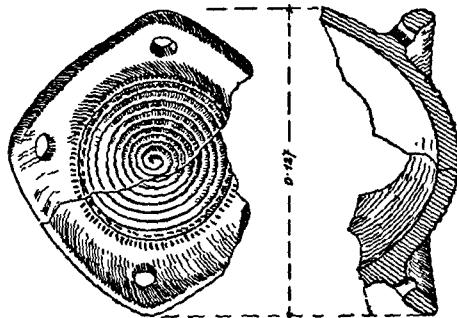
42

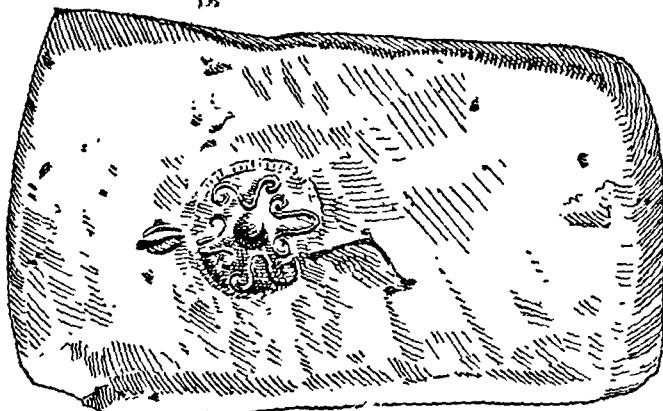
47

43

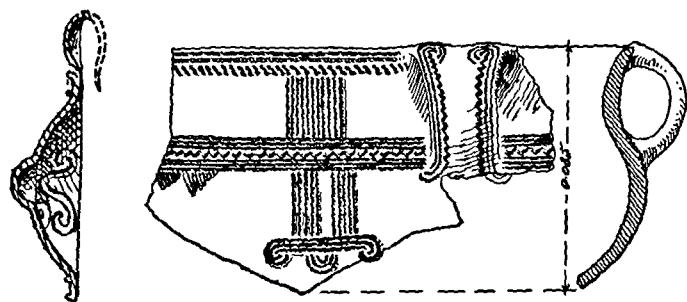
48

C
15

49

50

44

Găsite: fig. 42—44, 47 la Bucureștii Noi; fig. 48 la Fundeni; fig. 49—50 la Tei.
 Fig. 42 pastă galbenă portocalie, fig. 43 galbenă roșcată, fig. 44 neagră, fig. 44 neagră,
 fig. 49 tipar pentru medalion de metal, fig 50 medalionul desenat pozitiv.

OBIECTE DE CREMENE. Lame, cuțite și lame cu partea opusă tăișului dințată asămanător unui ferastrau (patinata de uzura, probabil a folosit la secera), arată ca industria silexului, deși în decădere, mai daiuia încă. Nuclee și percutoare dovedesc industria locală, vârfuri de sageți de tip triangular cu o baza foarte concavă, (Fig. 52), folosința arcului.

UNELTE DE CORN ȘI OS. Undrele, sule, dalți și un instrument de corn prevăzut cu o creștătură în vîrf (folosit poate la întărirea unor ornamentejuni pe suprafața vaselor). De corn de cervideu mănuși pentru topoare de piatra.

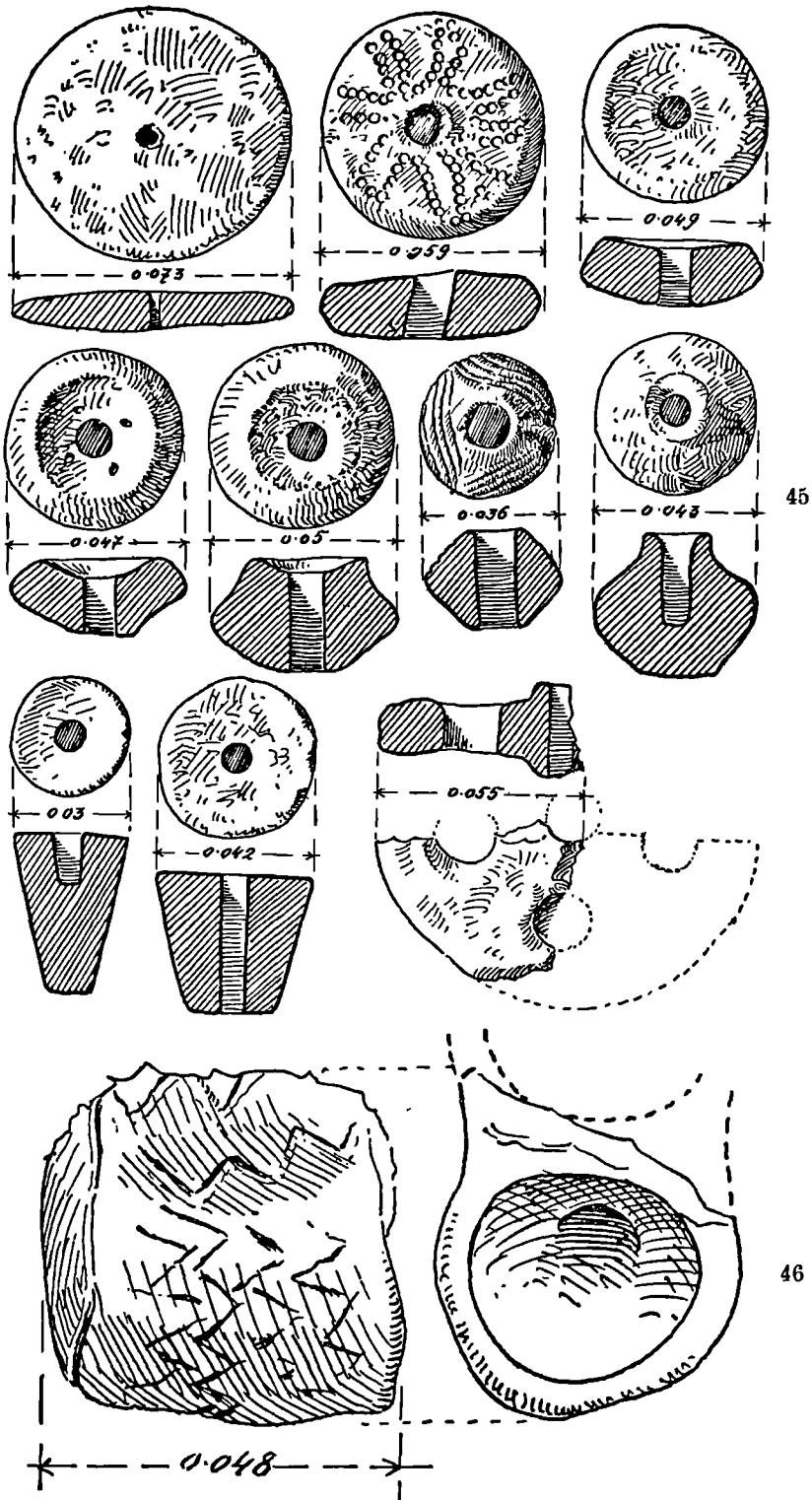
METALUL e rar, îl reprezintă bronzul. Un epilator (Fig. 53/1) mărgele tubulare de tabla de bronz (Fig. 53/2), ace de cusut, cu urechie (Fig. 53/3), fragmente de sărmă și o tabla de bronz ornată cu linii paralele de puncte batute din lăuntru în afara (Fig. 53/4), un ac aparține tipului denumit «*Hirtenstabnadel*» (Fig. 53/5), altul «*Rollennadel*» (Fig. 53/6), un cuțit, un toporis «*Randaxt*» (Fig. 55) și o secera. Intr'un singur caz am aflat într'un bordei, aparținând fazei București-Tei, doui bulgări de fier oxidat de marimea unui ou de găină (limonita?).

PODOABELE DE SCOICĂ sunt reprezentate prin două discuri mici și plate, găurite la mijloc, asămanatoare fluturilor de metal ce împodobesc vestmintele țărăncilor noastre. Au fost gasite în faza București-Fundeni.

In privința lor găsim analogii perfecte în civilizația tip Glina III dela Popesti-Leordeni și într'o fază mai nouă a civilizației tip Gumelnița, în stratul II C dela Vidra.

CIVILIZAȚIA TIP BUCUREȘTI e răspândită, în faza actuală a cercetărilor, în regiunea București dealungul Dâmboviței și Colentinei și anume: la apus între Dragomirești și Florești; la răsărit pe Moștiștea în preajma Saruleștilor; la miazanoapte în preajma Snagovului; la miazați la Cascioarele și Oltenița-Rurală.⁵⁾ O regăsim și în Ardeal în regiunea Brașovului și la Bandul de Câmpie, pe Mureș. În partea de apus a țării, în Oltenia, teritoriul e ocupat de civilizația tip Gârla-Mare, răsăritul de civilizația Monteoro. Aceste trei civilizații, București, Gârla-Mare și Monteoro par a se exclude geograficește și deci par a fi în parte contemporane între ele.

5) Const. Moisil, *Bul. Com. Mon. Istoric*, 3, 1910, p. 115 sg. fig. 1-3; Gh. Ștefan, *Dacia* II, 1925 p. 159, fig. 18 2,3.

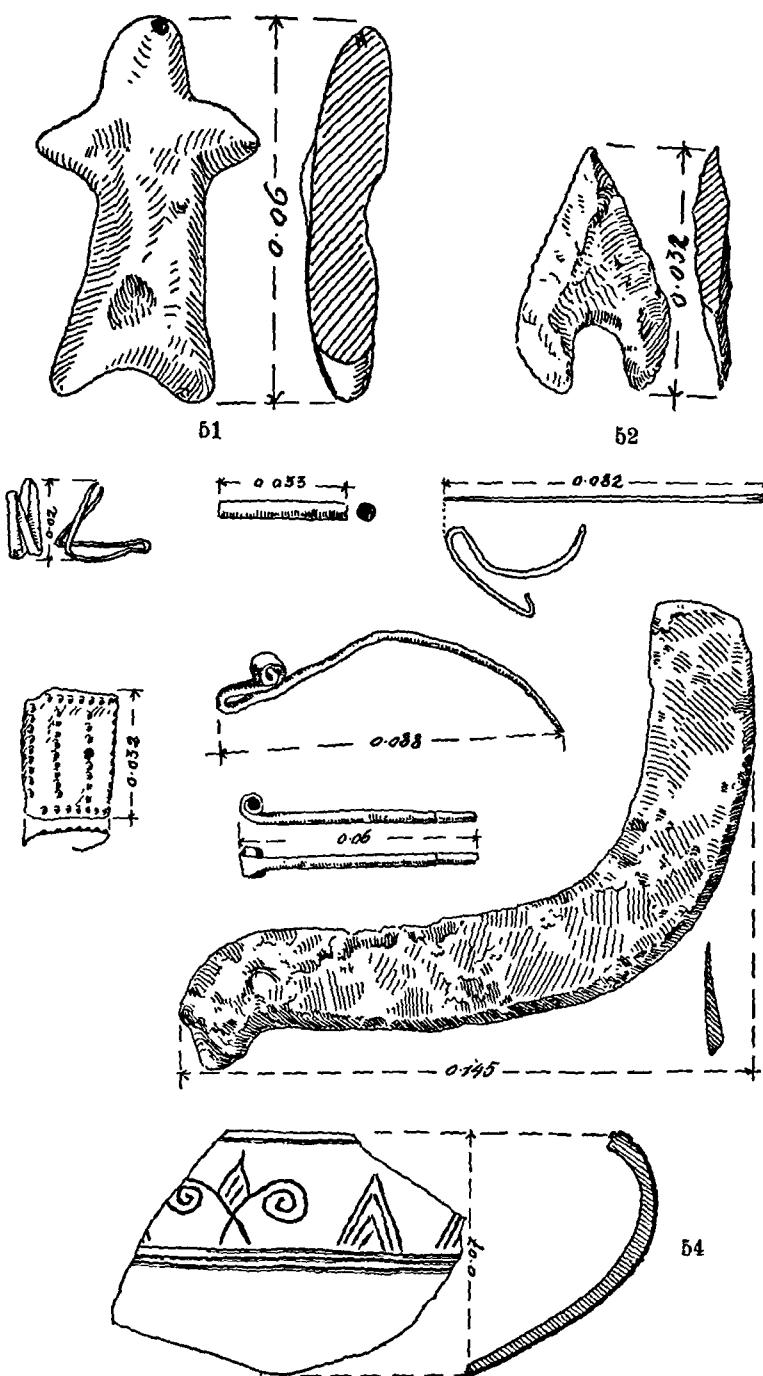
Găsite: fig. 45 la Tei și la Bucureștii Noi ; fig. 46 la Tei.
Fig. 45 Prăstini de fus.

CRONOLOGIA civilizației tip București, cu cele trei faze pe care evit, până la descoperiri mai concluzante, a le enumera în ordine cronologică, se sprijină, cum am spus mai sus, în primul rând pe ordinea stratigrafică: Glina III, București, Bordei-Herăstrău.

Civilizația Glina III acoperă ca timp prima epocă de bronz (Reineke A). (Fragmentele ceramice redate de I. Nestor în *Zur Chronologie der Rumänischen Steinkupfenzzeit* P. Z. 1928, 19, aparțin unei faze mai noui a civilizației tip Glina III, fază pe care o denumim tip Glina III 2. Ea face tranziția între civilizația Glina III (1) și civilizația tip București. Faza tip Glina III 2 a fost descoperită de noi la București-Nouîn gropi de locuință conținând, pe lângă materialul caracteristic civilizației tip Glina III (1) și elemente care ne apropiie de civilizația tip București și anume de faza București-Fundeni. Ca atare, bazați și pe alte considerente, civilizația tip București începe în perioada bronzului B (a lui Reineke). Acestei perioade ar putea apartine și toporul de bronz («*Randaxt*») redat la fig. 55, topor aflat în mediul caracteristic fazei București-Fundeni. Acul «*Rollennadel*» (Fig. 53/6) aflat în aceeași fază, apare în regiunea noastră în faza mai nouă a civilizației tip Gumelnița, în stratul superior dela Vidra, unde îl găsim de aramă; ace de bronz similare sunt cunoscute și în perioada lusaciană. Acul «*Hirtenstabnadel*» (Fig. 53/5), apare cel mai de vreme la începutul perioadei lusaciene (Reineke C) cât și în mormintele de incinerație din a III-a perioadă a bronzului polonez (Reineke D). Secera (Fig. 53/7), ar putea apartine chiar perioadei Reineke D. Vasele de lut cu o proeminență înconjurată de un cerc canelat (Fig. 1, 13, f, sunt apariții frecvente în civilizația tumulilor din sudul și vestul Boemiei.

E foarte probabil că civilizația tip București începe din bronzul B spre a dura până în bronzul D, a lui Reineke.

ANALOGIILE pe care ni-le oferă din punct de vedere stilistic ceramica civilizației tip București, ne îndreapta și spre civilizația tip Monteoru. Acolo regăsim, fară a mai menționa analogiile dintre Monteoru și Vattina (Gârla-Mare), îndeajuns cunoscute literaturei de specialitate, uneltele de piatră («*Krummesser*») caracteristice fazei București-Fundeni și tipului Glina III, proeminențele semi-organice pe pântecul unor vase, câteva forme ceramice, cât și unele ornamente, bunăoară spiralele legate și linia îm-

Găsite : fig. 51—52 la Tei ; fig. 53 (1—4 la Bucureștii Noi ; 5, 7 la Tei ; 6 la Fundeni) fig. 54 la Fundeni. Fig. 51 pastă galbenă cenușie ; fig. 52 neagră ; fig. 53 bronzuri.

pletită. Reamintim și spiralele redate de noi la fig. 21. În civilizația Monteoru ca și în civilizația tip București unele vase aparținând categoriei I au suprafața acoperită cu striuri (obținute prin petrecerea unei maturi pe pasta umedă), altele au marginea oblică.

Analogiile dintre civilizația tip București și grupul civilizațiilor palafitelor din răsăritul Europei (Laibach, Mondsee etc.), deși sunt multiple — (aceleași analogii în genere între grupul palapitelor, civilizația tip București și civilizația dela marea Egee) — le omitem aici, în schimb subliniam analogiile cu motivele incizate și cele pictate de pe ceramica movilelor macedonene (Sedes, Durmuchlar, Gona, Lembet, Kalamaria și a. 6).

* * *

Civilizația tip București decade până se transformă, la sfârșitul epocii de bronz și începutul vîrstei mai noui a fierului, dând naștere civilizației tip Bordei-Herăstrău.

La sfârșitul epocii eneolitice cele două civilizații autohtone, tip Gumelnîța și tip Cucuteni-Ariușd sunt influențate de curențe culturale venite din afară. Anumite elemente, ceramică și unelte de import, pe care le aflăm în mediul deja decadent al vechiilor noastre civilizații eneolitice, menționate mai sus, alcătuesc semințele prevestitoare unor prefaceri menite să schimbe din temelii vechiile așezăminte. Ele constituiesc *avan/garda* unor seminții noi ce nu vor întârzia să se așeze pe ruinele așezărilor vechi. Formele exterioare ale civilizației invadatoare le putem urmări în Europa de mijloc, în apusul și rasaritul țării cât și pe litoralul mării Egee. Purtătorii acestei civilizații, tip Glina III-Schneckenberg, căreia sunt caracteristice multe din elementele aşa zisei ceramice «nordice», aduc cu ei topoarele de luptă de piatră și meșteșugul bronzului. Dînpreună cu purtătorii civilizației tip Coțofeni ei vor contribui la geneza civilizației tip București, într-o vreme linăsită și de bună stare.

Civilizația tip București, cu cele trei faze ce o alcătuiesc ne oferă îndeajuns elemente de orientare între Europa Centrală și marea Egee.

6) L. Rey, *op. cit.* Pl. XVIII, 3 și altele.

Deși avem la îndemână anumite date ce ne-ar îndreptăți întrucâtva a enumera ordinea succesivă a fazelor de civilizație care alcătuiesc complexul pe care l-am denumit civilizația tip București, (vezi mai sus la pag. 7; — faza București-Fundeni pare a fi mai veche ca București-Tei, cum arată printre altele și instrumentele «*Krummesser*», de piatră, caracteristice acestei faze și frecvențe la începutul vârstei bronzului), găsim că e mai nimerit să lăsa deslegarea în sarcina cercetărilor viitoare. O interpretare pripită nu ar fi de nici un folos științei. Având la îndemână un material atât de bogat, orice ipoteză bine susținută poate deveni plauzibilă. Cu cât materialul va fi mai bogat cu atât ne vom da seama de lipsurile pe care ni le oferă preistoria în faza actuală a cercetărilor din sud-estul Europei.

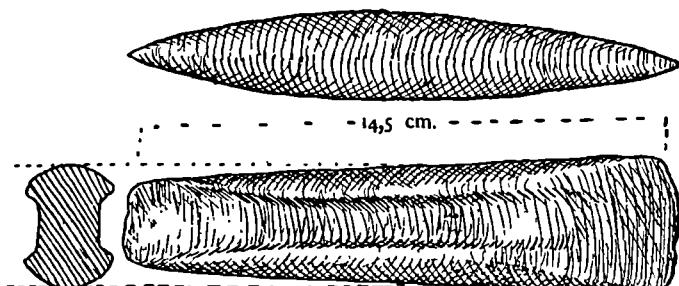

Fig. 55. Topor de aramă dela Fundeni.

Faza București-Fundeni : fig. 1, 2, 3, 5, 6, 9, 11, 13 d, 15, 16, 17, 18, 22, 41, 42, 43, 46, 48, 51, 54, 55.

Faza București-Stejar : fig. 7, 10, 23, 26, 29, 31, 33, 34, 35, 38.

Faza București-Tei : fig. 7, 13, a, b, c, 14, 19, 25, 28, 30, 32, 39, 40, 44, 53.

DIN ACTIVITATEA SOCIETĂȚII ISTORICO-ARHEOLOGICE „BUCUREȘTII VECHI“ 1930—1934

COMITETUL SOCIETĂȚII

Președinte: Prof. I. Andrieșescu; vice-președinte: Dr. G. Severeanu; (până la 1933); secretar: Prof. Constatin Moisil; casier: Prof. Mihail Popescu, membri: I. C. Băcilă, G. D. Florescu și Prof. N. Ionescu.

CONFERINȚELE

In anul 1930 s-au ținut la ședințele societății următoarele conferințe publice:

Şedința dela 2 Martie: *Dr. G. Severeanu*, Despre generalul Kisselleff și București; *Gh. Cardaș*, Doi călători francezi în București din sec. XVI: Lescalopier și Bongars.

Şedința dela 16 Martie: *I. C. Băcilă*, Planul băltii Cismegiului din 1842: *Dinu V. Rosetti*, Din preistoria Bucureștilor.

Şedința dela 11 Mai: *Dr. G. Severeanu*, Reprezentări zoomorfice din preistoria Bucureștilor; *I. C. Băcilă*, Planurile Bucureștilor dintre 1786—1882.

Şedința dela 25 Mai: *Const. Moisil*, București și imprejurimile la mijlocul veacului al XVII-lea; *G. D. Florescu*, Cartierul bucureștean Poșta Veche.

Şedința dela 14 Decembrie: *Prof. N. Iorga*, Ce a mai rămas din Bucureștii vechi.

In anul 1931 :

Şedința dela 15 Martie: *Const. Moisil*, Din istoria mai nouă a Bucureștilor (1862—1881); *M. Popescu*, București la 1855 descriși de căpitanul austriac Dietrich; *I. C. Băcilă*, Pictori străini în București.

Şedința dela 29 Martie: *Victor Anastasiu*, București de altă dată (cartierul mitropoliei); *Iuliu Moisil*, București romantici.

Şedința dela 6 Aprilie: *M. Popescu*, București văzuți de Sulzer (1781): *Gh. Cardaș*, Primele tipografii în București.

Şedința dela 3 Mai: *D-na M. Karadja*, Călători străini despre București; *D-ra Maria E. Holban*, Un călător din 1854 despre București; *Dinu V. Rosetti*, Monete antice din preajma Bucureștilor; *Const. Moisil*, Din condica mănăstirii Radu Vodă.

In anul 1932 :

Şedința dela 24 Ianuarie: *G. D. Florescu*, O jalnică procesiune în București la 1821 (înmormântarea lui Alex. Sutzu voevod).

Şedinta dela 14 Februarie: *Dr. G. Severeanu*, Generalul Mîloradovici, guvernatorul Bucureştilor; *Dinu V. Rosetti*, Descoperiri arheologice în vecinătatea Bucureştilor.

In anul 1933 :

Şedinta dela 5 Martie: *G. D. Florescu*, Vechi proprietăți din Bucureşti; *Const. Moisil*, Modificarea albiei Dâmboviții în fața Curții Domnești.

Şedinta dela 2 Aprilie: *Const. Moisil*, Comisiunea îndreptării și înfrumusețării orașului Bucureşti; *H. Stahl*, Propuneri practice pentru botezarea și răsbotezarea străzilor din Bucureşti.

Şedinta dela 21 Mai: *I. C. Băcilă*, Bucureştii în epoca lui Nic. Mavrogheni (1786–1790).

In anul 1934 :

Şedinta dela 11 Februarie: *I. Andrieșescu*, Păreri și impresii nouă despre Bucureştii vechi; *Const. Moisil*, Raport despre activitatea societății în primii 5 ani de existență.

Şedinta dela 13 Mai: *H. Stahl*, Dealurile Bucureştilor; *Const. Moisil*, Monitorul Oficial și trecutul Bucureştilor.

EXCURSII

Pentru ca membrii societății să poată cunoaște mai de aproape monumentele vechi din împrejurimile Capitalei s-au organizat în anii 1933 și 1934 o serie de excursii, parte împreună cu Societatea Numismatică Română, parte cu Asociația generală a profesorilor de istorie.

In Octombrie 1933 membrii societății noastre au participat la cele trei excursii organizate de Congresul de numismatică și arheologie și au vizitat palatul lui Brâncoveanu dela Mogoșoaia, conacul boieresc dela Leordeni (Ilfov) și biserică mănăstirii Snagovului.

In primăvara anului 1934, împreună cu membrii Asociației generale a profesorilor de istorie, s-au făcut alte trei excursii și s-au vizitat: mănăstirea Văcărești; săpăturile arheologice dela Snagov și biserică veche din Bălteni (Ilfov).

Toate excursiile de mai sus s-au făcut sub conducerea d-lui Const. Moisil, care împreună cu d-nii G. D. Florescu, Dinu V. Rosetti și d-ra Maria Golescu au dat explicațiile necesare.

PUBLICAȚII

O parte din conferințele ținute la ședințele societății noastre au fost publicate în revistele: «Cronica numismatică și arheologică», «Urbanismul», «Arhitectura și Boabe de Grâu». Altele au fost tipărite în broșuri separate.

Comitetul societății a avut mereu în vedere publicarea unui Buletin anual, dar n'a dispus de mijloacele materiale necesare.

Mulțumită interesului special pe care actualul primar general al municipiului, d-l Al. Donescu, îl manifestă pentru trecutul Capitalei, am putut publica acum, cu prilejul «Lunii Bucureștilor» Buletinul societății noastre pe cei dintâi cinci ani de activitate.

Sperăm că studiile ce cuprind volumul de față vor dovedi cu prisosință atât valoarea și seriozitatea cercetărilor și studiilor ce le întreprind membrii societății, cât și necesitatea ca Buletinul să continue a apărea de acum înainte în mod regulat.

In orice caz mulțumim cu recunoștință d-lui Al. Donescu pentru binevoitorul sprijin ce ne-a dat și-l rugăm să ni-l acorde și în viitor.

SĂPĂTURI ARHEOLOGICE. MUZEUL MUNICIPAL

Scurt timp după înjghebarea societății, în Iulie 1929, comitetul a avut prilejul să intervină la Primăria Municipiului ca să acorde subvenția necesară pentru săpături arheologice în interiorul Capitalei și în imprejurimi. Intervenția a avut rezultat favorabil și primarul general de atunci, d. Dem. I. Dobrescu, a pus la dispoziție fonduri suficiente în acest scop. Săpăturile s-au făcut mai ales de d. Dinu V. Rosetti și au avut de rezultat descoperirea unui număr de stațiuni preistorice și protoistorice în preajma Bucureștilor.

Comitetul societății a redactat în 1930 și un proiect de statut pentru organizarea unui muzeu municipal, proiect care a fost aprobat de d. Dem. I. Dobrescu. Comitetul a fost de părere să se voteze o lege prin care să se consfințească organizarea acelui muzeu, numindu-se în fruntea lui și la conducerea diferitelor secții persoane de specialitate.

Anumite imprejurări au contribuit însă ca atât statutul, cât și celelalte propuneri să fie abandonate și astfel Muzeul Municipal, care s'a înființat, sa nu aibă o situație definitivă, nici un caracter specific bucureștean.

Programul de activitate al societății noastre prevede și indatorirea «de a fixa plăci comemorative sau mici monumente amintitoare pe clădirile sau în părțile memorabile ale orașului». Astăzi când București se transformă cu atâtă repeziciune, când locul clădirilor vechi îl iau «blockhaus-urile» cu nenumărate etaje, iar străzile strâmte și strâmbe de altă dată sunt înlocuite cu mariile bulevarde, este absolută necesitate ca să se însemneze prin plăci sau monumente comemorative, casele, străzile sau locurile, de cărि este legată amintirea unor acțiuni sau evenimente importante din trecutul Capitalei.

Acest deziderat n'a putut fi realizat până acum, dar, speram, că în înțelegere cu primăria generală și cu primăriile de sectoare, să-l putem îndeplini în mod treptat în anii viitori. În acest scop am și început să întocmim un tablou de locurile cărि merită să fie caracterizate astfel.

Oricum ar fi, societatea poate fi pe deplin satisfăcută de activitatea ei în primii 5 ani de existență, căci a reușit să determine un curent puternic în favoarea cercetării și studierii trecutului Capitalei, curent ce s'a manifestat în mod strălucit cu prilejul «Lunii Bucureștilor» atât prin expoziția extrem de interesantă organizată în Parcul Carol, cât și prin numeroasele publicații ce au apărut cu privire la trecutul Bucureștilor și prin medaliile comemorative ce s'au bătut cu acest prilej.

SECRETARIATUL

TABLA DE MATERII

	<u>Pag.</u>
I. ANDRIEȘESCU, Cuvânt înainte	3
CONST. MOISIL, Bucureștii și împrejurimile la mijlocul veacului al XVII-lea	7
H. STAHL, Dâmbovița	29
M. POPESCU, Bucureștii descriși de Sulzer la sfârșitul veacului al XVIII-lea	34
IULIU MOISIL, Bucureștii romântici	39
I. C. BĂCILĂ, Planul Băltii Cișmigiului (1842)	47
H. STAHL, Botezarea și răsbotezarea străzilor Capitalei	50
G. D. FLORESCU, Istoricul unei vechi case Bucureștene: casa Floreștilor din mahalaua Scărătarului	56
I. C. BĂCILĂ, Bucureștii în timpul lui N. Mavrogheni	70
EM. HAGI MOSCO, O casă veche boerească din mahalaua Colței (Fosta primărie)	80
M. POPESCU, Descrierea orașului București făcută de căpitanul austriac St. Dietrich 1855	87
DAMIAN BOGDAN, «Cărți ale orașului» inedite dela județii și pârgarii Bucureștilor	98
G. NICOLĂIASA, Trei acte bucureștene din veacul al XVII-lea	103
M. POPESCU, Contribuționi la istoria breslei boiangiilor din București	107
G. D. FLORESCU, Drumul urmat de procesiunea religioasă a moaștelor Sf. Grigore în București 1765	113
DAN SIMONESCU, Din activitatea tipografică a Bucureștilor	118
CONST. MOISIL, Primul sfat orășenesc al Bucureștilor	136
DINU V. ROSETTI, Civilizația tip București. Descriere sumară. SECRETARIATUL SOCIETĂȚII: Din activitatea societății «Bucureștii Vechi»	155
	177

Medalia de pe foaia de titlu este opera d-lui sculptor EMIL BECKER.

E R A T A

La pag. 113 aliniatul 2 rândul 2 a se citi județul Vâlcea în loc de Vlașca.

